

IOH. CHRISTIAN FRIED.
SCHERF
Fürstl. Lippischer Hofarzt
zu Detmold.
geb 1750

THESAVRVS SEMIOTICES PATHOLOGICAE,

QVEM

COLLEGIT ATQVE EDIDIT

IOANN. CHRIST. TRAVG. SCHLEGEL,

MEDICIN. ATQVE CHIRVRG. DOCTOR,

SERENISS. PRINCIP. DE SCHOENBVRG. CONSILIAR. AVLIC. ET ARCHIATER, DYNASTIARVM WALDENBVRG ET LICHTENSTEIN ETC. PHYSICVS ORDINAR. ET ACADEM. NATVR. CVRIOSOR. SODALIS.

VOL. II.

STENDALIAE,

APVD FRANZIVM ET GROSSVM.

1792.

VIRO

ILLVSTRI ATQVE EXCELLENTISSIMO

Dr. JOANNI CHRIST. STARKE,

SERENISS. DVC. SAXO-VINARIENSI ET ISENACENSI A CONSIL. AVL. ET ARCHIATRO, MEDICINAE IN VNIVERSITATE LITTER. JENENSI PROFESS. PVBL. ET INSTITVT. CLINIC. PVBL. JENENS. DIRECTORI CET. CET.

AMICO

SVAVISSIMO, AESTVMATISSIMO

D. D. D.

EDITOR.

I.

Dr. FRIDER. SCHRADER

resp.

DAN. ANDR. HERSTELLE

Exercitatio I — IV.

De signis medicis.

Helmstadii, 1699.

Exercitatio prima.

§. I.

D*octrinæ signorum*, quam summatim breviterque ita exponere allaborabimus, ut ad penetralia hujus *prudentiæ medicæ* viam sternamus, scopus est, ex perspicuis & evidentibus notis corporis constitutionem, morbos, affectuum sedes et causas patefacere et manifestare. Dum autem sic latentes morbos, & sæpe valde absconditos, variisque concurrentibus symptomatibus implicatos per signa artificiose dignoscimus, & quæ præterita sunt tanquam præsentia commemoramus, quæque ventura sunt, prædicimus; quid in ipsa curatione faciendum vel omittendum sit, Artifici Medico innotescit. Sicuti enim Iuris pe-

ritis ex facto jus oritur, ita Medicis a recta morbi cognitione universa curationum argumenta manifestantur.

§. II.

Acquirit ergo Medicus Semeiotices peritia potestatem subtilius & exactius inspiciendi cognoscendique præsentia, prævidendi futura, simulque circumspiciendi, quid in utrisque boni vel mali sit ad finem Artis obtinendum. Dummodo, antequam de præternaturali & morboso statu judicare præsumit, naturalem accurate habeat perspectum, qui amussis hic est et regula, ad quam, quae praeternaturaliter eveniunt, referre et expendere oportet. Anatomes peritus et Physiologiae gnarus sit. Quomodo enim affectus ipsius et affectae partis notitiam sibi parabit, qui, quid ad functionem aliquam, quae laeditur, spectet, et quem partes affectae situm obtineant, antea non habet exploratum? *Rectum*, inquit Aristoteles, *est index sui et obliqui*, et Hippocrates lib. de Offic. Medic. jubet, ut *similia prius* intueatur Medicus, *dein dissimilia.* Quapropter a plurimis Institutionum scriptoribus signa corporis salubris, insalubrem statum significantibus, praemittuntur.

§. III.

Quanquam autem ille, qui morborum historiam et naturam, causasque illos producentes, per sua phaenomena intelligere allaborat, plenius haec observatione ipsa addiscit, quaedam tamen jam ex his quoque praenosse debet Medicus, ut recte observare possit. Scire nempe ante debet in singulis morbis symptomata, quae ordinarie mor-

morbum comitantur, illorumque connexionem, ut uno apparente de alio mox cogitatio incidat, et tota illorum ſeries memoriae ſuccurrat. Nec minus in promptu debent eſſe cauſae procatarcticae, quae morbum talem excitare, et antecedentem cauſam in actum deducere conſueverunt. Exploratum etiam ante eſſe debet, num morbi Epidemii, et quales, iſto tempore adſint. Neque ignoti ſint morbi Endemii illius loci, in quo degit aeger. Habeat quoque Medicus compertum, quales morbi aetatibus certis familiares, et ſexui ſint proprii. Haec ſi obſcura ante non fuerint, ſed cognita prius et meditata, in ipſa ſignorum ſciſcitatione omnia erunt faciliora et clariora.

§. IV.

Quandoquidem vero ſignum aliquid notum eſt in ſenſus incurrens, illud quod ignotum eſt in morbis oſtendens et patefaciens, ratione reſpectus horum ſignorum inter ſe, alia ſunt communia, pluribus morbis competentia, alia propria, certisque morbis convenientia, quae interdum ab illis inſeparabilia ſimul ſunt, cum illis incipiunt et deſinunt, ac pro eorum magnitudine augentur et minuuntur, propriamque morbi eſſentiam declarant.

§. V.

Quanquam autem pathognomica haec ſigna, quorum cum morbis neceſſaria eſt cohaeſio, et quae in quarto modo ipſis propria ſunt, in multis morbis nos deſtituant, ubi tamen omnia et ſingula, quae attenta obſervatio aſſequi poteſt, φαινόμενα, circa morbos indagantur, ad aegri

 lectu-

lectulum non, ut fieri ſolere conqueſti merito ſunt graves Medici, ἀλλότρια tractantur, et tempus fruſtra fabulis et ineptiis teritur, ſed ſedulae et curioſae morborum ſciſcitationi impenditur, et, quae in Medicorum prudentum monumentis huc ſpectantia nobis relicta ſunt, diligenter colliguntur et uſurpantur, in plurimis morbis aliis inacceſſa nobis ſeſe pandent, et morbus perfectius intelligetur.

§. VI.

Utinam Hippocratis praeclaro exemplo morborum hiſtoriam per phaenomena ita rimari, in praecipuo habuiſſent, poſt illa tempora etiam, negotio. Certe ſi ſignorum doctrinam illa obſervandi diligentia locupletare quovis ſeculo fuiſſent annisi, Medendi ars multo longius provecta, ad talem ſtatum, qualem mortalium patitur conditio, ferme perveniſſet. Nihil enim manifeſtius eſt, quam recluſo fonte diagnoſtico cujuscunque morbi remedia et indicationes curativas ſtatim manifeſtari, et veluti digito oſtendi. Sed pauci admodum conati ſunt, ſuis progreſſionibus hanc Medicinae praecipuam partem augere. Inter Graecós, caeteros omnes hic fere ſuperaſſe viſus Caelius Aurelianus, qui mentem ſerio huic rei intendit, ut, in detegendis ſignis et circumſtantiis, morbos ab invicem diſtinguentibus, prudens et attentus, ſemeioticam amplificaret, et morborum ab initio faciem et decurſum veluti naturae penicillo adumbraret. Hujus Autoris cum obliterata propemodum eſſet memoria, eundem in lucem revocavit, ejusque egregium opus de morbis acutis et diuturnis, ope vetuſti codicis manuſcripti, aliorumque

que cum eo collatorum restituit, excellentissimus et literatissimus Medicus Jacobus Dalechampius, et doctissimis annotatiunculis in margine adscriptis illustravit. Ab hoc Aureliano tractandorum describendorumque morborum rationem, censent quidam desumsisse illum solertissimum morborum speculatorem Thomam Sydenham, qui eorundem insidias, cursus, mutationes et integras historias perspicue et plane repraesentavit, ut optandum quam maxime sit, ejus negotia practica, et valetudinis propriae rationem permisisse, quo, sicuti acutorum, ita plurium etiam chronicorum morborum descriptiones nobis relinquere potuisset.

§. VII.

Haec vero in Arte secreta vere sunt, quorum necessitas tunc apertissima fit, quando ad curationem morborum vel complicatorum, vel obscure procedentium, vel similitudinem cum aliis morbis habentium accedimus. Haec arcana elegantissimo libello commendat, et in eo Artis cardinem verti persuadet Georgius Baglivus, Medicus Romanus, de praxi Medica ad priscam observandi rationem revocanda. Ubi, quomodo ipse in medendo morbis, qui subitum non poscunt auxilium, lente festinet, et summa industria antequam morbi speciem decernat, et curam auspicetur, omnia inquirat et perscrutetur, ita describit: *In curatione morborum, qui moram aliquam admittunt, hoc ordine progredior: Prima die totus sum in examinando ad amussim aegro, circa causas occasionales, omnesque morbi antecedentes et praesentes circumstantias; quo tempore nihil remediorum impero, ne per illorum usum forsan incommodum nascatur,*

tur, ordinaria morbi periodus ſignorumque conſtantia perturbetur, morbusque aliena facie mihi ſiſtatur, quam revera deberet; et ſi quid praeſcribo, procuro, ut illud generale aliquid ſit, et innoxium, imo per obſervationem juvandi aut laedendi valeat quoque ad indolem morbi aperiendam. Secunda die diligentius conſideratis rebus ante dictis, morbi ſpeciem tandem decerno, et exinde remedia opportuna praeſcribere incipio. Igitur, ſi verum fateri decet, prima baſis curandorum morborum eſt recta eorundem cognitio, atque debitum unius ab alio diſcrimen; latent enim ſaepe veluti in alta nocte prima morborum initia, nec arte magiſtra in curationem eorundem perveniemus, niſi facem praeferat ſolida diagnoſis.

§. VIII.

Quanta ergo id fieri poteſt ἀκριβείᾳ et lyncea circumſpectione, in omnibus morbis illa perveſtiganda et conquirenda ſunt, quae morbi exorti et noſtrae curae commiſſi hiſtoriam ullo modo ſpectant. Equidem nonnulli morbi ſtatim ſe ſenſibus noſtris ultro exhibent; ut morbi ſolutionis continui, vulnera et ulcera, morbi item magnitudinis, conformationis, non minus tamen in his ipſis ad omnes circumſtantias, minimas maximas, diligenter attendendum eſt, ut plene, quantum ad curationem neceſſarium eſt, cognoſcantur; ſic vulneris gravioris curationem ſuſcepturus, aegri ipſius temperamentum, habitum et conſtitutionem reſpicere debet, ſymptomata omnia, quae exorta ſunt aut imminent, vulnus ipſum, in quo praeciſe loco ſit, quousque penetret, quibus inſtrumentis, et qua vi inflictum ſit, an de inſtrumento aliquid inhae-

inhaereat, an aliquid de parte ablatum ſit, attendere oportet.

§. IX.

Sicuti autem in his obviis et oculis ſeſe ingerentibus, ita eo magis ac diligentius in internis, latentibus et occultioribus morbis ſigna conquirere fas eſt, ut, quantum curatio poſcit, arcanos horum morborum motus aſſequi poſſimus, quod ipſum ſenſuum fide, recto ac repetito eorum uſu abſolvere debemus. Tribuebat merito tantum ſenſuum efficaciae in morbis cognoſcendis Hippocrates, aliique Graeci, ut per ſolas easque nunquam intermiſſas ſenſuum exercitationes ad intimiorem cauſae morboſae cognitionem pervenerint. Adhibeat ergo Medicus omnes externos ſenſus, ut ſignorum copiam nanciſcatur. Et quanquam unum vel alterum luculentum ſignum ſeſe prodat, mox tamen illi non fidat, vel hinc aliquid concludat Medicus, ſed in pronunciando ſemper cautus ſit et circumſpectus, evitato immaturo et feſtinante de morbo vel affecta ſede judicio, ſed ex collectione et collatione demum diligenti plurium, imo, ſi poſſibile ſit, omnium demum concludat et judicium formet.

§. X.

Viſu diligenter conſideret Medicus ſubjectum ipſum, hominem videlicet aegrum, et, pro norma ſanum hominem ſtatuendo, quid in illo praeternaturale occurrat, exploret. Adeoque, ſimulac aegrum accedit, corporis totius habitum obſervare debet: num is humidus vel ſiccus, macilentus vel tumidus et inflatus, colore naturali

vel peregrino imbutus; inprimis vero faciem accurate contempletur, quaeque in illa praeternaturalis mutatio contigerit, observet. Et sic primo obtutu saepius illa patefiunt, quae ex narrationibus aliorum aut literis non intellexeris. Frequentiores sunt aegritudinum casus, ubi aegrum intueri et oculis ejus membra ac vultum contemplari summe utile est, talibus enim exacte et pro necessitate exponendis, nec infirmus, nec adstantium ullus sufficit, sine quibus tamen Medicus prudentem et ad solidiorem medelam profuturum de morbo conceptum, ac praedictionem formare nequit, multo minus consilium capere ad necessaria administranda. *Expertus testor*, scribit Excell. Bohnius, dissert. 3. de Medici officio, hanc regulam serio commendans, *me saepius unico momento penes aegrum plus observasse, quam multae prolixiores ministrorum ministrarumve relationes me docere poterant.* Quid non in facie oculos attente inspicienti innotescere potest diligenti observatori! Vere Hippocrates Epid. 17. pronunciat: *Ut oculi valent, sic totum corpus.* Si oculorum molem, plenitudinem vel flacciditatem, colorem, splendorem, motum, attendamus, plurima hinc in multis affectibus signa eruemus.

§. XI.

Oculis quoque percipere Linguae constitutionem oportet; et nares et genas, et dentes et aures aliquando aspicere. Genarum rubor insolitus, pallor, color flavus, lividus, niger, luridus, foedus, horumque diversae mutationes, plurima in morbis monstrant et significant. Lustrare quoque ad lectum aegri expedit obvia omnia

alia

alia objecta; quo inspectio urinae pertinet, quae in quibusdam morbis signum unum est eorum, quae multorum seculorum usu pro receptissimis et palmariis habita fuerunt, de quibus alias specialius dicendum.

§. XII.

Auditu illa percipit Medicus quae vel ab aegro, vel adstantibus et ministrantibus, de illius sanitate vel morbo referuntur, ex quibus probe consideratis dignoscere et praenoscere recte possit. Dum autem haec proponuntur, auscultet Medicus, et intempestive quaestionibus suis relationem non interturbet, sed illa probe notet, quae interrogationibus non lacessitus aeger de morbo suo narrat, quae identidem repetit, et cujus medelam inprimis flagitat.

§. XIII.

Os autem et lingua a Medico in subsidium vocantur sedulo in omnia inquirendi, non gustandi causa, foeditas enim rei hoc saepe non admittit, Artique ignominiosum foret; et praeterea aegri saepe ipsi, de sputi, phlegmatis, sudoris, illorumque, quae a ventriculo vomitu aut ructu prodeunt, sapore, testari et referre possunt.

§. XIV.

Opus autem est sagaci artificio, et ingeniosis saepe conjecturis, ut examen aegri cum sperato fiat fructu, et recti de morbo conceptus hinc eliciantur, saepissime enim aegri sua mala recte declarare nequeunt, si vero prudenter interrogentur, explicatius et distinctius omnia proponunt.

Admoniti etiam a Medico rectius et ad plura ipsi attendunt, et convenienti etiam ordine, in quo magnum hic positum est momentum, de morbo suo ejusque caussis referunt. Quanquam autem adstantium et ministrantium munus inprimis etiam sit, quae circa aegrum, hujus affectum, et res nonnaturales Medicis dictas, occurrunt, accuratius observare; melius tamen fit, si uni fido et intelligenti custodi haec res committatur, quo is Medico accedenti et sciscitanti ad amussim haec referre valeat. Alias hic saepe veritas proverbii confirmatur: *Quod omnes curant, singuli negligunt.*

§. XV.

Ex praecepto autem Hippocratis, *cum ad aegrum deveneris, interrogare oportet: quae patiatur, et ex qua caussa, et quot jam diebus, quo victu et medicamentis utatur vel usus sit, et an alui aliaque excrementa secedant. Et primo considerare, an morbus a bile aut pituita, vel quonam alio humore factus sit.* Aurea haec sententia, quae digna est aeterna memoria, legitur in lib. de affectionibus text. 36 circa medium. Plures equidem de modo interrogandi aegros multa scripsere, sed rem totam et brevissime et optime Hippocrates ita complexus est, ut haec sola Medico sufficiant ad finem suum consequendum. Ex responsis enim ad illa datis cognitionem morbi cum sua sede, et caussarum illius nactus, cum eventum praecognitum proponere, tum medicationem ipsam instituere potest. Eo autem consilio ab Hippocrate haec exposita esse innotescet exactius, si praeclarae hujus doctrinae uberiorem explicationem, Medicinam facturis apprime utilem, intuearis, quam largitus est

Ju-

Julius Caeſar Claudinus praeſtanti libro de Medici ingreſſu ad infirmos; cui jungi poteſt Kyperus in inſtit. Placent etiam, quae ad hanc Hippocratis ſententiam commentatus eſt Fridericus Deckers in Exercit. Practic. Ubi bene fecit, quod verba illa Hippocratis, de inveſtiganda in morbo humoris peccantis indole, quae immediate antecedentia ſequuntur, annectenda putaverit. Haec enim, ab aliis reſecta et omiſſa, conjuncta debere relinqui, et ad inquiſitionem morborum imprimis quoque pertinere arbitramur. Humorum enim maſſa in morboſo ſtatu ſaepius reſpicienda, rarius culpanda viſcera, toties innoxia; humorum vitia ſunt, quae functiones frequentiſſime affligunt, et per ſua ſigna manifeſtari debent.

§. XVI.

Odoratu etiam mediante in notitiam quarundam rerum, quae alias non attenderentur, ad cognitionem tamen meliorem morborum ſpectant, pervenire Medicus poterit, vel ipſe e. g. ſudorum odores olfaciendo, vel adſtantes ut ad illos attendant monendo. Quapropter et cavere ſibi Medicus ab uſu odoramentorum debet, non ſolum ne ſuaveolentia ipſorum, aut graveolentia foeminis et aliis quoque tenerioribus noxia, vel ſaltem moleſta et nauſeabunda ſit, verum etiam ne impediat alieni odoris in conclavi perceptionem, quae ſignificationem alias praeberet. Quod de muliere eſt apud Plautum: *Mulier recte olet, ubi nihil olet*, idem de Medico non incongrue diceres. Quomodo circa odorem proprii corporis et anhelitus Medicus praxin exercens cautus eſſe debeat, pulchre exponunt Botallus de Medici et aegri

gri munere, et Bohnius de offic. Medic. differt. II. Quibus vel vitio putridi oris, aut alio intrinſeco vitio, vel per incuriam aut intemperantiam foetidus putidusque odor contigit, ut duobus illis olidis Medicis, quos deſcribit Galenus 6. epid. 4. illi palliativa cura fracedinem illam ſuam emendent, ac foetores ſuos occultent, vel aegroto non adeo appropinquent, ut moleſtiam illi et noxam quoque hinc poſſint afferre. Sicuti nec vini odorem omnes ferre poſſunt aegri vel valetudinarii, ſed hinc graviter offenduntur, obſervante id Hippocrate de Decent. orn. et Galeno l. c. qui Medici cujusdam Romani exemplo id confirmat, a Botallo et Bohnio pariter adducto.

§. XVII.

Tactus quoque uſum hic praebet multiplicem, quandoquidem illo qualitates externae percipiuntur, calor praeſertim et frigus partium humani corporis, humiditas quoque et ſiccitas, aſperitas et laevitas. Ubi tamen notandum eſt, quoad calorem et frigus partium, ſenſum tactus confuſum ſaepe ac fallacem eſſe, ac Medico pro ſui corporis manuumque tangentium calore, vel intenſiore vel remiſſiore, aliter atque aliter calorem in aegro ſe habere deprehendenti, imponere poſſe. Sicuti ergo alias praejudicia haec evitaturi, naturalium rerum ſcrutatores, in exploranda corporum temperie et calore manibus ſuis diffiſi, thermometris utuntur, ita Medicos quoque neceſſitas alios modos haec explorandi docuit. Sic in Empyemate, cogituri, quo in latere et quo loco pus in cavitate thoracis colligatur, manu appoſita tam accurate id deprehendere nequeunt,

quam

quam Hippocratis inventum adhibentes, linteum madidum bolo vel ſimilibus oblitum pectori circumducentes, et quo in loco id primum ſiccefcit, ibi puris eſſe ſedem, ex majori calore, concludentes.

§. XVIII.

Situm quoque partium tactu exploramus, et, an vitium organicum vel magnitudinis, tumorum durities vel mollities, luxatio et ſimilia adſint, tactu quoque cognoſcimus. Sicuti in contabeſcentiis atrophiae gradus manu admota dijudicamus, obſervando, an durities juſta et firmitudo in partibus carnoſis, an vero flaccidus collapſus et marcidus ſit corporis habitus.

§. XIX.

Motus quoque partium tactu indagamus, imprimis cordis et arteriarum vibrationes. Sanguinis motus vigor vel languor ex pulſu dignoſcitur, quod alterum eſt ſignum palmarium receptiſſimum, de quo ſuo loco plura afferenda erunt.

Exercitatio ſecunda.

§. I.

Poſtquam Medicus ſenſuum ope illa diligenter apud aegrotantem, cujus curam ſuſcipit, exploravit, quae ante oculos et inter manus ſunt, ut Exercitatione prima deſcripſimus, ad ea, quae a corpore excernuntur, attendere quoque debet, et quo-

quomodo illa ſe habeant, diligenter inquirere. Sunt autem illa excrementa veſicae, alui, oris, narium, aurium, cutis, uteri, partiumque, in quibus laeſio aliqua contigit, neque tamen ſimpliciter neceſſe eſt, ut Medicus ipſe talia inſpiciat, poteſt a miniſtrantium aliquo id fieri, et Medico deinde, quomodo ſe habeant, ſignificari, citra quorum tamen cognitionem Medicus ſcopum ſuum nequit attingere.

§. II.

Atque ita nullo modo obeſt Medicorum dignitati haec de excrementis rebusque ſordidis ſpeculatio, quae vilis et contemnenda videri poſſet. Ad quam tamen revera ex ſublimitate quadam Naturae miniſtri deſcendunt, ut hominum calamitatibus et cruciatibus ſubveniant. Quid enim ſublimius, quam cum Deo paria facere et miſere afflictis auxiliari? Atque, ut id fieri poſſit, quantum in poteſtate eſt Artis Medicae, nec illa, quae faſtidii taediique plena ſunt, tantopere formidare fas eſt, ita morbi ſtatum rectius cognoſcemus et congrua ex aequo ac tempeſtiva remedia melius inveniemus. Pulchre ſcribit Seneca: *Hunc affectum adverſus omnes habet ſapiens, quem adverſus aegros Medicus, quorum nec obſcoena, ſi remedio egent, contrectare, nec reliquias et effuſa intueri dedignantur.*

§. III.

Quandoquidem enim excrementa ſunt humorum quaedam portiones, quae per partes, vel totum corpus feruntur, et in certis organis ſecedunt ac a corpore exeunt, conſtitutionem partium, in quibus haeſerunt, demonſtrant, et non modo

do quae ſit earum conſtitutio, ſed et qui humores exſuperent, ſignificant. *Quae e corpore defluunt et excidunt, quia vel humorum portiones, aut partium excrementa quaedam ſunt, eorum ſane, in quibus haeſerunt, naturam quodammodo retinent et eam, quum foras excidunt, nobis ob oculos proponunt*; ſunt verba Fernelii l. 2. de ſignis cap. XI. et ejusdem l. 3. c. 8. *Quum corporis excrementa, aut affectarum partium, aut peccantium humorum portio quaedam ſint, aut ſaltem ex his deſectae reliquiae, quae illorum ſit conſtitutio, certo referunt, atque in demonſtrativis ſignis primas tenent.*

§. IV.

Ventriculi, cibos appetentis et digerentis, omniaque interna medicamenta, quae applicantur, ſumentis et promoventis, robur reſpiciendum in morbis eſſe imperat neceſſitas. Hujus vires et fortitudinem, cibi excrementa indicant. Ob id Antonini ſtabularii, referente e Galeno Doctiſſ. Johanne Langio l. 1. Ep. 83. equi ejus praſini ſtercora quotidie olfaciebant, ac etiam deguſtabant, an probe pabulum concoxiſſet, exploraturi. De morbis ipſis non paucis fidem faciunt, quae per aluum exeunt, ad quae veteres inprimis reſpiciebant, ut teſtimonia, quae id declarant, apud Hippocr. plurima habeamus. Et quomodo alias morbi varii nobis poterunt innoteſcere? quomodo diſtingui accuratius alui fluxus, quomodo ante ſciri, quid periculi ſubſit, aut quid ſpei affulgeat? niſi cognoverimus, quomodo excrementa haec ſeſe habeant, an cruenta, an purulenta, quo colore tincta, an nigra, viridia, ſupra modum foetentia excernantur. Sola conſiſtentiae diverſitas multum

tum indicat, si vel fluida, tenuia, serosa et inconcocta, vel duriora et consistentia deprehendantur. Illud enim probe observandum, quod Ludovicus Duretus in Coacas Hippocratis egregie monuit. *Ut coctione crassescunt omnia excrementa, sic cruditate manent tenuia.*

§. V.

Inter signa autem, quae ab excretis e corpore desumuntur, eminent illa, quae ex Urinarum mutationibus maxima copia adducuntur, credulitate ac curiositate multorum, ingeniosa magis quam practica, numerum horum signorum nimium quantum augente. *Quod apud Pontificios est purgatorium, hoc apud Medicos est Uromantia* per jocum, solito more, scribit P. Ammannus in Paraenesi, *quemadmodum enim illud religioni pontificiae insignem existimationem conciliat, ita haec praxi Medicae.* Tanti fit haec ex urinis desumta significatio, ut de toto morbo, et ejus eventu, e solius urinae inspectione judicium peti posse, et certi quid augurari licere, multi arbitrentur, quam urinae inspectionem Veteres Graeci Medici tanti non faciebant, atque Arabes deinde, quorum Medicina post seculum XII. in Europam translata, et fraudulenta illa divinatio ex urinis in Europam transvecta fuit, superstitiosa et nugaci Paracelsistarum vanitate multum deinde promota.

§. VI.

Deprehenderunt autem deinde uromantum fraudes et technas, callidamque illorum fallaciam egregiis libris impugnarunt Medici praestantissimi, imprimis Heurnius, Forestus, Sennertus, Joh. Lan-

Langius in Epiſtolis, Euricius Cordus de abuſu Uroſcopiae, ut jam ſatis repreſſa, et communi Medicorum conſenſu exploſa ſit ridicula temeritas et dementia, audaculorum urinae inſpectione ita abutentium. Dolet interim non immerito Auguſt. Thonerus lib. 6. epiſt. 21. et valde conqueritur, ſupereſſe in quibusdam locis Medicos, quorum exiſtimatio et commendatio maximam partem ab Uromantia dependet, h. e. a temerario dicendi genere ad circumveniendum imperitos accommodato, quo Medicaſtri tales pauperculos pecunia emungere conſueverunt. Vid. Jacob Primeroſius de vulgi erroribus l. 2. c. 1. de fallaciſſimo Urinarum judicio; ubi bene peſſimus ille mos reprehenditur, abſente etiam aegro, e ſola urinae, aliunde etiam allatae, inſpectione vaticinandi. Etſi ergo infida ſaepe ſint illa, quae ex urinis petuntur, atque, in malignis praeſertim affectibus, ſint fallaciſſima; non inficiamur tamen, poſſe interdum ex urinis nonnulla colligi, quae partium quarundam affectus ſic ſatis manifeſte produnt. Ideoque, quid revera ex illis peti poſſit, veri etiam Medici docere debent, et non pauci docte tradidere, quorum veſtigiis et obſervationum tramiti inſiſtentes breviter utiliſſima exponemus.

§. VII.

Si magna quantitate, ita ut proportionem cum potulentis et liquidis aſſumtis eadem non habeat, emittatur urina, indicat diſſolutionem et colliquationem magnam humorum, vel renum imbecillitatem, ac laxitatem; quanquam urinae quantitas et inde creſcat, quod in morbis ſaepe per hanc viam fiat ſolutio, et fermentorum humo-

rumque morbificorum exclusio, praesertim quando talia in affectibus aegris exhibentur, quae per diuresin noxias humiditates expellendi vim habent.

§. VIII.

Nulla vel parcior si contingit urinae excretio non obscure significat vel (1) sanguinis consistentiam crassiorem, qualis in febrium principio, et cruditatis statu, in cacochymia, in leucophlegmatia observatur. Vel (2) aliorsum serum amandari, et a renibus averti e. g. in catarrhis, sudore copioso, diarrhoea, hydrope, quibus praesentibus urina parcior excernitur, remotis iterum, in majori copia profluit, vel (3) culpa renum aliarumque urinae viarum id accidit justo angustiorum, sive a grumo sanguinis, sive a pituita, sive, quod frequentissimum, a calculo id proveniat, sive a tumoribus vicinarum partium hi meatus comprimantur. Interdum in malignis febribus urinae paucae redduntur, interdum in principiis pessimarum febrium urina penitus supprimitur, et inter signa periturorum his morbis ἰσχȣρίαν bene reposuit Fracastorius de morb. cont. Sicut aliae quoque et mirae circa urinas mutationes in malignis occurrunt, ut fides tunc urinis nequeat haberi, quae in desperatis talibus aegris substantia, colore, sedimento laudatissimae saepius occurrunt.

§. IX.

Consistentiam urinae quod attinet, si tenuis eadem sit, nisi a copiosiore potu, penetrante et diuretico id proveniat, cruditatem denotat ventriculi, et chylificationem laesam, unde urina instar aquae limpidae excernitur; vel sanguificationem laesam ostendit, et fermentationis ac turgescen-

gescentiae sanguinis debilioris index est, activas nempe partes per sanguificationem seroso latici non esse intimius permixtas, unde debitam crassitiem et consistentiam accipere potuerit. Tenuis quoque urina obstructionem pororum et meatuum in renibus non raro denotat, urinae confundi solita in illis retineri, neque percolari nisi tenuiora, crassioribus relictis, quod crebro fit in calculo.

§. X.

Crassa e contrario urina spissitudinem suam ab impuritatibus imprimis salinis, terreis, et sulphureis, sero unitis habet, et tunc comparet, quando salsugo in corpore abundat, vel alicubi collecta est. Neque enim potest illa crassities a pituita proficisci, cum haec in liquore se non patiatur detineri, quin statim ad fundum delabatur. Solent autem urinae hae crassae, turbidae, fuscae, saepe diu tales remanere, et, quiescente utut vel in locum frigidum posito vase, quo continentur, aegre sedimentum dimittere. Aliquando autem confusae tantum sunt tales crassiores particulae, veluti in voracibus id interdum contingit, et in pueris saepissime, qui ob ἀδδηφαγίαν plurima excrementa colligunt.

§. XI.

Aquea et limpida urina quid demonstret, modo de tenui diximus, albida vero pituitam arguit et indigestum mucum, qualem in pueris modo accusata ἀδδηφαγία producit, quamque in lumbricis et febribus observamus. Aliquando pus ex renum ulceribus affusum, interdum saniem e locis genitalibus, aut fluxum album muliebrem,

 ra-

rarissime chylum latici urinoso mixtum prae se fert, quale exemplum Timaeus lib. 3. casu 43. annotavit.

§. XII.

Urinae rubicundae et flammeae vel in febribus tales sunt a sulphureis et salinis particulis, per effervescentiam febrilem magis dissolutis, et poris seri inhaerentibus; vel extra febres saturato ejusmodi colore tinguntur, a salinis particulis abundantibus, vel a sanguine urinae mixto.

§. XIII.

Quae a sanguine hoc habent urinae, cruentae vocantur, et hae nullo splendore pollent, sed colorem similem ferme habent, qualis deprehenditur in aqua sanguine mactatorum animalium mixta; post breve temporis intervallum grumescente, et sanguine ad fundum vasis delapso. Vas ergo sanguineum apertum vel erosum esse talis urina certo denunciat; quod in variis corporum partibus contingit et ad contenta urinarum p. n. id potius spectat.

§. XIV.

Crocea urina icterum praesentem patefacit, quando croci florum extractionem sive tincturam refert, et hanc linteolo immerso communicat; aliquando tamen a rhabarbaro, a rubia tinctorum, a croco usurpato tali colore lotium infici meminisse oportet, ne judicium hinc fallatur.

§. XV.

In vehementiori autem icteri gradu, qui niger icterus idcirco dicitur, livida urina passea et ad nigredinem vergens frequenter excernitur, quod ali-

aliquando etiam in malignissimis febribus accidit, ut Sennertus in institutionibus et praxi, Willis etiam de urina cap. 4. id habet, qui internas nigrae urinae causas pluribus exponunt. Quamvis sciam, ab assumtis quibusdam urinam nigram fieri, et largiar illa, quae de cassiae uvarumque vi, urinam tingendi, Bartholinus et alii scripserunt; dubito tamen de eo, quod Mercurialis de urinis cap. 6. habet, se observasse clysteres, e sapa vel musto inspissato confectos, urinas atras reddere, et multo magis de illo, quod Avicenna et Rhases referunt, urinas nigras fieri, si corpus ligustri albi fructu tantum inungatur. Sanguinis atri mictu alias curatos plurimos, observationibus constat, quae collectae sunt in Misc. N. Cur. Germ. Ann. 2. Decad. II. et ipse Hippocrates tales habet Lib. I. Epid. Sect. 3. Aegr. III. et VII. ac pluribus in locis.

§. XVI.

Urinae aliquando inodorae prodeunt, omnis foetoris ordinarii expertes, aquam simplicem referentes, quas superius crudas diximus, alieno autem odore imbutae magnam corruptionem, renum plerumque, et vesicae, aut pudendi ulcus manifestant, nisi foetor ille ab asparagi esu oriatur, qui urinam illo inficit, quemadmodum odore violaceo terebinthinata eandem impraegnant, non tantum hausta, sed et exterius et inpr. in clysteribus applicata.

§. XVII.

Contenta urinae quod attinet, dubitatur a quibusdam, an ullum horum naturale sit, i. e. an uri-

na exacte ſanorum hominum contenta quaedam habeat, quod cum aliis Sylvius praxeos lib. 1. omnino negat. Alii anxie inquiſiverunt, quodnam ex tribus his Contentorum urinae generibus, nubecula, enaeoremate ſive ſuſpenſo, et hypoſtaſi ſive ſedimento, ſanis corporibus maxime conveniat, ubi alii pro ſedimento, ut Willis de urinis cap. 3, alii pro nubecula et enaeoremate, ut Moebius in Inſtitut., pugnant.

§. XVIII.

Etſi autem has rixas non faciamus noſtras, quantitatem tamen contentorum moderatam, ſedimentum album ac tomentoſum in urina pro ſuperfluitate quadam ſucci nutritii habendum eſſe, ejusque aliqua portione, quae nutriendo corpori minus apta ſit, nondum tamen corrupta, arbitramur. Si nempe tenuia aequalia et continua ſint haec contenta, coctionis potius et digeſtionis indices exiſtunt.

§. XIX.

In ſtatu vero morboſo contenta haec admodum variant, et diſtinguenda ſunt in frequentiora illisque corporibus, quae pro ſanis habentur, cum aegris communia, et in illa, quae aegris propria ac mere p. n., atque in iſta, quae toto genere praeter naturam ſunt.

§. XX.

Contingit autem interdum, nullam plane hypoſtaſin ſubſidere, ſed omne ſub nubeculae vel ſuſpenſionis forma liquori urinoſo innatare. Ex horum autem contentorum ſublimamenti et ſedimenti ortu, praeſentia vel abſentia, in febribus

prae-

praeſertim et acutis morbis, cruditas vel coctio materiae morbificae cognoſcitur. Eſt autem hic cruditas intimior particularum impuriorum, craſin motumque ſanguinis vitiantium, cum ipſo ſpirituoſo ſanguine mixtio, et hinc impedita earundem cum urina excretio. Coctio eſt, quando eaedem particulae ſanguini hactenus arctius unitae ſeparantur, et cum urina excernuntur. Illuſtrat negotium optime vini productio, dum illud adhuc muſtum crudum dicitur, ex arcta partium unione, ſed fermentatione facta, dum muſtum in vinum tranſit, coctum evadit, copioſa foeculentiarum ſecuta ſeparatione et ad fundum praecipitatione. Quam rem egregie explicuit, et ad illa, quae circa aegros obſervantur, accommodavit M. Kergerus de fermentatione.

§. XXI.

Patet hinc, quaenam urina quoad contenta coctionis, quaenam cruditatis ſigna exhibeat. Si turbida eſt urina, ſedimenti vel ſublimamenti expers, cruda eſt. Si liquor clarior, ſed qui enaeorema aut hypoſtaſin exhibet ac impuritatem ſeponit, coctionem denotat.

§. XXII.

Non ſemper autem urinam cum ſedimento coctionem indicare ſciendum eſt. Hippocrates vocat ſubſidentiam illam intempeſtivam, quae fit, antequam coctio ſit peracta, velut in pituitoſis morbis id accidere ſolet. Contingit enim aliquando a copioſo muco et crudo ſucco, morbo etiam incipiente. Conſiderandum tunc eſt cum Hipp., non ſolum, an candida et levis ſit ſubſidentia, ſed etiam an tempeſtiva.

§. XXIII.

Diſtinguendi autem verum ejusmodi contentum, a crudis ſuccis haec eſt ratio, ſi bene ac ſalubriter morbus procedit, illud, quod, dum crudus adhuc erat morbus, ſedimento bono ſimile apparebat, ſenſim apparere deſinit, contrario ordine plerumque procedens quam illud, quod verum ſedimentum eſt, et finiente morbo creſcere ſolet. Quod vero alias apparuit, in ſublimiorem partem ſenſim effertur, et deinde omnino evaneſcit, ut nihil in urina conſpiciatur.

§. XXIV.

Contenta autem, quae aegris unice ſunt propria, vel univerſalia ſunt, quae a totius maſſae ſanguineae, ipſique conjuncti ſeri et totius habitus corporis diſpoſitione prodeunt atque teſtantur; vel particularia, quae hujus vel illius ſaltem viſceris, inprimis per quae urina fluit, recrementa praeternaturalia ſunt. Ad univerſalia pertinent bullae et ſpumae, quae in urinae ſuperficie conſpiciuntur, et tenaciores partes atque viſcidam materiam in corpore abundare monſtrant, et catarrhos denunciare ſolent.

§. XXV.

Quod ſub forma pinguedinis aut oleaginoſae materiae ſupernatat; longe a pinguedine concreta ſolet eſſe diverſum, nihilque ſaepe aliud quam ſalſus humor, qui in ſummitate haeret, qualis cruſta in morbis acrimoniam humorum ſummam comitem habentibus, in ſcorbuto et hypochondriaca diſpoſitione, potiſſimum obſervatur. Sicuti, quando Tartarum in aqua coquimus, cruſta talis ſuper-

ſuperficiem tegit, ita talis urina per evaporationem in ſubſtantiam cruſtaceam indureſcit.

§. XXVI.

Non negamus interim, pinguiores et nutritias ſanguinis particulas cum urina quandoque revera excerni, verumque adipem urinis confundi, ut exemplis notatu dignis evincit Tulp. l. 3. obſ. 18 et 19, et haec materia non tam pinguedo extra vaſa coagulata et iterum liquefacta videtur, quam oleoſa ſanguinis intra vaſa fluctuantis pars p. n. ſecreta, et ab humore acriore muriatico diſſoluta, corrupta, et ad renes una deducta, ut Cl. Sylvius valde probabiliter id ediſſerit; et annotatum eſt exemplum in foemina juvencula, cujus urinae in tanta quantitate pinguedo innatabat, ut in illius refrigeratae ſuperficie, inſtar butyri aut olei frigore concreti conſpiceretur. Imo in febribus colliquativis, ipſis ſolidis corporis partibus aliquid decedere, et quod reſolutum eſt per urinam ſimul excerni, obſervationes confirmare videntur. Notatu dignum, quod habet Fernelius de urinis l. 3. c. 11. *Quin etiam*, inquit, *corporis humorumque moles nonnunquam liqueſcit dilapſaque diffunditur in urinas, quod modo obſervavimus, bibulum quendam optimo corporis habitu, diebus circiter octo, ex ingenti corporis mole, in magnam gracilitatem, citra ullam aliam morbi vim, collapſum.*

§. XXVII.

Sedimenta farinacea et furfuracea ſcabiem veſicae, ſquamoſa vero cum foetore ulcus illius evincere, communiter creditur, neque omnino id rejiciendum puto, ſed videntur haec corporum

genera, cum crusta illa salina, urinae superficiei supernatante, de qua modo diximus, ejusdem aliquando substantiae et ortus esse. Observantur enim in illis morbis, in quibus acidum peccare alias dicitur, sive hi fuerint chronici, e. g. scorbutus, sive acuti, febres nempe, in quarum declinatione, ut verae reconvalescentiae signa, haec annotantur; quod nimirum nunc secretus et praecipitatus sit ille acor morbosus, a spirituoso et balsamico sanguine, unde tartareum ejusmodi sal coagulatur, ut sub stiriarum interdum forma, instar crystallorum nitri splendentium forma appareat.

§. XXVIII.

Arenularum, quae in urina reperiuntur, varietas bene observanda est, saepe enim excernuntur eaedem statim cum urina; saepius, ubi haec paululum steterit et in matula refrixit, demum oriuntur, et lateribus vasis sese affigunt particulae arenulis similes, materia nempe quaedam copiosa, rubra, et friabilis, quae farinae laterum bene a practicis comparatur, scorbuti infallibile signum; quod judicium magis adhuc confirmatur, si crusta simul liquori supernatat, vel eadem vasi urinali undique se applicat, sub coeruleo plerumque colore, vel colorum varietate, instar caudae pavonis per vitrum distincta, apparet. Quando autem arenulae minores fulvae, cum emissione urinae, statim et simul adsunt ac deprehenduntur, vestigia calculi in renibus aut vesica, non obscure demonstrant, quando autem sabulum illud, quod statim cum urina adest, majus est, frustulaque illius duriora sunt et tactui resistentia, morbum nephriticum adesse, plane evincit.

§. XXIX.

§. XXIX.

Si cum urina pus excernatur, ulcus adesse probat, idque a remotioribus partibus rarius prodit; aliquando tamen, si hepar vel pulmones e. g. vulnerari aut exulcerari contingat, mictum puris interdum evenisse, notarunt practici, crebrius tamen id est a renum vel vesicae ulcere. Interdum res plane alienae, et toto genere p. n. cum urina prodeunt, quae tamen ab extra saepius sunt immissae, ut illa observatio, qua ficus semina cum urina emissa, et nupera e Belgio communicata observatio, de acicula in medio vesicae lapidis reperta, et illa, quae de semine pomorum cum urina rejecto a Platero annotata est, confirmant. Quo spectat mirabilis illa mercurii mictio, in illis, quibus mercurius diversis modis fuerat applicatus, qualem deprehenderunt. Admirandi autem sunt pilosi illi mictus, quos Hildanus Cent. 3. Hist. 50. descripsit, imo certas periodos in illis deprehendit Tulp. l. 2. obs. 52. Pilorum ejusmodi generandi modum declarare, prolixe quidem studet Horstius l. 4. obs. 53. sed conatu, ut equidem censemus, irrito, meliusque forsan egisset, si cum Hildano hic obmutescente ignorantiam suam candide esset fassus.

§. XXX.

Num impraegnationem ex urinae inspectione liceat cognoscere, diu multumque apud Medicos fuit disputatum, aliis audacter id asserentibus, aliis pernegantibus; ut breviter dicamus, quod res est, ex urina gravidam dignoscere impossibile esse, docte visus est declarasse August. Thonerus l. 2. obs. Med. c. 11. Nunquam enim demon-

monſtrabitur, mutationem quandam urinis obtingere in gravidis, omnibus et ſingulis propriam, et unice gravidis competentem, quare ſincerum quoque eſt hac de re Williſii judicium in his, vel inani conjectura nitentes confidentium animis imponere, vel, quod crebrius in more iis poſitum eſt, callida verſutia rem aliter exquirendo, notitiam urinae inſpectioni falſo adſcribere.

Exercitatio tertia.

§. I.

Prudens, ac Medicis quoque, ſanationem pro fine habentibus, commendatisſimum Senecae eſt monitum, quod habet Epiſt. XXII, ubi opportunitatem et εὐκαιρίαν, ne elabatur, probe obſervandam eſſe monet: *Quaedam,* inquit, *non niſi a praeſente monſtrantur, non poteſt Medicus per epiſtolas cibi aut balnei tempus eligere: Vena tangenda eſt. Aliquid vultus, aliquid manus mota, aliquid ipſa inclinatio corporis intuentem monet. Quid fieri ſoleat, quid oporteat, in univerſum ſcribi poteſt; quando vero fieri debeat, aut quemadmodum, ex longinquo nemo ſuadebit: cum rebus ipſis deliberandum eſt. Non tantum praeſentis, ſed vigilantis eſt, occaſionem obſervare properantem. Itaque hanc circumſpice: hanc, ſi videris, prende.* Neceſſariam proinde, ad morborum ſufficiens ſcrutinium, ſaepe Medici praeſentiam idcirco etiam eſſe pateſcit, ut pulſum, hoc eſt motum illum ſanguinis Syſtole et Diaſtole Cordis conſtantem, et in totum corpus pro vitae conſer-

vatione

vatione per arterias evibratum, exploret. Pulſus enim obſervatio in morbis ipſis et praedictionibus eventuum plurimum valet, ut, ſphygmomantiam Medico utilem et honorificam eſſe, peritiores Medici uno ore fateantur.

§. II.

Sed et hic ſobria doctrina imbuendum illum eſſe cenſemus, qui uſum in arte reſpicit, quo carent ſubtilitates illae et curioſitates ſteriles et prorſus medentibus inutiles, quas Galenus ſectatus eſt, et maximo numero congeſſit, ut ſummi judicii Vir. Joh. Baptiſta Montanus, obſcuraſſe Galenum rem totam et inutilibus diſtinctionibus implicaſſe, paucas vero admodum pulſuum differentias Medico ſufficere, prudenter judicat, quae ſententia Sennerti, Hoffmanni aliorumque doctiſſimorum ſuffragio eſt confirmata. Sunt enim plurima a Galeno producta talia, quae deprehendi nullo modo vel internoſci aut tam accurate diſtingui potuerunt, et ſi vel maxime caprizantem, ſerratum, formicantem et ſimiles pulſus ab exercitata manu poſſe ſentiri fingas, quae tamen infelici conſequentia inde in morbis et eorum eventibus concluduntur, cum ipſis illis pulſibus non cohaerent, ſed elumbi conſequentia hinc deducuntur.

§. III.

Unde facile patet, quid de Sinenſium doctrina, aliis atque aliis in partibus pulſus explorantium (quod, ſtante illa Guilielmi Harveii de circulatione ſanguinis praeclariſſima doctrina, vaniſſimum eſſe quivis videt) et miranda hinc edicentium, ſentiendum ſit. Dum hoc modo omnes circa morborum ortum ac eventum circumſtantias, etiam

for-

fortuitas et cum pulſu cordis nullam penitus conexionem habentes determinare illos poſſe ſcribunt, prout in ſpecimine Medicinae Sinicae Societatis Batavicae Orientalis Archiater Andreas Cleyerus declaravit; ſcilicet aut fraudem et impoſturas, aut magici quid ſubeſſe merito doctiſſimi viri arbitrentur. Quemadmodum et Japonenſes ex pulſu prophetas agere, et non tantum illa, quae ex hoc cognoſcendi fundamento recte non fluunt, ſed plurima inſuper ab arte alieniſſima, virtutis characteres, animi occultiora vitia et quae imminent homini pericula patefacere poſſe referunt. Illud tamen puto in his populis laudandum, quod in exploratione pulſus longe attentiores ſint Europaeis, longumque tempus illius explorationi inſumant, ſecus quam a vulgaribus fit apud nos medicis, qui poſt pauciſſimos pulſus ictus perceptos manum removent, et medicamenti formulae praeſcribendae feſtinantem admovent, cum tamen interdum utile ſit, eousque pulſuum rythmos obſervare, usque dum tota ſanguinis maſſa, ſaepe inaequalem conſiſtentiam et mixturam habens, circulatione per corpus fuerit propulſa.

§. IV.

Sciendum vero in limine hujus doctrinae illud eſt, non ſemper illico pulſus explorationi habendam eſſe fidem, et nunquam illi ſoli διάγνωσιν aut πρόγνωσιν ſuperſternendam. Properandum non eſt judicium, ſed inveſtigandum probe, num cauſa erroris alicujus ſubſit, antequam hinc de aegri ſtatu aliquid concludamus. Nulli morborum generi magis applicari poteſt pulſus quam febribus et affectibus cordis, et tamen in malignis pulſus,

ſi

si huic soli fides habetur, imponit medentibus non raro, dum rythmum aequalem naturalemque servat, rebus utut angustis et periculosis. vid. Schenkius l. 2. observ. ubi fallaces pulsus tales quandoque esse pluribus declarat. Quanquam ergo in pulsu signum malignae febris merito quaeratur, tamen πολύμορφον non tantum eundem hic deprehendunt Medici pro veneni varia pernicie, sed interdum naturali similem, morbo etiam adulto; aut si quae levis sit alteratio, ea cum interiori viscerum incendio comparari nullo modo possit.

§. V.

Ne in pulsus consideratione aberremus, notandum porro est, decipere eundem posse propter anomalias et inordinationes, quae nonnullis in pulsu sunt consuetae et naturales, quod Schenkius c. l. et Cl. Deodatus in Valetudinario probe exposuit, adeo ut bonum sit, siquidem id fieri potest, ante cognoscere, an tale quid ordinarium sit homini dum valet, quod morbum alias mentiri posset.

§. VI.

In mulieribus utero laborantibus et passionibus hystericis obnoxiis falleretur non raro Medicus, si e solo pulsu judicare vellet, mutantur enim et hinc iidem; subvertuntur, imo sufflaminantur et pessimi apparent; discusso paroxysmo uterino ad pristinam regularitatem revertuntur. Peculiari observationi hoc monitum includit Dominicus Panarolus part. 4. observ. ult., et, quam lubricum hinc aliquando in mulieribus signum sit pulsus, edisserit. Ut minime rejiciendum sit, sed

ſed huc ſpectet, quod Doctiſſ. C. Hofmannus in Inſtit. de ſignis e pulſu deſumtis, ait e pulſu ſua natura fallaci, in fallaciori morbo, non niſi fallax judicium ferri poſſe, et quod jam olim Celſus l. 4. c. 6. ſcripſit: pulſum ſaepe eſſe rem fallaciſſimam, cum crebro ex levi cauſa, ira, curis, terrore, triſtitia, motu, excalefactione corporis et multis aliis mutetur. Imo, ad ingreſſum et aſpectum Medici, aliarumque perſonarum, quas aegrotantes metuunt aut vehementer diligunt, pulſum variare, ſphygmicae artis inſignis autor Joſephus Struthius Polonus edocuit, qui non tantum optima ſigna et certiora, quae huc ſpectant, ex Galeno depromſit, ſed plurima docta et ingenioſa de ſuo adjecit. Lepida et rem modo propoſitam bene illuſtrans hujus Struthii eſt obſervatio, quam ſequentibus verbis conſignat: *Memini, me jam olim PULSUS AMORIS primum experimentum feciſſe, in uxore cujusdam viri nobilis, quam ſubolfeceram adulteri amore fuiſſe correptam, ſed neſcivi, quis eſſet. Cum aſſiderem quadam die ei foeminae, coepi de induſtria percunctari res plurimas ab ea, quarum cognitio ad curandam eam (nam maritus ejus, medendi cauſa, in febre curae meae eam commiſerat, peregre proficiſcens) videbatur eſſe neceſſaria. Interim vero manum ejus attrectabam et tangebam arteriam interpellatim. Inſinuavi quoque mentionem multorum hominum coram ipſa, quos nominatim recenſebam. Quum vero inter caeteros nominavi eum, quem ipſa deperibat, coepit illico pulſus feriari ac ex naturali fieri multo minor, celerior, crebrior, et languidior, ſed in iis omnibus inaequaliter commutans ſine ullo ordine pulſus parvos in magnos, debiles languidos et viciſſim hos in illos, ſimiliter et celeres in*

tar-

tardiores, crebriores in rariores, et e contra. Perseveravit vero ea pulsuum mutatio aliquousque, nec cito desiit. Ac ego tum conjectura sum assecutus, illum ipsum fuisse ejus adulterum, ad cujus commemorationem ipsa tantum expavit et pulsus perturbavit, quod non contigit, dum aliorum juvenum praeter adulterum mentionem facerem. Talem autem pulsum in ea reperi ad recordationem sui adulteri, qualis fit in timore, dum ei repugnat natura et facit hominem anxium et distractum.

§. VII.

Ante omnia autem debemus nobis aliqualem, utcunque id fieri potest, ideam pulsus naturalis hominis adulti et infantis quoque, cum hic longe alius sit, formare, citra comparationem enim cum pulsu sani hominis de pulsu aegri judicare nequimus, semper tamen simul attendendo, per aetates, temperamenta, motus animi et corporis, somnum atque vigilias, regiones et climata, sexum, diversa tempora a pastu, pulsum variare posse, et solere.

§. VIII.

Ubi tamen meminisse et illud oportet, saepe discrimen naturale in certis subjectis maximum occurrere, accidit enim, ut aliquando in uno carpo pulsus plane non deprehendatur, aut in uno latere imbecillis, in altero multo robustior et major occurrat, quoniam in illo carnibus et tendinibus magis cooperta et profundius immersa est arteria; ut minime, si alterius carpi pulsus languidius vibret, illud protinus aut cordis debilitati aut sanguinis qualitati imputandum sit. Accidit etiam, ut arteria, antequam ad carpum pervenit, flexum

faciat, et in altera adverſa parte et flexura brachii tangendam ſe praebeat. Oppido autem rarum eſt, quod Cl. Pechlinus in Obſerv. deſcribit, unius carpi pulſum manifeſtum ante, et ſimilem alteri, ſic lente ſeſe manibus ſubduxiſſe, ut deletus fuerit omnino et poſtea non apparuerit.

§. IX.

Monitum ergo Praeclariſſ. Medici Guilielmi Ballonii, quod Ephem. l. 2. habet, commendo plurimum, ubi ſcribit: *Utriusque manus pulſum continges. Diverſus enim ſaepe eſt, et in multos incides, quibus alias dextrae arteriae corpus profundius latet, alias ſiniſtrae, unde in febribus continuis vidimus aliquando dextrae arteriae pulſum frequentem magnum et elatum in omnem dimenſionem. Unus a remediis tentandis revocabat, alter remedium validiſſimum clamabat.* Rarum phthiſici cujusdam exemplum, qui in exulcerati lateris carpo pulſum habuit frequentem et prorſus inordinatum, in altero autem et ſano latere vix aut nihil immutatum annotavit Ol. Borrichius in act. Med. Haffn. Ann. 1671. obſerv. 68.

§. X.

Interdum ex aliis variis cauſis impedimentum occurrere poteſt, quod arteriarum pulſus impediat aut ſufflaminet, ut res ſaepe careat periculo. Ob tumores occultos, comprimentes in aliqua parte arteriam, impeditur ejus debita dilatio, et obſcuratur vel deficit pulſus in una manu, qui eo ſaepe eſt manifeſtior in altera. Vid. Panarollus, obſerv. 32. l. 1. Ob praeſentem ſolam plethoram pulſum intercipi, vid. ap. Schenk. l. 2. Obſerv. ubi de

de pulſu agit. Latentia quoque ſaepe et occultiſſima cordis vitia ſubſunt, quae expulſu imminuto aut ſufflaminato nequeunt diſtincte cognoſci. Scire enim oportet, a ſubſtantia cordis ejusque ſinubus et valvulis diverſimode gravatis imbecillem fieri pulſum et deſinere, qualia tamen vitia ex mutatione hac in pulſu determinare impoſſibile eſt; pulſum inaequalem et ceſſantem ſubinde, cum cordis auricula a materia craſſa et pituitoſa repleretur, deſcribit Riverius obſerv. 77. Cent. 2. Impeditam cordis contractionem, et per conſequens pulſum a calculo, Kerkringius Spicileg. Anat. obſerv. 78. a polypo columnis et valvularum cuſpidibus in corde adhaerente habet Tulp. l. 1. obſerv. 27, et Lowerus de corde, qui idem ab arctiore pericardii cum corde cohaeſione contigiſſe notavit; ab hydrocardia ſeu aquae pericardii nimia copia hoc eveniſſe, Hild. Cent. 7. Obſerv. 43. exponit quam ultra libras quatuor ſe in quodam deprehendiſſe teſtatur. Haec autem recondita vitia, quae pulſum imminuunt et ſuſpendunt, poſt mortem demum factis cadaverum ſectionibus innoteſcunt.

§. XI.

Haec omnia tamen propter multiplices, qui alias accidere hic poſſunt, errores probe conſideranda ſunt, antequam de ſanguinis motu et qualitatibus ex pulſus mutatione judicium depromendum eſt. Duo enim inprimis ex pulſu cognoſcimus, 1. Statum vitalis illius turgeſcentiae et fermentationis maſſae ſanguineae, et 2. Ex fermentante et ſpirituaſcente ſanguine virium vel robuſtiorum vel infirmiorum conditionem.

 §. XII.

§. XII.

Ut haec ſpecialius declaremus, de quibus mutationes admota manu in pulſu deprehenſae praeſertim teſtentur, expoſituri, omne pulſus diſcrimen reduci poſſe arbitramur ad robur, magnitudinem, et frequentiam. Imo parum intereſſe putamus, quo minus et priora duo conjungantur. Augeri ergo pulſum vel ratione ſpatii, quod in arteria emetitur, quando amplo ſpatio illa ferit, et magnus pulſus dicitur. Vel ratione roboris, et vehemens vel robuſtus vocatur, quando tangentis manum valide et cum reniſu aliquo percutit, vel tertio, quando reſpectu quietis interjectae minoris frequens fit, hoc eſt, qui intra idem temporis ſpatium ſaepius et brevi interpoſita mora recurrit. Quorum differentiis pulſuum auctorum equidem celeritas ab aliis annumeratur, quae tamen ſenſibus non dijudicari ſed mente concipi poteſt. Magnus ergo vel ſanguinem copia peccantem indicat, vel ſanguineum liquorem expandi praeter modum et motu nimio inteſtino rareſieri. Defectuoſam vero eſſe hanc turgeſcentiam, ex pulſu parvo, in quo parum attollitur arteria, judicamus, et debilitatem ac vitalis facultatis vigorem fractum colligimus.

§. XIII.

Virium quoque conſtantium, ſpirituum roboris et copiae, vel agitationis et rarefactionis ſanguinis laudabilis indicium praebet pulſus, qui robuſtus proportionatam quoque et juſtam ſanguinis humorumque miſturam ſignificat, debilis e contrario deficientium virium, particularumque activarum in ſanguine, debilis fermentationis et pravae humorum diſpoſitionis ſignum exhibet. Frequens inteſtinum ſanguinis motum adauctum

pari-

pariter significat, et ab agitatione quoque et contentione totius naturae saepe inducitur; frequentior etiam fit pulsus a frequentiore respiratione ob sanguinis frequentiorem ad sinistrum ventriculum appulsum. Licet enim cordis motus a respiratione non dependeat, quod Constantinopolitanus ille scriptor Alexander Maurocordatus declarare conatus est, respirationem tamen crebram circulationem sanguinis augere dubium non est. Rarus et tardus pulsus, sanguinis fermentationem praeternaturalem et febrem abesse, declarat, partium spirituosarum defectum, interdum etiam copiam sanguinis vasa nimis replentem, vel crassitiem illius et viscidiratem denotat.

§. XIV.

Ratione instrumenti, per quod fit sanguinis motus, pro arteriae nempe conditione, pulsus vel mollis vel durus dicitur; quae arteriae durities nihil aliud est, quam quando p. n. tensa aut convulsivam aut spasmodicam fibrarum contractionem passa est, unde renitentia illa in extensione sequitur, id quod a membranis quodam in loco affectis et dolentibus contingere interdum solet.

§. XV.

Simplices hae differentiae pulsuum, quando conjunguntur, dant differentias compositas, inter quas bona est conjunctio, si magnus et rarus sit simul pulsus, illa enim, calorem a morbo abesse, et viribus pollere aegrotum, ostendit. Si frequentia cum magnitudine adsit, praesertim si calor p. n. in partibus simul observetur, febrem, sed eam benignam, et vires ab hac non suppressas esse, indicium praebet. Saepe, ubi parvus et tardus est, cor sive spiritus vitales admodum debilitatos ac spem

in angusto esse, tristis est nuntius, qualis tamen ab angustiis magnis, hystericis pathematibus interdum fit, ubi tamen ad pristinum vigorem pedetentim redire pulsus et haec illius mutatio diu perseverare non solet. Debiles parvi et frequentes pulsus sunt omnium pessimi, febrem magnam, oppressas dejectasve simul vires spemque vitae servandae ferme praecisam demonstrant. In doloribus tamen ingentibus si pulsus fuerit parvus, terrere id statim Medicum non debet. Confer. Batholin. Cent. V. hist. 37.

§. XVI.

Si pulsus subsequentes sunt ut antecedentes, dicimus pulsus esse aequales, si differentia hic occurrit, inaequalitas oritur, quae et in magnitudine pulsus et ejusdem frequentia accidit. Quamvis autem magnam sanguinis crassitiem, dyscrasiam, turbatam temperaturam inaequalitas ejusmodi prae se ferat, et sanguinem ad coagulationem tendere periculum maximum subesse patefaciat, et in morbo confectis ferale signum sit, in sanis antehac periculi malique augurii plenum; evenit tamen, ast rarius, ut integro corpore et valetudine utraque inaequalitas sine praesentaneo periculo deprehendatur, tunc scilicet, quando inaequalitas cum pulsu magno et vehementi est conjuncta. Quaedam enim circumstantiae bene sunt perpendendae, antequam de respectivis his pulsuum differentiis feratur judicium. Intermittit pulsus saepenumero in febribus malignis ob grumescentiam et coagulationem sanguinis, quae p. n. in pulsu interpolationem efficit, praesertim quando malignitas ad Cor tendit, sanguinemque ibi opprimit,

primit, unde tanta in respiratione anxietas urgere tunc simul solet. Evasisse tales et servatos esse, quorum pulsus in malignis manifeste intermittebat, observationes testantur. Meretur hac de re inspici Joh. Wierus in observ. raris, ubi de curatione febris malignae agit et de pulsus intermittentis praesagio disputat, et inter alia haec habet: *Rediens septima die ad aegrum meum in acerbo consanguineorum adstantium luctu, citra ullam dilationem digitis carpo admotis, pulsum percipio intermittentem tertia quaque pulsatione, qui primo quidem contactu terrorem incutit. Examinatis vero interea signis caeteris, indeque certa convalescentiae spe data, quicquid discriminis portendebat variata illa cordis et arteriarum motio, id totum retuli ad acerrimam naturae cum vi morbi concertationem, neque conjecturam meam eventus fefellit*; ubi paulo post Wierus hoc monitum annectit: *Proinde manifeste apparet, hanc praedicendi cautionem a Medicis esse observandam, ne animo perculso de valetudinis recuperatione statim diffidant, quando pulsus intermittens occurrit, cum causae quidem morbificae magnitudinem et ancipitem oppugnantis naturae luctam denotet, non tamen mortis propinquitatem, nisi plurium lethalium signorum tanquam τεκμήριον accessione confirmetur artificiosa conjectura.* Porro, in hypochondriacis et scorbuticis paroxysmis pulsum intercidere, notare oportet, ubi tantum discriminis id non habet, quia cum sanguine acidae vel austerae particulae mixtae sunt, quae grumos pariunt et cordis motus turbant. In qualibus subjectis flatus etiam pulsum unice sufflaminare posse bene exponit Pechlinus observ. VIII. I. 2. et exemplum de quodam ibidem habet, cui flatuum exsurgentium copia mi-

rifice cor constringebat, et suspendebat pulsus, statim vero, atque copiosi ructus exirent, liberabatur cor, et intermissionis pulsus immunitas sequebatur.

§. XVII.

Est etiam, ubi pulsus intermittens naturalis quodammodo est, qui ob Idiosyncrasiam a primo ortu interdum talis est. Interdum ad senium appropinquantibus accidit sine notabili detrimento, et ipse in septuagenario id notavi, qui de reliquo integerrima sanitate fruebatur. Eleganter Pechlinus de senum pulsu intermittente l. c. tale fert judicium: *Natura in illo fluidi spirituosi deliquio, quo pluribus sufficiat ictibus valide exsequendis, unam compendio intermittit, hoc vero semper securior est illorum conditio, quo rarius intermittit seriusque, nam, si crebro id fiat et tertio quoque aut quinto intervallo, imbecilles esse spiritus et casibus quibusque obnoxios, necesse est.*

§. XVIII.

Pulsus intercurrens valde laborantem sub morbi onere et cum hoc pugnantem naturam indicat, adeoque instantibus crisibus saepe deprehenditur, et saepe judicationem attulit.

§. XIX.

Myurus sive vermicularis in moribundis et agonizantibus deprehenditur, in quibus saepe mirabiles pulsus anomaliae et inaequalitates occurrunt: modo tremulus est et undosus, quando instar undae sub digitis, sine manifesta inter utramque micationem quiete decurrit; modo subsultat

vici-

vicibus interruptis, fit caprizans, ut loquuntur, paulatimque recedit, ubi, mortem instare, tuto pronunciare licet.

§. XX.

Requisita ad ipsam pulsus explorationem utilia potissimum sunt: ut digiti pulsui applicati neque frigore rigeant neque nimio calore aestuent. Applicentur suspensa manu carpo aegrotantis, vel aliquot successive digiti, vel pollex, prout assuefactio id fert, et cum leni aliqua compressione tangatur arteria, inprimis enim hoc juvat, quando pulsus robur et magnitudinem indagare conamur, an enim vehementer se expandere conetur arteria fortesque sint ictus, rectius sic licet judicare. Aliquando in carpo commode exploratio pulsus non fit, quando vel Epicarpia sunt applicata, vel aegre patiens manum exporrigit, aut praepinguis est, tum alio in loco, in temporibus, ubi nuda magis etiam est, tangenda arteria, vel manus cordi admovenda. In infantibus in digitorum extremitatibus licet pulsum deprehendere et in temporibus, quod facilius ferunt infantes, qui manum tamdiu in quiete tenere detrectant.

§. XXI.

Quamvis vero, sanguis quamdiu intra vasa movetur et calet, aequabilis videtur liquor, e Vena secta vero aëri expositus sponte in diversas partes secedit, et similaris ante constitutionis, quamprimum calorem nativum exuit, protinus (ceu dissimilare quiddam) in varias partes abit. Atque ex his ipsis illorumque consistentia et colore signa quoque depromimus, causarum morborum

 indo-

indolem denotantia; dummodo non nimium his ipsis tribuamus, et sanguinis pleraque vitia ex inspecto sanguine vena secta elicito nos judicare posse cum ignarissimis tonsoribus praesumamus. Incerta saepe et valde lubrica haec sunt, multorumque gravia sanguinis vitia experientium sanguis venis eductus parum vel nihil differt, quoad qualitates sensibus obvias, a sanguine hominum sanitate fruentium.

§. XXII.

Vasis autem emissus sanguis vena a Chirurgo secta, vel ex naribus sponte effluens, in duas partes sponte secedit, in cruorem nempe proprie dictum, qui in coagulum se componit, ac serum fluidius supernatans. Variam vero ad invicem proportionem habent solidior illa et rubicunda sanguinis portio, et fluidius serum, ut nihil certi hic possit determinari; aliquando serum rubicundum sanguinis grumum longissime superat, aliquando perparum seri conspicitur, tota massa in coagulum guttis hinc inde irriguum abeunte, neque id obtinet solum in hominibus diversis, sed etiam in iisdem diversis temporibus. Illustris Boyleus, modo partem consistentem uncias sex drachmas tres, serum vero uncias quatuor et drachmas sex cum dimidia, modo partem solidiorem uncias quatuor drachmas quinque, serum uncias quatuor, modo coagulatam sanguinis partem sex circiter uncias, ac serum non multis drachmis illud infra pondus ponderasse, comperit. Existimandum vero non est, in spontanea hac separatione ita secessisse serum, ut intra fibrosam consistentiam penitus reperiatur nullum, quin, cum mol-

molliuscula haec ſit, ſeparata diffluat, manus humore inficiat et preſſa ſanguinolentam lympham ſtillet, omnino tenendum eſt, multum ſeri intra fibroſa ſtagnare interſtitia, quod apertum fit, ſi modum illum adhibeas, ſeroſam gelatinam a grumo qui nihil illius oculo ſiſtit accuratius ſeparandi, quem deſcribit Celeberrimus Bohnius in oecon. corp. hum. progymn. xiij. Accidit vero per morbos, ut ſponte ſeceſſio ſeri purpureae ſanguinis parti intertexti, et hanc in ſpiſſitudinem talem reducentis contingat, conſiſtentia ſanguinis hinc pereunte illoque nimium ſereſcente, ut in ſubjectis colluvie ſeroſa obrutis, et ad hydropes pronis evenit, in quibus ſeri gelatinoſo glutine rubicunda ſanguinis portio non ita conglomerata tenetur, ſed hujus molem ſeroſa ſubſtantia longiſſime ſuperat, quod pulchro ſpectaculo apertius fit, ſi Malpighii et Lewenhoeckii modum uſurpamus, fluidum et calidum adhuc ſanguinem tubulis vitreis appropriatis immittendo, et aqueam humiditatem ipſique exili tunc numero innatantes grumulos rubicundos microſcopio perluſtrando examinamus.

§. XXIII.

In partium internarum inflammationibus, inprimis acuta pleuritide, ſanguis Venae ſectione eductus cruſtam albam gelatinoſam in ſummitate concreſcentem diverſi coloris et diverſae denſitatis et craſſitiei monſtrat, quae lenteſcens nutritia ſanguinis portio videtur, ob nimiam illius incaleſcentiam et mutatam mixtionem a reliquo ſanguine ſeparata, et in ſuperficie in cremorem talem veluti coacta; quapropter in aliis quoque febri-

bribus et in quibusdam ſcorbuticis id etiam deprehenditur. Ad conſiſtentiam itaque ſanguinis plurimum reſpicere oportet, ſi, quale ſit illud, quod in corpore peccat et morbum fovet, cognoſcere cupimus. Si acre diſſolvens abundat, coccineae et rutilantis rubedinis ac difficulter coagulabilis ſanguis apparet, quod in hecticis et malignis ac peſtilentibus febribus ſaepiſſime obſervatum. *Sanguis peſte affectorum*, ſcribit Sylvius, *aliquando quidem magis conſiſtens obſervatur, ſaepius vero diſſolutus et ſponte coagulari neſcius.* Nobiliſſ. Wepferus Hiſtor. Apoplect. xvj. in Schol. ſcribit: *ſanguinem in cordis ventriculis et vaſis majoribus fluidum nec poſt obitum grumeſcentem in cadaveribus febri continua defunctorum aliquoties et nonnunquam Venae ſectione emiſſum febre maligna aegrotantibus obſervavi.* Contrariam ſanguinis in maligniſſima febre conſtitutionem annotavit Simon Pauli digreſſ. de febr. malign. ſanguinem emiſſum, floridiſſimo colore conſpectum, ſed adeo craſſum, tenacem, lentum, ut vaſa rotare, imo plane invertere fundo vaſis ſuprema occupante licuerit, citra guttulae diſpendium.

§. XXIV.

Color ergo, conſiſtentia aliaeque educti ſanguinis affectiones ſubindicare nobis poterunt latentem cauſae in morbis conſtitutionem, ſicuti viſciditatis, quae frequens ſanguinis eſt vitium, ſpuma quoque index eſt, ob quam aër ſe extricare neſcius concluſus haeret, illam tamen aliquousque propellens in veſiculas attollit. Plura et ſpecialiora adduxit Joh. Jeſſenius in judicio de ſanguine vena ſecta dimiſſo cum notis J. P. Brunonis, dummodo in omnibus illa probe attendantur, quae Franciſcus Boyle

Boyle in problematibus Medicis prioribus circa ſanguinis evacuationes tum ſponte tum arte factas bene et prudenter monuit. Ex arbitrio ſcilicet Chirurgi venam aperientis et ſanguinem effluentem hoc vel illo vaſculo excipientis multas ſanguinis educti mutationes pendere, et, prout hoc vel illo modo ſanguis refrixerit, diverſos illius colores naſci.

§. XXV.

Ex linguae colore, ſiccitate, craſſitie et magnitudine morborum ſigna quoque depromimus, ſitum illum ad id ipſum peropportunum inprimis attendentes. Eſt enim locata in confinio et exitu trium magnarum cavitatum ſive regionum, capitis, thoracis et abdominis, ratione oeſophagi, ut eorum excrementa reciperet: quemadmodum id pulchre explicat Joh. Riolanus in Anthropographia. Equidem nonnulli, interque illos Sanctorius l. de methodo vitand. errorum, qui in arte med. contingunt, artem ex lingua judicandi inutilem et nullam voluit. Cui oppoſuit peculiarem libellum de lingua maximo morborum acutorum ſigno Prothus Caſulanus Senenſis, ubi, judicia e linguae inſpectione in morbis deſumpta pluribus aliis certiora eſſe, declarare anniſus eſt. Paucis multa complexus eſt Georg. Baglivus, quando de his ſignis haec habet, quae experientia usquequaque conformia cenſemus: Lingua prae caeteris ſubindicabit intimiorem morboſi ſanguinis ſtatum, ſi acidus ſapor in ea redundaverit, acidam ſanguinis vel aliorum humorum ab eodem derivatorum conſtitutionem manifeſtabit; ſi ſalſus, ſalſam; ſi amarus, amaram; ſi viſcidus, mucoſus

cofus et infipidus, talium partium copiam; fi humida lingua fuerit, humidam, fi ficca, ficcam et inflammatoriam diathefin. Demum pro fecreto tibi fit, Lector, me certiorem de fanguinis ftatu indaginem aliunde non haurire, quam ex lingua, per quam immediate manifeftatur morbofum illud in fanguine fuperabundans, neque in itinere mutatur, prout in excretis per alia corporis emunctoria contingit; ideo magna fides linguae affectibus et mutationibus adhibenda in morborum cognitione. Cave igitur, ne difcedas ab aegro in cujuscunque morbi curatione, nifi prius linguam infpexeris, praefertim fi de internis inflammationibus fufpicio fuerit, quas tibi certiffime explorabit lingua, utpote quae in minima inflammationum fufpicione ftatim exficcari incipit, et crefcente inflammatione crefcit pariter et ficcitas linguae.

§. XXVI.

Cognitionem partis affectae femper et fimpliciter ad curationem morborum requiri, equidem multi theoretici acriter propugnant, quos tamen experientia refutat, quae non femper aeque neceffariam illam effe oftendit, et citra eandem fanationes morborum internorum feliciffimas non ab Empiricis tantum fed veris Medicis fieri comprobat. Niti tamen debemus, quantum licet, ut in cognitionem fedis et partis laefae femper perveniamus[1], cum medentem id plurimum juvet et confirmet.

§. XXVII.

In viventibus autem ex variis fundamentis figna laborantis et vitii caufam foventis partis de-

promimus. Ac praecipue quidem 1. e situ mali, quo tenetur aeger, sive illud tumore, sive calore, sive colore, sive dolore (ad cujus speciem et proprietatem perpetuo etiam hic advertendum est), sive gravitate et molestia indicibili se prodat. Ubi exactam naturalis partium situs oportet habere notitiam, quamvis et hac instructus difficultates hic propter mirum partium consensum arctamque connexionem et vicinitatem inveniat, ut fundamento huic totum judicium inaedificandum non sit. 2. Excreta affectam partem patefaciunt, tum praesertim, quando ipsius visceris particulae excernuntur, aut excreta illa uni parti ita propria sunt, ut hanc et non aliam affectam esse significent. Sic, in vulnerationibus exeuntibus, fecibus alvi, intestina laesa; sanguine florido et coccineo cum saltu prosiliente, arterias sauciatas esse, apertum est. 3. Indicatur pars affecta ab actionibus laesis, quamvis actio laedi potest, etsi illius subjectum non primario laboret, sed alia pars vicina aut cum illa consensum magnum habens affecta sit. Interdum etiam multae actiones laesae concurruut, quarum hae unam, aliae aliam partem affectam esse monstrant. Plures etiam partes ad unam actionem saepe requiruntur, ut hac laesa non statim, in quanam parte sedes mali sit, patescat; veluti in urinae secretione, respiratione, visione laesa est manifestum. Ex praejudicio etiam actiones partibus tribuere non debemus, veluti factum id esse, redundante hinc in artem ipsam errore, exemplo hepatis et lienis notissimum est, neque in inquisitione partium laesarum semper partes solidae spectandae, sed magis saepe ad sanguinis humorumque constitutionem est respiciendum.

In

In his enim principia morborum, primaeque actionum laesarum causae sitae saepe sunt.

§. XXVIII.

Unde et, defunctorum corporum anatome instituta, frustra non raro in visceribus et solidis partibus labem quaesiveris. Etsi saepissime morbis exstinctorum diligens et citra praejudicium suscepta sectio quam maxime in sedis morbi et affectae partis cognitionem nos deducat, ut, quoties occasio nascitur illam instituendi, eandem avide arripere Medici soleant. Praejudicium tamen procul sit, ut diximus, neque in hydropicorum cadaveribus ad solius hepatis, neque in Apoplecticorum ad solius capitis anatomen culter dirigatur. Neque etiam illa persuasio nos decipiat, illam fiente et vigente morbo perpetuam illius sedem fuisse, quam notabilem habere labem per anatomen cognoscimus, cum haec morbi ipsius saepe non causa sed mali productum sit. Haec enim labes saepe demum in visceribus nascitur, variasque mutationes subit, nec in illo statu laborante aegro saepe fuit, in quo anatome cadaveris eandem esse ostendit.

Exercitatio quarta.

§ I.

His, quae superioribus exercitationibus de Signis Medicis exposuimus, pauca de prognosticis adhuc addenda erunt, in quibus sagacitate incredibili obser

obſervandis et enarrandis diligentiſſimus et admirabilis fuit Hippocrates, ut patet ex ejus libris prognoſt. Coacar. praenotion. Epidemiis hiſtoriis et Aphoriſmis. Prognoſtica ſua ſequentem in modum orditur, et paucis multa complectitur: *Medicum praenotionem adhibere, optimum eſſe mihi videtur. Praenoſcens enim et praedicens apud aegrotos et praeſentia et praeterita et futura, et, quae ipſi aegroti delinquunt, exponens, fidem utique fecerit, quod aegrotorum res magis cognoſcat, quare audebunt homines, ſe ipſos Medico committere. At vero curationem optime fecerit, ubi praenoverit futuras affectiones. Sanos equidem facere omnes aegrotos, impoſſibile eſt. Quandoquidem vero homines moriantur, alii priusquam Medicum vocent, prae violentia morbi, alii vero accito etiam Medico derepente vita decedunt, quidam, ubi unam vixerunt diem, quidam tempore paulo diutiore, antequam Medicus per artem adverſus ſingulos morbos repugnet. Itaque noſſe oportet talium affectionum naturas, quantum corporum vires excedunt, ſimul vero et, ſi quid divini in morbis ineſt, etiam hujus praenotionem ediſcere. Ita enim merito admirationi fuerit, et Medicus bonus exſtiterit. Nam, quos ſuperſtites manere poſſibile eſt, eos adhuc magis conſervare poterit, ex multo tempore antea conſilium adhibens ad ſingulos, et tum morituros, tum ſervandos praenoſcens et praedicens, a culpa exors fuerit.*

§. II.

Nihil certe ad commendationem prognoſticae doctrinae pulchrius et verius dici poſſet. Quandoquidem enim non raro plus docta arte valet morbus, neceſſe eſt, et propter ipſam curam prudentius gerendam, et ut nihil, quod ipſi obſit, vel aeger

aeger ipſe vel miniſtrantes committant, et ob alias quoque ſubinde graviſſimas cauſas, quae et aegrum et alios, quos moriens poſt ſe relinquit, tangunt, ut mature artificioſa conjectura praecognoſcat Medicus, an et quomodo curabilis ſit affectus; adeoque et eventum morbi, et modum eventus, et, tempus eventus prudenti prognoſtico eruat, et ubi opus et fructuoſum videbitur, caute patefaciat. Arte enim et prudentia praedicere oportet, nihil polliceri, quod in poteſtate artis ſitum non eſt, ſed candide potius fateri, quod ars praeſtare non poteſt. Non debemus nos in praedicendo ut divinatores, ſed ut artifices gerere, non temeritate fortunam experiri, non ambiguis vocibus aſtu fermentatis circumvenire aegrotos et adſtantes; quam inconſultam quorundam audaciam vivis coloribus depingit Doctiſſ. Valeſius in Controv. med praefat. in lib. X.

§. III.

Fundamentum prognoſeos, ut pariter verbis modo recenſitis clare indicavit Hippocrates, eſt attenta et circumſpecta conſideratio virium, et roboris naturae in aegrotante, ac morbi ipſius magnitudinis et violentiae; utriusque diligens aeſtimatio et mutua collatio, ut ſic appareat, quodnam ex his praevaliturum ſit.

§. IV.

Inprimis autem functionum laeſiones Medicus in prognoſticis ſpectare debet, et illarum praecipue, quae ad vitam ſimpliciter ſunt neceſſariae, et quarum proinde vitia vitae inprimis inſidiantur. Ex hoc fundamento prognoſis creberrime petitur:

ut

ut de pulſu (cordis tabellario a quibusdam non inepte nuncupato) jam eſt expoſitum.

§. V.

Ut autem porro ſelectiora, at certiora, quae huc ſpectant, breviter exponamus, et quae in ſuperioribus nondum adducta ſunt, ſuppleamus, notanda arbitramur inprimis ſequentia. Ad reſpirationem quam maxime etiam inter ſigna ſalutis et mortis reſpicere oportet. Si enim haec crebra, brevis, anheloſa, cum ſtertore aliquo fiat magnoque labore, multa hinc depromimus. Omnes, qui occumbunt vitae termino appropinquante, reſpirationem ſibi ſupprimi experiuntur; ſi velox et difficilis ſimul, praecordiorum anxietates indicat, et tunc praeſertim, quod bene notandum eſt, nihil boni portendit, quando ſedes morbi non eſt in pectore. Ex vitalibus ergo his functionibus certiſſimae ſpei aut metus notae petuntur, quamvis nec naturalis actio, nec animalis, quae ſenſum et motum involvit, negligenda ſit, utut haec ſaepe affecta et laeſa eſſe ſoleat, etiamſi mortis periculum non adſit, corruptis ſcilicet inſtrumentis functionum animalium, a quibus vita non pendet, quandoque eadem integra, ſatisque vegeta ſaepe cernitur, morte jam inſtante et vitae limen occupante. Laborantibus autem valde ac debilitatis ſpiritibus, qui primaria hujus actionis ſunt cauſa, ſanguinem quoque et ipſam vitalem facultatem male habere neceſſe eſt. Proinde ſi laſſitudo inſolita, ſi defatigatio veluti totius corporis, qualis poſt graves labores peractos deprehendi ſolet, ſentiatur, et hinc a vigore priſtino functiones remittant, morbum imminere indicio

est; quemadmodum, malignissimis febribus initium sumentibus, tales ossifragae lassitudines observantur.

§. VI.

Stupor partium tam externarum quam internarum malum signum est, dolores non persentire durante illorum causa, spirituum influxum labefactatum arguit. Quando brachia et pedes rigidi fiunt et stupidi, si vomitoria nihil operantur, aegri urinam nisi admoniti emittunt, clysteres plane retinere non possunt.

§. VII.

Morbos graves in senibus vel alias debilioribus esse periculosiores, notissimum est. Febres, quae in juvenibus periculum non habent, senes necant. Ita quartana, quam vegetus juvenis sustinet et vincit, decrepitum occidit, quod egregie exponit P. sal. Diversf. in Hipp. l. 1. de morbis. Infantes gravissimos saepe morbos, praeter exspectationem sollicitarum matrum, imo et Medicorum quoque, superant, praesertim malignos, diaphoreticis expugnandos, ob mollem et perspirabilem corporis habitum, per quem morbum efficientia maligna miasmata facilius expelluntur.

§. VIII.

Mentem constare aegrotantibus, semper bonum est. Nil boni ratio laesa portendit, quibuscunque etiam morbis illa adsit. Utut vero in febribus malignis mali ominis sit delirium ferox, nec minus tamen in illis morbis extimescendum, in quibus mentis perturbatio consueta alias non est.

§. IX.

§. IX.

Instare autem delirium, signis saepissime innotescit. De Oculorum insolito fulgore et motu mentio jam facta est superius; quo spectat, si, qui quieti hactenus fuere aegri et verecundi, varios insolitosque motus peragere incipiunt, nec adstantibus etiam peregrinis ab illis desistunt; membra, quae pudor tegere jubet, denudant; festucas legunt, pulvinaria identidem attrahunt, vociferantur.

§. X.

Si deliriis somnus subsequatur, bonum est equidem signum, multo vero melius, si aeger quietus in somno est, vires colligit, easdemque recreari experitur, si somnus est interruptus, et praesertim, si, postquam evigilavit aeger, delirium imminutum esse deprehenditur, aliquando enim pessimo indicio delirium et debilitas in somno crescere observatur.

§. XI.

Aphonia et Taciturnitas merito etiam suspecta habetur, semper tamen pro letali signo habenda non est; interdum enim ex levioribus causis nascitur, a pituitae in faucibus collectione magna, linguae siccitate maxima, ut aegrum pigeat aliquid proferre. Interdum moralis quaedam causa subest, quando de testamento condendo, vel aliis ante ultimam horam disponendis aegri attentius cogitant.

§. XII.

Ut praedictio eo rectius instituatur, spectandum etiam in quibusdam morbis anni tempus,

 quo

quo hi oriuntur. Aeſtivi ad ſtatum citius devenire ſolent; febres vernales breviores utplurimum, autumnales chronici magis, quae in rebelles quartanas crebrius tranſeunt.

§. XIII.

Prodeſt quoque, paroxyſmorum et exacerbationum circuitus obſervare; ſi citius ii revertantur, ſi paroxyſmus anticipet, ut loqui ſolemus, indicat plerumque, multum materiae peccantis in corpore latere et malum fore pertinacius. Vehementia et acuta mala citius ad terminum properant, ſi e. g. tertiana ſit vehementior, calor in illa intenſior, finiente paroxyſmo ſudor copioſior, citius vinci illas poſſe indicio eſt, quam ſi ſymptomatum levitate blandiuntur febres, et quando praeſertim conſuetam ſimul acceſſionis horam ſervant, nec anticipant nec poſtponunt, ut loquimur; id enim ſignificat, materiam coagulatam, contumacem et viſcidam eſſe, unde debilior quidem motus et ebullitio excitatur, longior autem pro curatione mora requiritur.

§. XIV.

Illud etiam hic obſervare oportet, in morbis minus periclitari illos, quorum naturae et aetati morbi ſunt congeneres, quod Hipp. effatum egregie exponit Ludov. Duretus Enarrat. in Hipp. prognoſes c. 14. §. 10.

§. XV.

Ad decubitum quoque aegri in lecto reſpicimus prognoſin formaturi; quando enim aegri membra ſua ſuſtinere non poſſunt, caput ad genua

nua reflectunt, nullam formam servant, instar trunci artubus incurvatis in lecto jacent, praesertim aliis signis accedentibus, periculum denotat.

§. XVI.

Sicut in morbis calidis, in ardentibus febribus praesertim, juvenilem aetatem exercentibus, salutare signum esse potest haemorrhagia, ita e contrario in morbis frigidis, in hydrope, sanguinem copiose effundi, pessimum. Menses in mulieribus acuto morbo laborantibus prorumpere, quando tempus mensium non adest, morbum gravem et utplurimum malignum ostendit; stillicidium quoque sanguinis nihil boni prae se fert, quando paucae guttae per intervalla cadunt, quod fere unice in illo casu bonum esse potest, quando stillicidium tale futurae salutaris criseos prodromus est et indicium. Instantis autem narium haemorrhagiae, per quam crisis fit, indicia sunt: rubor faciei et oculorum, dolor capitis, pulsus fortior in temporibus, lachrymae involuntariae, caligo oculorum, difficilis respiratio, narium pruritus.

§. XVII.

Crisis autem vocabulum, in medicinam ex foro translatum, sumitur pro subitanea materiae morbificae in morbis acutis excretione, cum sensibili symptomatum remissione, a natura instituta. Explicuit crisium naturam et differentias Andr. Laurentius peculiari de crisibus libro, ubi, quae ex Astrologia huc trahuntur, vana esse, bene commonstrat, et astronomicarum rerum peritissimus Medicus Hieronymus Fracastorius, praeclaro de causis dierum criticorum libello, alienissima esse et

et rejicienda ostendit, ubi inter alia in haec verba erumpit: *Medici mihi videntur rerum suarum sive muneris obliti, soli enim ipsi, cum viam facultatemque habere possent, inquirendi inveniendique rationem crisium, ab astrologis seducti persuasique, illorum opinionem secuti sunt. Quos cum omnes, tum praecipue Galenum mirari licet, qui alioquin tantus philosophus tam facile persuaderi potuerit, ut facultate propriae artis neglecta praestigiis alienae involvi passus sit.* Critica ergo signa sunt, quae mutationem illam in morbis et pugnam Naturae cum morbo imminentem praenunciant, ut modo exemplo narium haemorrhagiae illustravi. Eodem modo dies critici fuerint, in quos mutatio illa utplurimum incidit; chronicis autem morbis quoties a scriptoribus Medicis tribuitur crisis vocabulum, accipi debet de sensim facta morbi solutione, quae λύσις Galeno dicebatur.

§. XVIII.

Crisis alia est perfecta, quae integram dat sanitatem, alia imperfecta, quae hoc tantum praestat, ut aeger morbum melius ferat, materiae peccantis aliqua parte ejecta. Ad perfectam crisin requiruntur sequentia: 1. Ut praecesserint coctionis signa praesertim in urinis, et immaturo morbo non accidat. 2. Ut excretio sit satis copiosa. 3. Et ut nihil reliquiarum remaneat, quod recidivis causam suppeditet. 4. Ut crisi finita symptomata non perseverent. 5. Ut non tantum morbo sed etiam naturae aegri conveniens et apta sit.

§. XIX.

Per varia autem corporis loca crises contingunt, non tamen tantum per consuetas evacuationum

tionum vias, per Alvum, Urinam, Sudores, Uterum, Haemorrhoides, Narium haemorhagiam, Ptyalismum, sed non raro quoque per abscessus et tumores, interdum etiam per vias plane insuetas. Dicitur quoque crisis esse facta non tantum, quando e toto corpore extruditur, quod morbum gignit, sed etiam quando ex loco nobiliore, in quo haesit, ad partem ignobiliorem devolvitur, utut sic morbus alius, minus tamen periculi ferens, remaneat.

§. XX.

Inficiandum interim non est, non ita frequenter apud nos crises tales perfectas et regulares contingere, quales a Cl. Medicis describuntur, cum corpora hic solidiora, victu crassiore utentia, frequenter quoque scorbutica labe infecta, sanguinem minus turgescentem sed viscidiorem habeant, adeoque in hoc climate minus fervido ad subeundas criticas alterationes regulares minus apta sint. Unde (male tamen) saepe crisis negligitur, quando ipsi dies minus certi et stati sunt, cum et extra dies septenarios crises laudabiles eveniant. Ubi tamen monere oportet, prudenter illos agere, qui, ubi crisin molitur natura, libertatem aliquam ipsi relinqunt, quae enim critice in morbis eveniunt, facilius ab aegris sustinentur. Hinc mirum non est, illos, qui naturae robur intempestivis evacuantibus frangunt, judicationem, quam in aegrotantium salutem alias absolveret natura, interturbare et inde crisin sequi non posse. Bene judicat Valesius Comment. in Hipp. de victus ratione in acutis, ita scribens: *Facile intelliges, quod non pauci mirantur, et non intelligunt, cur, cum tanti*

fecerint antiqui Medici morborum judicationes ac de illis tam multa scripserint, tam paucae crises nostra tempestate occurrant, certe, quia plerique intempestive purgantur, et intempestiva purgatio tollit tempestivas judicationes.

II.

Dr. RUDOLPH. AUGUSTIN. VOGEL.

Pensum I et II.

Gottingensium praenotionum.

Gottingae, 1763. et 1765.

Praeloquium.

Perplacet omnibus ab *Hippocrate* haud dubie consignatus Coacarum praenotionum libellus; et cur non ille placeat, cum aeternas ac constantes veritates complectatur, quas attentissimus Vir ex innumeris observationibus summa solertia elicuit, et quem adeo, quisquis benignitatem, malignitatem, crises, metastases, exitumve morborum, non dicam omnium, sed praecipuorum saltem, ac vulgatissimorum, salutarem et funestum praenosse velit, tanquam oraculum audacter adire queat. Non equidem omnia illinc verissima et ab omni mentis erro-

errore aliena dixerim, cum et Hippocrates homo fuerit, qui potuit errare; et quaedam etiam nimis vage dicta videantur; neque pauca loca non vitiosa sint, tantaque obscuritate premantur, ut vel acutissimi viri sensum eorundem percontari haud valeant. Sed erunt tamen inter 649 aphorismos, quibus libellus constat, vix centum, qui fallant, aut intelligi non possint; ut adeo, pretium auro longo carius ipsi statuendum esse, nihilominus putemus. Multoties certe me ille delectatus est, cum futurorum eventum me edoceret. Sed prima lectio non placet; sed postquam eandem pluries repetiverimus, atque etiam Prognosticorum et Praedictionum libros, maxime vero Epidemicorum legerimus; siquidem ex his inprimis praenotiones tanquam consectaria eruta esse videntur: ut credam, singulum aphorismum, una saltem, nisi pluribus historiis, quas Epidemicorum libri complectuntur, commode posse confirmari. Sed multo majus etiam oblectamentum inde hausi, cum vel ipsam rem in aegrotantibus ita evenire vel aliter deprehenderim, ac auctor eam proposuerat, vel cum ipsum illum obscure aut nimis laxe loquentem intelligere ex praesenti casu potuerim. Intelligere vero etiam in repetita lectione coepi, permultis praenotionibus augeri Hippocraticas illas posse, etiam de his morbis, quorum praevisiones Hippocrates exhibuit. Consilium igitur cepi, ejusmodi praenotiones, quas ex attenta morborum observatione elicere mihi licuit, neque vero apud alios auctores reperiuntur, data occasione cum bonis Medicis, qui artis nobilitatem augere verioribus prognosibus student, communicare, spe fretus, fore, ut vel istas ad aegro-

aegrorum lectulos transferendo confirment, vel aliter determinent, aut ex toto etiam refellant: neutrum enim horum injucundum mihi fore polliceor, si modo ars divinatoria nostra lucrum aliquod et augmentum inde reportet: neque refelli me ab aliis aegre patiar, cum ipsi Hippocrati, veritatis amore ductus, passim contradixerim. Ipsius dictionis brevitas, utpote Hippocraticae aemula, ipsique rei accommodatissima, haud, puto, displicebit.

Gottingensium Praenotionum.

Pensum I.

1. Apoplexia cum repentino tenesmo fulguris instar ingruente invadens, letalis est; citra istum, spem solutionis facit.

2. Infantes lactentes, si sugere non possunt, licet velint, moriuntur.

3. Infantes cibos in morbo non fastidientes, neque tamen devorantes, sed ore circumducentes et rursus protrudentes, moriuntur tertio, quarto, vel quinto die.

4. Continuus dolor inter scapulas in febre maligna sputa denunciat.

5. Urina rubra, in qua nihil subsidet, sub declinatione in malignis, lente judicat, et fere cum sputis; quibus tumor oedematosus supervenit.

6. Hydrops scroti subito in febre ortus, altero vel tertio die mortem adfert.

7. Narium haemorrhagiae frequentes in adultis, cum frequenti horrore, appetitu prostrato, varicibus ani, ac urina alba, periculosae; utique

si

ſi pedes perpetuo frigeant. Tendinum in manibus ſubſultus, labii item agitatio, cum ſpiritus difficultate, mortem brevi fore ſignificant. In hoc morbo ſtercora dura et globoſa exeunt.

8. In morbo longo, ſi praeter conſuetudinem triſtes fiunt et ex leviſſimis cauſis lacrymantur, mortem non evadunt.

9. In longo morbo ſi ſpiritum difficulter ducere incipiunt et caput fricant, periculoſum.

10. Narium haemorrhagiae et alvi fluxus inter primos ſeptem dies in febre quotidiana remittente, ſeptimo judicant.

11. Morbus hypochondriacus, quem vulgo dicunt, facilius ſuperatur in juventute, quam in virili aetate.

12. Idem morbus in juventute victus, multo acerbior in virili aetate plerumque recrudeſcit.

13. Sapor ſalſus in ore ex febre acuta lente ceſſat, et non niſi ſputo ſalſo per tuſſim demum exſolvitur.

14. Oedema pedum ex acuto morbo ad novum inſultum febrilem cum vomitionibus et alvi fluxu ſubito diſpellitur.

15. Furunculus in bucca febrem quartanam ſolvit.

16. Tumores cyſtici majores, plurium librarum, nunquam tuto exſtirpantur.

17. In acutis vomitus ſpontaneus ſub vigorem abſolutione judicat.

18. In febribus malignis criſes dantur aliquando aeque perfectae, ac in benignis.

19. Hydrops interdum diarrhoea ſolvitur; at pluries ea ſymptomatica eſt ac perniciosa: tumque

que tumor non imminuitur, et diarrhoeam lienteria excipit, brevi letalis.

20. Quibus a pectoris oppreſſione ſanguis e pulmone extunditur, his ceſſante oppreſſione tubercula prurientia in extremis erumpunt.

21. Quibus muſculi faciei leviter agitantur, iis ſanguinis e naribus eruptionem fore ſpes eſt. Quibusdam una manus tremunt.

22. Febres malignae epidemicae fere in intermittentes tertianas et quotidianas tranſeunt.

23. Infantes ultro mammam averſantes, citra tetanum maxillae, ad tabem proni ſunt.

24. In peripneumonia tubercula die quarto in labiis efflorescentia ſolutionem portendunt.

25. Floccos legere in acutis, non ſemper letale; at oculum claudi, letale eſt.

26. Oculi ſi habitum ſuum naturalem in morbis conſervant, mors non metuenda eſt; etiamſi alia peſſima quaevis ſymptomata adfuerint.

27. Dolentibus lumbis ſi ventriculi dolor acceſſerit, aut vomitus quoque, futurae per haemorrhoides vacuationis ſignum eſt.

28. Dolores, morbo laterali finito, interdum ſuperſunt; hosque ſudores demum ſolvunt.

29. Candicans alvi excrementum in variolis exitiale eſt.

30. Copioſa flatuum eruptio in febre nullam bonam judicationem denunciat.

31. Multum ſanguinem in febre ex alvo effluere, non ſemper lethale eſt.

32. Quibus ſanguis in partu effluit, his ſecundae celerrime exſolvuntur.

33. Foeminae arthrithicis moleſtiis ſubinde maceratae, haemorrhagiis uteri patent, etiamſi vetulae.

34. In

34. In rheumatiſmo acuto copioſi ſudores non judicant, niſi puſtulaę vel papulae effloreſcant.

35. Paronychiae, epidemicae ſi fuerint, maligne habere judicantur, et oſſa inficiunt.

36. Quibus pituita vitrea in faucibus colligitur, iis alvi male afficiuntur.

37. In tertiana febre intermittente novum inſultum exſpectes, quoties die integro urina cruda conſpicitur.

38. Infantes, quibus ex cerebri commotione convulſiones accedunt, moriuntur.

39. In cachexia hydropica ſuffocationes nocturnae perniciem afferunt.

Gottingenſium Praenotionum

Penſum II.

40. Haemorrhagia narium interdum haereditaria eſt, neque tum adultos et in virili aetate conſtitutos immunes relinquit.

41. Ructus boans diuturnum et rebelle malum eſt, rarioribusque ſimul affectionibus adnumerandum.

42. Purgantia in pleuritide et peripneumonia ſub decurſu ejus data valde proſunt, et juſto tempore, critico quodam die, ſumta multo plus, quam alio educunt.

43. Epidemias acutarum febrium excipiunt plerumque catarrhi et intermittentes febres: quorum itaque acceſſio ipſarum finem praenunciat.

44. Salivatio aliquot dierum pleuriticos perfecte judicat.

45. In

45. In phthiſi pulmonali raucitas accedens mortem denunciat.

46. Teneſmus inopinanter ſaepeque pueros invadens certiſſimum ſignum vermium habetur.

47 Infantes ſaepius tabe letali ſine hectica febre quam adulti laborant.

48. In vetuſto et praetumido dolenteque ani varice ab externis remediis nullum auxilium expectato. Solus culter in manu iſtum curat: neque tum periculum aliquod a profluvio cruoris imminet, utpote qui tantopere condenſatus, ut vix preſſione adhibita effluat. Niſi vero hunc aperueris, exulcerationem et fiſtulam ani demum timeto.

49. Mercurialia medicamenta reſpuit Taenia. Certius eam educunt ſimpliciſſimi clyſteres ex ſale communi et chamaemelo, per aliquot hebdomades bis die injecti.

50. Recurſum haemorrhagiae uteri capitis gravitas, ſubitus artuum dolor, ventris murmura, et ſtranguria denunciant.

51. Exanthemata miliaria et petechialia ſub aſſiduo acidorum uſu non minus, quam bezoardicorum, erumpunt.

52. Defectus caloris cum parvo pulſu continens in hydrope mortem ſignificat.

53. Anaſarca ex pulmonum vitio cum ingenti ſpirandi, maxime per noctem, difficultate letale eſt.

54. Lumborum dolor, qui remediis non cedit, in hydropem aliquem ventris deſinit.

55. Ubi reſidere vult aeger, malum quidem indicium in acutis morbis ſed longe peſſimum in lateris et pulmonum affectibus.

56. In-

56. Inflammatoriis morbis ſolemne eſt, quod recurrant, maxime anginae, pleuritidi, ophthalmiae, inflammationi inteſtinorum, ac eryſipelati.

57. Vomitus periodicus cum faſtidio cibi futuras haemorrhoides praenunciat.

58. Iſchias longum ex inquilinis cauſis facile in tabem tranſit.

59. Tuſſis ſicca pertinax ex iſchiate phthiſin pulmonum facit.

60. Imi ventris tenſiones et dolores ex iſchiate abſceſſum futurum illinc praeſignificant.

61. Ex urina ſpumoſa ſaepe tuſſis imminet.

62. Quibus in quotidianis continuis febribus ſudores copioſi conſtanter fere emanant, in illis nulla fere fit per urinam judicatio.

63. Dolores ad crura per metaſtaſin facti in acutis febribus ſponte paullatim finiuntur.

64. Eryſipelas crurum et abſceſſus in dorſo lithiaſin renum et veſicae ad tempus ſolvunt.

65. Suppuratorii cutis abſceſſus melancholiam non ſemper ſolvunt, ſed duntaxat leniunt.

66. Teneſmus hydropi ſuperveniens mortis praenuncius. Idemque etiam in aliis longis morbis obtingit.

67. Sopor in chronicis morbis tertio vel ad ſummum ſeptimo die futuram mortem ſignificat.

68. Subita revulſio linguae in phthiſi lethum denunciat.

69. Herniae ſcrotales in juvenibus nonnunquam clanculum ſe ſubducunt.

70. In pluribus morbis, quam febrilibus, veluti diarrhoeis, dyſenteria, ictero, melancholia, mania, criſis per urinam contingit.

71. In febre intermittente quotidiana urina sedimentum album educit.

72. In febre acuta, ubi nulli ſudores, nulla etiam exanthemata unquam effloreſcunt.

73. Deliria anxia, ſudores effuſi, urina turbata, in acutis peſſima exanthemata praeſagiunt.

74. Urina turbata in diebus primis acutarum ſummam malignitatem prodit, et plerumque etiam lethalitatem.

75. Eadem urina tum quoque haemorrhagiae narium ſymptomaticae ſubinde index eſt.

76. Ubi urina in ictero lateritium ſedimentum demittit, difficilis morbus eſt.

77. Floccorum lectio in acutis lethalitatis ambiguum admodum ſignum eſt.

78. Haemorrhagiae in acutis nunquam eos ſolvunt, niſi diebus criticis inciderint. Idque pariter de ſudoribus valet.

79. Convulſiones muſculorum faciei in acutis veriſſimum ſunt mortis ſignum, niſi parotis extollatur vel et pus ex auribus effluat.

80. Bilis nigra ex alvo infantum atrophicorum erumpens lethum portendit.

81. In dyſenteria, ubi purus cruor aut quaſi nigra quaedam ex alvo exprimuntur, nulla ſalutis ſpes ſupereſt.

82. Hectica in dyſenteria ſumme acuta eſt, et brevi temporis ſpatio mortem adfert.

83. Dorſi dolor, qui remediis non cedit, in hydropem pectoris deſinit.

84. Quibus in hydrope ex pedibus tumidis ſerum aquae inſtar gelidum exſudat, ii brevi moriuntur.

85. Fiſ-

85. Fiſſurae pedum oedematoſorum hydropem non ſemper tollunt.

86. Tinea levat inſaniam.

87. Ubi lac in puerperis acuto morbo afflictis ſubito ceſſat, lethiferum.

III.

Dr. CHRISTOPH. GUILIELM. DE BERGER.

Commentar. medicus.

De praeſagiis ex algore in febribus acutis.

Goetting. 1750.

De Praeſagio ex Algore in Acutis.

§. I.

Aeſtimando acutarum decurſui febrium ſymptoma non leviſſimum *a*) algor eſt, ſenſus ille deficientis in corpore caloris, qui per incolumitatem eſſe debuiſſet. Atque is veterum in libris,

 quo-

a) Praecipit HIPPOCRATES cum attendenda alia in acutis, tum maxime *frigus et rigorem*, Epid. I, 3.

quorum PLINIUS *b*) iure admiratur *obſervationem ingenioſiſſimam*, ſtudioſiſſimam diceres contemplandorum ſimilium, in tres fere gradus, vehementiae quaſi partes, deſcriptus diſtributusque legitur, *algorem ſtrictius dictum*, *horrorem*, *rigorem*. *Algor*, Graecis medicis ψύχος, ψύξις, et, omne ſi corpus obierit, περίψυξις *c*), frigoris quaedam ſaltem perceptio eſt, ſine artuum corporisve agitatione. *Horror*, Φρίκη, ſumma corporis non perſtringens tantum, ſed concutiens, inque agitationem laceſſens frigus. *Rigor* denique, ῥίγος, *d*) cum egelida contremiſcunt et ſubſultant membra, quin ipſa corporis profunda gelu

b) *Hiſt. nat. L. 18. c. 29.*

c) περιψύχεσθαι in Hippocraticis perſaepe non *perfrigeſcere* tantum, ſed et vel *intermittere* vel *remittere* febrem deſignat. Sic *Epid. VII.* Μετὰ κύνα οἱ πυρετοὶ ἱδρώδεες, καὶ ȣ̓ περιεψύχοντο παντάπασι μετὰ τὸν ἱδρῶτα, πάλιν δ' ἐπεθέρμαινον. Ipſa res docet, reddendum hic fuiſſe, ſecus ac vulgaris verſio habet, *non intermittebant omnino a ſudore, ſed rurſus percalefaciebant*, id eſt, *ingraueſcebant.* Sic *Prorrhet. l. 1.* τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα καύματα ἐν ὑποχονδρίῳ, πυρετȣ̃ περιψυχθέντος, κακόν. Hic vertendum fuiſſet: Mali ardores in praecordiis vel hypochondriis ſuperſtites, febre *remittente.* Phreniticorum id eſſe, alibi docet.

d) CELSUS *L. 2. c.* 7. convulſionem, ſigillatimque tetanum, rigorem vocat, ſequente multos inter LOMMIO. Auctor verſionis ARETAEI, tetanum ARETAEI, et nonnullorum HIPPOCRATIS locorum, id eſt ſpaſmum muſculorum maxillae leuatorum, vocat rigorem, *Acutor. I. 6.* Graecos viciſſim pro tetano vel convulſione ῥίγος dixiſſe, non reperies. Rectius AEGINETAE metaphraſtes TORINUS, II. 34, ῥίγος reddidit algorem cum tremore; ex mente GALENI. *de ſympt. cauſ.* I. 8.

lu varium pertentat. Hippocratica volumina *horrorem* ajunt *esse debillimum rigorem, et, si quidem vehementior hic fuerit, vehementiorem esse tremorem e). Rigores incipere mulieribus a lumbis potissimum, procedere per dorsum ad caput; sed et viris posteriore magis parte, quam anteriore. Horrere nos magis exterioribus corporis partibus, ut cubitis, femoribusve, quam interioribus: sin et aliunde f) rigor fuerit, ut ab ulceribus, illum ab interioribus g) ordiri. Rigorem ab inferiore ventre, febrem, id est, aestum, a superiori potius procedere h).* CELSO *i)*, rigorem horroris voce complexo, hic ipse quidem est, ubi totum corpus intremit: frigus, ubi extremae membrorum partes inalgescunt. Copiosior, ut solet, pro Asiatico orationis genere, in discernendis et his GA-

e) *De morbis I. 22. Lind.* Algor a rigore liquido discernitur, cum aliis locis, tum *Coacar. III. 34. 60.*

f) *Epid. VI. 3.* De rigore ex ulceribus, id est, inflammationem novam, coniuncta febre, cuius initium rigor ille facit, concipientibus, conf. GALENUS, *II. de sympt. caus. 5.* et AETIUS, *Lib. IV. c. 39. 36.*

g) Huic loco *Epid. VI. 3.* in exemplari quodam operum Hippocr. editionis Iuntinae, *Venet. 1588.* adscriptum vidi, manu, ut opinor, HENNINGI ARNISAEI, cujus fuisse exemplar, nomen frontispicio simili ductu adscriptum docebat: pro τῶν ἀγγείων *substitue* τῶν ἔνδον. Nullus dubitavi, quin doctissimam conjecturam, quae et abs re non est, praesertim si et praegressa et experientiam consulas, et loco obscuro lucem reddit, hic inprimis sequerer.

h) *Epid. VI. 5.* Ceterum hic notandum, vocem πυρετοῦ saepissime Hippocrati non *decursum febris omnem*, sed exacerbationem, vel insultum, quin aestum saltem, ut hic loci, denotare. Supersedeo adducendis multis exemplis.

i) *De med. L. III. 3.*

LENUS *k*), *cum aliquis*, inquit, *nulla concussione corporis et agitatione perfrigescit, non hic riget. At, si affectus rigor appellandus est, inaequalem et praeter voluntatem motum accedere oportet l). Quod si ne hoc accidit, si ne cutem quidem inaequaliter commovet, perfrictionem nominant. Sin autem hanc quidem per quosdam insultus quatiat, corpus autem totum non commoveat, horrorem appellant: ut hic cutis solius talis affectus sit, qualis totius corporis, rigor.*

§. II.

A nominum definitione non aequa facilitate ad ipsarum pervestigationem rerum proceditur. Qui vel a sphaerularum sanguinis imminuto conflictu, praesertim in ultimis vasorum angiportibus, vel ab anima moderatrice, similibusve caussis, repetitum origines abeunt: nae veniam dederint, si, in societatem venire sententiarum, et iniqua nimium littora premere, minus e re videbitur. Nam ut quisque videri sibi potest quam rectissime monuisse: ita veritatis cupidum multo quam dudum incertiorem dimittit; cum nihil horum sit, cui prius quam credas, multa postulare queas expedienda. Duo sunt in symptomatibus his contemplatione dignissima, alterum frigus non ipsi tantum aegro, sed aliis etiam percipiendum, alterum coniuncta illa sub rigore et horrore agitatio. Ingeniose de frigore disputat GA-

k) *L. de tremore, palpitatione, convulsione et rigore, c. 6. et de sympt. caussis II. 5.*

l) L. c. de tremore: *Rigor est algor dolorificus, cum quadam inaequali corporis concussione, et agitatione.*

GALENUS *m*), atque algorum instar, externa de causa oriundorum, gigni negat, internisque, neque satis perspectis tribuit causis, ac merito sub ipso frigore et sitim, et aestus per intima corporis medio interdum rigore sensum, tum horrorem ex labore et lassitudine, ex apricatione, ex descensu denique in thermas, admiratur: quibus alia inter merito addimus dolorem verticis occipitisve frigidum in hystericis, et imminente vel paralysi vel convulsione, gelidiusculae quasi ascensum quendam aurae per artuum interiora, probe ab ARETAEO *n)* notatum. Perceptiones quasdam heteroclitas praeter naturam dari, carentes *impressa* foris, quam vocant, *specie*, crebris experientiae studiosioris testimoniis, neque adeo abs re diceres, hisque accensendum algorem illum, sive frigoris sensum; ut *phreniticos, quae non adsunt, tanquam praesentia videre, et aliis non conspicua illorum se oculis exhibere*, praeclare dixit ARETAEUS *o*); ut aures tinniunt, sonumve concipiunt redduntque, tum sine causa externa vel recte valentibus, tum si per febres acutas graviora deliria instant. At iste algor non semper heteroclitus degenerve quasi sensus est, quum, calorem omnino minui, ipsa thermometra evincant, paulo post in aestum vicissim exasperandum. Estque ille algor modo corporis universi, modo membri saltem cujusdam. Agitationes autem, horrori rigorique coniunctae, spasmodes quid liquido evincunt, ut opinor. Sed perdifficile dictu

 est,

m) Lib. de tremore, palpitatione etc. c. 5. et de sympt. causis II. 5.

n) De caus. et sign. diuturnor. 13.

o) L. c. I. 6.

eſt, tum unde frigoris heteroclitus ſenſus, tum unde frigoris ipſius verae origines ſint repetendae: utque conjecturis abundamus, ſic demonſtrationum penuria premimur. Neque legibus carere ſuis illa caloris decrementa videntur, cum a parvis obortus initiis algor, ſive aequabiliter proceſſerit, ſive per intervalla, ut in horroribus, affecerit, limitem quendam vehementiae aſſecutus, rurſus in aeſtum decreſcat, adeoque maximum quoddam minimumve geometricum et ipſe arguat. Neque propoſitum eſt, neque auſim, pelagus experiri utrumque, tum cauſarum frigoris, tum agitationum, quod excelſa tot ingenia fatigavit. Latent etiamnum in puteo Democriti multa, etſi quaedam de calore animalium attigerit, ratiocinia potius quam experimenta ſecutus Cl. MARTINIUS *p*). Pauca nimis, neque niſi communia, de admirabili illa vi, ejusque legibus dici poſſunt, quae nervos fibrasque motrices animat, ſejunctisque forſan, quin contrariis eodem nervo itineribus, et ſenſum et motum tribuit moderaturque, cum utraque ſimul fieri poſſe videamus: inque motu, ſecus ac vires vulgo dictae mechanicae, ingenti robore perexiguum tempus penſat, neque in ſtatu praeter naturam perturbate agit, ex vulgari ſententia, ſed alio ſaltem ordine, aliisque admixtis rationibus. Iure ſuo, nil alia ſentientibus largituro, vires mechanicae ab animalibus diſcernuntur cum LEIBNITIO *q*), qui *phyſicas* vocat has ipſas, *non quod ſuapte natura mechanicae non ſint, ſed quod mechaniſmus legesque late-*

p) Lib. de ſimilibus animalibus et animalium calore.

q) *Epiſtola ad Michelottum, lib. hujus de ſeparatione fluidorum*, p. 257.

lateant. Ceterum, si attendamus tum ad dolorem istum capitis, dorsive et lumborum, tensionis cujusdam imaginem exhibentem, qui per initia horroris rigorisque febrilis esse solet, hotumque ex dorso fere progressum, ut supra praeeunte HIPPOCRATE dictum, tum ad haesitantem illo tempore cum tussicula et respirationis quadam molestia in arteria pulmonali sanguinem, quae HARVEII *r*) iamdudum observatio est: tum denique ad incertas istas sub omni algore febrili pulsus arteriarum rationes, qui alias tardescit, alias celerrimus debillimusque redditur, alias intermittit, praeclare observante *Ill.* WERLHOFIO *s*), *Patrono pie colendo*: locus aliquis erit conjecturae non omnino forsan inani, omnium primis cerebri et medullae spinalis iis provinciis, quae nervo sympathico magno et medio praebent origines, aliquid praeter naturam contingere, qualecunque tandem illud sit; indeque pulmones et cor sic protinus affici, ut interceptus fistulis arteriae pulmonalis plusculum forsan constrictis, sanguis, caloris quaedam dispendia patiatur, dumque cor dextrum praeter modum onerat rediens nec libere trajiciens; causam perturbato eius motui addat, ad destinatum quendam limitem usque. Sed propius ad propositum accedo, atque ad ipsa ex algore febrili praesagia, maxime HIPPOCRATEM secutus:

medium nam tempus utrumque
HUNC *habet, atque humeris extantem suspicit altis t*).

r) *L. de motu cordis et sang. in anim. c.* 18.

s) *Observationum de febr. p.* 35.

t) VIRGIL. *Aeneid.* 6.

Neque vero eſt, ut obiicias, noſtro coelo praeſagia illa minus convenire: cum ſatis experientia doceat, qualecunque coeli diſcrimen fuerit, ut ipſius HIPPOCRATIS *u*) verbis utar, *eadem ſigna et in Libya, et Delo, ac Scythia vera eſſe*: quin difficiliora et forte aliquando corrupta divini ſenis pronunciata, ſecius e Criticorum adverſariis, at maxime decumbentium e lectulis et illuſtranda et corrigenda eſſe.

§. III.

Ut igitur de algoribus per febrem acutam incidentibus recte ſtatui queat, et ſuis Hippocratica praeſagia temporibus locisque vindicari: arceſſendum ex elementis, et praeſtitutum praemiſſumque cupiendum eſt, febres acutas omnes et ſingulas noſtri coeli nunquam eſſe *ſynochas* ſive *continentes*, quod diſcrimen primo omnium debetur GALENO *x*), ſed continuas remittentes. Harum eſſe quotidianas periodos, id eſt, exacerbationum remiſſionumque vices, ejus perſaepe legis, ut pares imparesve dies liquido ſibi reſpondeant: easque periodos plerumque ſimplices, interdum compoſitas obſervari, ut plures una, rarius plures duabus quotidie ſint exacerbationes: ceterum easdem ipſas periodos frequentiſſime ſequi ordinem quendam, id eſt typum habere *y*); erraticas autem, ſive typo carentes febres rariores vulgari ſententia deprehendi, ſi ſtudioſius atten-

u) *Prognoſt.* 27. *Lind.*

x) *De differentiis febr. L. I. et II.*

y) Auctor *Libri de typis* inter Galenicos reperiundi, *typum* eleganter vocat *ordinem intenſionum et remiſſionum, ſive periodorum*, c. 2.

tendamus. Typos febrium acutarum, ad vigorem usque, eiusmodi fere esse consuevisse, ut citius citiusque z) exacerbationes accedant, προληπτικὸς, GALENUS a) recte vocat. Eo acutiorem fore febrem, quo majoribus intervallis spatiisve sequioris exacerbationis initium antecedit superatque initium proxime praegressae. Inde a vigore per omnem declinationem exacerbationes reddi ὑστερικὸς, *tardantes*, dum omnino evanuerint. Omnium acutarum febrium alias esse quidem acutissimas, alias peracutas, alias acutas stricto sensu, alias acutas ex decidentia quas vocant, finem mensis, limitem febris acutae ultimum, assecutas: praeclare tamen ab HIPPOCRATE, experientiae dictamine, pronunciatum esse, febres acutas quatuordecim circiter diebus finiri *b)*; quod quidem ad peracutas, multo frequentissimas, maxime pertinet. Quae ad finem mensis perveniunt, eas plerumque non unius, sed acutarum duarum decursus habendas: quae vero mensem excedunt, aut longarum censui transscribendas, aut plurium acutarum syrma quoddam esse. Omnium denique acutarum decursus recte veteres partitos in

z) Praeclare CELSUS *L. 3. c. 2. Increscit morbus, dum graviores dolores accessionesque veniunt, haeque ante, quam proximae revertuntur, et postea desinunt.* Quae hausisse videtur ex Hippocrate, Epid. II. 1. *Circa principia morborum considerandum, an statim floreant. Id vero perspicuum ex incremento: incrementa ex periodis. Et crises indidem manifestae, itemque ex periodorum exacerbationibus, citiusne accesserint, an non: diutiusne duraverint, an non; graviusne afflixerint, an non.*

a) Sive auctor Libri de typis, c. 3.

b) Aph. S. II. 32. acutis generatim morbis, *Coacar. I. 150.* febribus ardentibus hunc circiter limitem tribuit.

in initium, incrementum, vigorem; qui vel mortem affert, vel alium morbum, vel declinationem. Crises *c*) a vigore summo ordiri, aliasque perfectas esse, non uno die, unoque impetu, male intellecto vulgo HIPPOCRATE, circumscribendas, sed ipsam declinationem veram efficientes *d*): alias imperfectas, alio quodam pedissequo morbo. Ceterum ad singulas febrium acutarum classes speciesque in ipso limine expediendas non descendo.

§. IV.

Quisquis invadit algor, internis obortus caussis *e*), non temere incidisse censendus, sed gravem quandam subituram rerum in corpore commutationem, maxime aestum febrilem. Praecla-

c) Eleganter HIPP. *Praecept.* 12. Crisis est morbi exsolutio. Et *de affectionibus* 8. Crisis in morbis est, cum hi aut augescunt, aut in alium morbum transeunt, aut desinunt.

d) Quiquid de crisibus vulgo statuatur, illud experientia docet, omnes HIPPOCRATI memoratas crisium, non uno loco, species, et frigidiori, nostroque convenire coelo: nullibi unius diei critici, criseosque uno impetu absolvendae mentionem ab HIPPOCRATE factam; crises adeo partitim per omnem declinationem fieri, cumque ipsa declinatione decrescere: denique esse criticos dies, quot sunt declinationis. Inde metasyncriticus victus Methodicis genuino sensu erat, qui post declinationem debebatur convalescentibus, ne decurrentes sub declinatione crises perturbarentur.

e) Sic, nimium frigidae usum aquae, sive externum varium, veteribus non uno modo frequentem, sive potum, rigores febriles producere, HIPP. monet *Aph.* 5. 20.

clare HIPPOCRATES *f*): *post rigorem*, inquit, *necesse febris corripiat, aut major aut minor.* Et alio loco *g*): *Si rigor invaserit, febrilis ignis consequitur.* Atque alio *h*): *nonne, quibus rigor oboritur, acutissima febris emicat?* Pedum frigus exacerbationis imminentis signum esse, alibi pronunciat *i*). Frequentissimum inde πολυθρύλλητον in libris, illi vulgo attributis, praesertim Epidemiis: ἐῤῥίγωσε, πυρετὸς πολύς. Sive autem vox illa πυρετȣ̃ designet illam saltem exacerbationis febrilis partem, quae aestu describitur, quod familiare esse libris Hippocraticis supra attigi *k*), sive omnem febris decursum complectatur: illud sane confirmat experientia, omnem omnino algorem ejusmodi, febris pedissequae antesignanum esse. Quin si generatim decursui febris acutae, tum inter alia diuturnioris morbi indicia, maxime sudorem dorsi cervicisque particularem, sine malis signis, faciem neque valde neque ocyus mutatam, modoque pallescentem modo rubescentem vicissim, febremque non magnam, tum citra consuetum exacerbationum ordinem, is addiderit sese algor: novae acutae exordium est, succedentis pristinae mutato typo, index adeo morbi longioris, et plerumque febrium plurium acutarum, mutuo sese excipientium. Ex multis ejus rei in libris epidemiorum exemplis, commemoranda sunt duo puer-

f) *De morbis I. 22.* Μετὰ τὸ ῥίγος ἀνάγκη πυρετὸν ἐπιλαβεῖν, ἢ πλέω, ἢ ἐλάσσω·

g) *De morb. I. 4.* ῥίγος εἰ λάβῃ, πῦρ ἐπιλαμβάνει·

h) *De veteri med. 29.* Οὐχ', ὁισιν ἂν ῥίγος γένηται, τȣτέοισιν ὀξύτατος ὁ πυρετὸς ἐκλάμπει;

i) *De victu in acutis, 42. Epid. III. 3. 58.*

k) *Annotat. 8.*

puerperarum. Altera *l*), quae rigebat die octavo, rursus decimo quarto, iterum vicesimo, syrma quoddam febrium acutarum perpessa, die tandem octogesimo convaluit: altera consimili exhausta succedentium acutarum vicissitudine, eodem die animam posuit. Atque sic intelligendum illud: *Quibus sexta die rigores contingunt, difficilis crisis est l*). Incidit enim ille circiter dies aut in incrementum aut in vigorem febris acutae, pro hujus vario acumine: Eo die rigor, respondentibus aliis signis, febris novae portendit initium, morbum adeo acutae simplicis limites egressurum tardante crisi. Eodem referendum est istud *m*): *Si corpus perfrigescat, et rursus calefiat, et color ex alio in alium transmutetur, morbi diuturnitas praesagitur.* Sed propositum est, penitius scrutari hos algores, utque in tempora quaelibet incidunt febrium acutarum, ex vario harum acumine subacto judicio aestimanda: ita diversa ex illis praesagia duce HIPPOCRATE contemplari. Sunt nonnulla, quorum reddi ratio possit: sunt vicissim plurima, quorum causae sublimioribus latent adytis, consultius habenda experimentorum loco numeroque, sive phaenomenorum, quae vocant, quam ingenio luxurianti tentanda: minime omnium despectui habenda. Opportune GALENUS *n*): *Satius est, si quid inventu difficile est, non protinus evertere rem evidenter apparentem, sed causae ignorantiam fateri.*

§. V.

l) *Coacar. l.* 22. et *Aph.* 4. 29.

m) *De crisib.* 8. Memorabile exemplum est *Epid. III.* 3. *aegroti* 1. *Conf. Epid. I.* 2.

n) *Lib. de tremore, c.* 7.

§. V.

Initia febrium acutarum omnium, et ſpeciatim primae acceſſionis, algore quodam fieri, notiſſimum eſt. Is vero algor, ut ſequentes exacerbationes in febre vere continua acutaque minime antecedit, raro alteram, ſecus ac intermittentibus in febribus *o)*: ita et ipſe varius eſt, perque febris decurſum non redit, quin periculi quid portendat, exceptis febribus catarrhalibus ordinariis, in quibus et ipſis non ſemper contemnendus, cum addentis ſeſe febris, praeſertim pectoris, inflammatoriae, index eſſe queat: unde toties phthiſeos ex catarrhis mentio, quae non his, ſed pleuropneumoniae, vel peripneumoniae pleuritidive ſymptomaticae debebatur. Ex febribus inflammatoriis cum vehementi rigore invadere ſolent rheumatismus acutus, dyſenteria acuta, angina vera, peripneumonia vera, notha iſta multo rarior, pleuropneumonia, pleuritis vera; et hac ineunte vel ad dentium ſtridorem perveniri, luculenter ab HIPPOCRATE notatum eſt *p)*. Viciſſim febres eryſipelatodes, peripneumoniam notham, inflammationes inteſtinorum, imique fere ventris viſcerum, febres catarrhales ordinarias, phrenitidum omnem cohortem, cui quin accenſeam febres hodie vulgo dictas catarrhales ma-

o) Inde AETIUS *L. 5. c. 77.* diſcernere continuas ab intermittentibus docet, *ὡς ὅτε ῥίγος προηγοῖσοιτο τῶν παροξυσμῶν, ὅθ' ἱδρὼς ἔψοιτο.* Et paulo ſuperius, *διὰ τὸ μὴ μετὰ ῥίγȣς εἰσβάλλειν, μήτ' εἰς ἀπυρεξίαν ἀποπαύεσθαι.*

p) *De morbis II. 42.*

malignas *q*), tum ſimplices tum exanthematicas, non dubito, cum vario ſaltem horrore impetere, producto interdum in ipſum ſubeuntem aeſtum exacerbationis primae, experientiae ſtudioſioris fide. conſtabit, et memorabile eſt. Eadem eſt fere ratio febrium malignarum plurimarum, cum ſimplicium tum exanthematicarum, niſi quod, peſtilentiam veram cum gravi rigore interdum invaſiſſe, a digniſſimis fide proditum ſit. Ex febribus exanthematicis variolae plerumque incurſant cum horrore potius quam rigore, neque diſpar eſt conditio febris ſcarlatinae, urticatae, morbillorum nothorum, quos eodem loco cum roſaliis INGRASSIAE habendos crediderim, interdum et purpurae proprie dictae, ſive rubrae. Sed alias ejusdem purpurae, at maxime vulgo dictae albae, ſive febris miliaris HAMILTONI, itemque morbillorum verorum initia fieri ex rigore, compertum eſt. Acutas denique ordinarias frequentius cum algore ſaltem quodam, horroribusve, quam rigore invadere, niſi ab indole inflammatoriarum propius abſint, uſus docet. Quae ex omnibus, quas appellavi, febribus acutis, aut alterius acutae, aut longae, aut morbi longi ſymptomatica futura eſt, ea plerumque quo incipit modo, ſi primaria eſt, et tum ordi-

q) Nomen a Barbettianis circiter inde temporibus productum. Priſcorum excuſſis monumentis, in coniecturam venies nomini a catarrhis petendo anſam dediſſe horrores, illacrimationes invitas ſpontaneasque, naſum ſeroſis ſtillantem, et alia mala hujus generis omnia, HIPPOCRATI memorata: ceterum has febres veriſſimas eſſe phrenitides, et, ſi typi per incrementa ad vigorem uſque rationem habueris, non differre a ſemitertianis veris veterum quorundam.

orditur. Dubitare licebit, an expositum dari queat, cur harum febrium omnium aliis ex rigore principium sit, aliis ex horroribus, algoreve saltem quodam, sive totius corporis, sive partium quarundam, maxime dorsi manuumque ac pedum; quaeque sit justa cujusvis exordii causa, aut in specie morbi delitescens, aut in ipso corpore. Expendenti tot causas, afferri vulgo solitas, intemerata asserentium auctoritate, non potest non succurrere, quod de physica CARTESIANA pronunciasse accepimus PASCHALIUM, datam esse pro naturae contemplatione de natura fabulam, populo quae placeret. Neque satisfacient stimuli sanguinis inflammatorii, vasorum ultimum angustias vix eluctantis. Nam illud exploratum est, docetque vel sanguis vena secta missus, non omnem statim illum, quasi per fulminis afflatum nictuque oculi citius, fieri inflammatorium, sed glebas primo saltem quasdam, aut coacti jam, aut facilius quam per incolumitatem conveniebat, cogendi seri, in sanguine concipi, et forsan omnium primo in venarum systemate, illatas ex primis viis, plerumque jam clanculum laborantibus, neque edulia, praesertim carnes et quicquid ex his paratum est, satis mutantibus: indeque reliquum paulatim sanguinem vitiari, tum eodem ex fonte, tum maxime accedente febre, serum sanguinis gelatinosum inque coagula jam multo pronius magis magisque compingente. Perpetuum pleuritidis initium rigor est, jussitque dudum HIPPOCRATES, si quando successerit abscessus, id computandum ab illo tempore, *quo primum quis riguerit* r): at saepe vel ex hyper-

r) *Coacar. III. 202. Prognost. 16.*

perboreo rigore orſa, aut nulla offert inflammatorii ſanguinis indicia, aut non uno exceptus vaſe ſanguis altero inflammatorius eſt, altero minus. Viciſſim detractus febre ſecunda variolatum ſanguis, urgente pleuritide vel peripneumonia ſymptomatica, non ſane tabo diffluit reſorpto, ſed eſt, qualis vulgo pleuriticorum; etſi aut nullus, aut levis algor rigorve ante exacerbationem quandam ejus temporis obſervetur. Ipſae febres catarrhales ordinariae, inter fugitivos ſaltem horrores, ſanguinem interdum quam maxime inflammatorium exhibent, eaque de cauſa febres pectoris inflammatorias et comites et pediſſequas frequenter habent.

§. VI.

Quae vero acutae cum rigore impetunt, ſi vel poſt rigorem, vel ſub ipſo aeſtu ſuccedente, vel declinante exacerbatione, aut alii rigores ſeſe addiderint, aut horrores algoresve, maxime, ſi eadem et cum ſecunda, quin pluribus contingant exacerbationibus: mali ominis illud eſt, utque reliqua ſigna reſpondent, ita febris aut praecipiti tramite in mortem ruiturae, aut per plurium acutarum conſecutiones chronicumve obrepentem deinde morbum confecturae. *Ardentes in Thaſo febres* s) *ſtatim per initia portendebant, quibus pernicies immineret. Namque mox initio febris acuta erat, parumque rigebant poſtea*, ἐπεῤῥίγεον σμικρὰ, ſub ipſo ſcilicet primae aeſtu acceſſionis, vel illo declinante. Vocem πυρετοῦ frequentius deſignare HIPPOCRATI aeſtum febrilem exacerbationemve, quam omnem decurſum, ſupra ſubmonui. *Puerpe-*

s) *Epidemiorum I. 2.*

erperae t), postquam riguisset, febres erant acutae et horridae, exacerbationes quippe distinctae horroribus: exhausta compluribus succedentibus acutis, die octogesimo exspirauit. Cui *u*) febris acuta ex magno rigore coeperat, postridie circa meridiem, et procul dubio ante imminentem exacerbationem, itemque tertia, quartaque die incidente frigore circa caput, manus et pedes, mortuus est decima. Referenda huc ista ῥίγεα καυματώδεα *x*), *aestuosi rigores*, distincti emicante et subito disparente aestu; aut, si exteriora algeant, interiora autem aestuent cum siti *y*), adeo suspectum HIPPOCRATI signum, ut ὑπολέθριον dicat, non carens exitii metu: maxime quidem, si *flammea simul facies et sudor* fuerint. At ista omnia imminente purpura symptomatica, praesertim in puerperis, et potissimum febre miliari, vel obiter attendenti occurrunt. *Ex rigore perfrigeria, mala* generatim pronunciat *z*). Pessimum est, fereque lethale, si rigores algoresve antecesserint aut omnes aut plurimas, alternasve, semitertianae verae instar, per acutae decursum exacerbationes; quin praeterea his mediis declinantibusve inciderint. Mulier, ex partu febriens difficili *a*), cum sic riguisset die secunda,

 quar-

t) *Epid. 3. 3.*

u) *Ibidem.*

x) *Prorrhet. I. 8. Coacar. I. 9.* Male nonnullae editiones et quidam commentatores legunt κωματώδεα ῥίγεα, soporosi rigores, errore forsan contractionis, Ionibus non familiaris.

y) *Coacar. I. 165.*

z) *Prorrhet. I. 8.*

a) *Epid. III. 2. aegrotus 12.*

quarta, ſeptima, eademque die rurſus noctu, utque veriſimile eſt, ſub exacerbatione ejus diei, quam rigor praeceſſerat; deinde nona die, decima, undecima, decima tertia, mortua eſt decima quarta, poſtquam naribus ſanguis prodiiſſet: quod puerperis, febre acuta extinctis, vel imminente morte, vel brevi a morte frequens eſſe ſolet. Hi ſunt iſti *continui in acutis rigores*, quos *pravos* in genere dicit HIPPOCRATES *b)*, et alibi, utique ſi *torpidi*, ſive cum ſtupore fuerint, *malignos c)*. Sed alius quidam ejus locus, *quibus quotidie rigores in febribus fiant, febres quotidie ſolvi d)*, ut facile patet, ad intermittentes quotidianas referendus, perperam a nonnullis negatas, etſi paulo rariores reliquis, atque a tertianis duplicibus non difficulter, vel alternorum ordine paroxyſmorum, diſcernendas.

§. VII.

Hic ſtrictim attigenda mihi eſt, algorum ergo per omnem decurſum occurrentium, celebrata iſta veterum libris febris ſemitertiana. Equidem id minime ago, ut anfractus SPIGELIANOS *e)*, DUNIque *f)* diuortia experiar: patebit veterum in lectione verſato, illam hemitritaei vocem aut typum quendam febris in genere, intermittentis etiam, aut quandam febris acutae ſpeciem deſignare. Studioſior experientia febrium et acutarum et longarum omnium, duos frequentiſſimos

b) Coacar. I. 29.

c) Coacar. I. 22.

d) Aphoriſm. IV. 63.

e) De ſemitertiana, libello et operibus annexo et ſeorſim edito.

f) De hemitritaeo, libello cum epiſtolis medicinal. edito.

mos quin communes fere typos deprehendet, alterum quotidianum, alterum quotidianum ex tertiano, ut quotidie quidem exacerbationes ſint, ſed paribus imparibusve diebus et ordine et vehementia luculenter ſibi reſpondentes. Quotidianus hic ex tertiano typus, eſt ipſe hemitritaeus: adeoque vel hodie typi hujus nomine, febres ſemitertianae ſunt. Idemque eſt ſenſus elegantiſſimi illius HIPPOCRATICI g): *in ſemitertiana dicta, contingit et acutos morbos fieri, et eſt haec omnium maxime lethalis; ſed et tabidi, et quicunque longis morbis aegrotant, ex hac maxime aegrotant.* Id eſt, ſemitertianus typus, quotidianus iſte ex tertiano, frequentiſſimus eſt in febribus tum acutis, tum chronicis. Sin de ſpecie febris hemitritaei vox intelligenda, febris acuta et plerumque maligna is eſt, typi ejus, quem memoravi, ſed cujus exacerbationes alternis diebus cum algore invadunt. Utque hic eſt hemitritaeus ſimplex: ita alius duplex, quum binae alternis diebus exacerbationes cum algoribus, aut alternatim ſingulae cum gravioribus ſunt. Utrumque vel hodie obſervare licet in febribus, quas dicunt, catarrhalibus malignis, ſimplicibus, et exanthematicis, ſigillatim petechizantibus, quas ad phrenitides ſupra retuli; tum in phrenitidis aliis ſpeciebus, in febre miliari, neque infrequenter in purpura proprie dicta, variolis denique morbillisque malignis. Tales hujus typi acutas veteribus valde ſuſpectas legimus fuiſſe. Praeclare GALENUS h): *Semitertianorum typorum hoc proprium eſt, quod reditus acceſſionum,* ἐπαναδιπλώσεις *graece appel-*

g) *Epid. I. 3. Conf. Galenicus liber de typis c. 4.*
h) *Libro de Typis, c. 4.*

appellatae, ſaepiſſime cum perfrigeratione et quaſi rigoribus nondum abſolutis incurſent. Periculoſa porro eſt ſemitertiana, ut quae non os ventriculi ſolum ac nervoſas partes attingat, ſed et veternoſas cataphoras (coma vigil, ſoporesque), *et ſyncopoſas diaphoreſes* (fugitivos et particulares levesque, cum animi deliquiis ſudores), *vigiliasque cum deliriis inferat, linguam praeterea valide exſiccet, vehementer corporis interiora adoriens. In univerſum ferus periculoſiſſimusque hic typus eſt. Sane alias a primo die conſtituitur, alias a ſecundo ac tertio incipit, unde maxima deceptionis cauſa oritur medicis ob ejusmodi invaſionem. Cum ſolvitur, alias in tertianam revertitur, alias ob longitudinem acceſſionis, in duas tertianas aut quotidianas diſcinditur. Ceterum frequentior, quoad ſexum, in viris, quoad aetatem in vigentibus, quod anni tempora, autumno.* Expreſſam in his imaginem plurimarum ex memoratis paulo ante acutis, perſaepe deprehendemus *i)*.

§. VIII.

Attigi paulo ante mala omina ex algoribus horroribusve rigores conſecutis, in aeſtum quippe, rigoris pediſſequum, incidentibus, adeoque ſub decurſu exacerbationis primae, ſecundaeve interdum, infeſtantibus. Sed boni ſperare itidem nihil licet, ſi horrores iſti ſocii fuerint levium

i) Tales itidem ſemitertianae erant febres, veteribus dictae typhodes, elodes, aſodes, ad noſtras referendae catarrhales malignas, atque a ſymptomate urgente nomina ſua ſortitae: quin et lipyriae epialaeque nonnullae. Nam altera vox interdum *febrem intermittentem* altera *mitiorem* quamlibet notat.

um fugaciumque ſudorum *k*), alicubi ſaltem locorum corporis. *Qui ex rigoribus parvis ſudoribus perfrigeſcunt, malum l*). Docet experientia, id eſſe ex febribus exanthematicis maxime purpurae et miliaris non infrequens initium, nonnunquam et febrium malignarum quarundam. Ceterum, etſi purpurae non obſcura veſtigia *m*) ex libris erutum HIPPOCRATICIS nunc minime iverim: non dubitare tamen poſſe videor, quin ad febrem potiſſimum miliarem referam memorabilem locum *n*): Ὁισιν ὀσφύος ἄλγημα, ἔτοι κακοί·

k) Horrores ſudoresque intelligendos eſſe, qui ſub ipſo aeſtu febrili, vel exacerbatione decurrente, urgeant, docet locus *Coacar. I.* οἱ ἐφιδρῶντες ἐν πυρετῷ, κακοήθεες. Alibi etiam jure ſuo damnantur ſudores profuſiores ſub ipſo aeſtu febrili, hic nomine πυρετῦ intelligendo, morbique initio, *Prorrhet, I. 7. Coac. IV.*

l) *Coacar. I. 63.*

m) Potiſſimum *Epidemior.* I. *3. aegroto 2. et de nat. mul. 12.*

n) DURETIANIS et in hunc locum *Coac. III. 19.* commentariis an plus ſit florum quam fructuum, judicent rerum medicarum arbitri. Duo ſunt maxime affectus, de quibus, ſtudioſiori duce experientia, intelligi locus hic poteſt. Alter, febris haec ipſa miliaris, ſaltem purpura in genere; alter toto diverſus coelo, molimina quippe haemorrhoidum per ſedem veſicamque, tum ſolitaria, tum febri aliive morbo acuto vel chronico ſymptomatica. Habent, fateor, lumborum dolores, tot morborum commune et συνεδρεῦον ſymptoma, habent rigores horroresve, tremores denique, quod de haemorrhoidum luctaminibus interpretandum ſuadeat locum, ut omnes αἱμοῤῥοίας φρικώδεας, *Coac. I. 270*, vere dicit HIPPOCRATES. Sed quorſum hoc ſenſu φωΐδας? an ad ſpeciem haemorrhoidum caecarum, cruore quaſi pellucente reſplendentium vel lividarum? an ad furunculos circa ſedem, in-

κοί' ἦ ῥα τετέοισι τρομώδεα γίνεται, καὶ Φωΐδες ἐν ῥίγει; Quibus lumborum dolor, male habent. Num his tremores contingunt, et pustulae pellucidae cum rigore?

§. IX.

Venio ad febrium acutarum initia ex horroribus alternove caloris et frigoris sensu, vel ipsi magis fere suspecta HIPPOCRATI, quam quae ex rigoribus fiunt, jure quidem suo; utique, si statim distincta fugacibus levibusque sudoribus fuerint, vel qui sub ipso exacerbationum primarum aestu eruperint. *Ex sudore horror, non bonum*

inflammationemve intestini recti? GALENUS *in explicatione vocum* HIPPOCRATIS *obsoletarum*, si quidem GALENI libellus iste est, Φωΐδας vocat *circulos rubros in tibiis ab igne exsurgentes*, obscura obscuris involvens. Si crurum mentio ad instruendam Φωΐδων notionem pertinet, mallem in hanc sententiam intellectos crurum varices. Sed voce illa designari simile quid *pustulis*, alius monere videtur Hippocraticorum librorum locus, *de morbis II. 56.* Ἢν πλησθῇ ὁ πλεύμων, βὴξ ἴσχει, καὶ ὀρθοπνόιη, καὶ ἆσθμα, καὶ τὴν γλῶσσαν ἐκβάλλει, καὶ πίμπλαται Φώδων, καὶ ξυσμὸς ἔχει, καὶ ὀδύνη ὀξείη ἴσχει ἐς τὸ στῆθος, etc. *Si pulmo repletus fuerit, tussis tenet, et orthopnoea, et asthma, et linguam exserit, et pustulis obseritur, et pruritus est, et dolor acutus consistit in pectore, etc.* De pleuropneumonia rheumatismi acuti symptomatica, patet, agi. Φῶδες, vel rectius Φῷδες, sunt eaedem, quae supra Φωΐδες, scilicet aut exanthemata ista rubra, purpurae similia, rheumatismi acuti saepe comites; quin chronici, vulgo quidem *purpurae scorbuticae* nomine: aut pustulae albo humore pellucentes, utrique non infrequentes rheumatismo, aliquando a scabie humida in rheumatismo chronico proximae. Sed quisquis initia decursumve miliaris cum loco supra memorato contulerit, in

num o); *quibus ſudores leviuſculi ἐν πυρετῷ*, ſub aeſtu febrili, *maligne habent*, *p)* generatim praecipit divinus Senex. Fallunt incautos facilius, et unam alteramve abſolvunt periodum hae febres, erraticarum forſan vel catarrhalium ſimulacro, dum altera tertiave die et indolem et typum luculenter offerant. Non haec maligna promiſcue credenda; multis communia ſunt acutis ordinariis, neque raro obrepentem ſic phrenitidem, acutam πολύμορφον, vel peripneumoniam notham, vel purpuram deſpectui aliquis habuit. Referenda huc ſequentia potiſſimum, eaque veriſſima, ex tripode HIPPOCRATICO; *Horrores ex dorſo crebri, leves, et celeriter tranſeuntes, difficiles, ſignificantque, affore iſchuriam cum dolore q)*. Sunt haec ipſa initia febrium exanthematicarum, maxime petechialium et purpurae, quibus, cum ipſo morbi incremento alia inter mala omina, iſchuriam videmus accedere. *Ex dorſo crebris et parvis horroribus leviter inſudantes, in difficili verſantur. Iſchuriam doloroſam ſignificat: hosque leviter ſudare,*

F 5 ma-

in conjecturam omnino veniet, per φωΐδας puſtulas miliares intelligendas, vocemque illam non citra rem, perque ipſam originem, *puſtulis pellucidis* reddi. Quin ſi fortaſſe φωΐδας diaereſi Ionica, idem eſſe volueris, ac φῷδας, idque metatheſi Aeolica dictum pro φῴζας, origine vocis repetita a puſtulis ex ambuſtione natis, ut Galenicae interpretationi nonnihil conſulatur: noſtra inde et conjectura et verſio nihil detrimenti capient.

o) *Aph. VII. 4.* Id pariter ad acutas febres, et ex longis ad phthiſicas pertinet. Conf. *Coacar. I. 16. 25. III. 233.*

p) *Coacar. I. 64.*

q) *Prorrhet. I. 10.* Repetuntur eadem *Coac. I. 12.* et de rigoribus ex dorſo *Coac. I. 18. 44.*

malum r). *Horrore affecti, inter multos ſugitivos ſudores, difficulter habent.* *Horridi, caput dolentes inſudantes, maligno morbo implicantur s).* *Qui cum perfrigeriis, febre non carentibus, fugaces ſuperiorum partium ſudores habent, moleſte morbum ferentes, phrenitici et ab exitio propinqui t).* Mitis eſt phreniticorum inter initia febris, unde modicam exacerbationem diſtinguentes algores vocantur καταψύξιες ἐκ ἄπυροι. *Soporoſi et leviter ſudantes per initia, cum urinarum coactarum ſimulacro, ardentes, ſed citra criſin perfrigeſcentes,* ἀκρίτως περιψύχοντες, quo tempore nihil dum expectari critici poteſt, *celeriter rurſus ardentes undiquaque, torpidi, ſoporoſi, ſpaſmodici,* qua voce et initio cum hac ſyndrome tremulos, quive breves gravantesque per ſomnos pavent, complectimur, *perniciose habent.* *Somni ſoporoſi et perfrigeria, pernicioſa u).* *Laſſati,* κωπιώδεες, viribus ſcilicet per initia ſine cauſa evidentiori nimis fracti, *caligantes, pervigiles, ſoporoſi, ſuper haec ſudantes, recaleſcentes, malum x).* Soporoſi initio intel-

r) *Coac. I. 69.*

s) *Coac. I. 21. 22.*

t) Saepius dictum, *Coac. I. 101. et 3. Prorrhet. I. 4.* Conf. *Coac. I. 14.* *Qui leviter ſudant, maxime capite, in acutis, nonnihil inquieti, malum tum alias, tum poſt urinas nigras. Et turbida bis reſpiratio mala.* Phreniticorum hoc eſt. Urinae nigrae ſunt partim quales ictericorum, partim veſtigia haemorrhoidum veſicae urinariae, nec ſufficientis luctaminis virium vitae: cum hujusmodi egeſtiones phreniticis bonas, aliis acutis malas, rectiſſime alibi moneat HIPPOCRATES. Θολερὸν πνεῦμα eſt reſpiratio modo anhela, modo profunda, et quaſi intercepta.

u) *Prorrhet. I. 14. Coacar. II. 40.*

x) *Coacat. I. 54. 69. Prorrhet. I. 8. 10.*

intelligendi, deinde pervigiles. *Ex perfrigerio ſudoroſo cito recaleſcere y); et viciſſim tardius z), malum.* Pejoris haec ominis ſunt, ſi rarae ſimul ſanguinis guttae, praeſertim inter exiguos ſudores et fugitivos horrores ſurditatemque, naribus ſtillarint a). Vivas iſta ſiſtunt imagines incipientium acutarum, quibus exanthemata, maxime purpura et petechiae, ſymptomatico ſeſe modo addiderint: tum etiam purpurae primariae, ipſiusque interdum febris miliaris, catarrhalium denique, quas vocant, malignarum, phrenitidumque variarum; quibus, alia inter praeſagia, et haec ſunt addenda: *Soporoſi in principiis, cum capitis, lumborum, praecordii, colli, dolore vigilantes, num phrenitici ſunt? Naſus in his deſtillans, pernicioſus, tum alias, tum quarto ab initio die b). Superſtites in praecordiis hypochondriisve ardores, πυρετȣ̃ περιψυχθέντος, remittente exacerbatione febris, mali, tum alias, tum cum ſudoribus c).* Καύματα haec arguunt turbas quasdam inflammatorias circa hepar,

y) *Coac. I. 81.*

z) *Prorrhet. I. 8.*

a) *Epid. III. 3. 57. Coac. III. 51.*

b) *Prorrhet. I. 1. Coac. II. 36.* De vario periculo tum acuto, tum chronico, inter ſigna ſingulis reſpondentia, a ſanguinis per nares fluxu in acutis quarta die, conf. *Coac. I. 186. III. 37. 433. Epid. II. 3. 82. VI. 2. 40.* Differunt αἱμοῤῥαγίαι τεταρταῖοι a ſanguinis per nares fluxu in quartanis intermittentibus, quem alibi iure damnat HIPPOCRATES.

c) *Prorrhet. I. 1.* Poterit πυρετὸς περιψυχθεὶς etiam intelligi de algoribus ſub aeſtu; ſed eo ſenſu alibi fere occurrit, non περιψύχομαι ſed καταψύχομαι: neque ſatis reſpondent ἐγκαταλιμπανόμενα καύματα. Quin ipſa experientia ſententiam aſſerere meam videtur.

par, ventriculum, colon transversum, lienem; saltemque redeuntis per hepar sanguinis, gravia impedimenta, non secus melancholicis ac phreniticis perfrequentia, sive primarium sive symptomaticum malum fuerit, solitariumve sive cum exanthematibus. Inde certissima inter phrenitidis ineuntis signa, praecordia ad pulsantia attendere HIPPOCRATES toties jubet.

§. X.

Procedo ad algores, qui febrium acutarum incrementis adesse poterunt. Hi aut ipsis inde ab initiis incrementi quandam attingunt partem, ejusdemque sunt et praesagii et periculi: aut incidunt novi. Ac rigores quidem ab initio febris ad statum usque incursantes, exacerbationum antecessores rarius singularum, frequentius alternarum, supra attigi. Novi temporis hujus rigores testabuntur novae cujusdam acutae exordium, in quam transitura est, quae hactenus afflixit: utque respondent alia, ita morbum per complurium acutarum quoddam syrma, aut fore longum non sine vitae discrimine, aut exhaustum hominem certo tandem succubiturum. Utriusque generis exempla ex Epidemiis HIPPOCRATIS arcessita supra dedi. *Quisquis decima septima rigorem perpessus, quarta et vicesima riguerit iterum, difficile hoc est, δύσκολον.* d) Ultro patet, in ipso dierum circumscripto numero nihil esse momenti, sed hos circiter dies cadere in summa fere incrementa, alterum quidem, febris acutae strictiore sensu talis: alterum vero, febris peracutae, proximam consecutae post priorem ex his rigoribus. Tò

d) *Coacar. I. 19.*

Τὸ δύσκολον ancipitem criſeos alicujus tarditatem hic notat. Rariora quaedam obſervantur acutarum exempla, quae ex horroribus orſae, erraticaeque initio viſae, deinde alternarum dierum rigoribus, aut ſemitertianae cujusdam inſtar habent, aut tertianae intermittentis duplicis adeo ſimile, ut hujus ſpecie, *e*) remiſſionibusque intermiſſionum aemulis, fallere minus circumſpectum poſſint. His quidem febribus poſt rigores ejusmodi facile addiderint ſeſe miliaria exanthemata, quin purpura proprie dicta, aliquando et maculae *f*). De iisdem febribus intellexerim illud *g*): Τριτοφυέα ῥίγεα, ἐν μέσῳ παροξυνόμενα πυρετῷ ἀτάκτῳ, πάνυ κακοήθεα· *Rigores tertianorum ſimiles, exacerbati media febre hactenus typo carente, omnino maligni.* Alius hujus temporis rigor, pro comitum ſyndrome ſignorum, affuturam ſymptomatico modo febrem quandam inflammatoriam, teſtari poteſt. Sic ad pleuropneumoniam pleuritidemve ſymptomaticam hoc referendum *h*): *Ex perfrigerio ſudores non recaleſcentes, malum. Super his ardor dolorificus in latere, et rigere, malum.* Id cum aliis, tum illis non infrequens, cum acute febrierint, quibus opportunum phthiſi corpus eſt,

e) *Febres intermittentes, et quibus horrores accidunt, magis aeſtate fiunt. Hae quandoque malignae fiunt, et in acutos morbos degenerant. Epid. VII. 40.* Malignarum vere intermittentium exempla ex MENIOTIO, SALIO DIVERSO, MEIBOMIO, SIM. PAVLI, SENNERTO, huc non tranſtulerim.

f) Non temere exanthemata quaelibet jungi acutis ſymptomatico modo obſervantur: ſed aut miliaria, aut purpura, aut maculae.

g) *Coacar. I. 37.*

h) *Prorrhet. I. 8.*

eſt, itemque rheumatiſmo acuto laborantibus. Peſſimus eodem nomine, et, quo propius inſtat febris vigor, phreniticis omnibus per hoc tempus rigor eſt; utique *ſi alvi egeſtiones ſimul albeant, et ſtupor quidam adfuerit i)*. Cum enim frequentiſſimum eſt phrenitidis et peripneumoniae conſortium, ipſo multis locis innuente HIPPOCRATE: tum fere phreniticis, ſive idiopathicum ſive per conſenſum obortum malum fuerit, hepatis quaedam vitia ſunt, et circa illud, ſitaque ſub hypochondriis viſcera turbae inflammatoriae, ut paulo ante ſubmonui. Viciſſim de imminente alteri cuipiam acutae phrenitide ſymptomatica hoc intelligendum: *k*) *Qui in febribus ardentibus nonnihil perſrigeſcunt, egeſtionibus aquoſo - bilioſis crebrisque, his oculorum jactatio cum nictatione,* ὀφθαλμῶν ἴλλωσις, *malum ſignum, tum alias, tum ſi ſtupor prehenderit.* Si vero, qui jam phreniticus eſt, perfrigeſcat, ſimulque ſputationes illi ſint crebriores, *vomitus nigrorum* conſequitur *l)*. Nigra iſta ſunt non tantum fuſca quaedam proluvies, ſed cruoris vaſis egreſſi coagula, quorum cauſa eſt impeditior ille in omnibus ut melancholicis ſic phreniticis motus ſanguinis per hepar. Isque vomitus, ut alia reſpondent, ita interdum non ſine magno levamine fit. Sic alvum urinamque ſanguinolenta, iisdem de cauſis, bona phreniticis alibi jure HIPPOCRATES pronunciat *m*). Rigores illos ſextae diei δυσκρίτους ſupra ſtrictim attigi. Ut reliqua conveniunt ſigna, ita alii ſunt mor-

i) *Coacar. I. 137. Prorrhet. I. 2.*

k) *Coacar. I. 187. Prorrhet. I. 10.*

l) *Aph. IV. 46. Coac. I. 15.*

m) *Prorrhet. I. 4. Coacar. I. 147.*

morbi productioris, alii vero attritis jam aegri viribus *n*), non paribus ſcilicet ferendae novae illi febri, cujus initium iſte rigor eſt, brevi exitiales *o*). Viciſſim horrores ejusdem diei non ſolum diſcriminis nihil attuliſſe, ſed anteceſſiſſe poſtridianae per ſudorem criſeos initia, ab HIPPOCRATE notatum eſt *p*). Alioqui horrores ex dorſo et lumbis, ſub incremento acutae ordinariae, utique quo propius abeſt febris vigor, cum ſudoribus intempeſtivis, reſpiratione difficili, facie flammea, oculis ſubinflammatis et lacrimoſis nonnihil, praeſagos eſſe conſueviſſe purpurae ſymptomaticae, experientia non infrequens teſtatur. Ceterum generatim hujus temporis haec ſunt *q*): *In morbo acuto externas partes perfrigeſcere, internas autem ardere cum ſiti, malum.* Id maxime attendere licet in purpura puerperarum, in febribus acutis cum inflammatione viſcerum, maxime imi ventris, in variis phrenitidum ſpeciebus, praeſertim febribus petechialibus. *Extrema ſubito in alterutra translabentia*, calorem ſcilicet et frigus, *omninoque hujusmodi ſitis, malum r*). Quippe et haec inflammationes inteſtinas arguunt, iisdemque in acutis obſervantur.

§. XI.

Sed ante, quam excedamus incrementorum ſpatiis, mentio addenda eſt digniſſimorum notatu algo-

n) *Prorrhet. I. 1.*

o) *Epidem. I. 3. aegroto 11.*

p) *Epidem. I. 3. aegroto 14.*

q) *Aph. IV. 46.* lethale dicitur, malum in genere *Coac. 165.*

r) *Coac. I. 77.* Poterunt etiam τὰ ἄκρεα ταχὺ ἐς ἀμφότερα μεταπίπτοντα de jactatione artuum intelligi: ſed procul dubio ſubitaneas caloris et frigoris in extremis vices innuere HIPPOCRATES voluit. Conf. *Prorrhet. I. 4. 2.*

algorum hujus temporis, quorum alii paulo ſunt obſervatu frequentiores, prodromi ſcilicet dyſuriae cujusdam, mali et lethalis fere ominis: alii rariores nonnihil, icterum ſymptomaticum nunciaturi. Supra dictum eſt, febres acutas, quarum initia cum fugacibus crebrisque ex dorſo et lumbis horroribus fiunt, non raro ſub incrementis pediſſequam habere conſueviſſe urinae difficultatem. Iidem horrores, qui praeſertim cum imminentis delirii ſignis, aut ſoporis, aut agrypnocomatis, ſub incremento febris ſic redeunt potiſſimum incurſantve, ut mediam quandam declinantemve exacerbationem potius, quam incipientem occupent, ſequacem dyſuriam habere variam ſolent, in peſſimorum ſymptomatum cenſu habendam, multoque frequentiſſimam in omnibus phrenitidis ſpeciebus. Neque carere hoc monſtro acutas illas, quae ex rigore orſae fuerint, cum ad incrementa, vigorisque ſui confinia pervenerint, incidentesque tum hujusmodi horrores rigoresve ejus eſſe prodromos, non infrequentia tum alia, tum vel maxime pleuritidum exempla docent, illarum utique, ad quas referendum hoc effatum eſt HIPPOCRATICUM: *Quibus pleuriticis initio dolores molles ſunt, quinta vero vel ſexta die exacerbantur; hi potius ad duodecimam perveniunt, neque omnino ſervantur. Periclitantur autem maxime die ſeptima et duodecima. Ubi vero bis ſeptem effugerint, ſervantur s).* Ceterum ad omnes omnino dyſurias, acutarum item febrium ſymptomaticas, hoc ſpectat δὶς λεγόμενον· *Quibus rigor, his urinae ſuppreſſio t).* Urinae cum rigo-

s) *Coacar. III. 138.*

t) *Coac. I. 43. Prorrhet. I. 15.*

rigore suppressae, malae et convulsoriae, tum alias, tum si cui ante sopor fuerit, προκαρωθέντι. *Spes autem his est abscessuum pone aures u).* Et hoc omnis quidem dysuriae gravioris est, repetito, inque ipsam ischuriam incidente rigore: sed maxime lethargum comitatae. Huic nihilo secius, ac phrenitidi, febris omnino inflammatoria est, teste vel sanguine misso, sed adeo levis mitisque ad contactum, praesertim initio, ut vix sentiatur. Ejusdem pronunciati exempla luculenta alia in hanc sententiam offerunt studiosius observanti acutae omnes, quibus perditum illud symptoma, agrypnocoma, vel accessit, vel accessurum est; maximeque in his febres acutae variae puerperarum, tum ex partu difficili, tum illae cum praecipiti uteri gangraena conjunctae, de quibus hoc divini senis malum omen est: *Ante partum rigorem habere, et partus citra dolorem, periculosa x).* Generatim is denique *pessimas* pronunciat *urinarum in acutis interceptionem ex perfrigerio y),* horror illud fuerit, rigorve. Memorantur vicissim in Hippocraticis, carentes tanto periculo urinae difficultates, *sed ante rigorem, et si ex bonis profectae fuerint,* si nulla scilicet mala signa praegressa fuerint, *et alvus egerat,* quae cum ischuria non potest non esse constipata, leviorem adeo hic testata affectionem, *omnino etiam respondeant*

u) *Coac.* 34.

x) *Coac. III.* 440. Obiter addiderim, rigores horroresque, sub ipso partu difficili, minus quidem testari mortem foetus, sed initium potius febris inflammatoriae ex utero.

y) *Prorrhet. I.* 7. *Coac. I.* 5.

deant et febris et debilitatis rationes z). Id vero et ipſum confirmat experientia, exemplo vel rheumatiſmi acuti. Hanc dyſuriam ſolvit tantisper ſubſequens rigor, anteſignanus ſupervenientis febris novae. Idem videmus contingere pueris, maxime qui vermibus inteſtinorum cum febre acutiori affliguntur. Sed huic febri modum eſſe convenit, ne et de hac dyſuria puerili valeat illud: *Veſicae durae et dolentes omnino quidem malae, peſſimae autem cum febre continua. Namque dolores ex illis facile occiderint; hisque alvi minime egerunt. Solvit autem prodiens urina purulenta, albam et laevem habens hypoſtaſin. His vero non ſolutis, neque remollita veſica per primas periodos,* febris quippe ſociae, *aegrum periturum, timor eſt. Fit autem hoc maxime a ſeptimo anno ad decimum quintum* a). Ultro autem patet, circumſpiciendum in omnibus his dyſuriis, an ex calculo inſidiarum quid lateat, an haemorrhoides, an ex utero aliquis morbus: quae quidem et addere periculo, deque eodem detrahere viciſſim, et circumſcribere prognoſin poſſunt.

XI.

Supereſt, ut attingam algores incrementi, nuncios icteri ſymptomatici. Generatim docere poteſt experientia, febres acutas, quibus ille accedit icterus, eſſe fere aut ex phrenitidum cohorte, aut acutarum ordinariarum, praeſertim vernalium

z) *Epidem. VI. 1.*

a) *Coacar. III. 334.* Urina purulenta non videtur hic ſtricto ſenſu intelligenda: ſed qualis poſt omnem immodicam in veſica moram prodit, praecipitationis quippe initia experta, turbida, mucoſa et ſemiputrida.

lium, et plerumque paulo vehementiori aeſtu affligentium neque malis ſignis ſtipatarum, quas biliofas loco ex Hippocraticis deinde adducendo dici veriſimillimum eſt, quibus et ipſis criticus icterus frequentior eſſe ſolet: nam de intermittentibus, et a continuarum indole propter extenſos paroxyſmos propioribus, hic non agimus. *Laſſati cum horrore, ſi ſuperſudarint quaſi critico modo, recalefacti in febre acuta, male habent, tum alias, tum ſi ſanguinis parum naribus ſtillarit. Ictero affatim infecti moriuntur: alba vero ante alvi egeſtio eſt b).* Pertinet hoc effatum ad phrenitides quasdam, quarum incrementis accedit icterus ſymptomaticus, pediſſequo interdum lethargo brevi lethali. Κοπιώδεες μετὰ φρίκης, ſunt febre jam aliquantulum conflictati, ſuperveniente illo icteri indice horrore. Ἐφιδρώσαντες κρισίμως, ἀναθερμανθέντες ἐν ὀξεῖ, quorum ſudor aliquid critici ſimulat, circa temporis et reliquorum reſpondentium rationem: *recalefacti*, horrore aut exacerbationis cujusdam anteceſſore, aut in ipſam exacerbationem incidente; in quam, aliorum forte, ſententiam, ἀναθερμανθέντες, ἐν ὀξεῖ etiam eſſe poſſent *repente recalefacti*, etſi τὸ ὀξὺ hoc ſenſu in Hippocraticis rarius occurrere fatear. Guttae illae ſanguinis ex naribus cum ſurditate, delirii indices ſunt, lucemque iſti praeſagio et hoc addit: *Surditas, et urinae non ſubſidentes, valde rubrae, ſuſpenſa quaedam ſaltem habentes, deliria portendunt. His icterum accedere, malum c).* Alibi univerſim praeclareque pronunciat

b) *Coac. I. 55. Conf. Coac. I. 94.*

c) *Prorrhet. I. 4.* Quae proxime hunc locum antecedunt, liquido agunt de phreniticis.

ciat HIPPOCRATES *d*): *Quibuscunque in febribus accedit icterus, antequam ſeptem dies elapſi fuerint, malum, niſi confluxerint per ventrem humores. Quibuscunque in febribus intolerabilibus, ſive aeſtuoſis valde, accedit icterus ſeptimo, aut nono, aut decimo quarto die, bonum, ſi praecordium dextrum non fiat durum: ſin minus, ambiguum e*). *In febre bilioſa*, quam ſupra explicandam expertus ſum, *icterus accedens, citimus in ſeptimum diem cum rigore*, novae ſolutoriaeque febris primipilo, *ſolvit febrem*, ſcilicet praegreſſam. *Verum ſine rigore ſi accedat, et extra temporis occaſiones*, quippe maturius, *pernicioſus*, ſive acute, ſive chronice *f*). Neque eſt, ut hic repugnanter dicta metuamus. Experientia quisquis ad explicandum Hippocratem uſus fuerit, et ſuperiori loco dictum animadverterit πρὸ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν, poſteriori vero, πρὸ τῆς ἑβδόμης, *citime in ſeptimum*, iſtos dies non circumſcripto numero, ſed de vigoribus acutarum generatim noſtro ſub coelo intelligendos memor, non difficulter omnibus ſeſe expediverit, conſpirante rerum uſu. Atque hic de bilioſis illis febribus intelligendum monet et hoc memorabile *g*): *In febribus ardentibus*, cauſos vocat HIPPOCRATES omnes peracutas graviori aeſtu affligentes, *icterus accedens ſeptimo die poſterior*, id eſt, trans vigorem et ſub declinatione, *indicium in-*

d) *Aphoriſmor. IV. 62.*

e) *De criſib. IV. et Aphor. IV. 64.* Icteri ejusmodi ſymptomatici, poſt rigorem tertiae diei oborti eadem die circa veſperam, ſed non lethalis, ſeptimaque die ſoluti, exemplum elegans legitur. *Epidem. VII. 57.*

f) *De Victu acutor. 54.*

g) *De Criſibus 3.*

intercepti ſudoris. *Nam mors non ſolet ſudore finiri,* *ὃ φιλέει ἐξιδρῶν, neque alibi usquam abſceſſum producet, ſed ſanus fit,* febre illa ſcilicet. Supra attigi, criſium perfectarum et declinationis febris eundem decurſum eſſe, criſesque ſub ipſa declinatione partitim fieri, et tandem evaneſcere. Intercipit ſudoris decurſum ſub declinatione, et cum finibus tardantium et paulatim evaneſcentium exacerbatiuncularum reditum, conſtipatis cutaneis ſpiraculis iſte icterus, lento gradu et ipſe delendus, niſi hepar vitium contraxerit. Bilioſa iſta colluvies, exundans in omnia celluloſa adeoque et ſubcutanea, ut cadavera ictericorum docent, tum ipſa exhalantia vaſa videtur obſtruere, tum et inter ipſas bracteolas epidermidis effuſa haerere, cum epidermis icterici, veſicatoriis admotis, maxime vel elota flaveat, neque ſaltem a ſubtus collecto ſero tingatur. Inde icterici difficillime ſudant, neque *ſubtilem adeo tactus ſenſum illis eſſe,* alio loco HIPPOCRATES veriſſime docuit *h*).

XII.

Sed contemplandi nunc ſunt ſtudioſius algores et ipſi maxime memorabiles, qui in vigorem febris acutae, quumque criſeos inſtant initia, et poſtea, incidunt. Generatim HIPPOCRATES non ſemel pronunciat *ὑπόφοβον ἅμα κρίσει ῥίγος, rigorem cum criſi, conjunctum habere aliquid ſubmetuendi i*): quod opus ſit vel doctiſſimo cuique ex-

h) *Coacar. III. 339.*

i) *Prorrhet. I. 14. Coacar. III. 22.* De rigoribus hujus temporis intelligendum illud *Epid. VI. 1. Quae ad rigores fortes procedunt, non omnino mitigantur, ſed propinqua ſunt vigori.*

exercitatiſſimoque, ſerio circumſpiciendis omnibus, ad recte aeſtimandos hos algores. Poſſunt ſcilicet initia eſſe ſuccedentium acutarum novarum, vel recidivarum, poſſunt ſudores portendere, haemorrhagias, vomitum, abſceſſum, transitum in febrem quandam intermittentem, mortem denique, ut alia atque alia reſpondent ſigna, tum ex febris ſpecie, tum aegri corpore ſedulo petenda.

XIII.

Ac protinus quidem hic ſeſe offert pervulgatum illum, et non facillimum intellectu HIPPOCRATICUM, pluries in libris ejus occurrens *k*), idque commentatorum divortia abunde expertum: *ὑπὸ καύσȣ ἐχομένῳ, ἐπιγενομένȣ ῥίγεος, λύσις·* *Cauſo ſive febre ardente detento, rigore ſuperveniente, ſolutio.* Id effati medicis Graecis ſequiorum temporum permagna dignitate fuiſſe videtur. GALENUS, de cauſis diſcriminibusque rigoris copioſe diſputans *l*), illius auctoritate in ſuam ſententiam utitur. AETIVS cum intermittentes febres, anteceſſoribus paroxyſmorum rigoribus, pediſſequisque ſudoribus, a continuis diſcernere docuiſſet; *ἐπὶ γὰρ καύσȣ,* inquit, *ῥίγεος ἐπιγενομένȣ, λύεται τὸ νȣ́σημα m*)· TRALLIANUS, cum ſimilia fere tradidiſſet, *ἐδίδαξε δὲ ἡμᾶς,* ait, *ὁ θειότατος Ἱπποκράτης, ὅτι ἐπὶ καύσȣ ῥίγεος ἐπιγενομένȣ, λύσις n*). Id vero quo accipiendum modo eſſet, citeriore aetate non eadem omnium fu-

k) *Aph. IV. 58. de Criſib. 11. Coacar. I. 181.*

l) *Lib. de tremore, palpitatione, rigore, etc. c. 6.*

m) *Lib. 5. c. 77.*

n) *Lib. 12. c. 9.*

fuit ſententia. Minime videntur audiendi, qui febriles turbas rigoris iſtius miniſterio protinus coërcitum et ſufflaminatum iri crediderunt, inſtar Neptuni illius Virgiliani, dum

dicto citius tumida aequora placat.

HECQUETUS o), aphoriſmos HIPPOCRATIS poſt tot aliorum operas ad mentem ejus a ſe expoſitos confiſus, *quantum*, inquit, *febribus periculi veniat a ſpaſmodicis aut tendinum ſubſultibus, compertum eſt atque confeſſum; impotentis enim ac depreſſae naturae ſigna ſunt, morbidique erethiſmi teſtimonia: febri vero ardenti, ubi ſuperat ſolidorum elater, ſuperveniens rigor, praedominantis in fluida potentiae opus eſt, quo diſcuſſis fluidorum ſtaſibus, miteſcit ardor, qui calefaciendo ſuccos digerit, ſubigit, coquit, ſolvitque febrem.* Obſuſurrarint hic manes Terentiani:

Recte mones, multo ſum quam dudum incertior.

Excelſis relictum cupio ingeniis, ut veras hujus rigoris origines verosque effectus explicent: mihi ſufficiat indagaſſe, qua ratione in uſum rei clinicae intelligendum videri dictum hoc ipſum poſſit, fortaſſis non ſine cauſa πλεονάκις λεγόμενον. Febres igitur ardentes HIPPOCRATI ſunt omnes peracutae ordinariae, ut paulo ſuperius attigi, quarum vehementior aeſtus eſt, qua tribu et rheumatiſmus acutus, et inflammatoriae febres pleraeque, maxime pectoris, continentur: non autem vulgares febres malignae, non phrenitides, quibus eodem teſte *febres ſunt ad contactum non ad-*

o) *Aphoriſmis Hipp. ad mentem ipſius, artis uſum et corporis mechaniſmi rationem expoſitis*, T. I. p. 287.

adurentes p), nisi circa vigorem febris reddita fuerit ardentior, quale deinde memorandum HIPPOCRATICUM exemplum est: non denique complures exanthematicae, excepta interdum purpura proprie dicta. His in peracutis ardentibusque febribus, quae et ipsae magnam partem ex rigore incipiunt, ubi summum vigorem, eamque attigerunt exacerbationem, quae vigoris est gravissima et tanquam apex quidam, contingere omnino solet, ut illam ipsam gravissimam exacerbationem, jamjam incursantem imminentemque, antecedat rigor, excipiat paulatim aestus vehementissimus, cumque declinante illa exacerbatione profusus toto corpore sudor, neque raro comite profundo somno consequatur. Hic sudor, cum urina cocta conjunctus, est criseos perfectae exordium, socias interdum habens haemorrhagias narium, rediturus deinde aliquoties, sed semper levior, per reliquum declinationis tempus, cumque ipsis finibus, tardantium, decrescentium, et tandem evanescentium exacerbationum. Atque haec vel hodie non rarissima observatu sunt in acutis hujus generis, maxime pleuritide et rheumatismo acuto, dummodo de justis missionibus sanguinis, antiphlogisticisque et prospectum, et tum neglectis his, tum intempestivo sudoriferorum usu perturbatus morbi decursus, perventumque ad signa desperati ominis ne fuerit. Est igitur ille rigor sudoris nuncius, dictumque illud HIPPOCRATICUM hac periphrasi omnino instruendum: *Febre ardente detento, rigore* sub ipso summo vigore febris, et sine lethalibus signis, *superveniente*, exacerbationemque summi vi-

p) *Coac. II*, 137.

vigoris gravissimam praegresso, haec exacerbatio finitur in sudorem profusum, incipitque febris *solutio*. Atque haec conspirare cum HIPPOCRATICA mente, aliis librorum ejus locis et facile et abunde confirmari potest. Ἐν καύσῳ, inquit, ἐὰν ἐπιλάβῃ ῥῖγος, φιλέει ἐξιδροῦν. *In causo si rigor corripuerit, sudore finiri amat* q); et protinus haec ipsa verba excipit supra memoratum illud: *Causo detento, rigore superveniente, solutio.* Alibi r) refert de acute febriente, utque videtur, phrenitico. *Hic*, ait, *nisi septima die illum rigor prehenderit, et febris vehemens, et exsudarit, nisi haec fiant, moritur septima vel nona.* Per febrem vehementem intelligendus rigorem gravem excipere solitus gravior aestus. *In Thaso plerique aegroti circa crisin rigebant, maxime haemorrhagiam nullam passi. Hi ipsi vero et postea riguerunt et exsudarunt* s). Cleonactides quidam Thasius, perpessus complurium acutarum quoddam syrma, *octogesima die riguit, correptusque febre acuta*, id est gravi aestu, rigoris pedissequo, *multum sudavit, perfectam crisin expertus* t). *Heraclidae uxor cum septima die parum riguisset, modice item deinde incaluisset, sudavit per totum corpus perfecta crisi* u). Memorabile hic est, collatis superioribus, rigoris modum aestui respondere mutuo consuevisse. At pluribus eandem in sententiam adducendis HIPPOCRATICIS supersedeo locis, ultroque patere arbitror, sic intelligenda et illa es-

 se,

q) De Crisib. 11.

r) De morbis II. 37.

s) Epidem. I. Sect. 3.

t) Epid. I. 3. aegrotus 6.

u) Epid. IV. 57.

ſe, quibus generatim criſeos cum rigore mentio ſit x): quin et alia, quibus notantur rarioribus quaſi exemplis, quibus rigor ſudore recidivas non ſolverit; quum alibi monuerit HIPPOCRATES, *recidivam ardentem febrem plerumque ſudore ſolvi y)*, et praegreſſi hunc ſudorem rigoris itidem relata exempla ſint z). Duplicem etiam urinae ſpeciem deſcribit HIPPOCRATES, rigorem hunc inter alia ſigna indicantem. Alteram vocat ῥίγεως δηλωτικὴν, dilucidam rigoris jamjam imminentis teſtem et pediſſequam, cui *ſputo ſimile et limoſum ſedimentum ſit a)*; qualem urinam vel hodie in rheumatiſmo acuto, oborto ſic rigore profuſis ſudoribus ſolvendo, et poſtea, obſervamus. Alteram σημαντικὴν appellat, praeſagam rigoris, nondum quidem inſtantis, ſed propediem expectandi, *tenuem* quippe, *ſubnebuloſam, inque medio enaeorema quoddam habentem b)*, qualis ad confinia incrementi febris et allaturi criſin vigoris eſt, cum altera ipſam criſin, et quam proxime antecedat, et deinde copioſiori ſedimento comitetur. Neque deſunt vel horroris tandem exempla, qui hoc quidem et tempore, et his conditionibus, ſudorem criticum portenderit. *Lariſſaea quaedam virgo, cum ſic inhorruiſſet, multum calidum toto corpore ſudorem emiſit c)*. Quicquid ceterum eſt hujus argumenti, praeclare inſtruentem illuſtrantemque

x) *Epidem. IV. 9. 16.*

y) *De Criſibus 9.*

z) *Epid. I. 3. aegroto 13, et alibi. Conf. Epid. I. Sect. 2.*

a) *Coacar. V. 42.*

b) *Coacar. III. 432.*

c) *Epidem. III. 3. 12.*

que audire fas est AETIUM d): *Sudoribus febrem solutum iri pernoscimus, si fuerit ardentissima,* ἐκ τȢ̃ εἶναι διακαέςατον, *qualis est causus appellata febris. Biliosa enim haec aegritudo est, cumque in vehementi motu fuerit, rigorem procreat. Si igitur proportionaliter et alvus cohibita fuerit e), aut urina, immineatque criseos tempus, expectare rigorem convenit. Sin vero cohibeantur utraque, neque signa vomitus fuerint, neque haemorrhagiae, sudor necessario multus erit. Maxime autem, si quidem et aegri nonnihil deliraverint increscente exacerbatione,* ἐπειδὰν παρακπέσωσιν οἱ κάμνοντες ἐπιδόντος τȢ̃ παροξυσμȢ̃, illa scilicet exacerbatione, quae rigorem hunc exceperit, *sin et calidiores extrinsecus fiant, et vapor quidam calidus corpore emittatur, qualis non fuerat prius, qualisque modo lotorum est; sin pulsus denique magni et sublimes et crebri sint f), in diastolen potissimum acti, et quasi fluctuantes,* εἰς διαςολὴν μᾶλλον διειγόμενοι, καὶ οἷον κυματώδεις g).

XIV.

d) *Lib. V. c. 51.*

e) *Prognosticor. 9.*

f) *Epid. IV. 10.* Ἐν τοῖσιν ὀξυτάτοισι τῶν πυρετῶν, οἱ σφυγμοὶ πυκνότατοι καὶ μέγιςοι. Unicus omnium hic fere Hippocraticus locus est, quo pulsus, inter signa morborum et febris potissimum, alias aliisque in argumentis non infrequens, fiat mentio. Illa res mira jam dudum visa fuit CORNARIO, in praef. ad latinam versionem librorum Galenicorum de uteri diss. de sem. et de foetus form. Basil. 1536.

g) Vix dubium videtur, quin pulsus hic κυματώδης sit ipse iste *incidunus pulsus*, sudoris nuncius, FRANCISC. SOLANO *de* LUQUE.

XIV.

Acutis febribus poſt criſin minus perfectam ſuccedere aliquando intermittentes, maxime omnium tertianas, quorundam annorum opportunitate, et has vere potiſſimum vel aeſtate, interdum ineunte auctumno et quartanas, experientia docuit. Plerumque autem poſt acutas ordinarias, poſt pleuritidem, pleuropneumoniam, rheumatiſmum acutum, interdum poſt purpuram proprie dictam, quin et variolas diſcretas, id contingere ſolet. Sunt et rariſſima quaedam exempla tertianae intermittentis ſoporoſae poſt phrenitidem. Hic vero attendendum erit, an miteſcente vel declinante jam acuta, ſine ſignis et juſtae et abſolutae criſeos, rigor inciderit aliquis, hunc ſudore finiendus paroxyſmus, hunc apyrexia conſequatur. Qualis vero ſubitura febris ſit, vel dies unus alterve docebunt: quin a gravi et diuturno paroxyſmo, et praeſens et perquam probabilis tertianae conjectura eſſe poteſt; forſan etiam ſubluſtre quoddam ſimulacrum per viciſſitudines inſolitas eam tenentes periodum, antecedit, quae febri erit ſubiturae. Addemus a divino Sene propoſita ſigna conjiciendarum tum remiſſionum, tum intermiſſionum, ex facie *h*), et lingua *i*). Generatim denique inter praeſagia ſucceſſurae intermittentis, minime et hoc deſpiciemus *k*): *Urina, quae ſedimentum habuit, deinde turbida redditur, taliſque perſiſtit,* οὖρον ὑπόςασιν ἔχον, ἐπιταραχθὲν, καθιςάμενον, *rigorem circa criſin deſignat, fortaſſis etiam in terti-*

h) *Coacar. II.* 104.

i) *Coac. II.* 141.

k) *Coac. V.* 59. 60.

tianam vel quartanam transitum. Quin febris acuta, crisi imperfecta declinans, abscessumve eminus minari jam visa, *ad quartanam perveniet, si intermiserit, et erraticas periodos asciverit, atque inter haec jam auctumnus propinquior fuerit l).*

XV.

Si algor aliquis inciderit post vigorem, mitescente sine luculenta crisi febre, et inter indicia recidivae, ab HIPPOCRATE compluribus locis praeclare tradita, haec et metuenda, et initium ejus ille algor erit. Ac sigillatim horrores, recidivam cum purpura proprie dicta non infrequenter praesagient. Memorabile est, experientiamque vindicem habet illud: *Cum recidiva est febris ardens, plerumque sudore finitur;* ejusque sudoris et hic nuncius rigor est. *Sic in Thaso, qui sub crisin in febre priori riguerunt, in recidivis etiam cum crisi riguerunt m). Febres ardentes recidivae fieri consueverunt, idque ubi diebus quatuor significarunt, sudore postea finiuntur: sin minus, septima vel undecima die n).*

XVI.

Crises minus perfectas et eadem et recidiva febre, comitantur consequunturque abscessus, reliquiarum succenturiati vindices: quin frequentius postea, febre tantisper mitescente, sed ἀλόγως producta, dum initium fiat apparatus ad abscessum. Id vero algoribus variis, maxime quidem horroribus, sed rigore nonnunquam, sese affuturum

l) *Prognost. 24. Coac. I. 106.*

m) *De Crisib. 9. Epid. I. 2. 208.*

n) *Coacar. I. 189.*

rum testatur, inter indicia et recidivae, utique si a vigore immineat, et signa abscessibus prospiciendis communia, copiose praeclareque proposita ab HIPPOCRATE *o*), compendiove quodam ab AETIO *p*). Sunt hi scilicet algores ipsum novae febris exordium, quicum inflammatio loci ejus non potest non esse, qui abscessum concipiet. Is, num ad externa membra, eaque vel superiora vel inferiora, num alicubi viscerum futurus sit, aliis HIPPOCRATICIS praeceptis constabit *q*), quae hic expedire non attinet: abscessuum saltem ad aures ambitu et abscessus glandularum maxillarium complectendos addam. Ad algores igitur per mancam hanc acutarum declinationem sic incidentes, hoc referendum *r*): *Perfrigefactis cum praecordiis intentis, magnus circa aurem tumor.* Antesignanus iste scilicet algor alterius cujusdam febris est, inflammationem comitatae, quae abscessum producet: nam *circa generationem puris febres et dolores magis contingunt, quam illo absoluto s*). Supra dictum est de ictero tum symptomatico tum critico, acutis quibusdam accedente. Utrique non infrequentes sunt abscessus parotidum; inque eam sententiam hoc memorabile est *t*): *Quibus profunde et crebro respirantibus,*

πνευ-

o) *Prognost.* 8, 22. 24. *Coac.* I. 202. *et compluribus, praesertim Coacarum et Prorrheticorum locis.*

p) *Lib.* 5. *c.* 51.

q) *Generatim Aph. IV,* 31. 33. *De aliis corporis locis, potissimum de parotidibus, per l. de Cris. Prognostica, Prorrhetica et Coaca passim.*

r) *Coacar.* I. 154.

s) *Aph.* II. 47.

t) *Prorrhet.* I. 23.

πνευματίησιν, est icterus et febris acuta, si cum hypochondriis duris perfrigefacti fuerint, glandulae juxta aures intumescunt. De hypochondriis duris, tensis et tumidis, hoc quidem febris tempore, et hac rerum facie, abscessuum ad aures indicibus, alibi copiosus est HIPPOCRATES *u*). Eadem opera, quae de hypochondriis cum ictero tali duris ante allata sunt, dilucidiora redduntur. Nam ut alia respondent, ita vel icterus reddetur diuturnus, et alia chronica mala prospicienda sunt: aut accedente algore ejusmodi, consequentur parotidum abscessus, icteri et reliquiarum febris vindices. *Durities circa ventrem cum dolore, praesente febre cum horroribus, appetitu ciborum nullo, alvo subliquida quidem, sed ad purgationem non perveniente, transit in suppurationem x*). Poterunt haec, fateor, de aliis quibusdam, iisque diuturnis morbis intelligi: inprimis tamen abscessuum febrilium in acutis accensenda erunt praesagiis, febre scilicet ἀλόγως, neque ad incolumitatem declinante, aegrumque ancipiti spe recuperandae secundae valetudinis tantisper trahente, dum horrores isti et febris alterius, et inflammationis in abscessum initia fecerint. Alvi fluxus, cujus hic fit mentio, abscessum et interceperit, et levaverit conceptum. Favet meae sententiae alius locus HIPPOCRATIS *y*), sed addubitare quasi, et plura tum in eandem sententiam, tum de aliis abscessuum istorum epigennematibus ad experientiam instruendam testimonia con-

qui-

u) *Prognost. V. et VI. aliisque compluribus locis. Conf. hic potiss. Coac. I. 178. II. 256.*

x) *Coacar. II. 273. VI. 102.*

y) *Prorrhet. I. 33. Coac. II. 85.*

quirere visi: *Num quibus abscessus sunt juxta aures, capite dolent? Num sudant superioribus? Num etiam rigent quodammodo, deinde et alvus erumpit, et soporosi quid habent?* Rigorem hunc illustrat, quod alibi de formato jam abscessu legitur z): *Urinae in abscessibus juxta aures celeriter et vix modice coctae, malae. Et perfrigefieri hoc modo malum.* Abunde scilicet patet, algore istiusmodi novam denunciari inflammationem, aut auctuuram abscessum praesentem, aut alium producturam. Si denique abscessuum criticorum ad parotides vel maxillares glandulas manifesta initia *disparuerint, neque ad suppurationem progressa fuerint, his ita commutatis, recidiva timenda est, secundum recidivarum rationem, eadem periodo,* id est, recidivarum communibus signis, et praevio algore quodam, eaque periodo, quae antegressae febri fuit: *aut abscessus ad articulos expectari poterit, aut urina crassa, qualis est in quartanis gravioribus, ab abscessu liberabit. Quibusdam vero horum etiam fient narium haemorrhagiae a).* Ceterum librorum Hippocraticorum alius locus adversari visus, *abscessus non valde, quibus rigores b),* accipiendus videtur de rigore sudorum criticorum potius quam abscessus nuncio, in epidemiis illo tempore per Cranonem acutis.

XVII.

Pergo ad illos algores, qui cum vigore febris acutae, vel per declinationem, testantur haemorrhagiam quandam, maxime narium, affo-

z) *Prorrhet. I. 21. Coac. V. 66.*

a) *De Crisibus 10.*

b) *Epid. VI. 1.*

fore. Scilicet haemorrhagiae aliarum ſaepe criſium in ſocietatem veniunt, cumque ſudor, auctore HIPPOCRATE, omnibus communis eſt criſibus, tum huic potiſſimum ſeſe addunt, quin et abſceſſus conſequuntur, aut comites illos habent, et viciſſim pediſſequos, ut non uno loco ab HIPPOCRATE notatum eſt. Recte idem dicit omnes αἱμοῤῥοίας φρικώδεας c), *ſanguinis fluxus cum horrore quodam fieri*; idque ad omnes pertinet, ſive per initium acutarum, ſive in incremento, ſive ſub vigore et poſtea contigerint, rariusque omnino rigorem imminentis haemorrhagiae nuncium obſervamus. Sic narium iſta ſymptomatica ſtillicidia, et veſtigia cruoris per ſedem, per veſicam, per muliebra *d*), praeſagio peſſimo in principiis incrementisque apparentia, cum horroris potius quodam ſenſu ſolent eſſe conjuncta, potiſſimum rarae illae cruoris ex naribus guttae, quae cum ſurditate et torpore, exiguisque et frigidiuſculis ſudoribus tum temporis ſtillant *e*) maxime in pleuriticis, pleuropneumonicis, phreniticis, hisque praeſertim circa quartum diem *f*): perditiſſimo quidem omine, ſecundum commune illud g): *Parva comparere, ut puſillas ſanguinis ſtillas h), et urinam (i, et vomitum k), et ſeceſſus l),* pe-

c) *Coac. I. 270.*

d) *Coac. III. 458. Conf. Prorrhet. I. 17.*

e) *Coac. III. 51. 62. Prorrhet. I. 21.*

f) *Prorrhet. I. 1. et compluribus aliis locis.*

g) *Coacar. V. 87.*

h) *Coacar. I. 86. III. 220.*

i) *Parvis* per urinam intelligendae ſtranguriae iſtae plurimum ſuſpectae in acutis, privato corporis vitio non pro-

penitus quidem malum; pessimum autem, si propius sese excipientia prodeant. De alvi saltem non irritis illis cum tenesmo stimulis, qui hic per exiguos secessus crebrosque intelligendi, sed cruento profluvio, cum horrore itidem fieri solito, subjiciendum, *id esse quidem malum in aliis acutis, commodum autem phreniticis*, verissimo HIPPOCRATIS effato m): cui quidem et vesicam haemorrhousam, teste experientia, addemus, eodemque praecepto et pleuriticos nonnullos, et rheumatismo acuto decumbentes complectemur, quibus si alia respondeant, utrumque profluvium secundi ominis esse potest n). Phrenitis per consensum, sive paraphrenitis vera veterum, est ceterarum frequentissima, eaque vel primaria, vel symptomatica alterius cujusdam acutae. Illi non tantum cerebri et meningum illa vulgo incusata inflammatio est, sed inprimis permagnae sanguinis per hepar redeuntis, mutuisque juncta commerciis vasa abdominis et pelvis obeuntis, turbae et luctamina sunt, quibus de causis hypochondriacos melancholicosque invadit facilius. Compluri-

productae, morboque ipsi debitae, creberrimis locis ab HIPPOCRATE pessimis signis additae.

k) Τὰ ἐν ὀξέσιν ἐμετωδέως ἐλκόμενα, φλαῦρα: *Prorrhet. I. 16. In acutis perpetim vomiturire, malum. Conf. Coac. IV.*

l) *Prognost. 9. et aliis locis de alvo tenesmode.*

m) *Prorrhet. I. 1. et multoties alibi.*

n) *De morbis II. 40.* Pejoris ominis eadem urina memoratur *Coacar. V. 37. de morb. II. 54. et de morb. III. 21.* Pleuritides istae *ex dorso morbique dorsales*, sunt pleuritides symptomaticae rheumatismi acuti, ut experientiam consulenti conferentique patebit.

ribus etiam, in febres pectoris inflammatorias, rheumatismosque pronis, opportunum privatae vasorum eorundem plethorae, sive vulgo dictae constitutioni haemorrhoidariae, corpus esse solet: neque enim imas variasque venae azygi radices, neque illa vasorum pectoris abdominisque commercia jam pluribus consectabor. Attamen hae sunt causae viaeque levaminum, ex his sanguinis profluviis, in his morbis. Ut vero ad algores haemorrhagiarum hujus temporis prodromos redeam, quarum tum communia indicia, tum singulorum locorum, unde sanguis ferri potest, propria, et sparsim ab HIPPOCRATE, et strictim ab AETIO *o*), proposita sunt: ad haec omnia studiose attendendum hic erit, et cuncta sedulo conferenda, praesertim quod ad praecordia attinet, quae hic nihilo secius, ac in abscessibus vomituque, signa praebebunt. Sigillatim carotidum communium insolita cum subsultu micatio, alvum cruentam, verissimo HIPPOCRATIS *p*) praecepto, denunciat. Atque ex memoratu dignissimis ejus de algoribus hujusmodi praesagiis haec sunt *q*): *Ad ventrem palpitationes, cum hypochondriorum tumore sublongo et molesto, haemorrhagiam significant. Inhorrescunt autem hi. Praecordii tensio, cum capitis gravitate et surditate, et lucis r) splendidioris ferendae molestia, haemorrhagiae*

o) *L. V. c. 45.*

p) *Coac. I. 156.* Dysenteriae nomine, quod et hic occurrit, HIPPOCRATI veniunt omnes fluxus alvi cruenti.

q) *Prorrhet. I. 20. et 21.*

r) Male CORNARIUS, ut alia multa, ita hoc loco τὰ πρὸς αὐγὰς ὀχλέοντα vertit per *ea, quae consequenter divexant.*

giae ex naribus *indicia*. Facile patet, haec ex ore ipſius aegri debere accipi, qui adeo carebit illa phrenitidis ſymptomaticae indice, ſurditate, ceterisque malis ſignis. *Morbi ſtatim turbulenti*, inter initia, *inſomnes*, *cum veſtigiis ſanguinis ex naribus*, *levati ſexta die*, *de nocte exacerbati*, *leviuſculum ſudorem afferentes*, *dum perdurant nihilominus*, *et levia deliria habent*, *ſanguinem liberaliter fundunt*. *Num aquoſa urina talia ſignificat?* *Vigiliis infeſtati*, *cum ſubitanea anxietate*, *ſanguinem fundunt*, *tum alias*, *tum ſi quid ante profluxerit*. *Num ubi inhorruerunt* s)? Teſtantur haec febres acutae ordinariae atque eryſipelatodes, in corporibus potiſſimum plethoricis. *Quisquis in horroribus critico modo ſudarit*, *poſtridie vero citra rationem iterum horruerit*, *pervigil haec inter*, *illum arbitror cocta emiſſurum cum haemorrhagia* t). Referendum hoc eſt ad omnes acutas ordinarias, ad inflammatorias quasdam, ſi juſtis praeſertim inter antiphlogiſtica ſanguinis miſſionibus cautum fuerit, ne ad lethifera ſigna morbus pervenerit, ad purpuram denique proprie dictam. Harum per ſudores febrium criſibus haemorrhagiae ſeſe addere pluries ſolent, rariores etiam, in puerperis quibusdam per lactiferas mammarum vias, illo plerumque tempore, quo exacerbatio quaedam aut viget aut declinat. Digniſſimum notatu eſt, quod *ſanguinem inter initia largius fuſum rigore ſiſti* dicat HIPPOCRATES u). Id minime pronunciatum

s) *Prorrhet. I. 10. Coac. II. 89.*

t) *Prorrhet. I. 21.* Corruptior idem legitur locus *Coacar. I. 33.* cui irrepſiſſe vitio librarii credo μὴ et μήτε, pro εἰ et εἴτε, ſive clarius, pro ἢν et ἤντε quod Hippocrati frequens eſt pro ἐὰν, ἐάντε.

u) *Prorrhet. I. 21.*

tum eſt repugnanter, ſed aſſeritur illuſtraturque, etſi omine non ſecundo, exemplis rheumatiſmi acuti, phrenitidum nonnullarum, pleuritidisve illo genere, cui x) *dolores initio molles ſunt, quinta vero vel ſexta die exacerbantur*, incidente rigore: febris denique puerperarum lacteae, cohibitis repente lochiis profuſioribus in acutam cum purpura tranſiturae. Nam *ex partu vel abortu, quae cum impetu celeriterque ferebantur multa, ſuppreſſa quidem, difficilia: rigor his inimicus eſt, et alvi turbatio, tum alias, tum ſi praecordiorum dolor ſit* y). Eſt et hic iſte rigor, a quo ceſſant haemorrhagiae, novae acutae quoddam initium, in puerperis quidem periculoſae purpurae; eaque de cauſa damnare videtur HIPPOCRATES *rigorem poſt haemorrhagias* z), et *criticis diebus*, per vigorem ſcilicet et deinde, *perfrigeria valida poſt haemorrhagias* pronunciat *peſſima* a). Plerumque enim aut exhauſtae attritaeque jam vires, ferendae iſti acutae novae, ex inſidiis impetum facienti, pares non ſunt: aut diuturna trahere febris incipit. Supra attigi, horrores magis, quam rigores, haemorrhagiarum indices et obſervari, et ab HIPPOCRATE notari; ut rigores, hoc ipſo acutarum tempore, ſudorum potius nuncii videantur. Ita in Thaſo, *cum rigere coepiſſent in acutis et praegreſſis, et recidivis, ceſſabant haemorrhagiae. Plerique rigebant circa criſin, maxime haemorrhagiam paſſi nullam: iidem vero etiam de-*

 in-

x) *Coac. III.* 138.

y) *Coac. III.* 603.

z) *Prorrhet. I.* 22.

a) *Prorrhet. I.* 19. *Coac. III.* 29.

inde, recidiva ſcilicet febre, *rigebant ſudabantque b*).

XVIII.

Hoc loco reticendum non eſt venerandi praeceptum Senis, quod rerum uſus omnino vindicat ſtudioſior, *quibus in febribus acutis ſanguis naribus liberaliter proruperit undecunque, his a morbo refectis alvum fluxam fore c*). Videmus, haec reſpondere experientiae, maxime ante annum aetatis quadrageſimum *d*), in acutis tum ordinariis, tum malignis nonnullis: in phrenitide, ſi profuſum illud et ſalubre cruoris per alvum veſicamve profluvium acceſſerit, quod ſupra attigi; nonnunquam denique ſub rheumatiſmo acuto. Sunt etiam puerperarum rara exempla, purpura implicitarum, quas, cum pro lacte cruor mammis fluxiſſet liberaliter, ſub exacerbationibus inde ab incremento febris, lacteus humor ſub remiſſionibus, finito morbo et alvus diutule fluxa, et genitalium rebellior catarrhus afflixit. Quae autem eſt libris HIPPOCRATICIS obſervatorum inſtructiſſima penus, ſtrictiori ſaltem oratione propoſitorum, et plerumque non ſine gravi cauſa univerſim pronunciatorum: omnino et hoc digniſſimum notatu hic loci occurrit *e*): *Quinto die profuſae haemorrhagiae, ſexto ri-*

b) *Epid. I. 11. 118. et 208.*

c) *Aph. IV. 27. Coac. I. 227. III. 53.*

d) *Coac. II. 231. Prognoſt. 25.*

e) *Coac. III. 34.* Pluries in Hippocraticis occurrit memorabilis haec κοιλίης πονηρίη, male habentia imi ventris viſcera notans. *Prorrhet. I. 19. Quibus frequentes haemorrhagiae, his procedente tempore deteriores erunt imi*

rigor, ſeptimo praeceps algor; his imi ventres male firmi ſunt, τετέοισιν αἱ κοιλίαι πονηρέυονται. Non inuita experientia haec accipientur de lienoſis hepaticisque, generatimque de iis, qui valetudine ex hypochondriis conflictantur, ſi acute aliquando febrierint, morbo ante inquilino nondum plane obfirmato nimisve diuturno: tum enim narium praeſertim haemorrhagiae, et ſanguis ſuperioribus generatim prodiens, peſſimi ominis ſunt, quod compluribus HIPPOCRATIS teſtimoniis conſtat, uſusque confirmat. Ac hypochondriaci fere ſunt, qui aetatem virilem jam ingreſſi, tum naribus et crebro et copioſe ſanguinem fundunt, tum aliis iisque rarioribus per ſuperiora viis, ut pharynge, faucibusque poſticis, gingivis, larynge etiam aſperaque arteria, haemoptyſeos quodam ſimulacro, ne de vomitu cruen-

 to

imi ventres, κοιλίαι πονηρέυονται, *niſi urina cocta fuerit.* Dictum hoc illis eſt, quibus in aetatem virilem iisque crebriores haemorrhagiae narium fuerint, imbecilla tandem habituris imi ventris viſcera potiſſimum chylopoea, niſi turbidae et ſedimenta multa habentes urinae diu ſatis prodierint: ſplenici enim aquoſa mingunt. Porro *Coac. VI. 79. Serpigo pruriens ad interſemen et ſuper inguina, ſignificat* κοιλίης πονηρίην. *Coac. VI. 55. Stercoracea cum niſu tenesmode ejectio, portendit* κοιλίης πονηρίην. Uterque elegantiſſimus locus, Hippocraticarum obſervationum admirandos theſauros teſtatus, pertinet ad lienoſos, quibusve ex haemorrhoidum luctaminibus varia valetudo eſt, quae eſt haec κοιλίης πονηρίη, ut abunde docet experientia. Ceterum loco ſupra memorato ὀξέως περιψυχθέντα non deſignant acutos algores, ſed praecipites, vel ſubitaneos. Ita hoc ſenſu, quin et pro *crebris* ὀξέα paſſim leguntur. Conf. *Coac. VI. 56. Prorrhet. I. 2. etc.*

to dicam. Id contingere verosimillimum est, ob sanguinem difficilius per hepar reducem, paulatimque in vasis abdominis et pelvis praeter modum collectum, qui sunt horum vasorum plurimi mutuique commeatus; eademque tandem per vasa capitis thoracisque oborta plenitudine, qua parte minimus renisus est, exundantem: HIPPOCRATES alibi vocat *ex lumbis recursum ad caput*, ἀναδρομὴν ἐξ ὀσφύος ἐς κεφαλὴν *f*), a qua sanguis copiose erupturus sit. Iidem cum febriunt, et continuas et intermittentes febres erroneas experiri potius solent. Ita vero et hic dies quintus non iste saltem circumscriptus est, sed generatim provectius incrementum febris: sextus de propioribus incrementi et vigoris confiniis intelligendus. Hujus suspectus ille et δύσκριτος rigor decursum ejus acutae nova febre distincturus videbatur: sed interpellat hunc simili modo algor postridianus, non sine metu diuturnioris valetudinis. Conspirat cum eodem loco, lucisque aliquid addit alius *g*): *Si post quartum diem*, ἀπὸ τῆς τετράδος, *sanguinis fluxus fiat, diuturnitatem significat, et alvus erumpet et crurum tumores erunt.* Non intellexerim hic per τετράδα, praeter quartum diem, et octavum et duodecimum, et generatim quaternionum extremos dies; sed quartum inde ab initio: cum sanguinis fluxus circa quartum diem generatim δυσκρίτους appellitent HIPPOCRATICA volumina *h*), utque alia atque alia signa respondent, tum praecipitis exitii, tum diuturnitatis indices, experientia teste, es-

f) *Prorrhet. I. 10.*

g) *Coac. III. 435.*

h) *Epid. II. 3. 81. Epid. VI. 40.*

esse velint. Crurum tumores, ut sine quodam vitio viscerum imi ventris, chyli officinam componentium, hepatis potissimum sociique lienis non concipiuntur: ita haec vitia aut augentur aut nascuntur post δύσκριτον istam haemorrhagiam. Nam i), *quae intus relinquuntur post crises*, non perfectas scilicet, *recidivos subinde morbos efficiunt. Primo quidem splenis tumores, nisi ad articulos finierint: oritur etiam haemorrhagia, aut hypochondrii dextri intensio, nisi penetrarint urinae*, id est, turbidae, et multa sedimenta habentes k), cum *urinarum tenuium in longis erroneisque febribus mictiones, splenicae sint* l). Ac universim, τὰ προκρινόμενα, quae citiore *soluta crisi videntur*, quorsum hae referendae haemorrhagiae, *recidivas faciunt, aut interceptas crises, possuntque fieri perniciosa* m).

XIX.

Sed praesagiis ex algoribus haemorrhagiae cujusdam nunciis, et hoc jure addendum suo est n): *Horrores, lassitudines, capitis gravitates, colli dolores, menstrua erumpere faciunt. Circa crisin contingens ejusmodi quid, cum tussicula rigorem superinducit.* Scilicet menstruorum jamjam instantium isti comites et antesignani sunt: cumque febris quaedam acuta sic prehenderit, ut vigor illius, adeoque et expectandae modo criseos initia inciderint in finem menstruae periodi, rigor ille

 cum

i) *Epid. II. 3. 72. VI. 2. 32.*

k) *Epid. VII. 45.*

l) *Coac. V. 77.*

m) *Epid. II. 1. 35.*

n) *Coac. III. 455.*

cum tuſſicula, quae et alioqui imminentium ſatelles menſtruorum eſt, aut illorum affatim fundendorum index erit; aut, ſi pauca ſaltem appareant, et mox ſupprimantur, pediſſequam novam acutam ordietur. De qua cum ſui copiam itidem faciat veriſſimum illud o): *menſtrua apparere initio, malum:* timor eſſe poteſt, ne vel producatur ad finem usque ſequentis periodi, inter communia morbi longioris ſigna, tandem finienda ejus temporis fluxu; vel inflammatoriae more febris, cum malis ſignis vitae finem citius faciat.

XX.

Algorum ex numero, criſeos cujusdam bonae ſpeciem praecedentium, et ille rigor eſt, qui quibusdam in acutis iisque levioribus et ordinariis, circa vigorem, quin et ſub incremento, ejusque et vigoris confiniis, vomitum ſalubrem, multum omnino levaminis allaturum, inter communia vomitus ſigna, ab AETIO et HIPPOCRATE collecta et praeclare tradita p), affore nunciat. Elegans in hanc ſententiam, et ſuapte clarus luce HIPPOCRATICUS locus eſt q): *Quicunque in febre non lethali dixerit, ſibi caput dolore, aut nigri quiddam prae oculis apparere, ſi et huic cardiognius,* ventriculi pylorique dolor gravior, *acceſſerit, ei bilioſus vomitus aderit. Si vero et rigor affuerit, et partes hypochondriis praecordiisque inferiores frigidas habuerit: citius adhuc vomitus aderit. Sin etiam aliquid ederit biberitve ſub hoc tempus, valde ci-*

o) *Coac. III. 458. Conf. Prorrhet. I. 17.*

p) *Lib. V. c. 48.*

q) *Prognoſt. 25.*

cito vomet. Quibus autem horum dolor occoeperit primo die, hi quarto die affliguntur magis quam quinto, ſeptimo vero liberantur. Plerique tamen tertio die dolere incipiunt, maxime vexantur quinto die, liberantur nono aut undecimo. Qui vero quinto die dolere coeperint, et cetera illis contigerint juxta rationem praegreſſorum, his die decimo quarto morbi criſis erit. Fiunt autem haec viris et faeminis, in tertianis maxime: junioribus quidem etiam in his, ſed maxime in febribus pluſculum continuis, et genuinis, ſive exquiſitis r) *tertianis.* Memorabile eſt, ſi excepero *phreniticorum perfrigeria, a quibus nigra vomuntur*, ſcilicet non atra ſaltem quaedam colluvies, ſed coagula cruoris, vaſa ventriculi eluctati s), quae ſupra attigi: rigores potius quam horrores vomituum indices obſervari, atque vel intermittentium rigores, ut graviores ſunt, ita vomitus vehementius affligere. Leguntur in HIPPOCRATICIS t) *ex lumborum dolore quidam ad os ventriculi anterius recurſus, ἀναδρομαὶ, febriculoſi, horridi, cum vomitu multorum tenuium aquoſorum, cum levibus deliriis, vocis interceptione, vomitu nigrorum*, tandem *lethales*; quae non ſolum ad chronicos eosque inolitos, cumque haec ad ſigna pervenerint, fere cum aſthmate convulſivo u) exitiales viſcerum imiven-

r) Tertiana ἀκριβής, Aph. IV. 59. eademque ſemitertiana CELSI L. 3. c. 8. productos in alterum diem paroxyſmos habens.

s) Nigra haec ipſe de coagulis cruoris intellecta cupere videtur HIPP. *Hph. 18. 21. 25.* aliisque locis.

t) *Prorrhet. I. 11. Coac. III. 16.*

u) *Conf. Prorrh. I. 9. 4.*

ventris varios morbos, impedito ſanguinis per hepar reditui conjunctos, pertinent; ſed etiam ad incipientem paraphrenitidem, ſive phrenitidem notham, quam TRALLIANUS vocat, praeclareque deſcribit *x*). Dubium autem omnino eſt, illosne horrores tribueris ſanguini vaſis ventriculi exundanti, ut *αἱμοῤῥαγιῶν φρικωδέων* mentio ſupra facta eſt, an vomitibus conſecuturis. Ita vero in vomitu cruento horrores erratici, cruoris lente colligendi teſtes, diutule affligunt, dum dolor gravativus ventriculi nauſeaeque vomituum initia faciant, luculento rigore interdum brevi antegreſſo.

XXI.

Incidunt etiam in decurſum variolarum utriusque generis algores quidam contemplatione omnino digni. De horroribus ex dorſo, qui primae febris initia faciunt, ſupra ſtrictim egi. Alii ſub ejus finem, cumque emergere incipiunt papularum veſtigia, obſervari in quibusdam aegrotantibus ſolent, haemorrhagias narium inter communia illarum ſigna nunciaturi. Saepe vero deinde etiam, cumque pus concepturae papulae ſunt, algores praeſagio contingere diſſimili videmus. Nonnunquam enim, et diſcretis in variolis, et pluſculum confluentibus, bonae ſaltem indolis futuris, ab eruptione ſtigmatum, febris plane conquieſcit compluribus diebus, ut integritas quaedam eſſe videatur, quod primus de variolis auctor RHAZES *y*) praeclare proditum re-

x) *Lib.* 1. *c.* 13.

y) Περὶ λοιμικῆς, ſive de graſſante variolarum morbo, *λόγῳ ἐξελληνιαθέντι ἐκ τῆς τῶν Σύρων διαλέκτε,* ad-

reliquit: dum enatae e ſtigmatibus papulae in puſtulas abiturae ſint. Sed hoc ipſo tempore obortus algor, neque raro modicus rigor, isque veſpertinus, initium ſecundae inflammatoriaeque febris facit: quae ne progrediatur in confluentibus ad deliria, hic ſemper ſuſpecta, ſubiturae funeſtae phrenitidis cauſa, ſedulo curandum. Inflammatoriam voco, quod miſſus hoc tempore ſanguis nil, quod vulgo reſorptum creditur, purulenti tabi habet, ſed pleuritico ſimillimus eſt. Prehendit interdum aut horror, aut ſaepe non modicus rigor, cum ſuppuratio in confluentibus viget, alitque aliquid monſtri uterque. Neque enim alter, horror ſcilicet, phrenitidis ſymptomaticae metu caret, cui plerumque comes peripneumonia eſt: alter pleuritidis vel pleuropneumoniae, ſaltemque addentis ſeſe febris inflammatoriae; utique ſi jam ante deliria gliſcere coeperint, aut alia iniqua indicia. Ubi vero ab eruptione ſtigmatum febris plane non conquieverit, ſed primam ſecunda ex algore quodam protinus exceperit, et cum ad ſuppurationis initia circiter morbus proceſſerit, iterum aliquis vel horror inciderit vel rigor; ejusdem uterque ominis erit, ſed multo pejoris, ac plerumque funeſti: maxime ſi ſiniſtra ſigna ex febris modo, puſtularum conditione, tumore faciei membrorumque ſine ratione imminuto, haeſitante in adultis ptyaliſmo, dyſuria, teneſmo, ſpontaneis cruoris veſtigiis ex naribus, ſputis, alvo, veſica, tum e cardialgia, torminibus, nauſea, dolore pectoris, reſpiratione peripneumonica, anxia inquiete, quam

adjecto editioni graecae TRALLIANI ex off. Rob. Steph. Lutet. 1548. c. 15.

quam ἀλυσμὸν Graecus metaphrastes RHAZIS vocat, et ipse Arabum optimus pessimis signis addit z), deliriis, soporibus, et reliqua denique acutis communia omnibus mala indicia sese obtulerint. Solet vicissim vel in confluentibus algor aliquis, omnia inter, secundam expectationem conciliantia, exacerbationem quandam antecedere, quo tempore jam instat pustulis in facie resiccatio, in reliquis corporis partibus ruptio potius, inque escharas transmutatio: is vero non infelici omine criseos bonae initia, et sudorii analogum quid nunciat. Nam et pustularum quae intervallis integra cutis est, halituosus mador cum ejus exacerbationis fine observatur, et cocta esse urina incipit, et profundus saepe somnus obrepit. Ceterum finito variolarum decursu, discretas potissimum, non infrequenter abscessus consequuntur extrinsecus varii, alii quidem nonnunquam ex aliis, inter communia illis signa, et in his algorem rigoremve, ex quo febris inflammationis comes incipit. Non raro is abscessus alicubi viscerum eodem concipitur modo, in pulmonibus maxime, comite febre lenta, utique, si φθινῶδες ἔμφυτον, quod HIPPOCRATES appellat, sive si phthisicus tradux, aut inde saltem a natalibus in corpore opportunitas fuerit. Neque desunt denique pleuritidis exempla, a finito variolarum omni stadio subire visae, neque febris intermittentis, potissimum tertianae.

XXII.

Restat, ut addam de algoribus, sub vigorem febris acutae, perque eundem, quin postea, prae-

z) Lib. jam appellato, c. 15.

praesagio sese efferentibus malo, cum aut praecipitaturus morbus est, aut tracturus. Duplices hi fere sunt: alii nempe criticos, qui videri poterant, consecuti algores, intercipiunt spem incolumitatis aut longa febre, aut pedissequa acuta; alii parum aequam vitae vim brevi testantur succubituram. Ad prioris algores classis haec referenda HIPPOCRATICA: *Horror ex sudore, non bonum a)*. Id etsi locum in initiis incrementisque nihilo secius habeat: jure tamen suo et hoc sibi tempus vindicat. Horror scilicet ex sudore, qui criticus haberi poterat, novae cujusdam initium acutae est, et fortassis purpurae. *Criticis diebus*, omnibus scilicet a vigore declinationi tribuendis, *algores fortes post haemorrhagias, pessimi b)*. Universim alibi pronunciat *ex haemorrhagia rigores malos c)*. Scilicet algores hi aut longam valetudinem, aut abscessus, aut acutam subeuntem aliam, et celerius ex hac exitium, ut sua singulis respondent signa, portendere possunt. *Ex alvo liquida cum sudore algor, malum d)*. Commune hoc est compluribus chronicis morbis, omnibus item temporibus febrium acutarum, inque his exanthematicarum: sed referendum itidem ad declinationes, et diarrhoeam alterius criseos comitem, fereque diuturnitatis indicium esse solet. De algoribus classis alterius sinistris haec videntur notatu digna: *Criticis diebus anxietates, ἀλυσμοὶ, cum algoribus sine sudore, et omnes qui modo non critico, ἀκρίτως, algent sine sudore, malum.*

a) *Aph. VII. 4.*

b) *Prorrhet. I. 19. Coac. III. 29.*

c) *Coac. I. 60. Prorrh. I. 7.*

d) *Prorrhet. I. 21.*

lum. Et qui ſuper haec rigent, vomunt ſincera ſive non mixta, nauſeoſi, tremuli in febre, malum e). Complures acutae, ſub incrementi et vigoris confiniis ipſoque rigore, cum abiturae in mortem ſunt, ſidem horum faciunt, maxime phrenitides. *Ex rigoribus qui parvis ſudoribus perfrigeſcunt, malum f).* Id praeter acutarum initia et hic locum habet, tumque pro comitum diſcrimine ſignorum alias teſtari diuturnitatem poteſt, alias recidivam febrem, alias praeceps exitium. Utriusque temporis et haec ſunt, propinquae hic fere mortis indicia, et alternm quidem purpurae febrique miliari perfrequens g): *Algores poſt rigorem, non recaleſcentes, mali. Ex algore ſudores non recaleſcentes*, mali. Per incrementi vigorisque item confinia hoc ſeſe certiſſimum ſalutis conclamatae indicium offert h): *Qui cum ſtrepitu bibunt, et cum murmure quodam ſicciora deglutiunt, et qui deglutiunt difficulter ſpiritu tuſſiente,* anhelitu ſcilicet tuſſique, intercipiente deglutitionem, eamque praeſertim jam delirantibus rapidiorem, *pernicioſe habent in acutis perfrigeratis.* Acutae perfrigeratae ſunt, quae proceſſerunt ad algores ἀκρίτυς ſub vigorem. Imminentium extremorum haec ſunt: *Rigor ſi incidat febre non intermittente, aegro jam debili, lethalis i). Rigor in continua, corpore jam debili, lethalis k).* Ad hos rigores referendae videntur καταψύξιες μετὰ σκληρυσ-

e) *Coac. VI. 100.*

f) *Coac. I. 63. Prorrhet. I. 18.*

g) *Prorrhet. I, 8.*

h) *Coac. I. 92.*

i) *Aph. 4. 46.*

k) *Coac. I. 15.*

ῥυσμοῦ, *perfrigerationes cum duritie*, quas alibi *ſigna lethalia* appellat *l*), quasve in moribundis nonnunquam obſervare licet. Ἀσθενὴς autem hic ille eſt, qui verſatur ſub ipſo vigore acutae ſuae, exbauſtusque jam, atque inter mala ſigna, a morte proximus eſt. Praecipitat enim illa aut ſub algoribus iſtis, peripneumonico apoplecticove modo, aut iisdem declinare in teporem quendam quaſi poſtliminio viſis, obrepit cum gliſcente paulatim et incrementa capiente in ſpiritu ducendo ſtrepitu, ſanguinis in arteria pulmonali ſubſiſtentis indice, corde poſt tremulas interceptasque ſubinde micationes a ſuprema diaſtole oppreſſo.

XXIII.

Perfunctus recenſendis ad febrium acutarum tempora algoribus, proſpicio partium quarundam corporis privatos variis ominibus. Potiſſimi ſunt, *pedum frigus*, *exacerbationum febris plerumque ſignum m*); malum in acutis cum omnibus, tum maxime in pleuritide et paraphrenitide *frigus frontis*, *manuum ac pedum*, *alvo et lateribus valde calidis n*); *ſudores frigidi circa frontem*, *faciem*, *caput*, *cervicem*, *cum febre acuta* graviori *mortis indices*, *cum mitiore*, *diuturnitatis o*); ſigna denique inſtantis mortis, *labia reſoluta*, *pendentia*, *frigida*, *albicantia p*); *gelidus naſo et ore ſpiritus q*); vi-

l) *Prorrhet.* 8. *Coacar.* I. 4.

m) *de Victu acut.* 42. *Epid.* III. 3. 59.

n) *Prognoſt.* VIII. 11. XV. 8. *Coac.* III. 345.

o) *Prognoſt.* V.

p) *Prognoſt.* III.

q) *Prognoſt.* IV.

vicissim per cutem calidus vapor, ubi prius frigidum spiritum nares emiserint r). Sed, ista saltem attigisse, venia dabitur, hunc meo limitem commentario statuenti.

IV.

Dr. JONAE SIDRÉN

resp.

GUSTAPH. SUEDELIO.

Differt.

De crisibus febrium perfectis.

Upsaliae, 1774.

De Crisibus perfectis.

Ἃ δεῖ ἄγειν, ὅκȣ ἂν μάλιϛα ῥέπῃ, ταύτῃ ἄγειν, διὰ τῶν ξυμφερόντων χορίων. HIPPOCR. Aph. Sect. I. 21.

Quamquam, omnium febrium inprimis autem acutarum curationem e naturae viribus, ejusque concinnis motibus pendere, fatendum est; attamen, nisi arte eadem dirigatur, morte plurimas terminari febres, tristis comprobat experientia,

r) *Epid.* 31. 4. 51.

tia. Medico enim fomitem morbi potius excitante, quam compeſcente, neque diaeta nec medicamentis ſalutaria naturae molimina adjuvante, fieri profecto non poteſt, quin victor evadat morbus, et aeger fato cedat; ideoque ſcire multum intereſt, quando, vel quibus diebus quibusque potiſſimum viis, ſecundum indolem febris, aut ipſa natura morbos ſanet; aut ars vim morbi, cauſam et effectum ejus opportune frangere et expellere debeat. Quum igitur animo conſtitui, pauca de hac evacuatione, quam criſin vocant, publicae luci committere, in re tam ardua mitiorem mihi polliceor cenſuram, praeſertim cum plura ſint intelligenda, quam pingi queant, et materies intra arctos opellae hujus indolis limites vix cogi poſſit.

§. 1.

Per *criſin* ἀπὸ τȣ̃ κρίνεσθαι, latinis *judicium* dictum, Hippocrates qualemcunque in quovis morbo mutationem, vel excretionem intellexit; ſic partum, oſſis ex ulcere ſeceſſum, diarrhoeam in hydrope et ictero, ſudorem in apoplexia etc. ſub criſi etiam comprehendit; *Galenus*, autem eandem morbi ſubitam eſſe mutationem, ſive in meliorem ſive deteriorem ſtatum, autumavit, dummodo natura per evidentes excretiones, vel depoſitiones humorum in certa quaedam corporis loca ſeſe liberaret; quae quidem non in principio, ſed in ſtatu morbi, vel ſaltem in augmento ejusdem contingerent. Perturbationes vero criticas nominavit vehementiſſima illa ſymptomata, quae functiones fere omnes infeſtant, quaeque iſtam mutationem ſubinde vel antecede-

 rent,

rent *a*), vel etiam comitarentur. Sunt vero ea gravissimi capitis dolores, vertigines, deliria, somni profundiores, oculorum rubor et caligo, falsique iis objecti splendores, vertigines, aurium sonitus, surditas, lacrimae praeter voluntatem, inferioris labii, quin totius corporis tremor, subita spirandi difficultas, praecordiorum tensio, mentis turbationes, anxietas, jactationes, aestus intolerabilis *b*). Haec autem symptomata ex caussis morbidis, summo vigore agentibus, nec non vasis, summis viribus contra renitentibus, pugnam quasi naturam inter et morbum constituerent.

Quidquid itaque valeat natura sibi relicta, ex fideli observatione effectuum *Hippocrates* docuit, nullis fere medicamentis usus; et, si hoc nescire mus, medicamentorum vires nunquam apparerent. Sed ut nulla est tam ridicula opinio, quae auctorem non habuerit philosophum; ita plures inventi sunt, gloriantes, sese morbos ineuntes suffocare potuisse, ideoque nullam expectari, vel optari debere crisin. Joh. Baptista van Hellmont, priori saeculo famigeratus, dixit: „*Bonus medicus negligere crises debet, quin anticipare; nam natura crisin non facit, nisi dum sola totum opus bajulat statis diebus. Verus ergo medicus ante crisin morbum superare debet, ideoque nec crisin exspectat, nec optat*“ *c*). Inter recentiores, eandem sententiam amplectentes, Sylvius de le Boë eadem ob-

a) Quibus crisis fit, illis nox praecedens accessionem molesta. HIPPOCR. Aph. 13.

b) GLASS Comment. de febribus p. 12. GALENUS de crisibus Lib. III. Cap. I.

c) De febribus. Cap. XI.

oberravit chorda, ut facile quis putaret, eos caput, ut alembicum, corpus humanum, ut cucurbitam, et ventriculum ut crucibulum confideraſſe; ſed auctores hi, chemica inſomnia venditantes, una cum aſſeclis ſuam in medicina auctoritatem jam diu perdidere, poſtquam Baglivus, Sydenhamus, van Swieten, de Haen, ſpecioſas exoſi hypotheſes, genuinam Hippocratis febribus medendi methodum rurſus introduxerunt.

Eſt quidem verum, apud nos rariores, quam in Graecia, criſes obſervari, cujus rationem de Haen optime dedit, ſcilicet „*venaeſectiones crebriores, medicamenta et plura et efficaciora eſſe in cauſa*" *d*); attamen numeroſis conſtat exemplis, criſes regulares etiam obtingere in frigidioribus noſtris regionibus, quas medicamentis intempeſtivis, ut venaeſectionibus, purgantibus, emeticis, opiatis, turbare nefas eſt.

§. 2.

Ut vero evacuationes criticae morbi cauſas auferre valeant, ars in initio febris cujusvis, naturam adjuvare debet attenuando, ſolvendo, praeparando, ſed natura ipſa, materiae morbidae jam aptatae, vel, ſecundum antiquos, concoctae *e*) lo-

d) Ratio medendi Part. I. pag. 50. Haec addi poſſunt cauſae, nempe coelum frigidius, intemperantia in victu, et neglectum obſervandi ſtudium. Gaubii inſtit. Pathol. pag. 510. Conf. Cleghorn obſerv. on the epidemical diſeaſes in Minorca.

e) Coctio vocatur ſubactio materiae morbidae, et redactio ad illum ſtatum mobilitatis per vim vitalem, ut per organa excretoria queat ejici. Tralles pag. 96. Sect. 2da.

locum indicabit, ubi hostem est ejectura. An autem ipsa febris ex naturae avtocratia, i. e. ex animo rationali, vel ex legibus mere mechanicis dependeat, disputatum fuit. Franciscus Home mediam incessit viam, inquiens: „*In hac disputatione, ut in omnibus fere aliis, media quodammodo inter diversas sententias tenenda est opinio: nam animus, quamvis non conscius, motum vasorum necessario accelerat; cetera omnia motus auctus perficit*" *f*)). Sed tantum abest, ut sapientis animae consilio hic quidquam tribuere queamus, ut potius certum sit, nos saepe in febris initio naturam corrigere coactos esse, cum alias naturae vires superaret, vel periculosior foret; sic etiam Boerhaave in angina inflammatoria, in peripneumonia vel pleuritide citam, largam et repetitam sanguinis missionem praecepit. Ejusdem sententiae Sydenhamus fuit, dum, de pleuritide agens, jure existimat, semper in summo discrimine versari eos, qui morbum hunc expectorationi eliminandum committerent, cum e diverso, mediante venaesectione, humorum materia morbida penes medicum sit, et orificium a phlebotomo incisum, tracheae vices subire cogatur *g*).

§. 3.

Licet autem venam secemus, primarum viarum evacuantia in morbi initio porrigamus, si tamen infidi naturae ministri non sumus, scilicet ultra modum deprimendo febris impetum, morborum acutorum exitus vel sanitate vel alio morbo terminatur: prior bonam atque perfectam, po-

ste-

f) *Princ. Med. Sect. p. P. 11.*

g) SYDENHAM. Tom. I. Sect. 6. Cap. 3.

sterior imperfectam constituit crisin. Quamquam autem subacta cruditas morbi non tempore, sed conditione metienda est, experientia tamen de Haenii, Hippocratis doctrinam stabiliendo, demonstrat, certos dies utplurimum criticos esse, adeoque et in praesagiis et in curatione praecipua attentione dignos. Sunt vero hi 3. 4. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 20. 40. *h*) quique praesertim in morbis pectoris inflammatoriis et exanthematicis variis apud nos observantur. Hanc dierum seriem, vel materiae morbidae mutationes, suis definiri gradibus ac stadiis, ex analogia quoque probabile redditur: *Baglivus*, fermentationem certis absolvi temporibus videns, quaestionem movit: cur ni etiam sanguinis mutationes sua haberent stadia? Valere quoque idem ratiocinium ex stadiis inflammationum externarum, ex fructuum maturatione, ovorum incubatu, catameniorum periodis, ex definito febrium intermittentium recursu videtur, in quibus omnibus certa temporum intervalla observantur *i*). Experientissimus *Pringle*, qui ceterum diebus criticis minime favere videtur, febrem tamen malignam carceralem describens, ob-

 ser-

h) Ratio medendi pars I. pag. 48.

i) Notissima quoque est dierum ratio in variolis; *si enim miasma variolosum versus corporis ambitum deponitur critica metastasi 4to die, sedatur febris, symptomata non tantum minuuntur, sed evanescunt; ubi vero nimo febris impetu, vel calido regimine, sudoriferis calidis datis, stragulorum pondere etc. ante hoc tempus variolae prodeunt, solent esse longe numerosiores, pejoris indolis, neque symptomata multum mitigantur. Si autem tardius erumpunt ob fractas aegri vires, et impetuosissimam febrim, critica morbosi separatio fieri nequit, et fere semper certa imminet pernicies.* v. SWIETEN.

ſervationem affert ſequentibus: Dr. *Clephane obſerved, that the moſt ſenſible change to the better was generally upon the 17th day, from the time the patient found himſelf ſo ill as to keep his bed. The common period of the fewer is the more diligently to be attended to, as wi ſeldom have a criſis before that time k).* Praeterea monet, cardiaca, vinoſa et diaphoretica nunquam, atque non obſtante aegri debilitate ſumma, ante diem XV vel XVItum eſſe porrigenda, cum morbi ſolutio non citius, optimis licet remediis adhibitis, vel rariſſime inſequi ſoleat *l*). Hiſce igitur omnibus collatis ratio aliqua nobis eſt exiſtimandi, obſervationem dierum criticorum, licet non aeque neceſſariam in malignis febribus, ac obſervatio ſtadiorum, tamen utiliſſimam eſſe.

§. 4.

Nunc autem viae, quibus natura perfectam materiae morbidae expulſionem moliri ſuevit, indicandae ſunt, ut inde eluceſcat, quibus modis medicus illam molientem adjuvare poteſt. Hae ſunt praeprimis: cutis pori et renum tubuli; nonnunquam etiam perfectas febrium ſolutiones efficiunt: ſputa, diarrhoeae, vomitus et varia ſanguinis profluvia, quae omnia breviter et ſigillatim perpendere jam nobis incumbit. Sed antea nomine tantum memorare oportuit *Franc. Solanii de Luque* et Doct. *Nihellii* praeſagia evacuationum criticarum ex pulſu undoſo et dicroto deſumta, tametſi eadem hic propius examinare, variasque de *Haenii*, *Bordei* et *d'Aimens* controverſias dirime-

k) Diſeaſes of the Army. Edit. 6ta pag. 297.

l) Pag. 315.

mere atque revellere, res non minus eſſet difficilioris negotii, quam ab inſtituto noſtro longe aliena. Qui idcirco fuſiorem hujus rei cognitionem optat, eum ablegatum volumus ad *Haenii ration. medendi* partem XII. pag. 88, et ad Tom. IV. *Dictionnaire encyclopedique* pag. 482.

§. 5.

Per ſudores in febribus acutis optimam fieri criſin, ab Hippocratis temporibus notum fuit; praedictio autem eorum deſumenda eſt, ex vario rigore, urina parca, et aluo ſtricta cum abſentia ſignorum haemorhagiae et vomitus, levi horripilatione, cuti laxa et madida; criticae perturbationes ſimul adeſſe debent, vel ſaltem die critico ſeſe monſtrabunt; inſtantes proxime praeeunt, pulſus *Galeno* undoſi, *Solano* incidui dicti, dum ſanguis, undarum in modum, pulſus ſucceſſivos mediante arteriarum ſyſtole efficit: poſteriori ſcilicet ictu praecedenti fortiore. Salutares eſſe ſudores judicamus, quando non partiales, ſed de toto manant corpore, placidus oboritur ſomnus, aegrum reficiens, cum manifeſtis coctionis in lotio indiciis: utpote quando urina, quae dum friguit, nubeculas primum, ſedimentum dein albidum, vel ſubrubrum deponit. Pulſus mollior etiam ſentitur, et ſymptomata omnia mitigantur. Facillime a ſudoribus levatoriis poſt exacerbationes febriles ſeſe inſinuantibus diſtinguuntur critici ſudores, nempe defectu ſignorum coctionis, licet utrique per plures plerumque durant dies, mitiſſima ephemera excepta. Sed quam accurate haec obſervari merentur ſigna, vel ex eo conſtat, quod in febre acuta ſudor, tertio die pro-

 flu-

fluens, criticus esse potest, dum in alia febre pariter acuta, quae tamen causam pertinaciorem habet, tertio die profluens sudor symptomaticus fit, et noxius *m*). Retulit Jll. de *Haen n*) ex *Nihellii* libro historiam, quam meminisse juvat, quaeque pondus nostrae addit sententiae: *aeger quidam*, inquit Nibell, *febre acuta laborans, eodem, quo leve purgans sumserat, die hypercatharsi moritur. Ille, qui praescripserat, producit formulam, et pro sua justificatione medicamenti lenitatem allegat, quod adeo blandum videbatur medicis, quos ea occasione convenerat, ut ipsum ab omni mortis imputatione liberum declararent. Doctor Radcliffe, cujus ea de re judicium quaerebatur, post naturae symptomatumque febrilium examen, cathartici revera lenitatem agnoscit; sed proprio sibi emphatico stylo pronunciat: fuisse intempestivum, impeditam inde crisin, adeoque occisum aegrum.* Addit de Haen: *Hippocratice doctus, Hippocratice medicatus pronunciare aliam sententiam non potuit Medicus.*

§. 6.

Quoniam sanguinis sales, olea atque terrestres partes per auctum motum febrilem acriora, et magis volatilia reddita, urinae abluere debent, simulque notum est, pallidum, subflavum, parvaque quantitate redditum lotium in febribus pessimi ominis esse, ad hanc excretionem medicum attendere oportet, quae, quamvis non semper indubitatum subacti morbi praebeat signum, ut *Theophrastus Paracelsus* cum vulgo credidit, subinde tamen morbi genium haud obscure prodit. Plu-

m) Van SWIETEN Tom. II do pag. 364.

n) Ratio medendi P. XII. pag. 202.

Pluries laudatus de Haen praecisum tempus, horamque definitam, qua in urinis sedimentum maxime criticum post earum mictum conspicuum fieri debeat, non potuit definire o); comitatur vero hanc depositionem saepe sudor parcior, ideoque, si ex urinis aliqua demum crisis oboriatur, neminem terrere oportet minuta haec evacuatio, siquidem ex strictura vasorum cutaneorum utplurimum dependet; peculiaris autem criseos per urinas futurae certas notas nemo tradere potuit, nisi simul diarrhoeam levatoriam aliamve evacuationem comitem habuerit, quoniam experientia comprobatum est, eas utplurimum imperfectum relinquere judicium, ut pro coctionis signo in aliis crisibus potius habendae sint, quam ipsae perfectam constituerent crisin. Sedimentum, quod circa initia febrium in urinis conspicitur, semper fere fallax est signum, et morbi solutionem minime denotat; interdum, ceteris signis bonis, licet urinae haud coctae procedant, non solum non magno in periculo versatur aeger, sed bona salutis spes esse potest. De Haen loco citato memorat urinas bonas, cum pravis ceteris signis, magnum portendisse discrimen; quod quidem aliter esse non potest, quoniam lotium sani hominis mirum in modum variat: id quod Hippocrates dudum animadvertit, et quotidiana confirmat experientia. Si vero criseos nomen urina meretur, tum turbetur et mox subalbidum vel rubellum sedimentum deponat.

§. 7.

Peripneumoniae, pleuritidi, et pleuropneumoniae propria est crisis per sputa, si resolutio per

o) Rat. med. P. I. pag. 55.

per ſudores, eaque maxime optabilis, obtineri nequeat, quando, inter alias conditiones, canales vix meabiles, et materia obſtruens compactior impediunt, ne cauſa morbi materialis mobilis reddi, et evacuatione inſenſibili e corpore eliminari poſſit. Si igitur in pectoris inflammationibus ejusmodi evacuatio non obſervata fuerit, atque interea ſymptomata morbi cum impetu maneant, novimus, materiam morbidam pulmones adgredi, et ſuppurationem ancipiti eventu excitare. Febres autem ſputis feliciter ſolutas fieri, ſudores et urinae hypoſtaticae iisdem ſeſe adjungant: ſputa, quae auctoribus cocta audiunt, ſpiſſiora, mollis tamen, et pinguis quaſi conſiſtentiae, ut pus referant, et facile et copioſe ejiciantur. Prodeant vero haec, die critico, quoque protractior vel vehementior praeceſſerit morbus, eo magis ad puris indolem accedunt. Ex ſymptomaticis ſputis, tempore, conſiſtentia, notabili morbi decremento diſcernuntur; de purulentis autem imperfectam inſequentibus criſin nunc nobis non ſermo eſt; ſed denuo obſervamus, criſin per ſputa his in morbis vix eſſe neceſſariam, niſi ante morbum ſeroſa fuerit ad pulmones humorum congeſtio.

§. 8.

Remittentes febres, quae autumno invadunt, eaeque bilioſae, vel putridae ſic dictae, nec non exanthematicae cum petechiis atque malignae, cum fomitem morbi in ventriculo vel rubro inteſtinali deliteſcentem habeant, diarrhoea ſaepe, nonnunquam vero vomitu judicari, obſervatum eſt. Salutares has evacuationes praeſagiunt horro-

rores, lassitudines, anxietates, lingua sordibus obducta, hypochondria tensa, intestinorum murmur, quae omnia symptomata post diarrhoeam cessare necesse est, si perfectam constituat crisin. Galenus vero se observasse tradit, admodum manca, atque incerta esse instantis diarrhoeae criticae signa *p*). Pulsum intermittentem indubitatum esse signum Solano existimat, addiditque pro varia hujus intermissionis duratione majorem vel minorem materiae excernendae copiam, quod ut relatu dignum Jll. v. Swieten attulit in Tom. IIdo Commentariorum pag. 89. Hoc autem ejus assertum, certa nondum firmatum est experientia, si vero non alia certioraque darentur signa, attendisse sufficiat, si vomitum febrilem, vel citam in febribus alvum, subitum aegri levamen subsequatur, et tanto magis salutifera esset evacuatio, quo pluribus criseos signis, praesertim vero urinis hypostaticis die critico comitaretur. Has vero crises rariores esse putamus, ubi remedia in initio febrium evacuantia justo adhibita fuerint.

§. 9.

Sanguinis per varias vias fluxum, in junioribus praeprimis, vel plethoricis, ob neglectam venaesectionem, crisin constituere frequenter apud veteres, rarius nostro aevo occurrit; inprimis vero sanguinis e naribus cum impetu eruptio morbum subito solvens, quondam maxime celebrata fuit, *q*) atque ex cervicis dolore, temporum caligine tenebricosa, invitis lacrimis, faciei ru-

p) De crisibus ad finem Libr. III.

q) Phrenitidem haemorrhagia narium judicatam fuisse, meminit GALENUS de crisibus libr. III. cap. 3.

rubore, praecordiorum constrictione sine doloris sensu, praedicta. Quantum autem naturae in morbis sanandis salutaria molimina praeferenda sunt iis, quae per artem tentantur, optime ex historia, quam Bennet in Theatro Tabidorum, Exercit. V. pag. 14 attulit, patebit. *Vir periculosissima laborans angina, quae non tantum deglutitionem, sed respirationem intercipere minitabatur, quamvis venae et in brachiis, et in talis sectae fuere, nuchae et scapulis scarificationes adhibitae, enemata aliaque plura incassum applicata, copiosissima demum narium haemorrhagia sponte erumpente convaluit.* Ut autem pro critica haberi possit, non tertio vel quarto die, sed serius contingere, nec non in plerisque febribus sudoribus sese adjungere oportet. Trillerus autem observavit, pleuriticos quoque servari, si, neglecta sanguinis missione, sanguis purpureus, vel floridus intra diem primum atque quintum affatim de naribus proflueret *r*). Ab ejusmodi sanguinis evacuatione per vasa haemorrhoidalia pleuritidem solutam fuisse, loco citato etiam notavit. Id vero haud absonum videtur, cum Galenus, multos a suppressis haemorrhoidibus pleuritide correptos se vidisse, testatur *s*). Inter crises admodum infrequentes haec jure numerari potest, dum Jll. v. Swieten, ne unicum quidem pleuriticum se unquam vidisse, adserit, cui morbi solutio per haemorrhoidalem evacuationem contingit *t*). Ingenue quoque fatemur, nos semper fere hanc crisin suspectam, vel ancipitem habere, atque haemorrhagias quascunque, hanc ve-

r) De pleuritide pag. 7.

s) Comment. III. in libr. HIPPOCR.

t) Comment. in aph. BOERH. T. III. pag. 24.

vero inprimis periculi plenissimam esse, quemadmodum haud raro ita vitiatus sanguis esse solet, ut idoneam humorum separationem respuere videatur. Si quando demum ejus locus est, ea praecipue ex tractione, gravitate, tensione molesta per infimum dorsum ad os sacrum, circa diem criticum cum tensione abdominis, dolore colico, cardialgia, tenesmis et pruritu ani est praesagienda. Crisis per menstruum profluvium in acutis futura, si alia signa non adsint, sequentia morbi solutionem praenunciant. Si consuetum tempus periodicae evacuationis instat, si motus graves atque tensi circa lumbos ac inguina in summis femineis atque osse sacro adsunt prope decretorium diem, maxime septimum, quibus omnibus moderata extremitatum horripilatio sese adsociat.

§. 10.

Perspectis itaque viis, per quas natura sponte sua vergere, atque crisin perfectam moliri utplurimum solet, restat jam, ut, quod artis est, subsidia ea, quae vias expediant, vel lubricant, breviter recenseamus, quibus vero haec praecedat cautela, quod medicus sciat, se naturae ministrum, non magistrum esse, ideoque conamina ejus sublevare, et fractas aegri vires sustentare debere. Ideoque critico sudori maxime convenit crebra potatio, eorum vero praecipue, quae blandam atque saponaceam virtutem habent. Egelida ea, vel calori proxima esse debent, utpote tum sudori ciendo maxime congrua. Exhaustas vero corporis vires vinum reficiat generosum unicum et divinum fere stimulans, huic usui accommodatum. Subito si cesset sudor criti-

ticus, vel aegre erumpat, lenia camphorata, vel, si mavis, salia volatilia, mixturis excepta, optimum praebent auxilium. Mixturam quoque, quam Diatrion Pharmacopoea nostra nominat, egregio in febribus malignis usu se comprobavit, quippe sanguinis aestum, acore suo temperans, sudorem blande elicit. *Urinam* vero *criticam* cortex peruvianus in febribus intermittentibus tempestive datus, solida roborando, fluidorum putredinem arcendo, optime promovet: ejus vero insignem virtutem experientia quotidie confirmat, et jamdiu innotuit: maxime tamen memorabile exemplum videsis apud Torti Therap. Special. L. IV. C. 2. p. 291. *Sputa* tractu difficiliora, et tenaciora, kermes minerale et scilla, parca manu, sed crebro data, potatio frequens subcalida et temperatus calor prae ceteris optime dissolvunt, et expectorationem promovent. In *vomitu et diarrhoea* viribus aegri prospiciendum est: hae evacuationes si nimiae essent, fomentatio ex foliis menth. crispae, et spec. pro cucupha, vino incocta vel cataplasma theriacale, aut linimentum ex ol. expresso nuc. moschatae, oleo destillato menthae, externe inserviunt; *haemorrhagiam narium*, si nimia foret, turundae ex agarico vel linteo carpto, aceto aut solutione aluminis imbutae, in nares intrusae, optime sistunt; nec non si sanguinis nimia simul adsit dissolutio, acida mineralia, justa dosi porrecta, felicissimo successu his associantur: fomenta itidem calida super abdomen imposita, spasmos solvendo sanguinem deorsum alliciunt. *Varicibus* vero *ani*, grumoso turgidis cruore, hirudines recte opitulantur. *Catamenia*, si morbum solvere valeant, artis juva-

men

men vix poſtulant. Ceterum in *ſanguinis profluviis*, utpote difficulter criticis, nil temere moliendum eſſe putamus, quoniam non tam facile his promovendo opitulatur, quam, ubi aegrum viribus orbatum reddunt, ſtipticis impediri poſſint.

V.

Dr. HENRIC. FRIDER. DELII

resp.

CHRIST. AUGUST. WENNDRICH.

Diſſert.

De ſcrobiculo cordis ſigno.

Erlangae, 1766.

De Scrobiculo cordis ſigno.

§. 1.

Fontes ſignorum, unde morborum eorumque cauſarum, et fiendi modi, et eventuum, cognitionem, haurire poteſt medicus, et e quibus concluſiones ad curandos morbos derivat, varii omnino ſunt. Examen aegroti, ſecundum res naturales, non naturales et praeternaturales, pro-

provide institutum, phaenomena cum actionibus mutatis rite animadversa, et inter se, una cum signis anamnesticis, comparata, exploratio effectuum functionum vitalium, naturalium, et animalium, quae fit sensuum ope, quorsum pulsus, respiratio, toni alterationes, dolores, mentis constantia vel vacillatio, sanguis urina, sudor, sputa, *cet.* pertinent, innumera suppeditant, e quibus diagnosin morborum, et prognosin, immo et indicationes, formare medicus potest, praecipue si simul ad conspecta in morbis symptomata, ad eorum mutationes, et epigenomena, ad metaschematismos, ad parium consensum, respicere velit, quae cuncta attentam observationem, et subactum judicium, requirunt.

§. 2.

Ex morborum historiis, et symptomatum collectione, e notitia invasionis, incrementi, status, declinationis, crisium, *cet.* formari solet *morbi nomen*, ut itaque hoc oriatur, si phaenomena quadrant. Sed a nomine, hodie praesertim adeo mutabili, ipse differt morbus, qui pathematum causam proximam involvit, et vel solidarum vel fluidarum partium, vel utrarumque, eamque admodum variam, laesionem, supponit, in qua emenda vel tollenda adlaborare debet medicus. Status autem quisque laesionis talis sese per sua signa prodit, ita ut ex his collectis ad hunc statum, ut ex phaenomenis, collective sumtis, ad morbi nomen, concludere possimus. Dantur quoque signa, quae propria sunt morbo, ut punctiones stabiles cum febre, in sic dicta pleuritide, flavus color in ictero, rubor,

bor, tumor, calor, dolor in inflammatione, tactus a cathetere in calculo, *cet.* Haec pathognomonica audiunt.

§. 3.

Inter tot signorum fontes autem is praesertim eminet, quando e *loco dolente* aliquid judicandum est. Saepiuscule enim hunc, prae aliis, locum accusare solent aegroti, quem pro morbi sede habent. Multum quidem abest, ut ibi semper sit morbi sedes, ubi eam esse aegroti putant, ut potius maxime opus sit medico genuino discernere, an pars quaedam per se, vel per consensum varium, patiatur: et confusas saepe pathematum et causarum occasionalium narrationes in ordinem quendam redigere, causas et nexum evolvere, unde ingenui et docti medici, et vulgaris clinici, emergit differentia. Sed oportet tamen ad dolentem locum, ad ejus a statu naturali deflexionem, attendere, si praesertim mutatio quaedam externe in oculos incurrit. Dantur itaque et signa, ex habitu externo desumta. Tacemus externos morbos, vulnera, luxationes, fracturas, tumores aliosque organicos morbos, et eos, qui a mala conformatione pendent. Absque autem violentia externa, in parte quadam corporis humani externa mutationes observantur, e quibus ad causam, vel effectum, morbi concludere fas est. *Facies* e. g. saepiuscule morborum index est *a*), cum ejusdem mutatio destructionem humorum, consumtionem humorum, irritationem fibrarum, *cet.* notare possit, et *frons*

K 2 ani-

a) Lommius observ. medic. pag. 274. Stahl de facie morborum indice.

animi janua quoque ſit, et uti oculi valent, ita totum corpus *b*). Quantae eſt conſiderationis, et diverſi ominis, *labiorum efflor(ſcentia c*)! Quantopere *verticem* dolore conqueruntur, ad clavi infixi, vel glaciei fruſti ibi haerentis, ſpeciem! quantopere *dorſi dolorem* accuſant *d*), et ſenſum dolorificum circa *umbilicum*, circa *anum*, circa *veſicae collum!* Certe maxime in his neceſſaria eſt medico ſcientia anatomica, et ſitus et connexio partium, praecipue autem comparatio functionis laeſae et ſanae *e*), ut quoque interdum poſſit ex his determinari locus, in quem metaſtaſis quaedam cadat *f*). Sed ea uberius in praeſenti dilucidanda non ſunt. Subſiſtamus tantum circa nobilem quandam particulam, et delicatulam, corporis humani peripheriae, et contemplemur SCROBICULUM ſic dictum CORDIS, videamus ejus conſtitutionem, et ſigna cum conſectariis ex eodem haurienda.

§. 4.

SCROBS antiqua vox eſt, quae idem deſignat, ac *foſſa* vel *fovea*, itaque SCROBICULUS, more diminutivorum, parvam foveam, ſeu foſſam, notat. Quando nunc corpus humanum nudum ſpectamus, in ea regione, in qua thoracis cavitas antice terminatur, et ea abdominis incipit, concavitatem, quandam ſeu depreſſionem ſuperfici-

b) HIPPOCRAT. Epid. VI. Sect. IV. n. 26.

c) Ill. PRAESID. diſſ. de efflorefcentia labiorum §. 4. 15. 16.

d) Conf. Ill. PRAES. diſſ. de notialgia §. 6. 8. ſeq.

e) BOERHAV. Inſtit. med. §. 906. 907.

f) BOERHAV. Inſtit. §. 955. Ill. ISENFLAMM. diſſ. de excoriatione morborum comite §. 21.

ficialem, plus minus latam, vel profundam, conspicimus. Hanc quoniam supra eam vicini cordis motum animadvertimus, veteres jam *cordis scrobiculum* nuncuparunt *g*). In media hac cavitate duriusculum mucronatum corpus, et visu et tactu, reperimus, quod sterni appendix est, et a figura processus ensiformis, seu cartilago Xiphoides, vocatur, quae interdum in duas partes fissa, et nunc magis nunc minus prominens est, in junioribus mollior, in senibus fere ossea. Foramen saepe in medio reperitur, per quod vasa mammaria transeunt *h*), quae quoque in aliis subjectis a latere epiphyseos Xiphoideae e pectore egrediuntur, et cum vasis epigastricis re vera, si interna, quae tamen in mammis cum externis communicant, praecipue spectes, in facie interna musculorum rectorum abdominis communicationem alunt *i*). Sterni membrana hunc processum quoque investit, sed ex media planitie ejus externa ligamentula singularia bina pronascuntur, quae utrinque divergendo sursum procedunt, versus insertionem cartilaginis costae septimae verae *k*), quae cartilaginem roborant, ut tractionibus musculorum rectorum abdominis, qui ad latera ascendunt, et ad cartilaginem quoque accedunt, resistere possint. Sternum viscera thoracis anterius tegit et descendit, et in respiratione

 ope-

g) WINSLOW Exposit. anat. T. III. p. m. 253. §. 79.

h) de HALLER Element. Physiolog. Tom. III. p. 14. BARTHOLIN. Anat. p. 518.

i) WINSLOW Expos. anat. Tom. III. p. 22. §. 90. p. 84. §. 60.

k) WEITBRECHT Syndesmolog. *Petropol.* 1742. p. 122. 123. Fig. 49. f.

operatur. Praecipue autem ufus Xiphoidis cartilaginis, quae non fine ratione mobilis facta eft, in eo confiftit, ut diaphragma, quod ipfi, in fuperficie interna, fafciculo fibrarum fingulari, adnatum eft *l*), debite explicari poffit *m*). Extrinfecus mufculus praecipue abdominis obliquus afcendens, nec non transverfus, in offe mucronato finitur *n*). Ad vitalem itaque diaphragmatis motum, cartilago enfiformis, ejusque mobilitas, requirebatur, et ea propter producta eft, cum alias, ob coftarum cartilagines, utrinque divaricatas, ftabilis, cum mobilitate quadam, locus, ad actionem mufculorum neceffarius, non adeo commode daretur.

§. 5.

Dum fafciculi fibrarum carnearum diaphragmatis, orientis ab adpendice fterni, ejusque facie poftica, ad fepti centrum tendineum migrant, intra eos, et mufculum majorem ipfum diaphragmatis, ortum a coftis fpuriis, ab utroque latere relinquitur fpatium, veris mufculofis fibris vacuum. Sed in eodem loco fibi membranae intimae pleurae et peritonaei occurrunt, et fpatium clauduut, quod interdum pinguedine refertum eft *o*). Hoc fpatium ab utroque latere cartilaginis enfiformis foffulas format, quae maximam fcrobiculi cordis concavitatem efficiunt, quae demum in apice mucronis centrum quoddam agnof-

l) de HALLER de mufc. diaphrag. §. 3.

m) P. A. BOEHMER inftit. Ofteolog. pag. 240.

n) de HALLER Elem. Phyfiol. Tom. III. p. 66. 68. WINSLOW Expof. anat. Tom. II. pag. 89. 98.

o) de HALLER de mufcul. diaphragmatis §. 3.

agnoſcit. Reſpondet plerumque Xiphoides cartilago ventriculi parti fere mediae, ſed magis verſus pylorum vergenti. Nihil itaque *Cor* proprie ad ſcrobiculi formationem confert, ſed in vicinia obſervatus cordis motus fere nomen ipſi dedit: quanquam largiamur, corde ipſo vere dolente, et palpitante, etiam prope hunc locum moleſtias indicari. Neque pericardium proprie ſcrobiculum cordis format, quanquam hic tertius quaſi pleurae ſaccus partim ſterno ſuperiori, partim tendineae diaphragmatis parti, adhaereat. Quatenus autem ante cor fovea haec eſt, eatenus etiam a corde nominatur, veluti quoque regio epigaſtrica, cujus initium ſcrobiculus eſt, cum ſuis lateralibus, ex eodem fundamento, termino praecordiorum ſalutatur *p*).

§. 6.

Incipit itaque a ſcrobiculo cordis abdominis cavitas, quae in regiones quatuor cardinales, epigaſtricam ſcilicet, umbilicalem, hypogaſtricam, et pubis *q*), quae porro ſuas laterales, hypochondriacas nempe, lumbares, iliacas, et inguinales, habent, dividi ſolet. In principio itaque epigaſtricae regionis animadvertimus ſcrobiculum cordis, ubi quoque eundem, artis lege, exprimere ſolent pictores et ſculptores. Cum autem tela celluloſa ſubcutanea, quae adipem continet, non in omnibus ſubjectis eadem ſit,

 pa-

p) Ill. SCHMIDEL diſſ. de praecordiis. pag. 5.

q) Quae quidem minor reliquis eſt, et pelvis cavitatem praecipue ſub ſe comprehendit, ut ideo eam ab hypogaſtrica ſeparare fas ſit.

patet inde, ſcrobiculi foveam, pro obeſitatis vel maciei, in utroque ſexu, et in ſequiori pro mammarum ratione varia, nunc magis nunc minus animadverti.

§. 7.

Sed et ſcrobiculus cordis, cum a cartilagine enſiformi, a diaphragmate, a muſculis abdominis aſcendentibus et transverſalibus, et rectis, et a ſpatio, quod a carne diaphragmatis relinquitur, formetur, et ſubjectus ipſi ſit ventriculus: his cunctis autem partibus, praecipue ſub vario corporis habitu, v. c. ſtatione, ſupinatione, pronatione, *cet.* ſua ſit mobilitas et mutabilitas, patet inde, non ſemper eandem eſſe faciem ſcrobiculi, ſed poſſe foveam expleri, et communia integumenta cum muſculis attolli, ideoque tumidam reddi regionem epigaſtricam, quam et cum ſuis lateralibus, hypochondriis puta, uti §. 5. indicavimus, praecordia adpellare ſolent. Poſſe quoque augeri concavitatem, ut loco ſcrobiculi fovea conſpiciatur, quae ad pollices et lineas menſurari queat. Porro cum diaphragma, et partes ipſi ſubjacentes, ſenſibiles omnino ſint, ſive fibrarum tonum, ſive ipſas nervorum phrenicorum, paris vagi, et intercoſtalis, ramificationes, alibi deſcriptas, conſideres, hunc locum certe dolere, et vario modo in dolorem verti poſſe, facillime quisque, cognitione hujus loci inſtructus, concedet.

§. 8.

Et certe ſunt, qui in pluribus morbis in hoc praecipue ſcrobiculo moleſtias accuſant, et tantum

tum non ſemper locum ingrato ſenſu adfectum digito monſtrant. Nunc enim preſſionem cum duritie, nodi, nuclei, pali, vel clavi, inſtar, nunc morſicationem, ardorem, et ſpaſmum, ut in ſoda et cardialgia, et ſingultu et vomitu, accuſant. Nunc inflata admodum fovea haec eſt et tumida, ut veſtimenta, et in infantibus faſcias, relaxare neceſſe ſit. Nunc in foramen, digitis explendum, ſcrobiculus abit, ut videatur ad dorſi ſpinam procedere, ſicuti et ſimul in dorſi regione, ſcrobiculo e diametro fere oppoſita, ſenſatio ingrata oritur. Nunc anxia eſt admodum reſpiratio, et de profundo hoc pectoris termino ſuſpiria, aëremque, adducere videntur aſthmatici, aliique aegroti. Nunc palpitationes cordis ex parte hic ſentiunt. Nunc vertiginoſi ſimul de ſcrobiculo conqueruntur. Hae quidem querelae in morbis praecipue chronicis obſervantur. Sed et in acutis et febrilibus non minus obveniunt. Referuntur enim praecipue in febribus bilioſis, ante vomitus, vel nondum digeſta vel evacuata ſaburra peccante. Referuntur in morbis exanthematicis, ante exanthematum eruptionem. E quibus omnibus facile colligitur, querelas de ingrate affecto cordis ſcrobiculo non minimi momenti eſſe, apud rationalem medicum, debere, et e phaenomenis, eorumque, rationibus inter ſe comparatis, ſcrobiculum varia ſigna ſubminiſtrare poſſe, imo et indicantia, e quibus indicationes procedant.

§. 9.

Quando itaque de male affecto ſcrobiculo cordis inſtituitur querela, maxime attendendum

medico eſt, quaenam ex iſtis partibus, quae ſcrobiculum componunt, vel ei vicinae ſunt, patiatur, unde patiatur, an idiopathice vel ſymptomatice? *cet.* Inter nobiliora autem loca in homine referendum eſſe ſcrobiculum, quique injurias non facile fert, ex partium brevi hiſtoria §. 4. 5. 6. 7. elucet. Quapropter mirandum non eſt, percuſſiones huic loco illatas, etiam absque vulnere, ſaepiuſcule lethales evadere *r*), cum in homine nato praecipue vitalis diaphragmatis motus, ſalva ſanitate, infringi, vel ſalva vita aboliri, nequeat. Hinc et ſcopo medico legali notandum venit, in inſpéctione partium externarum cadaveris cujusdam, luſtrationem conſtitutionis ſcrobiculi cordis, et regionis vicinae, non infimum obtinere locum, cum ex ejus tumore, depreſſione ſugillatione, ad alias luſtrationes et concluſiones via patere poſſit *s*).

§. 10.

Ad idiopathicos porro morbos partis noſtrae, mala oſſium et cartilaginum thoracis conformatio pertinet, ſiquidem in gibboſis, rhachiticis, et ubi coſtae, cum vertebris et ſterno, conum detruncatum, quam figuram oſſa thoracis alias conſtituunt, non rite formant, etiam muſculorum diaphragmatis inſertiones ſitu variant, et impediunt, quo minus fornicem debitum conſtituat, et rite ſeſe explicet, unde in tali caſu reſpiratio ori-

r) E percuſſione ſcrobiculi cordis, a pugno, mors cita, cum ſplene diſrupto. TISSOT *Anleitung für das Landvolk* p. m. 432.

s) V. HEBENSTREIT Anthropolog. forenſ. ſect. II. membr. II. Cap. I. §. 26.

oritur difficilis, et circa ſcrobiculum quoque moleſtia.

§. 11.

Ipſa quoque appendicis enſiformis mala conſtitutio, etiam aliis partibus injuriam infert, et efficit, ut circa ſcrobiculum oriatur ſenſatio ingrata. Sic Xiphoidea cartilago, cujus longitudo communiter pollicem, et quod excutrit, aequat, interdum ad aliquot pollices producitur *t*) unde non tantum incurvatio corporis admodum dolorifica evadit, ſed et ventriculus, cui reſpondet cartilago, et ſiniſter interdum hepatis lobus, ex preſſione, ſuos patitur dolores. Quodſi nimis mucro introrſum prematur, et curvetur, eadem oritur moleſtia, cum et diaphragmatis carnes vellicentur, et ſubjectae partes, ventriculus praecipue, maxime cum repletus aſſurgat, laeditur, unde, ſi apud infantes mala haec fuerit conformatio, frequentius vomunt, ejulant, et in atrophiam incidunt, niſi forte digito admoto apex iterum elevari, et in naturalem ſitum reſtitui queat *u*).

§. 12.

Effloreſcentes et protuberantes mammas cum in ſexu ſequiori expromere ſoleant, quanquam hoc non ſemper eo fine faciant, ut aſſuefiant propinationi lactis infanti legitimo, vel propinent reapſe, et ſaepe commonſtrent; quantum huic ne-

t) V. Palfyn Chirurg. anatom. T. I. Edit. Germ. *Norimb.* 1760. p. 153.

u) V. praeter Pisonem, Codronchium, Zacutum, Ludov. Septalii Lib. un. de morbis ex mucronata cartilagine evenientibus. *Mediol. 1632.*

negotio aptae ſint, hac ipſa tamen veſtitus ratione declarant, quantum, et in regimine, conſuetudo fieri poſſit altera natura, cum adeo debiliores et ſenſiliores femellae, non obſtante frigore, plus minus, variaque decoratione, nudato pectore ſaepe incedant *x*), et dentur, quorum ipſe ſcrobiculus cordis, cum hoc ſexus diſcrimine, viſui exponatur. At ne circa hanc in apricum expoſitionem, vel etiam nimis arctam conſtrictionem, in nonnullis, unde papillarum ad futurum uſum mala aptitudo, quidquam capiat detrimentum, optandum tamen videtur. Male autem ſibi conſulunt eae virgines femellaeque, quae non tantum cataphractis inferiorem thoracis partem, et abdomen, nimium coërcent, ut junceae videantur, et ſpectentur ut ipſae, ſed et aſſerculis lignis, vel lamina ferrea, *planchette* dicta, perpendiculariter cataphractae incluſa, junceam figuram conſervare, naturaeque dona augere, ſatagunt, re ipſa autem malo hoc artificio, et viſcerum mediae et infimae cavitatis compreſſione, functiones eorum laedunt, ſed et cartilagini enſiformi, et ſcrobiculo, vim inferunt. Modica autem compreſſio praeſtat, ſi apex cartilaginis nimis elevatus, et ſurſum recurvus, veſte ſuperinducta, ſenſilem cutem in dolorem vertit.

§. 13.

Cor hominis, ſi ejusdem fibrarum, admodum inter ſe contextarum, compagem conſideramus, difficillime explicabile eſt, ut tamen fuerint

x) Conf. D. Jo. Geo. Zimmermann *von der Erfahrung in der Arzneykunſt.* Zürich. 1764. Vol, II. p. 548. 626.

rint magni viri, quorum induſtriae hanc explicationem debemus *y*). Sed, ſi a deo omniſcio recedimus, inperſcrutabile potius fere eſt cor, ſi hanc vocem in ſenſu magis morali ſumamus, in quo et ſaepiuſcule in ſacris litteris obvenit *z*), cum, quamquam cordis, ſeu potius voluntatis, motus per varia ſigna pateſcant, tamen et haec vario modo occultentur, homines autem fallant, et fallantur. Quae vero circa cordis foveam, ejusque alterationes porro perſcrutanda veniunt, et pro viribus explicabimus, et phaenomena ad rationes revocabimus. Facile autem ex iis, quae §. 4. ad 7. adduximus, patet, maximam alterationem ſcrobiculi cordis deberi *diaphragmati*, quippe cujus a cartilagine enſiformi initium, et ad cartilagines coſtarum adhaeſio, eundem maxime efficit. Non plane ſententiam docti viri *a*) noſtram nunc facimus, ac ſi diaphragma centrum ſit, uti omnium membranarum, eorumque processuum, ſic et centrum, ex quo omnes paſſiones noſtrae oriantur, et quorſum omnes motus determinentur; ſed influxus hujus ſenſilioris et nobiliſſimae membranae muſculoſae in tot pathemata corporis humani apertus eſt, ſi connexionem cum vicinis partibus, ciborum transmiſſionem, venoſi ſanguinis refluxum, ſpectes, et ejus-

y) V. Loweri Tract. de Corde. *Lugd. Bat.* 1708. Cap. I. per totum.

z) Jerem. Cap. XVII. v. 9. Prov. Salom. C. VI. v. 18.

a) de la Case Idée de l'homme phyſique et morale, pour ſervir d'introduction à un traité de medecine. *Paris.* 1755. Cujus libri verſio germanica quoque prodiit, in *Med. u. Moral. Schriften* des H. de la Case. *Leipz.* 1765. Vid. P. I. pag. 112. P. II. pag. 13. 84. 322.

ejusdem in refpiratione energiam, et cum mufculis abdominalibus fymbolifmum, et in vifcera quoque abdominalia actionem, et ab his reciprocam quoque *paffionem*. Affecto itaque diaphragmate, circa cordis quoque fcrobiculum affectio aderit, ficuti quoque haec fovea, aliunde alterata, alterationem ad ipfum diaphragma transmittere poterit.

§. 14.

Nunc diaphragma praecipue alteratur a vifcerum in regione epigaftrica, ejusque lateralibus, fitorum, et cum reliqua infimi ventris cavitate connexorum, alteratione, quae ex fimplici membranacea, et nervea, et mufculofa, et vafculofa connexione oriri poteft. Haec multis modis in ftatu acuto et chronico contingit. Ideoque in utroque affectio fcrobiculi, et ejusdem cum aliis partibus confenfus, vel auctus vel imminutus quoad actionem, obtinere poteft.

§. 15.

Paraphrenitis olim pro fola inflammatione diaphragmatis habita eft. Sed et obfervationes docuerunt, et diaphragmate inflammato vifcera non tantum thoracis, fed et praecipue abdominis pati, et febrium malignarum et paraphrenitidis magnam effe communionem *b*). Sicuti quoque et e pleuritide et peripneumonia, et e ventriculi et inteftinorum, hepatis, lienis, imminente vel praefente inflammatione, diaphragma pa-

b) b. BRENDEL de cognat. paraphrenit. et febrium malign. *refp.* BIEDERMANN. Goetting. 1752. §. 4. 15. Conf. b. PLATNERI Ars medendi, in fine §. 193.

patitur, unde ex ejus alteratione difficilis ejusdem explicatio et constrictio, respiratio anxia, singultus, *cet.* oriuntur. Inde frequentes circa cordis scrobiculum angustiae, dolores. Quae pathemata porro augentur, si materia corruptioni proxima, *biliosa*, vel mucosa nimis viscida, et nimis adhaerens, est, qualis quoque in nonnullis intermittentibus praesto est. In febribus praecipue biliosis, et sic dictis mesentericis, vel potius intestinalibus, acutis, minera morbi haeret in primis viis, quae per vomitus, vel per alvinam excretionem, exitum desiderat. In illis praecipue summa angustia adest, ex qua talem febrem, ab anxietate cum nausea et conatu vomendi, veteres jam *asodem* nuncuparunt *c*). Quodsi autem aegroti sedem morbi, et ex eadem affectum diaphragma, digitis monstrare solent, tum circa scrobiculum, qui tum magis una cum praecordiis, malo signo *d*), intumescit, dolores accusant.

§. 16.

Sed angustiam quoque, et dictos dolores experiuntur, quando *exanthematum* variorum eruptio instat. Praejudicium quidem est, si cunctas angustias pro signo secuturi exanthematis, purpurae praecipue, habent, quod itaque eo magis fit nociuum, si ad regimen calidum, et ad expulsionem per calidiora medicamenta, properant. Sed si reliqua signa quadrent, potest tamen angustia nuntius esse secuturi exanthematis, siquidem ea perit, et allevantur aegroti, si ad peripheph-

c) Cf. diss. sub ill. PRAES. hab. *de febre asode.* Erl. 1764.

d) LOMMIUS obs. med. L. III. p. m. 279.

pheriam corporis deponitur noxia materia: et ipsa angustia vasorum sanguiferorum, praecipue in thorace, nimiam repletionem, et orgasmum supponit, et auctam vim cordis, quod nunc ingruit, crisin molitur, et mutando crudo in coctum, conatur, ut sic

Vitae luctando destruat hostem.

Quocum negotio cum frequentior respiratio conjuncta sit, etiam diaphragma cum antagonistis suis, abdominalibus scilicet musculis, celerius movetur, adeoque circa scrobiculum molesta oritur sensatio.

§. 17.

Extra autem febrem plures circa scrobiculum cordis oriuntur molestiae. Earum singularis plane interdum est origo, quando in isto spatio, quod fibris carneis diaphragmatis destituitur, et ubi pleurae et peritonaei membranae sibi occurrunt §. 5. et in quarum cellulosa substantia adeps interdum congeritur, vera *steatomata* emergunt, quae difficilis respirationis causae insuperabiles existunt *e)*. Ut tamen non absque exemplo sit, *tumorem hydropicum, saccatum*, qui ad latus sinistrum cartilaginis ensiformis, magnitudine dimidium ovi gallinacei superans, surgebat, et intra costam quintam et sextam, ubi costae cum cartilaginibus sterni cohaerent, in ipsa thoracis cavitate haerebat, sectione felici sublatum esse *f)*.

§. 18.

Notissimus est, inter infantum morbos, adfectus quidam, quem *Cardiogmum*, das *Herzgespann*,

e) HALLER de muscul. diaphragm. §. 3. not. *c)*.

f). V. ill. KALTSCHMID *progr. inaugur.* de hydrope pectoris saccato rarissimo. *Jen.* 1765.

spann, vocant. Is praecipue praecordiorum tumore sese manifestat, ita ut scrobiculi fovea plane dispareat, ejusque loco tumor exsurgat, ex quo dolorem, magno ejulatu, tenelli indigitant. Falsissime autem ab imperitis mulierculis subluxatio quaedam, quae forte per ancillarum incuriam, vel dum infantes nimis inquieti fuerant, facta sit, semper hic accusatur, vel quoque concretio quaedam, *das Anwachsen.* Non equidem utrumque, utpote interdum factu haud difficile, plane negabimus. Sed semper vel ad violentas extensiones confugere, vel ad pressiones, pollicum, oleo inunctorum, ope, ut faciunt mulierculae, tortura magis quam medela est. Oritur potius hic scrobiculi tumor, a ventriculi tumore, qui vel coagulato lacte, vel pulticula spissa, vel potu frigido, vel flatibus, repletus est, unde is versus diaphragma nititur, quod in sua debita expansione et actione impeditur, atque thoracis efficit angustiam. Accedit saepe redundantia, a sudore represso, a materia ab achoribus, crusta lactea, aliisque exanthematibus, intus conversa. Quapropter hic et varia evacuantia, et lenia carminativa, locum habent, sicuti et modestae frictiones quadrant, si praecipue secundum eam directionem instituantur, ut e ventriculo contenta versus duodenum promoveantur. Sub ventriculo tumor discutitur, et praecipue flatus promoventur, si frictio, quae et sacculo, speciebus carminativis repleto, institui potest, directionem intestini coli sequatur, et incipiat a regione iliaca dextra, et arcus figuram versus epigastricam, et dein iliacam sinistram, describat, unde saepe flatus incarcerati cum euphoria protruduntur.

§. 19.

Similia autem pathemata adulti quoque patiuntur, quando praecipue ventriculus, et intestinorum canales, *flatibus* referti sunt, vel cruditates variae primarum viarum adsunt, unde similis diaphragmatis, et ipsius scrobiculi, mutatio oritur. Mutationum autem fiendi modos, causasque, nunc hoc loco eo minus repetendas ducimus, cum integrum hoc pensum pathologico practicum ampliore sermone, et ex instituto Jll. PRAESES prosecutus sit *g)*. Patet autem ex scrobiculi cordis historia, posse etiam in talibus casibus, nisi sanguineum negotium, saepe et complicatum, interdum vetet, vel individualis quaedam sensibilitas, medicamenta carminativa externa cum fructu applicari, praecipue in non admodum obesis, cum sedem etiam mali attingere queant. Possunt itaque sacculi stomachici, balsamis sic dictis vitae, spiritu matricali, lavendulae, anthos *cet.* irrorati, scuta stomachalia, ex emplastris appropriatis confecta, regioni epigastricae et umbilicali applicari. Immo et charta bibula complicata, et aqua quadam carminativa impraegnata. Potest scrobiculus illiniri balsamo vel oleo nucistae, vel alio balsamo sicco. Quae topica cuncta, si observatio reliquarum regularum diaeteticarum et therapeuticarum simul accedat, saepe femellis, *vaporibus* sic dictis subjectis, magis proficua sunt, quam ornamenta illa moderna, *prétensions* dicta, quae de collo ad scrobiculum pendent.

g) Abhandlung von den Blaehungen, als einer oft verborgenen Ursach schwerer Zufaelle. §. 13. 14. 17. *seq.*

§. 20.

Adſunt in diaphragmate, praeter hiatum inter ejus appendices, qui arteriam aortam, et thoracicum ductum transmittit, bina foramina, alterum dextrum, obtuſe quadratum, in tendinea magis ſepti parte, per quod vena cava aſcendens tranſit, et ſtatim ſanguinem omnem abdominalem, et partium inferiorum, ad dextrum cordis ventriculum reducit. Hoc foramen non immediate quidem ſubjacet ſcrobiculo, ſed hic tamen alterari poteſt, praecipue autem admodum magna anguſtia thoracis, et ſumma cordis palpitatio, oriri, quando ſtagnationes in hepate adſunt, et difficilior ſanguinis per hoc viſcus, mole magnum, diſtributio: quale quid non tantum in hypochondriacis obſervatur, ſed praecipue in *ictero h)*

§. 21.

Sed alterum et ſiniſtrum foramen ſepti in ejus carnea parte eſt, quod oeſophagum transmittit, quodque ſtringi et relaxari poteſt, ab ipſius ſepti hujus tranſverſi *muſcularibus fibris.* Hae oeſophagum ambeunt, atque ita ſuperius ſeu ſiniſtrum ventriculi orificium naturaliter claudunt, ut oeſophago opus ſit, deglutitum bolum, ope periſtaltici motus proprii, in ventriculum urgere. Hoc orificium ſiniſtrum ventriculi, partim multis vaſis, arteriis a coeliaca oriundis, venis demum in venam portae confluentibus, gaudet. Partim autem ipſi multi et inſignes nervi ſunt, quos generat praecipue octavum par, duobus plexubus oeſophago injectum, quod quoque in diaphrag-

 ma

h) V. ill. PRAESID. Obſerv. in FRAENK. SAMML. Vol. II. P. XI. pag. 320. ſq.

ma ſeſe immergit. Hinc admodum ſenſile hoc orificium ventriculi eſt, ut ratione ſenſilitatis cum lingua quoque certare poſſit, ſi quidem acria, quae lingua non adeo diſcernit, ſtomachum alterant. Cor Graeci quidem καρδίαν vocant; ſed antiquiſſimis jam temporibus eo nomine quoque ſuperius ventriculi orificium venit, ut *cardiacam* adeo *paſſionem communem* eam dixerint, quae ſubſtantiam in ſtomacho atque ore ventris habuerit, ubi etiam morſicatio ſequatur dictarum partium *i)*. Similis eſt autem, ingratiſſimo ſenſu et vehementia, cardialgicus dolor illi, qui cordis eſt. Et a καρδίᾳ ventriculi ad ipſum cor propagari poteſt, ſiquidem ad nerveum plexum cardiacum, etiam par octavum, ejusque ramus recurrens, accedit, cujus utriuſque ramuli varie inoculati, et confuſi cum intercoſtalibus ſunt. Unde et in cardialgia cordis quoque ſaepiuscule palpitatio, et thoracis anguſtia. Ut tamen reciprocum nunc nexum quoque non negemus, ſiquidem eatenus quoque et a corde proficiſcuntur praecordiorum affectus, quatenus cor, modo hic non explicabili, vel ex propria voluntate et deſiderio vario, vel ab injuriis, inſidiis, et turbis, quibus homo homini lupus eſt, adficitur, unde in animi pathematibus plerumque ventriculus, et in praecordiis ſita viſcera, ſua patiuntur, et ſaepe ſatis gravia, incommoda.

§. 22.

Dirus ſaepe morbus vera cardialgia eſt, ut etiam fuerint, qui ſe evadere non poſſe clamitent,

i) V. Cael. Aurelian. de morb. acut. et chron. Lib. II. C. XXX. p. m. 145. et C. XXXV. ubi vetuſtiſſimus poſt Hip-

tent, nisi dolens admodum locus aperiatur *k)*, et qui de consciscenda morte cogitarint. Circa scrobiculum vero ingratissimum nunc sensum experiuntur, qui saepe adeo alteratur, ut foramen aliquod profundius formet, et videatur scrobiculus versus interiora retractus, uti saepiuscule vidit Jll. PRAESES, quale phaenomenon aliunde vix derivare possumus, quam a spasmo orificii ventriculi sinistri, unde diaphragma quoque in consensum trahitur, et spastice contractam etiam foveam cordis retrahit. Cuncta symptomata augentur, si simul dextrum etiam orificium, et ipse ventriculus a communi labe affectus fuerit, et ex eadem ratione nunc *singultus*, nunc *nausea* et *vomitus*, instet, et vertigines, cephalalgiae, aliquando convulsiones, et deliria, et lypothymiae cum sudoribus frigidis, accedant, quae ex tractis in consensum nervosis partibus explicare fas est. Materiales causae autem variae esse possunt, ut praeter ea, quod *deglutita* quoque ossicula, aliaque, hunc locum gravissime infestare possint, nunc, ex vitio, retrograda *bilis* stomachum vexet, nunc *saburra acris*, acida, ammoniacalis, peccet, nunc *vermes* rodant et terebrent, nunc *flatus* distendant, nunc tenacis *muci* adhaesio gravet, nunc ipsum *venenum* in culpa sit *l)*. Interdum tolerantia *fames* et *sitis* ex nervorum nudarum ventriculi attritu ingratum efficit sensum. Ut tamen quoque non negligenda sit

 red-

HIPPOCRATEM auctor pro idiotis habet, qui oris ventris dolorem pro cordis dolore habent.

k) V. ill. RICHTER *diss.* de Cardialgia. *Resp.* D. KOELER. *Götting.* 1750. §. 1. 2. 9.

l) TEICHMEYER Instit. med. legal. Cap. XX. Quaest. 5.

redundantia sanguinis, siquidem cardialgiam cum negotio menstruo et haemorrhoidali conspirare *m)* quoque observamus. Quapropter sollicite in hoc affectu, hypochondriacis et hystericis familiari, distinguendae sunt causae, cunctarumque signa diagnostica, anamnestica, concomitantia, eruenda, nec una tantum methodo affectus sublatio tentanda, siquidem v. c. carminativa flatus dispellunt, ructus allevantes movent, digestionem juvant, sed in sanguineo negotio oleum camino addunt.

§. 23.

Adfectus quidem, quem *sodam* vocare solemus, non inter sonticos adeo refertur, cum rosionis seu ustionis, circa scrobiculum cordis, sensus magis pro molesto quam periculoso habeatur, et saepe transitorius sit. Sed ex ipsa adfecti loci consideratione patet, non plane vilipendendum eum esse, cum sedes morbi ipsum quoque os ventriculi, tam sensile, sit, atque facillime quoque in ipsam cardialgiam transeat, atque easdem quoque causas agnoscat, cum acres materiae, bilis, restrictus circa ventriculum sanguis, pinguia et rancida assumta, fermentescibilia, refrigerium corporis peripheriae, et ipsius scrobiculi, flatus, vermes, *cet.* in culpa esse queant *n)*. Ut ideo quoque non una sit sodae curatio, nec v. c. cancrorum lapides, nec morsuli contra sodam, nec amygdalae dulces, utut suo tempore proficua, sem-

m) V. b. PLATNERI Ars medendi *Lips.* 1765. §. 452. 6. IUNKERI Consp. med. pract. Tab. CV. p. 824.

n) Conf. *Diss.* sub. praesid. ill. BUCHNERI a D. ACKERMANN habita *Hal.* 1762. de soda, ut morbo saepe gravi.

ſemper negotium abſolvant, ſed nunc digeſtiva et evacuantia, nunc mucilaginoſa, involventia, potulenta theiformia, diluentia, nunc acida dulcificata, et liquores anodyni, nunc alia carminativa, nunc nitroſa temperantia, nunc ipſa venaeſectio, vel modeſta haemorrhagiarum naturalium provocatio, in ſoda et cardialgia praeſtet. Spirituoſorum praecipue abuſus damnandus hic eſt. Haec enim quamquam ſaepius flatus diſpellant, et inducto novo ventriculi ſtimulo, ad tempus juvent, tamen praeter ea, quod etiam ex ſtimulo ſanguinis orgaſmum concitent, ipſas ventriculi fibras nimis ſtringunt, corrugant, indurant, ſicuti in cadavere foeminae, quae, ob cardialgias, frequenter quoque vini aduſti hauſtus ſumſerat, ill. PRAESES invenit fibras ſic dictas ventriculi longitudinales, praecipue in ejus fundo, ſeu potius arcu majori, admodum induratas, et in faſciculos, ſeu ligamentulorum formas, redactas, ventriculumque in ejus medio ita contractum, ut binos ſaccos ſimularet.

§. 24.

Facile denique ſcrobiculus cordis in conſenſum ducitur, quando integrum abdomen patitur. Hujus rei exemplum in *hydrope* aſcite, nec non in *tympanitide*, habemus. Serum enim, in abdominis cavitatem extravaſatum et effuſum, et viſcera inundat, comprimit, mole ſua deſcenſui et debitae diaphragmatis actioni reſiſtit, pectus anguſtat, ſcrobiculum in tumorem elevat, gravesque ſic moleſtias creat: quae cuncta etiam de aëre, quatenus fluidum elaſticum eſt, valent, quod ventriculo et inteſtinorum canali incluſum,

 ſaepe

ſaepe et in cavitate abdominali contentum, partes cingentes diſtendit, et muſculos quoque abdominales, rectos praecipue, ad contractionem ſollicitat, unde circa ſcrobiculum ſenſus quoque ingratiſſimus oritur.

§. 25.

Poſſemus in tali ſtatu aliquam quoque cauſam in vaſorum epigaſtricorum cum mammariis, quae ſcrobiculum perreptant, §. 4. anaſtomoſes rejicere, quoniam ex ſpaſmo dictarum partium, etiam liber ſanguinis circulus per haec vaſa impeditur, et ſic ipſi ſcrobiculo injuria fit. Sed cum vaſa ea exigua ſint, neque adeo magna ex eorum alteratione damna emergant, in ſola eorum commemoratione ſubſiſtimus. Plurium autem pathematum et graviorum cum mentionem fecerimus, quorum ſignum ſcrobiculus cordis ſubminiſtrare poteſt, loci hujus dignitas, et neceſſaria conſideratio inde apparet. Nos autem nunc vela contrahimus, atque ut mortales, uti corde puri et mundi *o*) et a conſcientiae, quae interdum dormit, evigilans autem graviter anguſtat *p*), labe immunes, ſic a morbis cordis, ejusque ſcrobiculi, liberi ſint, vel medica ope quoque, adſpirante Deo, liberari queant, ſincere precamur.

o) Matth. Cap. V. v. 8.

p) Fraenk. Samml. Vol. VI. P. XXXV. p. 415.

VI.

VI.

Dr. JOAN. FREDERIC. ACKERMANN

resp.

GEORG. GUILIELM. FEVERLEIN.

Diſſert. ſiſt.

Praeſagia medica ex praecordiis.

Gottingae, 1752.

De Praeſagiis praecordiorum.

§. I.

Qui libros veterum medicorum et inprimis HIPPOCRATIS animo paullulum attentiori legerit, ille, puto, non poterit non injucundiſſimam quandam et venerabundam naturae admirationem rapi, quae periculi a morbis metuendi tot interpretes voluerit eſſe et monitores. Nemo ſane veteribus, quippe ad aliena, quae diffuſam magis, quam neceſſariam eruditionem produnt, haud temere delapſis ſtudio et induſtria in iis obſervandis naturae viis et monitis major noſtro

 aevo

aevo exſtitit. Frons, oculi, vultus, aures, naſus, labia, lingua, fauces, reſpirationis molimina, arteriae, cutis, veſica, alvus, lumbi, praecordia, ſenſus, artus omnes ac motus magnitudinem et perniciem aegritudinis, qua corpus conflictatur, eloqui apud eos et totidem quaſi linguis enarrare inveniuntur. Nempe non tecte, ſed aperte natura agit, etiam tum, cum fruſtra reluctantibus artis, ingenii et experientiae opibus morbos ad vitae perniciem accendit. Nam, ſi ab apoplexia, peſte paucisque aliis receſſeris, quibus tamen et ipſis non omnino nulla praecedunt indicia, nunquam morbus tam praecipiti violentaque ſaevitia jugulat, ut, quae ſpem victoriae ſuſtentant, moliri homo in tutelam afflicti corporis nequeat. Merito igitur cum GEORGIO BAGLIVIO *a*), TH. SYDENHAMO *b*) et aliis ſuccenſeas, ſi toties medici cum ſcriptis ſuis tum ſermonibus malignitatem crepant. Sane, quo diligentius ex veterum monumentis morborum formas, vim ac ſigna didiceris, et ſeriem ſymptomatum, quae per ipſorum tempora, incrementi nimirum, ſtatus ac decrementi oriuntur, ex ſaniori phyſiologia explicueris, eo magis jactatam illam malignitatem, quam natura neſcit, a conſtantiſſimis ejus legibus abhorrere intelliges *c*). Quemadmodum igitur et utiliſſimus labor

a) *Prax. med. L. I. c. V. §. 9. Op. p. 17. Ed. Lugd.*

b) *Op. p. 540. Edit. Leidenſ.* Ubi malignitatis inventionem ait humano generi longe ipſa pulveris pyrii inventione lethaliorem fuiſſe.

c) Quod apud HIPPOCRATEM *κακοήθες* dicitur, illud, ſi recte interpretari volueris, nihil aliud ſignificat, quam dif-

bor est, quibus solidorum fluidorumque rationibus nitatur corporis nostri integra valetudo, invenire et experimentis quotidie magis perspicere; ita, sub quibus conditionibus ac signis eadem ex gravissimis morborum periculis eluctari possit, ad veterum et maxime HIPPOCRATIS, quem merito cum CELSO parentem medicinae habemus et veneramur, exemplum in aegris perscrutari, non minoris momenti videtur. Est vero haec doctrina tam difficilis aditu et salebrosa, ut, nisi veterum monumenta, quorum de hac re effata, tanquam naturae judicia, dies confirmat, lucem accenderent, vel plane non ad eam essemus accessuri, vel per diuturnam multorum annorum diligentiam paucissima ex multis et veluti per umbram cognituri. Felicem profecto habere fas est, qui ad aegrorum lectulos ista veteris sapientiae adferre oracula, et morbis accommodare singulis elaborarit: is solus enim in pernoscenda vel pernicie vel salute aegrorum et definiendis remediis non haesitanter versabitur. Quod quidem sigillatim pro ingenii et doctrinae modulo in iis prosequemur, quae de praecordiis egregie veteres et inprimis HIPPOCRATES tradiderunt. Quorum sane, fateor, eo majori me captum esse amore, cum aliquoties, quam sint verissima, experiri in ipso artis opere contigerit.

§. 2.

difficile, grave, multorum symptomatum periculo conjunctum. Quod si malignum quoque indicaverit, admitti forte potest etiam crebrior verbi usus. Plerumque vero, si quaedam praeter opinionem, eaque periculosa morbo accesserint, vel si tacita quadam, ut creditur, et clandestina vi, ex pulsu urinaque non perspicienda, morbus vitae hominum insidiatus fuerit, malignitatis cujusdam culpae referri videas.

§. 2.

Praecordia *d*) eam vocamus triangulam abdominis in corpore humano partem, quae ad sterni et costarum spuriarum marginem cartila- gi-

d) Varius est hujus vocis apud auctores usus. Nunc enim integrum cum cavo suo thoracem, vel pectus, nunc animum ejusque varios adfectus, nunc ipsum cor, nunc diaphragma, nunc huic subjecta viscera, nunc denique omnia sub costis viscera significat. Sic, *hasta* apud VIRGILIUM, *Aen. IX. v. 413. fisso transit praecordia ligno* i. e. thoracem. Quo sensu illud QUINTILIANI sumitur *Instit. orat IV. 2. totis praecordiis stertere.* Nec aliter OVIDIUS de Deïanira *Heroid. Ep. IX. v. 157. Exegit ferrum sua per praecordia mater.* Ipse CELSUS, qui alioquin opponit *pectus et praecordia*, *de med. II. c. 2.* et hanc tamen voci vim tribuit, *L. IV. c. I. arteria aspera ad praecordia descendens cum pulmonibus committitur;* et paullo post: *Sub corde et pulmone ex valida membrana septum est transversum, quod a praecordiis uterum*, h. e. cavum thoracis a cavo abdominis, *diducit.* Usu vero alio, nec minus frequenti, praecordia animum ejusque adfectus indicant, a quibus excitatae in cordis sanguinisque motu turbae hominibus omni fere aevo de sede animi sollicitis videbantur ad praecordia pertinere. Hinc alii in toto pectore, alii in corde, alii ejus ventriculis, alii in pericardio (ἐν τῷ περὶ καρδίαν ὑμένι), alii in diaphragmate animae domicilium constituerunt. vid. PLUTARCHUS, *de plac. Philosoph. C. V.* et *Plato in Phaedone:* nec non GALENUS *de Decr. Plat. et Hippocr. Op. Iunt. Edit. Cl. I. p. 161. D.* Itaque OVIDIUS *Ep. ex pont. IV. XII. v. 16. Ridear* ait et *pectus habere neger. v. 37. Praecordia dura* vocat, et *Heroid. Ep. II. v. 183. praecordia ferrea.* Sic VIRGILIUS *Aen. II. v. 467. Quondam etiam victis redit in praecordia virtus:* JUVENALIS *Satyr. XIII. v. 181. Nempe hoc indoctis, quorum praecordia nullis interdum aut lenibus videas flagrantia causis:* HORATIUS *Serm. I. IV. v. 89. Condita dum verax aperit praecordia Liber:* LU-

CA-

gineum, reflexis ad lumbos angulis (quos, si ab extremis utriusque lateris costis per umbilicum ductam lineam fingas, ad basin dicere possis) utrinque descendit, et intus sub hac parte costisque

CANUS *Pharsal. VI. v. 37. Carmine Thessalidum dura in praecordia fluxit*, aliique multi praecordia pro animo dicunt. Atque interdum elegantissime utraque, quam indicavimus, vis verbo subjecta latet, ut et pectoris et animi conditionem simul describat, ut apud JUVENALEM *Sat. I. v. 167. Tacita sudant praecordia culpa.* An vero ipsum cor significet, dubitare possis, nec illud Virgilianum postulat; *Georg. II. v. 484. Frigidus obstiterit circum praecordia sanguis*, vel si LUCANO vocatur *Pharsal. II. v. 557. fervidus circum praecordia sanguis.* Magis notanda praecordiorum significatio apud PLINIUM *Hist. Nat. XI. n. 77. Ed. Hard. Extra hominum ab inferiori parte separantur membrana, quam praecordia dicunt, quia cordi praetenditur; quod Graeci vocant φρένες.* Quod et GALENUS confirmat, *Com. in Progn. Hipp. Op. Cl. IV. p. 194. H.* Ubi, ex versione *Laurentii Laurentiani, praecordia ac septum*, (φρένες καὶ διαφράγμα,) dicit, *idem majores vocaverunt.* Recedit ab hac ipsa ratione PLINIUS *H. N. XXX. n. 14.* dum, *praecordia*, inquit, *uno nomine vocamus exta in homine.* Ad quae verba *Harduinus* adducit PLINIUM VALERIANUM sic differentem: *praecordia in universum vocamus, quae alii in plura dividunt. Vocatur modo stomachus, modo jecur, modo praecordia.* Quid igitur? Nunc ipsa exta, nunc membrana, qua ab inferiori parte separantur, praecordia dicta? Exta vero, quae haruspices inspiciebant, non solum hepar et lien, sed et pulmones ac cor fuerunt. Quomodo igitur PLINIUS ea dicere potest ab inferiori parte separari diaphragmate, quod inter cor atque pulmones, et inter hepar lienemque expanditur? Ergo sic forte PLINIUM sibi conciliaris: *Exta hominis sunt viscera in cavo thoracis ossei (non ejus praecise, quem vulgo diaphragma claudit,) sita, pulmones, cor, jecur, lien, quae etiam prae-*

que dictis inter mesocolon transversum et diaphragma recondit hepar, lienem, ventriculum duodenum, et pancreas. Ipsum enim diaphragma vix a quibusdam merito ad haec praecordia refertur, quippe communis utrique cavo musculus, et thoraci potius, in quo opus respirationis turbat, quam abdomini labe sua infestus. Ex quibus quidem patet, quae Latinis *e*) praecordia dicantur, haec

praecordia dicuntur: Sed et ea membrana ita vocatur, quae ab inferiori, h. e. *spinae dorsi parte enata pulmones et cor separat a jecinore et liene.* Certe his conveniunt ea, quae *H. N. XI. n. 82.* PLINIUS ait: *Pectus*, h. e. *ossa praecordiis et vitalibus circumdedit provida natura; at ventri, quem erat necesse increscere, ademit.* Apud medicos vero, CELSUM, ut plurimis deinceps patebit, SCRIBONIUM LARGUM, MARCELLUM EMPIRICUM, atque adeo illum latinizantem, ut ipse vocat, CAELIUM AURELIANUM, et dicta epigastrii regio et viscera huic subjecta praecordia vocantur. Quam quidem dicendi rationem et alii interque hos ipse secutus est CICERO, *de Finib. Bon. et Mal. V. 30. Polycratem* felicem dicens, quod annulum, in mare abjectum invenerit *in praecordiis piscis*, h. e. in ventriculo: et *Quaest. Tuscul. I. 40. Praecordiis conceptam mortem Theramenem habuisse, exhausto veneno.* Ita etiam CURTIUS *IV. 16. Praecordia extemplo tendebantur, ab aqua turbida, quam avide hauserant;* similiter SUETONIUS *Praecordiorum inflatione Augustus tentatus est initio veris. c. 81.* et SENECA, *Qu. Nat. IV. c. 13. Corrupta luxu praecordia* dicit: quod vero cum Plinio de toto pectoris cavo ejusque visceribus intelligere possis.

e) Autore maxime CELSO: quod et MONARDUS *Inst. p. 71.* testatur. Conf. *Commentatores ad locum Suetonii. Aug. 81.* Disputat cum *Fuchsio* CORNARIUS, an verti possint ὑποχόνδρια praecordia. Res ipsa facile patet legentibus *Celsum* atque *Hippocratem.* Hujus enim omnia de hypo-

haec Graecis ὑποχόνδρια f) vocari. Unde hac deinceps voce latinitatis jure donata promiſcue auctores omnes, et ii etiam uſi ſunt, qui graecorum medicorum libros in latinam linguam transtu-

pochondriis praeſagia *Celſus* praecordiis tribuit. Quod inter alia ex illo probari poteſt loco, ubi *de Medic. II. 8.* ait: *Ipſa febris, quod maxime mirum videri poteſt, ſaepe praeſidio eſt; nam et praecordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſint, finit.* Ita enim haec HIPPOCRATES *Aph. S. VI. 40.* ὁκόσοισι περὶ τὸ ὑποχόνδριον πόνοι γίγνονται ἄτερ φλεγμονῆς, τουτέοισιν πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὸν πόνον. Deinde *Libr. III. c. 24. Quem* (icterum) HIPPOCRATES *ait, ſi poſt ſeptimum diem febricitante aegro ſupervenit, tutum eſſe, mollibus tantummodo praecordiis ſubſtantibus.* Quae ex *Aphoriſmorum Sect. IV. n. 64.* deſumta ſunt. Vox hypochondriorum, quod equidem ſciam, apud *Celſum* non occurrit.

f) Χόνδρος, unde nata vox, omnem quidem in univerſum ſignificat cartilaginem, inprimis tamen eam, quae, coſtarum ſpuriarum extremitatibus praetexta, eas cum ſterno committit; deinde etiam hujus exiguam cartilaginem, quam ξυφοΐδα vocant. Sunt igitur ὑποχόνδρια, quae vel externe vel interne ſub cartilaginibus ponuntur. Quod RUFUS EPHESIUS *de part. C. H. appellationibus Ed. Guil. Clinck p. 30.* confirmat, Χόνδροι δε, dicens, τὰ πέρατα τῶν πλέυρων τῶν νόθων, ὑποχόνδρια δὲ τὰ ὑπὸ τοῖς χόνδροις μυώδη, ubi interpres latinus merito alioquin ob falſam in multis verſionem reprehendendus, ad hypochondria addit, *quae praecordia a nonnullis latine dicuntur.* Et JULIUS POLLUX *Onomaſt. II. n. 165.* καὶ μὲν δὴ ὑπὸ προκαρδίῳ, (quod quidem paullo ſuperius explicuit) τὸ δὲ ὑπὸ χόνδρου ὑποχόνδρια (καλέουσι). Ipſe etiam HIPPOCRATES interdum τοῖς ὑποχονδρίοις σπλάγχνα ad-

tulerunt g). Apud medicos tamen recentiores fere frequentius est hypochondriorum nomen, quip-

addit, ut *de Vict. acutor. T. II. XXIX. 15. Edit. Lind.* ubi oxymel dicit esse ὑποχονδρίῳ καὶ σπλάγχνοισι τοῖσι ταύτῃ εὐμενὲς. Recte igitur quanquam spurio in libro, et Herodoto potius cuidam, quam Galeno tribuendo, *introductio*, seu *medicus* dicto, hypochondria sic describuntur: *hypochondria subcartilagea nominamus, quae sub ventriculi ore ad partem exteriorem apparent. Sunt autem musculi, qui, expansi membrana pertenui, veluti araneae, quam peritonaeum Graeci vocant, subjacent, extrinsecus vero cute teguntur. Aequivoco autem cum his vocabulo etiam interiora viscera vocamus hypochondria, quoniam et ipsa sub cartilaginibus costarum spuriarum ab interiori parte existunt: sed exteriora proprie. vid. Op. Galen. T. I. Isag. p. 53. Edit. Iunt.* Quibus si contuleris ea, quae Galenus *in Commentario ad Prorrh. I. T. III. Cl. IV. p. 172. D. E.* differit, optime conspirare inter se intelliges. In *Commentario* etiam *ad Aphor. Hippocr. II. 35.* Galenus ait, *totum abdomen dividi in hypochondrium, loca ad umbilicum, et imum ventrem.* (ἦτρον). Merito etiam hic audiendus Foesius *in Occ. Hip. hypochondrium ea pars est corporis, quae sub nothis costis ad ilia usque utrinque protenditur, non solum musculos, sed et interna viscera complexa, sic dicta, quod* τοῖς χόνδροις ὑπόκειται. Quae fere repetit Gorraeus *in definitionibus medicis* sub verbo ὑποχόνδριον: addit tamen, κατ᾽ ἐξοχὴν *Hippocrati* ὑποχόνδριον *dici dextrum.* Quod etiam Galenus *in Comm. ad III. Epid. T. III. Cl. III. p. 131. B.* notavit. Conserv. Prosp. Alpinus *de praesag. vit. et mort. aegrotant. L. V. C. XI. p. 315. Ed.* Boerhaav. et Duretus *in Comm. ad Coac. Hipp. Cap. XI. 1.* Ubi bene monet, Epigastrium Hippocrati non distingui ab hypochondriis.

g) Ita Cornarii versio, quae Lindenianae *Hippocratis* editioni addita est, plerumque praecordia, si ὑποχόνδρια red-

quippe variis linguis accommodatius. Dividitur in dextrum, quod dextro ſpinae dorſualis, vel coſtarum marginis lateri, et in ſiniſtrum, quod ſiniſtro accumbit. Cui forté diſtinctioni haud male addi poſſet ea, quae aliud externum, aliud internum diceretur, hoc viſcera ſupra dicta, illud muſculoſam ab obliquis, transverſis et rectis abdominalibus texturam, interne peritonaeo, externe cute veſtitam compreheuderet. Quae quidem ad deſcriptionem praecordiorum arbitramur ſufficere. Quid enim addi poſſet iis, quae *illuſtris et generoſiſſimus* A. v. HALLER, *Praeceptor aeterna obſervantia colendus*, cum in ſuis, quas vocat,

reddenda ſunt, habet. FOESIUS tamen et DURETUS hypochondria etiam latine dicunt. ARETAEI incertus interpres plerumque praecordia vertit. Qui *Galenum* transtulerunt, doctiſſimi viri, interdum ὑποχόνδρια, interdum φρένες per vocem *praecordia* reddunt. Nunquam vero memini me invenire, ſi διαφράγμα textus graecus habeat, praecordia reddi; ſed ſaepius φρένες ita verti. Ubi ſimiliter THEODORUS GAZA, homo graecarum litterarum et latinarum peritiſſimus, in verſione *Ariſtotelis, de Part. animal. Lib. III. c. X. Edit. Pariſ. T. I. p. 1014.* διάζωμα *diaphragma*, φρένες *praecordia* interpretatur. Suſpicari licet, praecordia diaphragma ideo dici, quia virtute quadam animi gaudere creditum eſt, unde a Graecis φρένες dicebantur. Quo ſenſu praecordia eo magis reſpondent, cum cor non raro pro ſapientia, amore, aliiſque adfectibus animi adhibetur. Inde Scipioni Naſicae Corculi cognomen inditum, ob ſapientiam, quae in eo eſſe inſignis putabatur. PLINIUS cum aliis, *ſedem hilaritatis in praecordiis eſſe*, ait, et *trajecta ea in ludis mortem cum riſu attuliſſe. H. N. XI. 77.* Quem etiam riſum, ab herba ſardoa, quae ſimilem habere vim cre-

cat, *primis physiologiae lineis h*), tum *Commentariis in* H. BOERHAAVII *Institutiones i*), tum etiam *Iconibus anatomicis k*) circa fabricam et partes praecordiorum omni doctrinae, artis et diligentiae splendore insignia, edidit? Huc vero ea transferre, quamvis facile sit, putamus fore supervacaneum.

§. 3.

Quodsi vero omnium, quotquot mortalium praecordia invadunt, morborum rationem persequi, eorumque praesagia enarrare vellem, uberrimam dicendorum materiam non caperent brevis dis-

credebatur, sardonium dictum, in paraphrenitide, ab inflammato septo transverso, inter deliria oriri putabant. Etsi plerique medici etiam tum non diaphragmati deliriorum illorum rationem, sed cerebro esse tribuendam intelligebant. Certe quod PLINIUS ait, quia cordi praetendantur, vocari praecordia, fere ratione vacat. Nonne enim et pulmonibus et hepati et ventriculo, et lieni aeque praetenduntur? An a προκαρδίῳ vox nata sit, posses fortassis quaerere, quod JUL. POLLUX sic exponit: Προκάρδιον δὲ τὸ ὑπὸ τῷ στήθει ἐγκοίλιον, μαλακὸν, καὶ σαρκῶδες κατὰ τὸ στόμα τῆς κοιλίας (ὀνομάζουσιν). ὑπόκειται δὲ τῷ χόνδρῳ τοῦ στήθος, ὅ ἐστιν ὀστοῦν ἐκπεφυκὸς τοῦ στήθος, καὶ λῆγον εἰς αὐτὸ τὸ τοῦ στήθος ἄκρον ὀστοῦν, ὃ καὶ ξυφοῖδες καλεῖται. *Onomast. II. 164.* Et paullo ante, *n. 63.* τὸ ὑπὸ τοὺς μαστοὺς προκάρδιον, ait. Unde certe patet, praecordia, quae descripta sunt, hoc προκάρδιον comprehendere.

h) *Capitibus* inprimis XXV. ad XXVIII et XXXI. §. 731. Quibus addi WINSLOW potest, in *Expos. anatom. Traité sommaire. T. III. p. 259.* et *Traité du bas ventre p. 363.*

i) *Ad* §. *76. 77. 313. sequ.* et *338. sequ.*

k) *Fasc. II. Tab. I. II. arteriae Coeliacae.*

dissertationis limites. Quanquam enim profligatus est nostra aetate, duce inprimis immortali viro, H. BOERHAAVE *l*), error ille perniciosissimus, qui ab Helmontio ad Franc. Sylvium *m*) indeque omnes, praeclaros ceteroquin ex ejus schola medicos traductus, ita eorum animos occupaverat, ut omnium fere morborum caussas, a praecordiis, succo nimirum pancreatico et bile varie corruptis, repetendas esse statuerunt, nemo tamen negaverit, maximam difficillimorum morborum, quos chronicos dicunt, nec exiguam certe majorem partem, quam vulgo putamus, acutorum in visceribus praecordiorum conceptam latere, atque inde in totum corpus periculosissime interdum exundare. Ventriculus quam varia labe, quam vehementibus doloribus adfligit! Quis dolor atrocius saevit, quam ille in cardialgia? Prostrata etiam ciborum cupido in debilibus vel a natura recedens in pica gravidarum, vel denique vehementior in bulimo, quantas non pariunt tam aegris, quam medicis molestias? hepate deinde quae alia corporis humani pars frequentius difficiliusque laborat *n*)? sanguis enim, qui ex om-

l) vid *Instit. med.* §. 102. Et ad eam commentantem *Ill. et Generosiss.* A. v. HALLER.

m) Vide inter alias per totum ipsius opus dispersas hac de re disputationes eam, quam habet *de febrium caussis, Prax. med. L. I. c. XXX. n. 97. seq.*

n) Inde ARETAEUS *de causs. et sign. morb. diut. L. I. c. XIII.* de hepate ait: *ἀτὰρ καὶ ἐν νούσοισι καὶ ἐς ὑγείην πολλόν τι ἰσχυροτέρην ἔχει τοῦ θανάτου αἰτίην. Ὁκόσον οὖν ἧπαρ ἐς ὑγείην κρέσσον, τοσόνδε κάκιον ἐν νούσοισι. Καὶ γὰρ ἐπιφλεγμαίνει θᾶσσόν τε καὶ βιαιότερον, καὶ ἀφίσταται ξυνεχέστερόν τε καὶ ὀλεθριώτερον.*

omni inteſtinorum ambitu ad portas hepatis maxima copia adfluit, lentus, oleoſus, acris, ſalinus, qualem ſcilicet bilis inde ſecernenda requirit, facillime, inprimis in illa motus debilitate, poſt ſuperatas tot anguſtias, lenteſcit, haeſitat, obſtructionesque ac ſcirrhos demum generat, totiusque viſceris egregia munera perdit, et morborum fere inexpugnabilium fomitem accendit. Etſi enim officinam ſanguinis cum veteribus non ſtatuimus hepar, quippe qui ſuo ſe per vaſa motu ipſe perficit, tantam tamen in hoc viſcere mutationem ſubit, ut vix aliunde gravius, quam ab hepatis labe, adficiatur. Nonne chylus, ut et ipſe ex tam diverſis cibis confici, et naturam deinde ſanguinis, unicuique corpori propriam induere queat, id vel maxime bilis, quae ſeſe admiſcet, efficaciae acceptum referre debet? ex quibus quidem apparet, quanquam nullum fere ſit viſcus, quod ſalvum integrumque eſſe magis interſit, nullum tamen injuriis quotidianis intemperantiae omnis generis certius objici. Illos enim corruptorum ciborum ſtimulos meſaraicae venae facilius admittunt et ad hepar quodam viarum compendio advehunt. Hinc variae ciborum cruditates et illi putreſcentis carnium gelatinae acidis vegetabilium non rite temperatae halitus nocentiſſime ad portas hepatis feruntur, ac praeterea, quod huic ipſi bilique inde ſecernendae noxas ſuas inprimant, in ſanguinem quoque per cavae venae meandros infunduntur, eumque inflammatoriarum febrium, aliorumque morborum ſeminibus (o, in pulmone, cerebro, vel alibi haeſuris, foecun-

o) Diuturnis febribus labefactata et prava diaeta deſtructa viſ-

cundant. Quid, ſi iſtis ciborum vitiis potuum ſpirituoſorum et aromatum ignes accedunt? ſane eo usque hi omnia perdunt, et aeſtu ſuo adfligunt, ut etiam contra ſalutarem artis operam et medicamentorum benignas vires perdurent. Inde eſt, quod bilem in lapillos coactam folliculo ſuo inhaerere, et hepata fere lapidea invenias apud eos, qui vini ſpiritum ab aquoſis ſuis et acidis partibus ſollicite ſeparatum, eorumque loco acerrimis Indiae oleis armatum, ut debili coctioni ſuccurrerent, quotidie in vita ſua abſorpſerant *p*). Quid de exercitatione dicamus, qua lentus per hepar humorum motus ſaluberrime adjuvatur, cui tot homines vel quia literarum ſtudiis tenacius inhaerent, vel quia artis, quam tractant, ratio

 ſe-

viſcera, malorum ſcenam pandunt. Jo. Jac. Wepffer *de adf. cap. p. 417.*

p) Licuerit huc transferre, quae ingenioſe de hepatis et bilis negotio George Cheyne *in the Natural method of Cureing the Diſeaſes of the body etc. p. 188.* ſcribit. *The Author of Nature*, inquit, *wiſely foreſaw, that human creatures would not always follow and continue in the Lighteſt and the Leaſt, nor would be contented with vegetable food, and plain water, but would luſt after the blood and the fleſh of their fellow-creatures, and wallow in fermented, ſtrong et ſpirituous liquours; and therefore to antidot the ill effects of ſuch a Diet for ſome time, for a trial of their virtue, and to allow them the free uſe of their faculties for a ſeaſon, intended the wonderful organ, the liver, the largeſt, moſt complicated and the moſt artificial in the whole machin, to draw and elicit, as by an alembic from the blood and juices, the moſt deleletorious, and poiſonous part of theſe high meats and drinks; and even to make the extracted bile uſeful, and neceſſary to concoct and purify the chyle from ſuch ſtrong aliment, and ſo of a real poiſon to make an uſeful antidot, at leaſt for a time, and in youth-hood.*

ſedendi neceſſitatem imponit, male ſeſe ſubducunt? uti totius corporis fabrica ad motum laboremque natum eſſe hominem oſtendit, ita praeſertim hepar pericula a nimia quiete varie metuenda minatur. Provida ideo natura diaphragmati ſubjecit hepar, ut deſcenſu ſuo motum conciliet, quem remota cordis actio in ſyſtemate vaſorum bis venoſo aegre ſuſtentat *q*). Id eſt, cur equitationis tanta in tot aegris, et inter hos phthiſicis, qui et ipſi plerumque ſimul ex hepate laborant, vis et efficacia a TH. SYDENHAM *r*) aliisque praedicatur. Adfectus vero animi, quemadmodum totius corporis vires frangunt, ita hepati ſingularem vim inferunt. Quod ſuo exemplo uberrime ii probant, qui ex vehementi ira ſtatim icterici *s*) exſtitere, vel qui a graviori luctu lethali alvi obſtructione occubuerunt. Qui in caſtris veneris immoderatius ſeſe exercent, quid illi colore ſuo ſubflavo et viridi, quem facie gerunt, aliud declarant, quam hepatis variam labem

q) Novimus enim, corculum illud abdominale *Gliſſonii* nullam movendi ſanguinem vim habere, cum mere compactior celluloſa ſit, poſſe. vid. *Comm. Ill. et Generoſiſſ.* A. *de* HALLER ad §. 138. f. *Inſt. Boerhaav.* it. §. 150. x.

r) *Op. p. 211 et 212.* Ubi in omnibus chronicis, inprimis vero colica bilioſa equitationem laudat: et in *Diſſ. epiſtolari, ad Guil. Cole* p. 414. ſeq. ait, hypochondriacis phthiſicisque plus prodeſſe, quam pretioſiſſima medicamenta. Conf. *Tractat. de podagra p. 457 et 469.* et G. CHEYNE *l. c. p. 270* icterum ait nulla meliori methodo curari, quam by a milk and ſeed diet, frequent and active vomits, ſaponaceous emulſions, with volatile alcalies, mercurial plaiſters on the region of the liver, Bath-waters, and *conſtant Rideing.*

s) v. JO. NIC. PECHLIN. *Obſerv. med. L. III. c. 25. ſeq.*

bem intro diffuſam? *t*) Lienem vero, quem plerumque minus ob laxitatem ſuam laborare putant, ſaepiſſime memini me ſcirrhoſum et varie adfectum in cadaveribus videre. Ac profecto communia ipſi fere cum hepate fata experiunda videntur. Pancreas denique et ipſum facillime ſcirrheſcere et aliis morbis tentari ſolere compertum habemus. Quis igitur non intelligit ambitum ex hoc fonte malorum? A variis enim ventriculi vitiis, ad hepatis morbos, icterum, calculum veſicae felleae, et fluxum hepaticum quam pronae ſunt et expeditae viae! dehinc adfectiones haemorrhoidales, et hypochondriacis mixtae melancholiae et maniae dicendorum ſeriem occuparent. Non minus hydropem atque oedemata pedum, plerumque a ſcirrhis hepatis profecta perſequi liceret, tumque ad dyſenteriam, a plurimis hepatis bilisque adſcriptam, vitio pergere. Mox ſcena pateret febrium intermittentium, quae toties in viſceribus praecordiorum ſedem figunt, et, deluſa corticis peruviani virtute, nullis facilius remediis, quam vomitoriis, vincuntur. Febrium deinde acutarum in ſede praecordiorum deflagrantium ratio haud exigua eſſet habenda. Certe commoda et eleganti cum veteribus voce paraphrenitidem vocamus, acutam ab inflammatione in praecordiis nata febrem, quae inter deliria et non raro accedentia exanthemata purpurae vel petechiarum aliaque graviſſima malignarum vulgo vel catarrhalium febrium ſymptomata ita decurrit, ut ſummam medici attentionem mereatur. Immo

t) Inde SANCTORIUS *cap. de Venere* n. XLII. *Coitus calefacit jecur, et refrigerat ſtomachum: a ſtomacho crudus ſuccus, a jecore bilis in ſanguinem redundat.*

mo ipſam forte peſtem *u*) huc referre poſſem, et, ut alios exanthematicos morbos, ſic inprimis variolas omnium primo praecordia invadere ſolitas, idque dolore, nauſea, niſu ad vomitum, capitis dolore, aliisque, tanquam tot teſtibus confirmantes. Quid autem peſtis aliud eſt, quam gravior variolarum, vel alius febris exanthematicae ſpecies? His tamen omnibus miſſis, praeſagia tantummodo ea exponemus, quae in omnibus generatim morbis a praecordiis capi de vi atque pernicie morbi, auctore potiſſimum HIPPOCRATE, poſſunt. Itaque dolentia primum et inflammata, deinde pulſantia, tenſa porro atque revulſa, tumentia demum et anxia perſequemur. His enim potiſſimum ſignis nituntur omnia, quae de praecordiis tradiderunt. Ac ſane, niſi quis cum vulgo ex urina ſolum vaticinari malit, vel polychreſtis ſuis et arcanis omnem morbum, quisquis ſit, et quam profunde lateat, expugnare ſperet, quod ſtupidorum eſt, vel fraudulentorum, dabit profecto operam, ut et aegri amicis et ſibi maxime ipſi de gravitate et periculo morbi certa nixus ratione ſatisfaciat, et animo tum omnia alia, tum ſpeciatim a praecordiis petita ſigna in omnibus ſuis momentis repraeſentet; licet in levioribus malis idem gradus ſolertiae et attentionis non requiratur. Quo quis omni aevo medicus fuit in artis ſuae exercitio curioſior, eo ad tangenda explorandaque hypochondria aegrorum acutior acceſſit; nec defuerunt, qui inter artis arcana hoc magnum praeſagiorum fundamentum referrent. Veteres omnes, ſi morbum graviorem deſcribunt, quae

u) Vide, quae de peſtis ſymptomatibus TH. SYDENHAMUS exponit. *Op. Sect. II. c. 2. p. 109. etc.*

quae fuerit praecordiorum ratio, sollicite addunt, suique adeo exempli normam praebent. Sed HIPPOCRATES x) disertis verbis de iis observandis monet, ὁκόταν, dicens, δὲ ἔρῃ αὐτὸν, (ἀσθενέοντα) καὶ διασκέψῃ ταῦτα πάντα, πρῶτον μὲν κεφαλὴν - - - ἔπειτα ὑποχόνδρια καὶ τὰ πλευρὰ, εἰ ἀνάλγητα etc. In *Coacis* deinde *Praenotionibus*, ubi longo ordine recenset praecordiorum praesagia, en quomodo ad ea attendenda LUDOV. DURETUS hortatur! y) *Nulla*, inquit, *hypothesis in medendo, nulla tecmarsis initur, quae hypochondriorum diathesin non proponat. Deinde fundamentum curationis est hypochondriorum posita, ut assolet, ad deliberandum adfectio. Nulla est morbi species, nulla idea, quae ad sui cognitionem atque scientiam hypochondriorum distinctionem non habeat, etc.* Et PROSP. ALPINUS z) *in acutis*, ait, *morbis optimum erit ad salutem praedicendam, hypochondria optime observare.* LOMMIUS a), *multum observationis ex praecordiis haberi posse*, itidem affirmat. Severior etiam his hortator, GEORG. BAGLIVIUS b) *si medici*, inquit, *nostri temporis omnium aegrorum hypochondria statim tractarent, in morbis potissimum acutis, pauciores certe committerent errores, quam non faciunt spreta hypochondriorum observatione. Qui bene noverit hypochondriorum statum in morbis, quam bene curare noverit! quam bene prae-*

x) *De victu acutor. XLVII. 1 - 3.*

y) *Comment. Lib. II. Cap. XI. 1.*

z) *de praes. vit. et mort. aegrot. L. V. c. XI. p. 326.* Ed. Boerhaav.

a) *Med. Obs. Lib. III.*

b) *Lib. I. Prax. med. de obs. hypochondriorum. Op. p. 62 et 63. Ed. Lugd.* atque alibi passim.

praesagire! sed quid multa? res ipsa, si rationem experientiamque in testimonium adhibueris, loquetur. Habent, quemadmodum omnia praesagia *c)*, ita etiam ea ex praecordiis, suas atque hanc primam cautionem, ut, quae aegroto, inprimis si e sexu sequiori fuerit, debeatur modestia et reverentia, ea prudenter observetur. Magna enim medici a pudore *d)* commendatio est.

§. 4.

Ut igitur a dolore inflammatorum praecordiorum initium faciamus, quem maxime ad contactum aegri percipiunt, vix bene in recensendis ejus praesagiis versabimur, nisi, quae pars istas injurias ferat, accuratius perspexerimus. Ac illud quidem arbitramur extra omnem dubitationem esse collocatum, quod, si febre imprimis acuta, aestu sitique adflictus homo dolorem in praecordiis habeat, ille inflammationi ibi enatae debeatur. Nam in universum frequentior inflammatione non est in corpore humano doloris causa. Quodsi igitur dolorem, eumque etiam sine contactu acutius praecordia afficientem, vomitus, singultus atque aestus, fauces interdum adurens, comitantur, ventriculum inflammatum esse, manifestum est. Lienem ac pancreas nimis abscondit situs profundior, ut tantum obscurum aliquem in imis praecordiis dolorem, inflammata si fuerint, producere possint. Accedit, quod raro hae

c) Vide de hac re sapientissime disputantem HIPPOCRATEM, *Prorrhet. II. III. 5. sequ.*

d) De qua pulcherrima extat oratio celeberrimi quondam in Academia Lipsiensi medici, JO. ZACH. PLATNERI. vid. ejus *orationes academicas*, quas cum elogio ipsius *vir celeberrimus*, JO. AUG. ERNESTI edidit.

hae partes ſolae affligantur. Inteſtinum duodenum, et colon transverſum (quemadmodum quos colicos etiam in aliis inteſtinis vulgo dicimus), conſimili ex perenni motu periſtaltico ratione doloribus ſuis ſaeviunt. Ventriculo, an duodeno, an colo culpam tribuas, difficilius, niſi forte a celeriori ingeſtorum vomitu faucïumque aeſtu, inter haec definiveris. Diaphragma, etſi rarius ab inflammatione corripitur, omnino tamen poteſt. Sed inde reſpiratione maxime exacerbatur dolor. Plerumque autem ab inflammato hepate dolebunt praecordia. Nam cum lobo ſuo ſiniſtro ultra cartilaginem coſtarum et ſterni tum ſemper prominet, tum maxime, quando ab inflammatione et obſtructione intumeſcit, facillime fieri poteſt, ut contactum dolor ſequatur. Modice *e*) vero dolet aeger, et citra contrectationem fere nihil, praeter anxietatem, ibi ſentit *f*) Quodſi vero tam iis tanta naſcuntur incommoda, quorum per debilitata vel infarcta a crudis, lentis et oleoſis humoribus viſcera praecordiorum inertior motus eſt, quanto majora iis accident mala, quibus febris ex inflammatione humorum curſum perturbat! quid? quod vix alios ejusmodi febris prehendit, quam quibus jam a perverſa vivendi ratione vitiata viſcera fuerint. Sane nemo non videt, quemadmodum ibi hypochon-

dri-

e) vid. *Ill. et Generoſiſſ.* A. v. HALLER *Prim. Phyſiolog. Lineas.* §. 678.

f) Vide de dolore hypochondriorum, quas collegit obſervationes anatomicas THEOPH. BONETUS in *ſepulchreto, Libr. III. Sect. XVII.* Ubi nonnunquam in ventriculo, liene et pancreate cauſa latuiſſe, plerumque vero in hepate reperta eſt. Nunc enim inflammatio, nunc cancer, nunc ſcirrhus, nunc vomica illud devaſtavit.

driacos, ut vocamus, capitis, artuum, lumborum, dorsique dolor et gravitas, morosus et ad silentia secessusque proclivis animus, colica, spasmi, adpetitus prostratus, obstructio alvi, oedemata pedum, et alia infestant; ita hic iisdem atrociora quaeque, ut deliria, anxietates, artuum jectitationes, vigilias, sitim vix compescendam, aestum internorum, dum frigent extrema, sopores demum et alia plerumque exitialia symptomata esse exspectanda. Igitur HIPPOCRATES g): Οἷσιν, ἀπυρέτοισιν ἐοῦσιν, ὑποχονδρίου καὶ καρδίης πόνος, καὶ περὶ σκέλεα καὶ τὰ κάτω μέρεα, καὶ κοιλίη ἐπῆρται, λύει φλεβοτομίη, καὶ κοιλίης ῥύσις. πυρέξαι βλαβερὸν τούτοισι. μακροὶ γὰρ οἱ πυρετοὶ καὶ ἰσχυροὶ γίγνονται, καὶ βῆχες, καὶ πνεῦμα, καὶ λυγμοί. Et phreniticorum vix unquam imaginem expressam dederit HIPPOCRATES, quin dolores praecordiorum adjungat. Ita, οἱ κωματώδεες ἐν ἀρχῇσι γενόμενοι μετὰ κεφαλῆς, ὀσφύος, ὑποχονδρίου, τραχήλου ὀδύνης, ἀγρυπνεόντες, ἦ ῥά γε φρενιτικοί; h) Hinc in omnibus morbis mollia et doloris expertia praecordia laudat; φλεγμαῖνον δὲ, addit, ἢ ἀλγέμενον (ὑποχόνδριον) σημεῖον ἐστὶν ἀῤῥωστίης οὐκ εὐήθεος i). Et in universum οἱ ἐξ ὑποχονδρίων ἀλ-

g) *Coacar. Praen. II. 261. seq.*

h) *Prorrhet. l. 1. Coac. Praen. II. 36.* conf. *Epidem. I. aegr. XI.* aliique, quorum phrenitis describitur. Consentit cum *Hippocrate* CELSUS *de medic. II. 7. Praecordiis duris et dolentibus si quis raro et vehementer spiret, venasque concitatas habeat, insania metuenda est.* Et *cap. sequ. periculum mortis* adfirmat *adesse, si praecordia inflammata sint.*

i) *Coacar. II. 224. et Prognost. V. 11.* Quae suis confirmat sententiis GALENUS *in comm. ad l. c. Prognost. Op. cl.*

ἀλγήματος πυρετοὶ κακοήθεες *k*). His vero potissimum rationibus niti periculum ab his morbis metuendum videtur. Facilius primo hepar, quam reliqua omnia viscera, in gangraenam ab inflammatione vertitur. Quod quidem ob crassum, feculentum, et oleosum sanguinem, et ipsam bilem, quae hepatis angiportus replent, perque moram et aestum in plenam putredinem facillime ruunt, accidere videtur *l*). Deinde idem alcalescens cruor in vasis mesaraicis portisque hepatis hae-

cl. IV. p. 195. E. et CELSUS *de medic. II. 3. si praecordia aegroti sine ullo sensu doloris sint et mollia, hujus valetudinem et spatium habere et tutam esse* ait: *Cap. 4.* addit, *mali morbi testimonium praecordia inflammata et dolentia.* conf. DURET, *ad Coac.* et PROSP. ALPINUS *de praesag. vit. et mort. aegrotant. L. V. c. XI.*

k) *Coacar. Praenot. I. 48. Prorrhet. I. VII. 6.* ad quem locum commentans GALENUS male, ut saepius, *Hippocratem* perstringit, quod non manifestius, quid per hypochondria intelligat, dixerit. Nam ab integumentis febrem coortam nullius periculi esse, quo majoris fuerit ex visceribus praecordiorum inflammatis. Quod quidem nemo non statim, si *Hippocratem* legat, sponte intelligit. Adfirmat autem *Galenus*, omnes inde in Epidemior. libris legi periisse. *Op. cl. IV. p. 172. et cl. III. p. 135.* Conf. *Duret. ad Coac. Hipp.*

l) HIPPOCRATES quidem *Coac. Praen. II. 254.* ὅισιν, ait, ἐν ὑποχονδρίῳ φλεγμονὴ ἀποπυητική ἐςιν, πρὸ τῶν θανάτων μέλανα διαχωρέει. Sed facile persuadeor, haec gangraenosa potius hepatis liquamina esse, vel atri certe sanguinis in vasis abdominalibus collectam molem. Neque omnem in hepate suppurationem negare animus est, quam probe sciam dari et saepius a fide dignissimis esse repertam, licet pejoris, quam alia quaecunque, indolis vid. *Theoph. Bonet, l. c. obs. 2, 3.* conf. *Boerhaav. Aph. de cogn. et cur. morb. §. 914.* sequ. *de ictero multiplici et hepatitide.*

haerens, vel ad cavae venae in illo viſcere propagines preſſus, tum proximis omnibus partibus tum pulmonibus et capiti, toti denique ſanguinis latici nocentiſſime adſpergitur. Non ſolum enim ubivis ad anguſtias cerebri, pulmonum aliarumque vitalium partium corrupti ſanguinis undae haeſitant, quo febrili impetu fuerint propulſae, ſed omnem fere reſolventium, attenuantium temperantiumque remediorum vim eludunt. Ipſa venaeſectionis egregia ceteroquin virtus, quam revulſionem dicunt, exigua ad arteriam hepaticam, et fere nulla ad venam portarum pertingit. Inde certe fieri videtur, ut, quem ſecta vena brachii exiguo cum aegri levamine detraxeris ſanguinem, eum ſano ſimilem *m*), quippe relictis in intimis praecordiis noxis, invenias: e contrario vero tantum emolumentum haemorrhoidum fluxus *n*) in iſtis febribus hypochondriorum afferat, ut promovere naturae beneficium peritus medicus hirudinibus, vel alia arte ſoleat. An nervis denique in his locis, et hinc ſanguinis perverſo motui, ſpaſmisque ad cerebrum morbi vim determinantibus, aliqua periculi pars tribuenda

ſit

m) In quo tamen cave decipiaris orificio vulnuſculi ab elaſtico illo, quod ignavia excogitavit, inſtrumento inflicti. Inde enim deſtillans facto in cute rivulo ſanguis craſſiorem ſuam relinquere partem cum damno aegri videtur. Certe jam SYDENHAMUS in pleuritide hoc crebro contingere obſervavit. v. *Sect. VI. c. 3. de pleuritide, p. 264.*

n) Hinc ita HIPPOCRATES, *Coac. Praen. II. 265.* ὅσοι πόνοι ὑποχονδρίων, καρδίης, ἥπατος, τῶν περὶ ὄμφαλον μερῶν, αἵματος διαχωρήσαντος σώζονται, μὴ διαχωρήσαντος δὲ, θνήσκουσι. Confer. *de Criſib. X. 9.* Ubi atrabilariis phrenitide adfectis bonas eſſe haemorrhoides adfirmat.

ſit o), ii tantum dubitabunt, qui hunc fontem malorum in omnibus febribus ignoraverint. Eſt igitur ſane, quod periculi plenam rerum faciem habeas, ſi dolorem inflammationemque praecordiorum in aegrotante, inprimis acutius, deprehendas. Peaeterea patet, ea, quae dicta ſunt, ſi quis abjectis praejudicatis opinionibus perpendat, atque iis legitime conferat febrium malignarum, cum ſimplicium, tum catarrhalium malignarum, petechizantium et aliarum deſcriptiones, eum has ipſas ἐξ ὑποχονδρίȣ ἀλγήματος natas febres mutatis, forte praeter rem, nominibus agniturum eſſe. Sed longum foret, his inhaerere. Non minoris momenti ſunt alia HIPPOCRATIS de hypochondriis dolentibus praeſagia. Ac primum quidem hoc: Τὰ ἐγκαταλιμπανόμενα καύματα ἐν ὑποχονδρίῳ, πυρετȣ̃ περιψυχθέντος, κακόν ἄλλως τε, καὶ ἢν ἐφιδρȣ̃σι p). Pertinet enim ad easdem praecordiorum febres. Nempe ubivis fere aequalem eſſe debere per aegrotantium corpus calorem HIPPOCRATES contendit, in peſſimis e contrario habens q) extrema frigida aeſtuantibus internis. Quo

o) Nonne hinc quoque tanta opiatorum prudenter exhibitorum in his febribus efficacia?

p) *Prorrhet. I.* 1. 8. Conf. de hoc effato *Diſſert. Generoſ. de Berger. Goettingae*, 1750. §. *VIII. p.* 33.

q) vid. *Prognoſt. VIII.* 11. 12. *XIV.* 9. et inprimis hoc, *Coac. I.* 165, ἐν ὀξεῖ τὰ μὲν ἔξωθεν περιψύχεσθαι, τὰ δε ἔισωθεν καίεσθαι, καὶ διψεῖν κακόν, et *Aph. IV.* 48. ubi eadem habet, θανάσιμον ait. Inde etiam CELSUS II. 4. *mali* inquit *ſignum eſſe morbi, ventre et lateribus calentibus, caput, pedes et manus frigidas habere; aut frigidas extremas eſſe acuto morbo urgente.* Conf. PROSP. ALPINUS *de praeſ. vit. et mort. aegr. II.* 13.

Quo ſane nihil poteſt eſſe neque rationi, neque experientiae magis conſentaneum. Nam ſparſis antea militibus, ubi nunc in unam manum collectis ipſam vitae arcem invadit violentiſſima febris, uno quaſi incendio vaſtat interna: quo tempore ſudores leves et frigidi r) ad perniciem magis, quam ſalutem ex cervice, capite vel collo aliisque partibus externis languide emergunt. Sed et haec notatu digniſſima ex dolentibus praecordiis prognoſis: Τὰ καὶ ὀσφὺν, καὶ τό λεπτὸν s) χρόνια ἀλγήματα, καὶ πρὸς ὑποχόνδριον πόνοι, ἀπόσιτοι t), ἅμα πυρετῷ, τουτοισιν ἐς κεφαλὴν ἄλγημα σύντονον ἐλθόν κτείνει ὀξέως, τρόπον σπασμώδεα. u) Quod quidem de iis hypochondriacis dicitur, in qui-

r) vid. de his ſudoribus Hipp. *Coac. I. 69. IV. 4. de Criſib. VIII. 1. etc.* conf. Galenus *in Com. I. ad I. Prorrhet. Hip. Op. Cl. IV. p. 164. A.* Celsus quoque attendere jubet in omnibus morbis, an calor in fronte ſit, ex imis praecordiis natus, *Lib. III. c. 6.*

s) Quid ſignificet λεπτόν, bene Duretus ad hunc locum explicat. Nempe regionem lumborum, ubi tenuiſſimum corpus. Inde alio nomine etiam κενεῶνες vocantur.

t) *Sine ſiti*, ubi nempe ſitis praeter rationem ceſſavit, lethali ſemper omine, ut multis locis adfirmat Hippocrates, vid. *Prorrhet. I. VII. 6. Coac. I. 87.* Conf. etiam de voce ἀπόσιτος Galenus *in Com. ad III. Epid. Op. Cl. III. p. 148. A.*

u) *Coac. Praen. III. 17. Prorrhet. I. XIII. 7. Prognoſt. XIX. 1.* Quae confirmantur *Aph. VI. 56* Τοῖσι μελαγχολικοῖσι νουσήμασιν ἐς τάδε, ἐπικίνδυνοι αἱ ἀποσκήψιες, ἢ ἀπόπληξιν τοῦ σώματος, ἢ σπασμὸν, ἢ μανίην, η τύφλωσιν σημαίνουσι. Cujus quidem lethalis decubitus exemplum in venerabili quondam hujus academiae et urbis viro nuper vidimus. Adde *Aphoriſm. Boerh. §. 1010. et 1015.*

quibus post irrita sanguinis per haemorrhoides molimina hepar acute laborans ad caput convertit atrae bilis impetum: mox funesta apoplexia inter tremores aliosque spasmos huic malo familiares supervenit. Quemadmodum autem ascensus morbosi a praecordiis ad caput perniciosus est, ita nec descensus periculo vacat. De anginosis enim, ita HIPPOCRATES, Ἐκ κυναγχικῶν ἀκρίτως ὑποχονδρίᴕ ἄλγημα μετὰ ἀκρασίης καὶ νωθρότητος γενόμενον, κτείνει λαθραίως, ἐι καὶ πάνυ δοκοῖεν ἐπιεικῶς ἔχειν x). Nempe ubi anginosus circa apicem morbi sui incommoda deglutitionis et respirationis sine criticis per consuetas vias excretionibus amiserit, ex dolore ad praecordia oriundo, sub levi febricula, quae tamen caput gravat, tacitisque deliriis urget, debilitato jamjam et novis ferendis injuriis impari corpori praeceps in exitium periculum imminet. Sed et unde sanguis in haemoptöe feratur ex dolentibus praecordiis, cognoscere licet. Nam, ὅσοι, ait HIPPOCRATES, αἷμα ἀφρῶδες πτύᴕσι πονέοντες ὑποχόνδριον δεξιὸν, ἀπὸ τᴕ̃ ἥπατος πτύᴕσι, καὶ ὁι πολλοὶ ἀπόλλυνται. y) Disputatum est multum de sputis pleuriticorum. Plura fortassis de his possent. Elapsus ex vasis hepatis ruptis sanguis non ad asperam arteriam, sed in cavitatem abdominis, aut in ductus biliarios debet effundi. Nisi igitur τὸ πτύειν per vomere reddere volueris, a pulmonis dextri inferiori parte eductum sanguinem prae-

cor-

x) *Coac. Praen. III. 114.* Sane mirabile est, omnes anginae decubitus periculosos esse; a quo et pulmones suppurari HIPPOCRATES *Aph. V. 10.* adfirmat.

y) *Coac. Praenot. III. 216. 273.*

cordiis dextris dolorem inferre, quem hepati HIPPOCRATES tribuit, ſtatuere oportet. Quod ſane ob viciniam et obliquitatem pulmonis extremi ſecundum diaphragma deſcendentis facillime fieri poteſt. Accedit, quod, qui ſanguinem ſpuunt, frequenter viſcerum abdominalium variam labem habere deprehendantur. Ab hujusmodi vero ſanguinis rejectionibus febris, eaque cum pernicie afflicti interdum ſatis acuta; lenta deinde et phthiſica, qua plurimi, inprimis juniores, pereunt, ſequitur. Non ſolum autem, dum dolent, praecordia praeſagia noſtra inſtruunt, ſed et ubi dolere praeter rationem deſierunt. De quo ita HIPPOCRATES z): *ἁι ἐν πυρετοῖσι πρὸς ὑποχόνδριον ὀδύναι ἀναΐσσουσαι, ἀνιδρωτὶ λυόμεναι κακοήθεες.* Nimirum ſi nullus ſudor criticus, qui aliis ſeſe criſibus plerumque jungit, doloris cauſas expulerit, manifeſtum eſt, vel ſenſum aegri obtorpuiſſe, vel in gangraenam, aut ſuppurationem partem inflammatam abiiſſe; id quod pleuritici quotidie ſuis exemplis probant. Cumque deinde dolor, etiam dum totum pulmonem purulenta tabes exedit, vix ſentiatur aegro gravia quaeque, nempe ab inflammatione recenti metuenda tum, cum de dolore queri incipit. Quod his HIPPOCRATES confirmat: *Τοῖσι κατὰ ὑποχόνδρια, καὶ πνεύμονα*

z) *Praen. Coac. II. 271. et Prorrhet. I. XI. 9.* Ubi male Lindeniana verſio apponit *ſine voce.* Quod hic quidem in graeco textu non exſtat. Video autem in *Coac. II. 267.* illud *ἀναύδω Hippocratem* adjeciſſe: quod forte erroris materiam praebuit. Sed et ipſe GALENUS in *Comment. ad Prorrhet. l. c. Cl. IV. p. 177. A. B.* non ſolum *ſine voce* addit, ſed et *cum ſudore.* Quibus cum plane contraria habeat *Hippocrates*, immerito ab ipſo reprehenditur.

μονα πόνοισι ἐμπυομένοισι, κακόν *a*). Hinc enim oriunda febris vehementiſſima cum deliriis, quam vix in tam exhauſto corpore exſpectes, ſuprema vitae tempora accelerat. Inprimis autem refert, ut ea, quae interdum ſalutem aegris afferunt, quibus conditionibus contingere debeant, recte pernoſcamus. Nihil enim magis medici fiduciam minuit, quam ſi bona ominatur a ſymptomate, quod in perniciem aegri tendit. Alvi profluvia ſaepe ab exitio liberant mortales, ſaepe eosdem occidunt. Pertinet igitur et ad haec diſcernenda dolor praecordiorum. Nam ſic HIPPOCRATES, quem merito omnibus anteponendum, et inſtar adeo omnium habendum putamus, de eo loquitur: ἐς ὑποχόνδριον, ἀλγήματα ἐπιπίπτοντα ἄλλως τε πονηρὸν, καὶ ἢν κοιλίας καθυγραίνη *b*). Nimirum haec eſt illa diarrhoea, quam ex corrupti et putridi hepatis colluvie, in inteſtina effuſa, naſci brevi ante mortem obſervamus. Alioquin enim et haemorrhoidali fluxui dolores praecordiorum accedunt. Quo quidem hoc referendum puto: ὅισιν ἀπὸ ὑποχονδρίων ἀλγήμασι κοιλίη κατὰ μικρὸν ὑπόγλισχρα διαδιδοῦσα, βραχέα κοπρώδεα ἐκχέοι, ἦ ῥα καὶ αἱμοῤῥαγεῖ *c*); Quod plane videtur de haemor-

a) *Praen. Coac. II.* 114. Quibus conveniunt ea, quae ARETAEUS *de cauſ. et ſign. morb. chron. I.* 9. ita habet: ἢν δὲ ἥδε (φλεγμασίη) εἰς γέννεσιν ἥκῃ πύου, πάντα μέγιστα. Et paullo poſt deſcripta omni phthiſicorum conditione adjicit: ἢν δὲ ἐπιπυρεταίνῃ, ἀνέλπιστος.

b) *Coac. Praenot. II.* 247. et 272. ait, *alvum poſt dolorem praecordiorum erumpentem lethalem eſſe.*

c) *Coac. Praenot. II,* 260. conf. *Prorrhet. I. XXI.* 3. Ubi, ut

morrhoidibus primum mucoſis, quas vocamus, deinde cruentis dici, inter teneſmos et dolores hypochondriorum erumpentes. Nam nunquam niſi impedita ſanguinis per hepar via ad hoc profluvium natura ſeſe vertit. Ex quibus apparet, quamvis magnorum commodorum ferax ſit haemorrhoidalis fluxus, ſemper tamen ex viſcerum varia labe et vitiis morboſum eſſe. Inprimis illud arbitror egregium et eſſe plane utiliſſimum, quod de dolore divinus SENEX ait, qui praecordia praegnantium adfligit: Τῆσιν ἐπιφόροισιν ὑποχονδρίȣ ἄλγημα κακόν *d*). Nimirum nihil abortu periculoſius gravidis, praeſertim circa tertium vel quartum menſem, contingere poteſt. Saepiſſime autem eum menſtrua cumulatius illo tempore ingruentia efficiunt. Quorum quidem inter ſigna, quae praecedunt, etiam dolores praecordiorum eſſe conſtat, et ab ipſo HIPPOCRATE alio loco *e*) referuntur. Patet periculi a dolore praecordiorum gravidis metuendi ratio. Quodſi vero febris adeo huic dolori ſeſe junxerit, nemo non intelligit, quantum ſimul periculi magnitudini accedat. Inde eodem loco HIPPOCRATES: καὶ τὸ ἐπιῤῥιγȣ̃ν ταύτησι κακὸν; h. e. febre corripi acuta, quarum initium ſemper frigus cum rigore pro violentia morbi facit. Felicioris ominis dolores praecordiorum citra febrem ingruentes habenſ-

ut magis vitiati hepatis culpam in fluxu haemorrhoidali intelligas, ſubictericos, ἰκτεριώδεες dicit, qui eo laborent, interdum eſſe.

d) *Praen. Coac. III.* 415.

e) *Prorrhet. II. XXXV.* 4. Nempe a plethora vaſorum abdominalium, et verſus hepar compulſi ſanguinis cauſa dolor ille naſcitur.

bendi. Quod his tradit HIPPPOCRATES *f*) *Τὰς ἐκ ὑποχονδρίων πόνες τὲ καὶ κυρτώματα λύει βορβορυγμὸς ἐγγενόμενος ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ.* Quem fugit, hypochondriacis ſaepe ab obſtructione, vel flatulentis cibis, vel aliis ſpaſmis dolores praecordiorum naſci, quos vel ſpontanea alvi ſolutio vel lenia cathartica vincunt? Quid vero? cum dicit, *ὁκόσοισι περὶ τὸ ὑποχόνδριον πόνοι γίγνονται ἄτερ φλεγμονῆς, τετέοισι πυρετὸς ἐπιγενόμενος λύει τὸν πόνον g*). Scilicet intermittentium febrium haec ſalutaris vis eſt, ut lentis humoribus obſtructa viſcera moderato ſuo, quem excitant, calore motuque, quo ſanguinem impellunt, citatiori aperiant, cruditates ſolvant, coquant et ſudoribus evehant: ut ideo graviſſime adflicturus ſis hujusmodi aegrotos, ſi corticis peruviani praematuro uſu beneficos febris motus inhibeas. Non poſſum hanc de doloribus praecordiorum materiam relinquere, quin adjiciam, CELSUM *h*) ad ſigna inſtantis valetudinis eos referre. Nempe plurimi morbi ex abdominis et primarum viarum, quas ſcholae vocant, vitiis naſcuntur. Quid igitur mirum, ſi omnium primo ibi vim ſuam dolore quodam interprete oſtendant? Sed haec quidem de praeſagiis ex dolore praecordiorum ſuffecerint. Plurima enim, quanquam facile poterant ex iisdem hauſta fontibus addi, cum longum videretur nimis, rectius omittenda credebamus.

Dulcius ex ipſo fonte petuntur aquae.

 No-

f) *Prognoſt.* X. 14. conf. *Praen. Coac.* II. 240.

g) *Aphoriſm. Sect. VI. aph.* 40. CELSUS *L. II. c.* 8.

h) Vide *Lib. II. c.* 2. quod plenum hiſce ſignis invenies.

Nostro autem scopo nihilominus speramus satisfecisse, quo docere animus est, non solum ad prognosin, sed et ipsam medendi rationem *i*) explorata praecordia plurimum conferre.

§. 5.

Transimus ad pulsum praecordiorum, quem interdum apud aegros admotae manus percipiunt. Nonnulla enim et de hoc HIPPOCRATES dignissima notatu praesagia consentientibus aliis veterum auctorum tradit. Vasa arteriosa, quanquam ibi perpetuo micant, nunquam tamen in recte valentibus ob mollitiem loci, crassiora integumenta et placidum tunc sanguinis per ea motum, externo attactu, vel obscure tantum sentiuntur. Qui re-

i) Paucula de vomitoriis, quae CELSUS aliique frequentissime in doloribus praecordiorum propinare jubent, addemus. Est sane vomitorium inter potentissima et saluberrima remedia habendum: sed sub justo limite. Sane, quod de missione sanguinis CELSUS ait, *sanguinem incisa vena mitti, novum non est, sed nullum paene morbum esse, in quo non mittatur, novum est*, non minus ad vomitoria pertinet. GE. CHEYNE, Anglus, quam vehementer vomitoria laudat! *I am bold*, inquit, *to say, no operation, remedy or antidote in physic is so universal, speedy and effectual, as vomits.* Et paullo post: *I know not the name or kind of a distemper afflicting the animal machin, where vomits are not beneficial salutary and of efficacy*, etc. habet enim laudum cumulum. v. *The Natural Method of cureing the diseases of the body etc. Part. III. c. I. §. 3. p. 144.* Huc profecto trahas, quod LIVIUS ait: *dum in praesenti gaudio est animus, nihil admittit, quo vanum gaudium fiat.* Ita enim dum in amore et admiratione remedii sunt medici, nihil, quod ejus laudem imminuat, vel usum coerceat, admittunt. In acutis morbis

recordatus fuerit, quam facile ſenſus noſtri adſueſcant, quibus perpetuo tamen moventur, impulſibus, et quod in nulla parte, niſi ad obſtructum inflammatorium, percipiantur, facilius adhuc rationem, cur valentium praecordia non pulſent, perſpiciet: aegri vero moleſtum ſibi iis in locis pulſum eſſe queri ſaepe ſoleant. Ne cum cordis palpitatione confundatur, facilis quidem ea, ſed aliqua tamen cautio adhibenda. Singularis vero arteria, gaſtroëpiploica dextra *k*), an arcum, quem dicunt, majorem ventriculi, ſaepius diſtendi ab aëre ſpaſmis intercepto ſoliti, tremere et pulſare faciat, ego quidem non definiverim. Magni ſunt coeliacae et meſentericae ſuperioris cum ipſi trunci, tum rami alii, quo-

 rum

bis cautum omnino vomitorii uſum requirit corpus jam vi morbi concuſſum, non vi remedii magis concutiendum. Haerens in viſceribus cum crebra inflammatione ſanguis fefellit Sydenhamum in uſu remedii, quod tunc, cum res ſecus ceſſerit, opprobrio non vacat. Eadem in dolore praecordiorum ratio obtinet, ſi acuta ab inflammatione loci febris fuerit. Plus hic efficies temperantibus ordinariis, acidis et ſaponaceis vegetabilium ſuccis, inter juſtas venaeſectiones, et maxime forte hic ab omni antiquitate laudata fomenta, clyſmata, et pediluvia. Quibus opiata, et lenia diaphoretica, et camphorata circa vigorem morbi addere ſub juſto regimine licuerit. Ubi vero hae conditiones non obſtiterint, mobilior adhuc materia morbi fuerit, vel ubi plane nulla, aut intermittens febris, efficaciſſimi remedii uſum nemo jure reprehendere poterit.

k) vid. *Icon. anat. Illuſtr. de* HALLER *Faſc. II. Tab. I. et II. atr. coeliac.* Conf. *Prim. Phyſiolog. Lineae*, §. 625. quoque in adfectionibus ventriculi pulſum praecordiis ineſſe dicit, *de cauſ. et ſign. morb. chron. L. II, c. 6.* Tum vero

rum ictus, dum validius et celerius contra obstaculum sanguis fertur, omnino ad integumenta usque musculosa abdominis pertingere, externoque contactu sentiri possunt. Accedit, quod cum hoc pulsu plerumque conjuncta sit tensio praecordiorum, de qua deinceps agemus, ut adeo facilius arteriarum subjectarum motus recipiant et contactui externo offerant. Patet certe ex his, magnam et amplam in praecordiis inflammationem requiri, ut pulsare *l*) et palpitare observentur *m*). Erit igitur plerumque, immo semper cum dolore (nisi forte, quod fieri certum est, jamiam obstupuit ad sensum ipsius aegri animus) et aliis gravioribus praecordiorum incommodis conjunctus, eorumque praesagia confirmabit. Inprimis vero deliriorum individuum comitem et nuncium sese praestat nunquam fallacem, ut adeo nullus fere sub febre acuta deliret absque hoc pulsu

vero apparet, non amplius ad chronica mala, de quo agit, esse referendum. Habet eundem pulsum in inflammatione, cujus curationem, *Lib. II. c. 7. de morb. ac. cur.* describit, τῆς νωτιαίας φλεβὸς, quam recte monet PETR. PETITUS κοίλην HIPPOCRATEM vocare; nam ipse adeo ARETAEUS in *cauſ. et ſign. morb. acutor. II. 8.* τὴν κατὰ τὴν κοίλην φλέβα, ὀξείην νόσον vocat. Eam vero CAELIUS AURELIANUS *de morb. acut. I. 8.* dicit a quibusdam inter causas phrenitidis referri. Quod omnino res ipsa declarat, si *Aretaeum* legas. Simul vero inde apparet, vehementiorem hunc esse pulsum, quam ut uni tantummodo arteriae tribuatur.

l) σφυγμὸν et παλμὸν promiscue etiam Hippocrates dicit. Quod FOESIUS quoque adfirmat.

m) Singulare pulsus praecordiorum exemplum a liene crassiori circumdato tunica habet THEOPH. BONETUS in *sepulch. L. III. Sect. XVII. obs. 16.*

ſu aeger *n)*. Ideo phrenitidis, quae acutis malis ſupervenit, et prodromus eſt, et index fide digniſſimus habendus. Quaeuti experientia unumquemque facile docuerit, ita ab HIPPOCRATE eadem diſcere poterit. Nam σφυγμὸς, ait, ἐν ὑποχονδρίῳ μετὰ θορύβȣ, παρακρȣστικὸν *o)*. Et alio loco, poſtquam molle et doloris expers hypochondrium laudavit, inflammatum vero et dolens damnavit, εἰ δὲ, inquit, σφυγμὸς ἐνείη ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ, θόρυβον σημαίνει *p)*. Silenus in *Epidemiis* ab initio morbi ſui, quem omnia evincunt fuiſſe phrenitidem, perpetuam hypochondrii pulſationem habuit. Sane, quocunque fiat vaſorum nervorumque commercio, nullae in praecordiis videntur naſci poſſe graviores turbae, quin inde caput adficiatur, atque deliret. Variolae nauſea, vomendi perpetuis nixibus, dolore etiam, ut rectiſſime SYDENHAMUS monuit, omnium primo praecordia affligunt. Hinc capitis ſtatim dolor et febris nata vix unquam deliriis carebit,

 ſub

n) In comate, quod plerumque, ubi ad mortem res aegri venerit, deliria ſequitur, pergit idem pulſus, atque adeo tunc, cum non raro medicus demum arceſſi ſoleat, praegreſſam morbi violentiam, praeſensque periculum ipſi egregie exponit.

o) *Coac. Praenot. II. 244.*

p) *Prognoſt. V. 13.* Ubivis autem HIPPOCRATES addit, oculorum inter haec rationem eſſe habendam. Qui ſi velocius moveantur, metum delirii vehementiſſimi eſſe (μανῆναι ἐλπίς ἐστι), ait, antea enim lenioribus vocibus utitur, παρακρȣστικὸν, θόρυβος et ἔκστασία, quae minorem delirii gradum ſignificant. Contrariam oculorum adfectionem, τὴν πῆξιν τῶν ὀμμάτων aeque pernicioſam declarat plurimis locis HIPPOCRATES, e. g. *Coac. II. 124.* ubi vid. DURETUS.

ſub hoc ipſo praecordiorum pulſu *q*). Praeter deliria vero pulſus praecordiorum interdum praeſagit inter alia ſigna haemorrhagiam narium, inde forte, quia et ipſa deliria eam commoti ſanguinis eruptionem, inter molimina ad caput locumque exitus, antecedere cum bonis ceteroquin ſignis conſueſcunt. Quod cum plurimis locis HIPPOCRATES affirmet, unicum tantum hic afferemus, ubi *οἱ κατὰ κοιλίην*, inquit, *ἐν πυρετῷ πάλμοι, ἐκστασίας ποιέουσιν, αἱμοῤῥόη δὲ φρικώδης r*). Nam omnes, perfectae etiam criſes cum horrore aliquo, inprimis vero haemorrhagiae narium fiunt, quae ultimae febris exacerbationi, ex qua deinceps declinat morbus, junguntur, et aliquoties interdum repetunt, maxime, ſi neglecta ab initio ſanguinis miſſio fuerit. Generatim denique hunc pulſum praecordiorum mali eſſe ominis, affirmat HIPPOCRATES, ubi, *καρδίης*, ait, *πόνος καὶ σφυγμὸς ὑποχονδρίων πυρετοῦ περιψυχθέντος κακόν· ἄλλως τε κ' ἢν ἐφιδρῶσι s*). Quae in *Prorrhe-*

q) Sane eſt, quod credas, corculi Gliſſoniani abdominalis, de quo ſupra quaedam dicta ſunt, hunc ipſum pulſum materiam dediſſe, certe errorem nova argumenti ſpecie roboraſſe.

r) *Coac. II. 269. Prorrhet. I. XX. 15.* Per *τὰ κατὰ κοιλίην*, nemo non videt, hic praecordia intelligi: nec minus huc pertinere ea, quae de pulſu *περὶ τὸν ὄμφαλον* dicit. Nam et hic deliriorum praeſagus et dolorum in hypochondriis comes eſt. Ita illud habet, *Prorrhet. I. V. 1.* et *Coac. II. 273.* *οἱ περὶ ὄμφαλον, πόνοι παλμώδεες ἔχουσι μέν τι καὶ γνώμης παράφορον.* Conf. *Epidem. III. aegr. III. 50.* Multum hic forte refert, quomodo manum admoveas.

s) *Coac. Praenot. II. 246.* Conveniunt his, quae CELSUS *de*

rheticis dicit ἐγκαταλιμπανόμενα καύματα, hic per dolorem et pulſum praecordiorum exprimit. Nimirum febris huc omnem vim aeſtumque collectum dolor et pulſus, inflammationis perpetua indicia, etiam tunc prodent, cum ad externarum partium contactum mitior leniorque videbitur *t*): quam diximus ſupra περιψυχθέντα πυρετὸν eſſe. Omnia praeterea de dolore et inflammatione praeſagia ſibi pulſus praecordiorum quodammodo vindicat.

§. 6.

Dum dolor et inflammatio praecordia aegrorum interna infeſtant, haud raro ſimul tendi atque revelli externa conſueſcunt. Neque exiguum profecto eſt, quod inde morbo momentum accedit. Igitur ad hanc quoque praecordiorum conditionem veteres attenderunt, qui ἔντασιν, ſ. ξύντασιν τῶν ὑποχονδρίων inter ſymptomata et praeſagia morborum graviorum ubivis fere memorant. Obſcurum non erit, quid per tenſa atque revulſa praecordia intelligamus. Eminente nimirum utrinque margine coſtarum ſpuriarum cartilagineo muſculos abdominales eo loco ita retractos verſus ſpinam dorſi *u*) exploratrices manus

de medicina II. 4. dicit, *Mali morbi teſtimonium praecordia inflammata - - - periculoſiſſimum, ſi venae ibi quoque vehementer agitantur.*

t) Pertinet huc optimo ſuo jure illud egregie dictum apud HIPPOCRATEM, *Coacar. Praenot. II. 137.* πρὸς τὴν ἁφὴν μὴ περικάεες, φρενιτικοὶ γίγνονται, καὶ μᾶλλον, ἢν αἷμα ῥυῇ.

u) Eleganter haec ARETAEUS ſub phthiſicorum imagine exhi-

nus deprehendunt, atque omnia adeo indurata, ut nihil digiti, quod facile fit in naturali mollitie, coſtas ſubeat. Quae durities ſi non eſt, ſed mollitiei adhuc naturalis quaedam veſtigia ſuperſunt, ὑπολαπαρὸν ἔντασιν, HIPPOCRATES x) vocat. Nihil vero, vel certe parum a priori differt ea, quam ὑπομακρὸν ſ. παραμήκην y) dicit, ubi ab oſſibus inde pubis durities quaedam tenſionis indicia exhibet. Ac ſane vix unquam graviorum ſymptomatum infauſtum ſatellitium morbus habet, quin praecordia idem intendat atque re-

hibet, *de cauſſ. et ſign. morb. diuturn. L. I. c. 8.* dum dicit, eſſe ὑποχόνδρια λαγαρὰ, ἀνεσπασμένα, ἐπιγάςριον τῇ ῥάχει προσφυὲς καὶ λαγών. conf. FOESIUS, qui ex *Hippocrate* ὑποχόνδρια κατεξηρασμένα σφόδρως, ἢ ἰσχυρῶς αὐχμώδη καὶ προσεσαλμένα, *reſiccata, ſqualida, contracta et depreſſa ex nimia ſiccitate* explicat in *Oecon. Hipp.* ſub verbo ὑποχόνδριον.

x) *Epidem. III. Sect. I. aegr. III. 18. et I. Sect. III. aegr. II. 12.* Ad quem locum GALENUS diaphragmate inflammato hanc ſubmollem tenſionem fieri autumat. *Op. Cl. III. p. 121. G. it. Cl. IV. p. 170. D.* Cujus ſententiam, ut videntur, ſecuti PROSP. ALPINUS *de praeſag. vit. et mort. aegr. L. V. c. XI.* GE. BAGLIVIUS *Prax. med. L. I. c. IX. de obſ. hypoch.* et LUD. DURETUS *ad Coac. Hipp. L. I. n. 55. it. L. II. c. XXVII. n. 10.* et alibi, eandem cauſam agnoſcunt. Verum ſi dicendum, quod res eſt, ad ſeptum transverſum non referenda iſta tenſio videtur. Nam, ut facili experimento patet, a ſumma exſpiratione retractum diaphragma nihil praecordia intendit Deinde ſi inflammatum fuerit, tumorem potius hypochondriorum quam tenſionem efficiet. Quibus plane contraria Galenus ſtatuit.

y) *Epidemior. I. Sect. III. aegr. II. 12. Prorrhet. I. XX. 15.*

revellat. Quemadmodum vero certum eſt, ab inflammatis viſceribus praecordiorum ad muſculos abdominales transire z) labem, et hos in ſocietatem morbi adducere; ita ſpasmorum hic inprimis vim, culpamque agnoſcere debere videmur. De quo quidem eo minus dubitare licebit, cum ſpaſmi ex utero hyſtericarum per hoſce muſculos fauces impetentes ſatis eorum in haec mala proclivem demonſtrent indolem. Etſi non eſt, cur cum TH. SYDENHAMO a), ſolius ſexus ratione diverſam eſſe hypochondriacam hyſtericamque paſſionem, ſtatuamus, quippe ſatis praeterea diſtinctam aliis ſymptomatibus; in multis tamen omnino atque hac ipſa tenſione praecordiorum conveniunt. Videas in tenerioribus et imbecillioribus corporibus, quae facillime omnium haemorrhoidali vel hypochondriaco malo adultiori aetate tentari ſolent, ad leviora etiam, quae incidant, ut colicam, obſtructionem alvi, cardialgiam, diarrhoeam continuo intendi atque revelli praecordia, ut peſſima inde in acute febrientibus metuenda eſſent; ſed facile ibi omnia levi artis opera ad naturam redire. Denique inflammationem aliquam hos muſculos primario, rheu-

z) Conſenſus praecordiorum cum muſculis abdominalibus ſatis ex vomitu patet. Variis deinde fibris circa coſtas diaphragma et muſculi abdominales miſcentur. Communis denique totius corporis ratio et hic obtinet, propinqua omnia ſuis et vaſis et nervis jungi. vid. *Illuſtr. de* HALLER *Icon. anat. Faſc. I. Tab. Diaphragmatis*, *et Prim. Lin. Phyſiol. §. 287. Comm. in Inſt. Boerh. §. LXXXVI. n. 12. 13.* conf. WINSLOW *Traité des muſcles T. II. p. 164. — 166.* An epigaſtricis et mammariis vaſis aliquid hic tribuendum, eſt ſane, quod dubites.

a) *Diſſert. epiſtol. ad Guil. Cole. Op. p. 388.*

rheumatiſmi cujusdam acuti ſpecie, invadere poſſe, nihil eſt, quod dubitare ſinat. Optime [illegible]tius morbi ratio atque decurſus diſcrimen cauſae declarat. Quemadmodum autem ſub ceteris conditionibus non adeo magni momenti tenſio praecordiorum habenda eſt, ita in acutis gravitatem morbi et majora pericula nunciat. Quis enim non intelligit, turbatum per praecordia inflammata ſanguinis motum adhuc magis inhiberi ac paene ſiſti debere, cum intenſi et revulſi muſculi cavum arctent? In caput igitur prohibitus deſcendere ſanguis contendet, pulmones deinde occupabit, immo artus inferiores et imum ventrem adfliget morboſorum humorum plethora. Quae quidem ex tenſis praecordiis injuria etiam in aliis febribus, ut peripneumonia et pleuritide metuenda non parum morbum exaſperant. His certe nituntur omnia praeſagia, quae de ipſis veteres conſignaverunt. Ad phrenitidis igitur ſigna quemadmodum dolor et inflammatio, ita quoque tenſio ac revulſio praecordiorum pertinet. Ἐκ κοσμίȣ, inquit HIPPOCRATES, *θρασεῖα ἀπόκρισις κακόν· Φωνὴ ὀξεῖα· ὑποχόνδρια τȣτέοισιν ἔισω ἐιρύαται.* *b*) Nihil nimirum certius, quam quod ferox moderati alioquin et modeſti hominis ad quaeſita reſponſum acutam phrenitidem imminere notat *c*). Nec minus vocem acutam et clango-

ſam

b) *Conc. I. 80. Prorrhet. I. VI. 7.*

c) Quod et CAELIUS AURELIANUS teſtatur *L. I. c. 2. et 3. morb. acut.* Ubi generatim quoque omnia dicit plurimum afficere, quae in morbis a natura recedant. Inde hilarem et cachinnoſum moeſtitia et iracundia gravius in aegritudine adfligi, ac, triſtes qui fuerint, periculoſius cum riſu delirare. Praeterea tenſa praecordia individuo

co-

ſam inter ſigna phrenitidis alibi HIPPOCRATES refert *d*). Quae enim cauſa apud bene valentes voluntati ſubjecta elevando laryngem, ſtringendoque glottidis ligamenta acutam vocem efficit, eam nunc inflammatio, fauces phreniticorum, ut notum eſt, occupans, infauſto ſatis omine praeter voluntatem format. Immo dicta ferocia in reſponſis acutam vocem reddit, dum velocius aër per glottidem pulſus crebriores ejus oſcillationes parit *e*). Nonne omnes iratos acuta voce loqui audimus? Clarius vero ex his revulſorum praecordiorum injuria patet: *κεφαλαλγιὴ ἐν ὀξεῖ, ὑποχόνδριον ἀνεσπασμένον, μὴ ῥυέντος τȣ̃ ἅιματος ἐκ ῥινέων ἐς φρενιτικὸν περιΐςαται f*). Hinc BAGLIVIUS *g*) horrendam dicit hypochondriorum tenſionem, ubi

comitari phreniticos. Quod et ARETAEUS, cujus dolendum intercidiſſe phrenitidis deſcriptionem, in curatione tamen, quae ſupereſt *L. II. c. I. de morb. ac. cur.* adfirmat, *φλεγμονὴν τῶν ὑποχονδρίων*, et ea commemorans, quae *ἔισω ἢ, ἠδὲ ἄνω εἰρύαται, καὶ τὸ δέρμα περιταίνηται.*

d) *Prorrhet. l. c. 10. ὀξυφονίη κλαυθμώδης κακὸν,* *Coac. I. 143. ἁι παρακρέσιες, φονῆ κλαγγώδεες, γλώσση σπασμώδεες, καί ἀυτοὶ τρομώδεες γινόμενοι, ἐξίςανται.*

e) v. *Illuſtris* de HALLER *Prim. Lin. Phyſiol.* §. 324. et *Comm. ad Inſt. Boerhaav.* §. 628. GALENUS *Comm. II. ad I. Prorrhet. Op. Cl. IV. p. 120. D. E.* non male dicit, vocem acutam reddi ob retracta hypochondria. Certe novimus, motum abdominalium muſculorum ad vocem requiri, quod et WINSLOW obſervavit. *Mem. de l'Acad. des ſciences, de l'Ann. 1738.* Et CICERO inde bona in oratore latera poſtulat. *de Oratore I. 25.*

f) HIPPOCRATES *Coac. Praen. I. 170.*

g) *Prax. med. l. IX. de obſ. hypoch. Op. p. 63.*

ubi nulla ſpes ſit haemorrhagiae, vel abſceſſus ad aures. Sane eſt, quod naturae benignitatem agnoſcamus, quae perpetuo aliquo vinculo delirium et ſaluberrimam haemorrhagiam narium *h*) jungere ſolet, niſi aetate induratum jamjam corpus obſtiterit. Periculoſiora etiam his interdum ex tenſis praecordiis praeſagire, auctore HIPPOCRATE, debemus: nam *οἱ μὴ διαλείποντες*, inquit, *ἐφιδρῶντες πυκνὰ μετὰ ὑποχονδρίου ἐντάσιος ὡς ἐπτοπολὺ κακοήθεες i*). Quod nemo non videt eſſe febrium illarum exanthematicarum, quibus tot mortales occumbunt, imaginem. Cum iſtis enim ſudoribus, quibus decepti plurimi, diaphoreticis, bezoardicis vel alexipharmacis naturae molimina, rejectis omnibus venaeſectionibus et an-

h) Hinc et ipſam praeſagiunt inter reliqua ſigna tenſa atque revulſa praecordia. Ita *Prorrhet. I. XXI. 7.* *ὑποχονδρίου*, inquit, *ἔντασις μετὰ καρηβαρίης, καὶ κωφώσιος, καὶ τὰ πρὸς αὐγὰς ὀχλέοντα, αἱμοῤῥαγικά.* Ubi male Lindeniana verſio *τὰ πρὸς αὐγὰς ὀχλέοντα* reddit, *et quae ad haec conſequenter divexant*, cum eſſet vertendum, et quae ad oculos turbant, h. e. ut recte FOESIUS, tenebricoſa, quae ante oculos obverſantur. Quod et GALENUS confirmat *Com ad h. l. Op. Cl. IV. p. 189. D.* Quae nigra cum vomitum interdum ſignificent, pulcherrime et haec diſcrimina definit HIPPOCRATES *Prognoſt. XXV. 2. 12.* In univerſum enim cavendum, ne ex uno ſigno praeſagias. Quod et bene CAELIUS AURELIANUS, *Ac. morb. L. I. c. 3.* monet. De narium haemorrhagia ex tenſis praecordiis vide apud *Hipp. Prorrhet. I. XX. 15. Coac. II. 70.* confer. *Epidem. I. Sect. II. 98. II. Sect. III. 71. et IV. Sect. II. 34.*

i) *Coac. Praenot. I. 50.* conf. *Epidem. I. Sect. III. aegr. 2. 3. 8. et 10.* Lucem vero his affundunt ea, quae HIPPOCRA-

antiphlogisticis, pessimo in aegros consilio turbarunt, monstra illa purpurae vel petechiarum prodeunt, gangraenae internae soboles. Aliud mortis ex revulsis praecordiis praesagium apud eundem HIPPOCRATEM hoc est *k*): *καρδίης πόνος ἅμα ὑποχονδίῳ συντόνῳ καὶ κεφαλαλγίῃ, κακοήθεες· καί τοι ἀσθματώδες· ἦ ῥά γε ἐξαίφνης ἔτοι τελευτῶσι*; Quod de iis patet dici, qui, viscerum diuturna conflictati labe, ab inflammatione denique in praecordiis accensa, quae ad caput pulmonesque progreditur, sub peripneumonia pereunt. Tumores denique ad aures tensa praecordia nunciant. Notum est hujus depositionis, quam dicimus, criticae genus crebro acutis accedere, omnesque morbi reliquias illuc congestas in purulentam materiam vertere, et saluberrimo instituto evehere *l*). Nec tamen omni periculo haec res caret. Quod plu-

CRATES *Coac. I. 101.* habet: *οἱ μετὰ καταψύξιων, ἐκ ἀπύρων, ἐφιδρῶντες ἄνω, δύσφοροι, φρενιτικοί τε καὶ ὀλέθριοι ἐν ὀξεῖ.* Nempe febris semper phrenitica est, sub qua exanthemata erumpunt. Interdum vero expellendis iis impar natura sub ipso molimine suo accumbit. conf. *Coac. I. 82.*

k) *Prorrhet. I. IX. 4.* ARETAEUS *de caus. et sign. morb. acut. L. I. c. 2.* inter asthmatis symptomata *ἀνεσπασμένα ὑποχόνδρια* memorat. Sed quemadmodum tota asthmatis descriptio multa habet, quae ad peripneumoniam pertinent, et ea huc referenda videntur. CELSUS *de medic. IV. 7.* pectoris totius, et praecordiorum gravitatem in peripneumonia esse dicit. Quam quidem facile apparet a tensis revulsisque praecordiis fieri posse.

l) HIPP. *Coac. Praenot. I. 191.* *ἐκ καύσε μὴ γενομένε πυώδες παρ' ὧς ἀποςήματος ἐ πάνυ σώζονται.* Conf.

plurima HIPPOCRATIS effata docent. Ex tenſis vero praecordiis inter alia haec praeſagia affert: *μετὰ ὑποχονδρίȣ ξυντόνȣ καταψυχθεῖσι, παρ᾽ ȣ̃ς μέγα ἔπαρμα* m), et alio loco: *ὑποχονδρίων σύντασις μετὰ καύματος ἀσώδεος κεφαλαλγικῷ τὰ παῤ ȣ̃ς ἐπίαρει* n). Inprimis vero hoc memorabile dictum o): *Τὰ παῤ ȣ̃ς ἐπὶ κοιλίησι δυσώδεσι, πυρετῷ ὀξεῖ, ὑποχονδρίῳ ξυντόνῳ, χρονιωτέρως ἀρθέντα, κτείνει.* Nimirum quando vitiati vel ſubputridi hepatis ſqualores a diuturnioris febris injuria in ſanguinem redundantes ad caput copioſius feruntur, quam ut in paroditibus, quas attollunt, conſiſtere poſſint, in cerebrum inimica vis convertitur, et adfectibus variis ſoporoſis, ipſaque apoplexia aegros conficit. Atque haec de tenſis revulſisque praecordiis.

§. 7.

Nondum hiſce exhauſti ſunt fontes, ex quibus repetere praeſagia praecordiorum inſtituimus. Reſtant multa, eaque non minus egregia de tumoribus hypochondriorum in acutis aeque ac chronicis, fluxibus variis alvinis, phthiſi, parotidibus et aliis. De anxiis deinde et duris praecordiis in hydrope inprimis et ictero obſervatu dignis copioſe dici poſſet. Sunt praeterea variantia, plena, inaequalia, frigida, gravia et alia

hy-

Conf. *Prorrhet. I. XXII. XXIII.* et *XXIV.* et *Coac. III. 78. ſequ.* ubi longo ordine praeſagia de tumoribus et abſceſſibus ad aures enumerantur.

m) *Coac. Praen. I. 154.*

n) Ibid. *II. 255.* Quae fere iisdem verbis de dolore praecordiorum paullo ante, *n. 43. et 46.* praeſagit.

o) *Praen. Coac. II. 81.*

hypochondria, ad quae ſolertia veterum curioſe attendit. Sed de his omnibus, quae nunc idoneis de cauſis perſequi pro dignitate non licet, alio fortaſſis tempore, ſi DEUS vitam dederit, agemus.

VII.

Dr. CHRISTIAN GOTTLIEB LUDWIG

Progr. ſiſt.

Monita ſemiotica in dijudicandis infimi ventris doloribus.

Lipſiae, 1759.

Nimia alimentorum ac potulentorum copia et varietas, quae linguam ſaepius blande afficit, ſubito per gulam deſcendit, in ventriculo tamen et duodeno non apte ſatis ſubigitur, ſed in infimo ventre haeret, digeſtione non rite ſuccedente, chylum crudum ad ſanguinem mittit, et putridas et alio modo corruptas feces in canali alimentorum accumulat, multorum certe morborum, acutorum aeque ac chronicorum, cauſa exiſtit. Multi ſunt diaetae errores, qui machinam humanam laedunt: effectus ab aëre, animi affectibus et rerum, nonnaturalium dicta-

rum, vario ab uſu pendentes, in cenſum quoque veniunt, ſed certe maximi ſunt, qui abdomen male afficiunt. Acrimoniae nimirum variae, cum ſuccis nutritiis male praeparatis in toto corpore distributae, et ſaburra humorum in primis viis haerens ſyſtema praecipuorum nervorum, in abdomine excurrentium, et cum reliquis viciniis nervis connexorum, ita ſaepe irritant, ut ſyſtema venae portae et viſcera abdominalia ſpaſmis, obſtructione, aliisque incommodis excrucientur.

Haec ſaepius mecum perpendi, cum aegrotos, de doloribus infimi ventris conquerentes, examinavi, eorumque cruciatus cum variis obſervatis medicis comparavi, quae fabrica partium, natura alimentorum, variaque acrimonia in corpus ingeſta et in eo nata, mihi ſuggeſſerunt. Sed cum in ſitum naturalem atque mutabilem, nec non in praeternaturales aberrationes viſcerum abdominalium crebrius et majori cum attentione inquiſiviſſem, cauſasque harum mutationum perpendiſſem, in dijudicandis aegrorum incommodis certiores ſaepe ideae ſubnatae fuerunt. Uti vero in omnibus morbis examinandis a phaenomenis, certo perſpectis, et ex corporis cognita fabrica deductis, ad ignota concludit Semioticus, ſic certe in hac quoque dolorum diſquiſitione omnia caute inter ſe conferre, et ad ultimam conclusionem diſponere debet is, qui labem corporis et ſymptomata, inde oriunda, rite examinare ſuſcipit, quo poſt morbum accurate cognitum apta demum medendi auxilia eligere queat. Quamobrem non incongruum eſſe duximus, eas annotationes ſemioticas, quas in attenta conſi-

de-

deratione morborum abdominalium et ſymptomatum, his accedentium, ex phaenomenis, ſedulo inter ſe comparatis, collegimus, conſcribere, et cum commilitonibus noſtris, ad praxin clinicam initiandis, communicare.

Quando de dolore, in hypochondrio dextro oboriundo, fixo vel vago, pungente vel gravativo conqueritur aeger, medentium conſideratio mox ad hepar, viſcus in ea ſede potiſſimum collocatum, convertitur. Creſcit ſuſpicio mali ibidem haerentis, ſi color, ad icteritium inclinans, luridus vel cachecticus in facie apparet, nec alvus, a ſtimulo bilis promovenda, facile reſpondet. Perpendendum tamen omnino eſt, hepar non tam crebro laeſum deprehendi, quam vulgo creditur, cum ſubtiliſſima vaſorum fabrica rarius materiae morboſae congeſtiones et obſtructiones veras admittat, ideoque dolorem tenſivum, in hac parte oriundum, hepatis labem non ſemper indicare. Niſi enim hepatitis, rarior morbus, et qui tunc temporis ſuperficiem viſceris magis et vias bilis varias, quam intimas hepatis partes, tangit, praeceſſerit, obſtructio, cum duritie conjuncta, in hepate non protinus aſſumenda erit. Ipſa enim durities hujus viſceris a tenſione hypochondrii dextri vere diſtinguenda eſt. Hepar durum, mole auctum, e ſede ſua quodammodo deſcendens et manui tangentis medici ſe offerens, qualem in ictero nigro laborantibus interdum percepimus, prementem digitum tanto reniſu afficit, ut lapideum ferme, vel aliud duriſſimum, corpus nobis reſiſtere videatur; longe alia eſt reniſus ratio, ſi hypochondriorum tenſio non ſo-

 lum

lum eum locum, quem margo hepatis, verſus anteriora magis protruſus, occupat, ſed vicinas abdominis partes ſimul elevat. Haec licet interdum tanta ſit, ut digitis ſub hypochondrium dextrum et coſtas ſpurias pertingere nequeamus, ea tamen ab inflatione coli imprimis proveniens facile dignoſcitur, cum et in oppoſitum latus extendatur, et aëris reniſus digitis magis cedat, quam viſcus induratum.

Major certe attentio adhibenda eſt, ſi abſceſſus fluctuans a tenſione flatulenta diſtinguendus eſt, inprimis cum haec illam ſaepius ſequatur. In hoc autem ambiguo rerum ſtatu crebrior diſquiſitio hypochondrii dextri vario ſub ſitu ſupino, erecto, et laterali expulſio flatuum, abdomen diſtendentium, per apta medicamenta, curioſum examen morbi antecedentis inſtitui debet, antequam flatulentam tenſionem a fluctuatione purulenta certo diſtinguamus. In praecedente vero, vel nunc ſe mutante morbo dolores potiſſimum inflammatorii a ſpaſticis ſedulo diſcernendi ſunt; quando enim inflammatio praegreſſa ceſſavit et dolor tantum gravativus et tenſivus inter ſe conferri debent, tunc ſuppurationis factae vel obſtructionis ſcirrhoſae relictae phaenomena ex mutatione ſymptomatum melius, quam ex ipſo tactu, dijudicari poſſe arbitramur, niſi forte abſceſſus, in margine hepatis anteriori collectus et auctus, fluctuationis certae indicia in muſculis abdominalibus, quibus ſaepe adhaeret, offerat.

Nec color cachecticus vel vera quoque cachexia biliosa vitium, in hepate eſſe, certo demonſtrat; interdum enim duodenum nimis la-

xum

xum facilem bilis acceſſum ad hanc inteſtinorum partem non permittit, interdum pituita vel alia ſaburra, in ea haerens, bilis miſcelam hic efficiendam impedit, interdum e ſitu dimotum duodenum viam bilis, in illud inſertam, non ſatis apertam relinquit, in quibus caſibus omnibus cauſa coloris cachectici, ad icteritium accedentis, non in hepar, ſed in duodenum potius, conjicienda erit. Errant itaque non raro medici, ſi, hac coloris mutatione obſervata, hepar accuſant, cum crebra experientia doceat, duodenum ſaepe icteri cauſam eſſe. Sic in infantibus recens natis, vix non ſemper flavo colore conſpicuis, interdum etiam veris icteri ſignis obſervatis, primis viis, ut decet, evacuatis, et meconio viſcido expulſo, vel pituita tenaci per vomitum rejecta, hoc vitium tollitur, nullamque hepatis labem adfuiſſe cognoſcitur. Sic icterum poſt crapulam, iracundia ſuperveniente oriundum, vomitus ſpontaneus et dejectiones alvinae haud raro diſcutiunt, manifeſto indicio, in chronicis quoque morbis ſaepius ad ſigna ex duodeno potius, quam ex hepatis fabrica, deſumenda reſpiciendum eſſe.

Duodenum nimirum, ſub hepate reconditum, in hoc ſitu profundo et flexuoſo digeſtionis officium, actione ventriculi tantum inceptum, continuat et praeſtat; ex his vero commodis lentioris digerendorum motus et verae admixtionis bilis et ſucci pancreatici alia ſaepius in nimia voracitate, vel etiam in cibis, digeſtioni nimium reſiſtentibus, oriuntur incommoda, quae una vel altera hora poſt paſtum utplurimum intenduntur, eo nimirum tempore, quo digeſtio in duodeno

 ab-

absolvenda est. Cum autem hepar in statu sano duodenum non adeo premat, ipsae intestini praeternaturales tensiones accusandae erunt, inprimis si dolorosa et spastica affectione, ex hac causa proveniente, dolor tensivus magis in parte posteriore corporis, ad spinam dorsi scilicet, quam in hypochondrio sentitur, et plexus renalis dextri lateris et vicini alii nervi magis in consensum trahuntur; quamobrem dolores ad spinam in thoracem ascendentes vel alii, ad vias urinarias producti, non levem suspicionem movent, causas in profunda duodeni sede ejusque praeternaturali tensione quaerendas esse.

Et ipsa excrementa alvina ex hac causa vel bile non satis tincta, vel hujus stimulo parum adjuta, segnius procedunt, et pertinaciores saepe alvi obstructiones efficiunt. Licet vero hujus rei ratio in hac prima intestinorum tenuium parte praecipue quaerenda sit, effectus tamen in totum canalem intestinorum redundant. Relaxatio scilicet et inde orta distensio nimia tubi alimentaris raro universalis est, nec totum abdomen tumet, sed quaedam intestinorum partes tantum expansae, aliae constrictae, inveniuntur, qua ex re dolores saepe fixi in abdomine oriuntur, qui per longum temporis intervallum durant et tardius discutiuntur. Hinc medicus etiam, de doloribus rheumaticis musculorum abdominalium, et de doloribus spasticis intestinorum judicaturus, caute versari debet, quo veram causam et morbi sedem inveniat.

In his quidem partialibus intestinorum expansionibus, et dolore inde orto, praecipue ad

co-

colon ejusque flexus, ſub hepate et liene deductos, attendendum eſt. Vagus dolor, cum flatibus conjunctus, ex dextro in ſiniſtrum latus deductus, tenſiones coli vix ambiguas, ſed ſatis certas, ſiſtit; ſed cum ſemel atque iterum, et vix non ſemper in una parte fixus dolor ſubnaſcitur, ad extenſionem partis inteſtini et vicinae anguſtiam cum aliqua certitudine concludendum eſt. Urgent enim ſcybala et flatus, in loco expanſo haerentes, verſus anguſtiam et dolorem inde excitant, donec motus periſtalticus auctus emollita ſcybala urgeat, quo viam in continuato canali inteſtinorum abſolvant. Medicus vero, ad ſitum viſcerum attentus, non arbitretur, colon in omnibus eum ſitum ſervare, quem in ſanis ſaepius conſpexit, ſed in memoriam revocet eas aberrationes, quae in ſectionibus cadaverum crebrius occurrunt, et quarum exempla nonnulla alia occaſione recenſuimus.

Sic certe, ſi in colica bilioſa vel alia dolores ſpaſtici circa umbilicum urgent, ad irritationem quidem inteſtini jejuni, ibi collocati, provocari poteſt; ſi vero in chronico morbo ſemel iterumque et extra digeſtionis tempus, et ſub fecum alvinarum et flatuum remora, ſimiles et pertinaces dolores verſus umbilicum tendunt, probabili aliqua conjectura eo duci poteſt, flexum coli dextrum e ſede ſua verſus umbilicum, nec in hypochondrio dextro, ſed potius verſus medium abdomen, tenſiones excitare. Idem de doloribus, qui ſub fornice diaphragmatis et ad cardiam ſaepius percipiuntur, timendum eſt. Ventriculi orificium ſiniſtrum et extremitas magna ibi

quidem collocantur et vera cardialgia ſive cardiae dolore afficiuntur, cum acre irritans circa rugas ventriculi, hic maxime conſpicuas, haereat et cruciatus ſaepe acerbiſſimos excitet; ſed tenſivi quoque dolores a colo, ventriculum premente, effici poſſunt, cum ſaepe cognoverimus, coli ſiniſtrum flexum, ſurſum urgentem, ventriculum e ſede ſua nonnihil dimovere, et diaphragma ipſum moleſte tendere. Videndum itaque omnino eſt, num ingeſta, an in ventriculo male digeſta, hujus doloris cauſa ſint; quod ſi enim hanc ſuſpicionem removerimus, ad perverſum coli ſitum aliqua cum probabilitate provocare poſſumus.

Quemadmodum autem dolores, in dextro latere oriundi, hepati, ſic utplurimum lieni ii, qui a ſiniſtro latere percipiuntur, adſcribi ſolent. Errant certe, qui lienem in margine ſiniſtri hypochondrii quaerunt, cum is ſub fornice diaphragmatis et poſt extremitatem magnam ventriculi collocetur et deliteſcat, ideoque ejus durities, ſi qua eſſet, vix tactu disquiri poſſet. Et ſi forte in quibusdum aegris magnitudo hujus viſceris ita aucta eſſet, ut vere margine ſuo ad coſtarum ſpuriarum limites accederet, tunc certe vomitus cruentus vel alia majora vitae incommoda ſeſe nobis offerrent. De doloribus itaque, in hac regione obortis, judicium laturus, gravativum certe a mole lienis ipſius, tenſiones vero a vicino alimentorum canali derivari poterit. Tumores nimirum flatulenti, ſub coſtis ſpuriis ſiniſtri lateris eminentes, lieni adſcribi nequeunt, cum in iisdem aëris expanſi indolem et reſiſtentiam optime percipiamus. In infimo ventre, flati-

tibus non adeo extenſo, tumores variae figurae in ſiniſtro potiſſimum latere invenimus, qui a medentibus inter lienis vitia relati fuerant, ſed, hac re caute diſquiſita, error facile detegi potuit. Cum enim tumores, plus minus dolentes, vel verſus iliacam regionem, vel verſus umbilicum procedendo nimium deſcendant, figuram etiam lienis, parti eminenti nunquam analogam, ſed ovalem utplurimum referant, et vel partes coli calloſas factas, et tumoribus ſcirrhoſis glandularum folliculoſarum interne obſitas, vel ipſas meſenterii glandulas, tumore ſcirrhoſo turgentes et elevatas, oſtendunt. In priori igitur caſu dolor poſt attactum intenſior eſt, cum ſenſiles inteſtini vicini fibrae preſſione irritentur, in altero caſu, niſi tumor jam carcinomaticus factus ſit, is magis indolens eſt, et ita a priori dignoſcitur.

In judicio autem, ſuper hos tumores ferendo, pancreatis ſedem ſub ventriculo, ejusque interdum obſervandam obſtructionem, ſimul tangere cogimur. Fateor equidem, me eo in caſu, ubi ſub ſcrobiculo cordis, vulgo ſic dicto, tumor obortus eſt, et ventriculus diſtentus quaſi eminet, dolore inprimis poſt paſtum et saepius vomitu ſpontaneo oborto, in eam ſuſpicionem deductum fuiſſe, non ventriculum et colon, ſed ſubjacens pancreas dolore et tumore moleſtum fuiſſe, ſed diſſectiones cadaverum, hunc in finem ſuſceptae, ſuſpicionem hanc prorſus diſcuſſerunt, pancreas enim minime obſtructum, ſed potius ſcirrhos glandularum ad radicem meſenterii auctos et ſurſum prementes, detexi. Nollem tamen, licet ſcirrhoſam labem in pancreate nunquam in-

ve-

venerim, hanc glandulam ab obſtructione ſcirrhoſa prorſus liberam pronunciare, rariora tamen exempla eſſe, audacter affirmo.

In dijudicandis veſicae doloribus ſitus hujus viſceris membranacei et colli ejus in pelvi ſatis fixus attendi meretur; praecipue autem calculus urgens, colluvies acris, materia ulceroſa, dyſuriam, ſtranguriam vel iſchuriam efficiens, ex praegreſſa diſpoſitione aegri et variis cauſis, nec non ex excretis per urinam cognoſcitur. Idem valet in labe renum, ſi arenulae, mucus, ſanguis et pus ex iis per uretheres ad veſicam deferuntur, in his enim diſquirendis ſingularis quaedam cauſarum et ſymptomatum ſeries medentem inſtruit. Alii tamen adhuc ſunt caſus, ubi partes, urinam ſe- et excernentes, plexusque nervoſi vicini a laeſione inteſtinorum ſimul in conſenſum trahuntur. Si renes, ut in gibboſis interdum fieri vidimus, e ſede ſua dimoventur, tunc aliqualis ſaepe remora lotii ad uretheres promovendi induci poſſet, quae tamen ſitus mutationes, cum ſucceſſive inducentur, vix moleſtiam pariunt. Uretheres, ad veſicam deſcendentes, a tenſis ſaepe inteſtinis male afficiuntur, et flatuum vis abdomen vix adeo diſtendit, cum porro inteſtini portio expanſa et in vicinia ſpaſtice contracta ſua vi uretherem comprimit et progreſſum lotii ad tempus impedit.

Et veſica ipſa in ſede ſua non apte extendi et contrahi poteſt, ſi convolutiones inteſtinorum, quae ſaepius in pelvim deprimuntur, flatibus diſtentae, hoc lotii cavum urgent et ſtringunt. Uti itaque illi, qui flatibus ſpaſtice retentis vexantur, ad micturitionem ex hac ſola compreſſione exter-

na maxime proclives ſunt, ſic nullum reſtat dubium, ſpaſmos nervorum univerſales, in abdomine excitatos, ob conſenſum quoque ad has partes derivari, et haud raro dyſuriae et ſtranguriae cauſas exiſtere.

In vicinia veſicae poſitum inteſtinum rectum et in foeminis quoque uterum doloribus ſaepius haud levibus excruciari, nullum dubium eſt; cum vero in hac tractatione ad omnes morbos, in his partibus ſedem figentes, excurrere nequeamus, ſed potiſſimum ad dolores, a tenſionibus et perverſo inteſtinorum ſitu oriundos, reſpiciamus, pauca, quae hoc argumentum preſſius concernunt, tantum expoſituri ſumus. Colici dolores, tempore graviditatis oboriundi, et dolores ad partum ſpurii, qui foeminis parturientibus ſaepius moleſti ſunt, nec non colici dolores, poſt partum frequentius excitati, non raro ad uterum referuntur, qui tamen inſons eſt, vel foetum tranquille continet, vel poſt partum apte ſe contraheret, dummodo inteſtina in quieto ſuo ſtatu manerent, et ſub motu periſtaltico, aequaliter procedente, aërem et feces ad anum propellerent. Sed flatuum vis, inteſtina diſtendens, obſtructio alvina et aliae cauſae ſpaſmis et doloribus anſam praebent, qui, ſi aptis remediis removentur vel conſopiuntur, tranquillos ſaepe parturientium motus inducunt, et tubus inteſtinalis ſub blanda uteri et abdominis conſtrictione poſt partum egregie coërcetur. In colligendis itaque ſignis eo praecipue reſpiciendum eſt medico, ut ſtatum canalis alimentorum primum accurate diſquirat, antequam ad uterum dijudicandum ſe conferat, et bene perpendat, ſpaſmos tales, ſi etiam ad orificium uteri ſe exten-

tendunt, nec vagi abdominales dici poſſunt, tamen ex abdomine eo deſcendere, et ita per conſenſum tantum alias partes aegre afficere.

Dolores haemorrhoidales in veris et coecis ex inteſtino recto ejusque orificio potiſſimum dijudicantur, reſpiciendum tamen ſimul eſt ad regionem oſſis ſacri, ad cujus tractum inteſtinum rectum deſcendit, venae enim tumentes non raro altius aſcendunt. Irregularis vero regreſſus ſanguinis in ſyſtemate venae portae non tantum in infimo hoc loco dolores excitat, ſed non raro etiam altius in abdomine vel in gyris inteſtinorum, vel ad muſculum et meſenterium, vaſa diſtenta et quaſi varicoſa reddit, ideoque ſtaſes ſanguinis et tenſiones nervorum efficit.

VIII.

VIII.

Dr. GEORG. RUDOLPH. BOEHMERI

resp.

ANTON. JOAN. HARTMANN

Dissert.

De stomatoscopia medica.

Vitembergae, 1786.

Prooemium.

Quemadmodum historiae naturalis cultores corporum formas distinguere, physici eorum vires indagare, effectuumque rationem reddere, et, quidquid universa naturae scrutatorum schola de rerum qualitate, indole ac virtute, efficacia et recta non minus, quam perversa constitutione disserere norit, prorsus ignorarent, nisi omni, qua par est, industria eo adniterentur, ut nullo non tempore sedulo observent, quot, quales et quantas vicissitudines et mutationes corpora naturalia in superficie et habitu externo, ut tota, in primis materiei particulis, ex quibus in solidum coaluere, ut composita, in quiete aut motu constituta, suaque sponte agentia, aut etiam ar-

arte in actionem deducta patiantur: *a*) ita haud diſpari ratione ſalutarem medendi artem profeſſi ad ea, quae in corpore humano, et quando ſibi ipſi relictum eſt, et quando ad varia phaenomena edenda ſtudio, ſeu per juvantia, ut ajunt, ſeu per nocentia medentis adigitur *b*), eveniunt, juſto diligentius perſcrutanda ſe accingant, oportet, ni omni, quam in artis ſuae exercitio utiliter et religioſe ſequantur, norma deſtitui, aut temerarii auſus, aut inſulſae timiditatis notam ſibi inurere, fidem ſimul ac dignitatem turpiter amittere, atque ſic quaecunque medicum ornant et nobilitant, peſſumdare velint *c*). Neque hanc ſolum meam, aut Doctiſſimorum Praeceptorum, a quibus ita imbutus ſum, eſſe opinionem exiſtimes, quin potius perſuaſum tibi habeas, in hoc omnes, utut alias diſcreparint, quoscunque magni nominis momentique viros audiiſſe novimus, medicos ſemper conveniſſe, ut unanimiter arbitrarentur, ex iis ſolum, quae in corpore humano accidunt, dijudicandum eſſe, ſanusne ſit homo, an morbo affectus, quis, qualisque ſit morbus, quo homo afficitur, multumne habeat pe-

a) Conf. Magnif. ac Fidiſſimi Praeceptoris D. LEONHARDI Diſſ. de chem. inſtrum. mechan. error. et diſſenſ. fontib. Viteberg. 1783. pag. 1 — 6.

b) Quam caute quaque methodo pericula hujusmodi inſtituenda ſint, HIPP. monuit de locis in homine. Ed. Lind, pag. 390. Cf. et G. BAGLIV. Prax. med. Libr. II. Cap. VIII. TISSOT *von Nervenkrankheiten. Band III. pag. 13. et ſeq.*

c) Conf. JODOCI LOMMII Epiſtol. ad Senat. Bruxellan. et ſequentem Rottendorfferi ad Schefferum, praemiſſas obſerv. medicinal. *Schreiben an den Herrn Hofrath* GRUNER *in Jena.* METZGERS *Grundſätze der Semiotik.*

periculi, an parum, num praeſtet, medicum modo ſpectatorem agere, an potius aliquid moliri, num, ſi qua re opus eſt, e fonte diaetetico hauriendа, an aliunde, num totum negotium ſolius naturae viribus committendum, an autem alia ratione mali vis refrenanda, num denique valetudo reverſa genuina ſit et fuci expers, an vero bonum ſuſpectum, atque paulo poſt in malum gravius erupturum *d*)?

Ex iſtis quidem inclareſcit, non unam modo aliquam corporis partem, ſed corpus univerſum a medico luſtrandum eſſe, quo judicium plenarium ferre valeat; interim tamen cum pars altera ſignificantior ſit altera, proprioque niſu in intuentium oculos incurrat, et alia variorum ope velaminum ſeſe ſpectantibus ſubducat, cumque praeterea corporis univerſi luſtratio ampliorem ſuppeditaret diſſerendi materiem, quam limites, quibus hujus generis libelli circumſcribendi ſunt, admittant, reliquis cunctis miſſis, de ſolis ex oris inſpectione eruendis ſignis agere, conſtitui.

Quoniam vero juxta veteres, utpote coaevos naturae teſtes, quacum habitarunt et conſenuerunt, non minus, quam juxta recentiores, quos ſaeculum praeſens itidem idcirco Primipilos Semiotices venerari debet, quod naturam ſibi ducem elegerant, ut ſunt HIPPOCRATES, GALENUS, FIENUS, ALPINUS, LOMMIUS, BAGLIVIUS, BOERHAAVIUS, GAUBIUS, ZIMMERMANNUS, KLEI-

d) Conf. TH. SYDENHAMI Prax. Medic. Experim. p. 322. CHR. G. SELLE Medic. Clinic. 2te Aufl. 1783. pag. 1 — 63.

Kleinius, Grunerus, Metzgerus, *habitus externus*, *actiones et excretiones* humani corporis, hujus disciplinae longe amplissimae *e*) fontes assignantur *f*); ideo non conspicio, quid prohibeat, quo minus et ego hanc methodum sequar, ut me potius via regia incessurum credam, si horum principum vestigiis etiam pressius institero. Quamdiu enim cunque naturae humanae leges obtinuerint, tamdiu alios Semiologiae fontes mortalium assignabit nemo.

Legi itaque, specimen aliquod profectuum meorum poscenti, pro virium tenuitate pariturus, facta prius oris descriptione, agam *primo* de *signis illis*, *quae ex habitu oris externo*, tum de illis, quae ex *oris actionibus*, denique de illis, quae ex *oris excretionibus* desumi possunt. Quos conatus ut et divinum ratos habeat Numen, et *Tu*, *Lector Benevole*, in meliorem partem interpreteris, summis exopto votis.

Ca-

e) Medicinam cito discere, non est possibile. Hipp. de locis in homine. Ed. Lind. T. I. pag. 392 et seq. Item Aphor. I. pag. 68. Semioticen autem omnium disciplinarum medicarum esse communionem, evidentius est, quam ut testibus comprobarem.

f) Conf. Duretus in Hipp. Coac. Praenot. P. I. No. 20. Edit. Par. 1588. de Haen Praelect. in Hermanni Boerhaav. Institut. Pathol. T. IV. pag. 6. 27. 76. — 316. Metzger Lib. cit. p. 6. §. 23.

Caput I.

De ſignis illis, quae ex habitu oris externo deſumi poſſunt.

§. 1.

De Ore generatim.

Antequam rem ipſam aggrediar, quid mihi nomine oris veniat, declarandum eſt. Os, quod alii primarium alimenti introitum, ac maſticationis officinam; alii illam faciei partem, quae nares et mentum interjacet, labiisque clauditur *g*), alii ſpatium inter labia et fauces interceptum *h*), membrana communi obductum, variisque poris, fonticulis, et ductibus, liquorem tenuem ac inſenſibilem non modo exhalantibus, ſed ſpiſſiuſculum adeo et ſenſibus omnino perceptibilem quandoque largiter profundentibus undique refertum *i*); et adhuc alii, pro diverſa, ad quam contendunt, meta, rurſus aliter appellant, cujusque partem anteriorem labia, et arcus alveolares, cum proxime adjacentibus et contentis, poſteriorem hiatum in fauces patentem, ſuperiorem palatum oſſeum et molle, inferiorem carnes linguae ſubſtratas, et ſeptum denique, quod cavum

 hoc

g) Cf. J. C. P. Zimmerm. diſſ. de ore ut ſigno. Hal. Magdeb. 1752. p. 9. 10. Hippocrat. de natura hominis. Ed. Lind. T. I. p. 282.

h) Cf. Mayers *Beſchreibung des ganzen menſchlichen Körpers.* B. IV. pag. 217.

i) Cf. Chr. G. F. Webel diſſ. de ſputis. Lipſ. 1783. pag. 9 — 14.

hoc in os ſupralinguale et infralinguale diſcernit, linguam *k*) eſſe, dicunt, hoc os, inquam, a variis tam varie nuncupatum et definitum, pro mea quidem ſententia ac praeſenti ſcopo, nihil magis, quam mentis cordisque motuum, vel, ut clarius loquar, omnium eorum, quae in univerſo corpore fiunt, diſertus ac fidiſſimus ſimul interpres dici meretur; quoniam (linguam ut fandi organon in praeſens nequaquam aeſtimo, qua arcana quaeque prodi alioquin in confeſſo eſt *l*), quoniam ſigna, inquam, quae ſeſe in partium, quibus os componitur, habitu, actionibus, et excretionibus exſerunt, quid intus fiat, quidque agatur, adeo clare docent, ut morbos, morborum cauſas, probabiles eventus, et frequenter etiam, quid factu opus ſit, faciei, cujus partem admodum ſpectabilem, ne dicam principem, os efficit, compoſitio efficaciſſime deſignare a Cl. ACKERMANNO dicatur *m*). *Nec ſola fronte, ſed ore adeo labentis naturae imbecillitas legitur n*). Eſt vero morbi norma ſanitas, ut curvi rectum: et, qui eorum cognitionem ſibi comparavit, quorum ope ſanitas cognoſcitur, jam bona parte eorum, quae ad morbos rite cognoſcendos pertinent,

k) ALB. DE HALLER de partium corporis humani praecipuarum fabrica et functionibus. T. VII. p. 313 et ſeq.

l) HIPP. l. c.

m) Cf. Diſſ. ejus de Proſopoſcopia medica. Lipſ. 1758. pag. 22. 23. TISSOT *von den Nerven und ihren Krankheiten. B. II. pag. 592 — 598.*

n) Sic lingua principium, flatum et decrementum, item bilioſum, pituitoſum et ſanguineum morbi fomitem, ut in ſequentibus patebit, ſaepenumero indicare ſolet. Cf. METZG. libr. cit. p. 49.

nent, instructus est o); quam ob rem, me a praefixo scopo longius aequo digressurum esse, non opinor, etiamsi paucis exposuero, quandonam ex oris conditionibus, totum corpus bene valere, cognoscatur.

In universum os tale censetur, si omnes ejus partes rite conformatae sint, et munia sua laete citraque incommodum obeant. Id est, si labia roseo gaudeant rubore, situm consuetum forma naturali occupent, et animae imperio, quod motum et quietem concernit, fideliter obtemperent p); si dentes sint albi, nec tartaro, aut caseo, nec alia quadam materia foedi, sed omnino puri, densi, fortes, numerosi, integri, et singuli locis debitis infixi, omnisque doloris expertes q); si gingivae dentes firment, eosdemque nec nimium obtegant, nec nudatos sistant, mediocriter rubentes, livore et nigritie careant r); si lingua subrubra, ab omni squalore pura, aequalis, mollis, calida, volumine mediocris, in omnem partem mobilis, gustandi et sentiendi capax sit s); si de re-

o) Cf. DE HAEN libr. cit. p. 5 — 7. Item GAUBII Institut. Patholog. p. 7.

p) Has, ait, Ill. C. A. DE BERGEN, esse conditiones labiorum humanorum naturales: 1) Situs horizontalis inter nasum et mentum. 2) Situs parallelus inter se. 3) Color suaviter rubicundus. 4) Liberrimus ex voluntate motus. 5) Insignis prae brutis magnitudo, prominentia, laevitas et mollitudo. Cf. Diss. Ejus de labiis. Francofurti ad Viadr. 757. p. 2. §. II.

q) J. J. PLENK doctrina de morbis dentium ac gingiv. p. 21 — 80.

r) PLENK libr. cit. pag. 90.

s) Ill. GRUNER Semiotice physiologicam et pathologicam ge-

reliquo cavum hoc tumori nulli obnoxium, nec puſtulis, aut ulcuſculis deforme ſit, odorem ſpargat nullum, neque ſputa praeter modum, qualiacunque demum illa forent, ejiciat ulla. His generatim praemiſſis, de labiis agemus, quae ſe primitus ſpectanda offerunt *t*).

§. 2.

De Labiorum habitu.

Notae, e labiorum habitu prae aliis animadvertendae, ſunt: *Color*, *Marcor*, *Tumor*, *Pruri-*

generalem complexa. p. 592 et ſeq. Ex his paucis, quae hucusque expoſui, jam patet, me quam plurima, quae hoc opus complectitur, feciſſe mea. At quis usque adeo in ſe ipſum iniquus eſſet, ut ſuam prolem tanta commendatione orbatam dimitteret? GRUNERUM enim qui diligenter evolvit, non ſolum cum antiquioris memoriae, tum recentioris aetatis, verum et ipſius adeo ſerae poſteritatis libros evolviſſe mihi videtur.

t) Equidem inficias non eo, partium oris ſingularum anatomicam explanationem hic a me praemittendam fuiſſe; non ideo quidem, ac ſi e ſcriptis ſemiologicis anatomica cognitio haurienda eſſet, ſed ideo ſolum, ne ego in ea peregrinus videar. Cum tamen ob privatas rationes his ſuperſedere ſatius eſſe duxerim, ne pigeat, quaeſo, L. B., quae hic deſiderantur, e locis paſſim citatis et citandis colligere atque ſupplere. Nec tamen propterea quis exiſtimet, me hoc obtentu ad ignorantiam meam occultandam uti, aut magni HIPPOCRATIS, anatomiae ſtudium minus ad medicos, quam ad pictores ſpectare aſſerentis, de veteri medic. T. I. p. 34. auctoritate ſeductum, hoc ſtudii genus nauci floccique facere et vilipendere; abſit, talia vel cogitare: ultimum enim quod attinet, quisnam huic Venerandi Senis loco inſit ſenſus, e SYDENHAMO probe didici. Libr. cit. p. 618 et ſeq. primum vero, la-

ritus, Efflorescentiae et Fissurae. Labiorum color, qualis esse debeat in homine sano, partim e supra dictis jam patet, partim aliunde hauriat medicus, oportet. Sicut vero grato rubore elegans labiorum forma ac venustas bonam valetudinem *u*), aut, si quis adfuerit morbus, exiguam ejus vim, naturae viribus facile superandam docet; ita etiam aberratio major vel minor a consueto hoc lepore et gratiae ornamento, concentum illum solidorum et fluidorum, in quo sanitatem locatam esse arbitramur, magis minusve turbari, indicio est *x*). Deflectit vero exoptata labiorum coloris species vel *intensione*, vel *imminutione*, vel turpi *defoedatione*. Ut cum PROSPERO ALPINO, de

labor improbus et diligentia prorsus eximia laudati D. LEONHARDI, ut Exp. et Excell. Professores NÜRNBERGERUM et LANGGUTHIUM, quorum uterque in cadaverum disquisitionibus ex instituto desudat, taceam, nunquam tulisset, qui collegiorum privatorum praecipuam in eo posuit ponitque partem, ut tirones cum corporis humani fabrica quam familiarissimos reddat, ne aliquando more ANDABADARUM, ut ajunt, cum morbis conflictum ineamus. Haec referre justitiae fuit. Thus Diis, laus vero bonis viris tribuenda est.

u) Vividum oris nitorem inter dotes nutricis eligendae collocat SAMMARTHANUS in Paedotrophia Libr. I. p. 62. Cf. FRANKENS *Medic. Poliz. B. II. p. 373.* DE HAEN libr. cit. p. 51.

x) Labiis haec significandi vim inesse, docent cordis et cerebri vicinia, vasorum et numero plurium et lumine majorum reptatus, cutis absentia et epidermidis, quam hic loci epithelium vocare malunt anatomici, teneritudo, et hinc oriunda sanguinis transparentia, et denique nervorum surculi et proventus, quibus natura hanc regionem potissimum locupletavit. Cf. MAYER Libr. cit. p. 224. ACKERMANN Diss. cit. pag. 7 — 13. DE BERGEN Diss. cit. §. 5 — 10.

coloribus loquente *y*), initium capiam, e labiis magis, quam fas eſt, rubentibus, corpus ſi non plethora univerſali, et vera, orgaſmo ſane et partiali *z*), aut mala humorum craſi laborare *a*), nimio impetu ſanguinem vel ab aliquo irritamento ad caput et faciem rapi, vel a corde urgeri, aut regreſſum ejus impediri, augurandum eſſe, cognitione anatomica, phyſiologica, pathologica etc. ut decet tinctus, nemo eſt, qui ignoret *b*). Unde etiamſi auctoritas HIPPOCRATIS *c*), GALENI *d*), PROSPERI ALPINI *e*), SWIETENI *f*), GAUBII *g*), HAENII *h*), GRUNERI *i*), et aliorum, quorum nomina conſulto, ne praeter neceſſitatem longus videar, ſilentio praetereo, me non moveret; tamen vel ex his praeſupponendis jam arguerem, hoc phaenomeno paululum longiori mora durante, in acutis aeſtus magnitudinem, febrem, delirium imminens, periculum, accedentem ſynochum *k*), pul-

y) De praeſagienda vita et morte p. 284.

z) GAL. Libr. 4. de ſanitate tuenda.

a) DE BERG. Diſſ. cit. §. XI. An color cujuscunque partis roſeus arteriis potius quam venis tribuendus ſit, nec ipſi artis magiſtri definire auſi ſunt. Cf. DE HAEN libr. cit. pag. 67.

b) Cf. MAYER. Libr. et p. cit.

c) Praenot. Coac. T. I. p. 540.

d) Praeſag. ad Poſthum. Cap. XIII. item loc. mox cit.

e) Libr. cit. pag. 284 et ſeq.

f) In Comm. in BOERHAAV. Aph. 382.

g) Libr. cit. p. 350 et ſeq.

h) Libr. cit. pag. 93.

i) Libr. cit. p. 560. Item ZIMMERM. Diſſ. cit. p. 22.

k) LOMM. in obſervat. medicinalib. p. 244.

pulmonum et partium ad caput ſpectantium inflammationem, phrenitidem, ignem in facie ſacrum, quem proprie eryſipelas exulceratum nuncupant *l*), anginam; in varioliſ, puſtulas copioſas et confluentes, hepatis praeprimis et aliorum viſcerum labem, convulſionem, morbi malignitatem ſummam, exitium *m*); ſignis vero praegreſſae coctionis, aetate et morbi genere conſentiente, apparentibus, haemorrhagiam narium indicatoriam inſtantem *n*), vel labji inferioris haemorrhagiam periodicam *o*). Sin autem brevioris fuerit durationis, ſeu rubor fugax et vagus ſcorbutum, malam humorum indolem, nervorum diſtenſionem *p*), debilitatem, primarum viarum ſordes, febrem lentam et varias animi commotiones, ut ſunt: verecundia, pudor, amor, et, quae furor brevis eſt, ira *q*); in hydropicis vero rubore jamjam ad livorem vergente mortem haud multum remotam denunciari *r*).

Nec e labiis minus, ac naturae conſuetudo requirit, rubentibus, ſeu pallidis morborum inſtantium, praeſentium et jam ſuperatorum quam plurima deſumuntur indicia. Quemadmodum

 enim

l) Idem p. 249.

m) Cf. BAGLIV. Prax. med. Libr. I. de voce et facie in Acutis, ubi ait: omnis rubor faciei, vel ſanguinis copiam, vel internam phlegmonem, vel calidam intemperiem, vel viſceris corruptionem denotat.

n) Conf. LOMM. Libr. cit. p. 34.

o) Deſcripſit Cl. KRAMERUS Commerc. Litter. Norimb. 1735. pag. 130. Cf. DE BERGEN Diſſ. cit. 19.

p) TISSOT *von der Geſundheit der Gelehrten.* Lipſ. 1775. §. 15. p. 34.

q) DE BERGEN §. XL.

r) Conf. KLEIN Interpres Clinicus. p. 137. 139.

enim e labiorum rubore nimium intenſo, et ultra modum exaltato ſanguinis abundantiam, rapidum ejus ad ſuperiora accurſum et plurimam cordis actionem divinandum eſſe, duximus; ita, ratione prorſus conſimili, exadverſo albor et pallor praeter ſanguinis rubri penuriam et temperiem phlegmaticam, de pituita redundante s), malo corporis habitu, nervorum diſtenſione et debilitate perquam magna, et, niſi reliqua vultus lineamenta et partium picturae plus gratiae promiſerint, de migratione poſt triduum inſtituenda, LOMMII quidem, HIPPOCRATEM determinantis, judicio teſtatur *t*). Unde iterum liquet, quantum fidei ſupra laudatis viris habendum ſit, qui labiis pallidis (oculorum tamen vigore ſuperſtite) largas vacuationes factas, graves morbos exantlatos, et labores magnos fuiſſe ſuperatos *u*); alias vero ſtudium indefeſſum, amorem et aegritudinem perſiſtentem urgere *x*); paroxyſmum febris intermittentis, febrim quandam aliam, nauſeam et animi deliquium inſtare, vel terrorem et metum praeceſſiſſe *y*); in infantibus vermes et rachitidem, in feminis, viro maturis, febrim albam *z*), in maribus gonorrhoeam, et ſicut denique facies integra diſcolor ſemper mali ominis ſig-

s) GAL. Libr. IV. de Sanit. tuenda.

t) Opere cit. pag. 278. 132. 162. HIPP. Praenotion. T. I. 449.

u) LOMM. in locis cit.

x) *Qui pallet, aut ſtudet, aut amat, aut aegrotat.* Proverbium vel in vulgus notum. Cf. Ill. SWIT. Libr. cit. Aph. 1094. DE BERGEN §. XL.

y) Idem Libr. cit. Aph. 631. 105. 127. 390. 683.

z) D. S. SCHAARSCHMIDT Semiotic. p. 481. Berol. 1756.

ſignum eſt, ita nec partes ejus ſingulas decoloratas boni quicquam portendere poſſe, innui, volunt: ſiquidem nihil aliud ſe obſervaſſe profitentur, quam quod ab unoquoque obſervatum iri exſpectare licet, qui eo doctrinae apparatu instructus eſt, quo Semioticum inſtructum eſſe decet.

Quod vero colores labiorum deſoedatos attinet, ſub quibus ſubflavum, croceum, quem HIPPOCRATES, teſte ALPINO *a*), viridem appellat, lividum, plumbeum, nigrum, et horum variam commixtionem intelligo, ſubflavus quidem magnam vaſorum exinanitionem, et in hydropicis fatum; croceus, a quo album oculi ſimul tingitur, hepar obſtructum, morbum regium *b*); lividus ſtagnationem ob ſanguinis reditum denegatum, cancrum latentem, in febribus acutis gangraenam, mortem *c*); plumbeus et foedus viſcera graviter affecta *d*), horum colluvies et conjunctio malum quodvis grave, id eſt, aut morbum admodum diuturnum, aut mox mortiferum; niger peſſima quaeque indicat *e*). Ex his itaque ſequitur, *primo*, optimum eſſe labiorum colorem naturalem, nigrum peſſimum; *ſecundo*, inter hos utrumque contentos eo graviora

a) Pag. 318.

b) ARETAEUS de cauſis et ſign. morbor. p. 44. LOMM. l. c. pag. 180 — 183. SCHAARSCHM. libr. cit. pag. 482.

c) Quodſi vel labrum, vel palpebra, vel naſus liveat, in propinquo eſt mors. HIPP. Praen. Coac. T. I. p. 540. 527.

d) LOMM. p. 168 - 179. PROSP. ALP. pag. 286. SCHAARSCHM. l. c. p. 482.

e) Idem periculum niger color oſtendit (quod lividus nempe), inquit GRUN. Lividum autem peſtiferum paulo ante di-

ra ſignificare mala, quo celerius alter alterum inſequitur, et, quo plures inter ſe fuerint confuſi *f)*; *tertio*, quo propius denique ad nigrum acceſſerint, eo importunius mortem fores pulſare *g)*.

Marcor, qui, ob teneras et exiguas carunculas, in facie citius et evidentius, quam in aliis quibusvis corporis partibus, apparet *h)*, ni protinus alimentorum uſu tollatur, ſignum eſt malae nutritionis, pinguedinis et lymphae deficientis, imminentis profecto, ſi non jam praeſentis, atrophiae et tabis. Quare morbis acutis ineuntibus derepente accedens non minus, quam chronicis ad finem vergentibus ſuperveniens, terribilis eſſe debet: nam hic ſolida imbecillia et fluida depaſcentia, illic vero virium, quae morbi vigorem ſuſtineant, defectum declarat. Quodſi vero poſt morbos graves, et alia virium vitae jacturam inducentia (e. c. inediam, gravem curam, vigiliam, ſudores, ſanguinis aut alvi fluxus, etc.) evenerit, reliquis rite conſtitutis, terrere non debet *i)*.

Sic etiam labiorum tumor haud raro mali ominis eſt, utpote qui humidorum copiam et pra-

dixerat, ſive univerſum corpus, ſive partes aliquas, v. c. palpebras, genas, naſum, labia etc. deturpet. Libr. cit. pag. 565.

f) Varii enim colores varios humores et varias diſpoſitiones indicant, quae difficilius vincuntur. FIEN. Semiot. pag. 70. LOMM. Libr. cit. p. 24. 25.

g) Exp. PEZOLD de Progn. in febr. acut. p. 22. §. 29.

h) PROSP. ALP. Libr. cit. p. 279.

i) Hic de ea labiorum extenuatione, quae inter notas faciei Hippocraticae numerantur, ſermonem eſſe, meminiſſe

opor-

pravam indolem, vaſorum diſtenſionem, congeſtionem qualiumcunque fluidorum ad caput, eorum reditum interceptum *k*), et, pallore ſeſe aſſociante, fibras vi elaſtica deſtitutas, aegrum de vita periclitari, et quaecunque mala labiorum colores praeternaturales et alieni, ſuperius a me dicti, indicare, paucis miſſis, quae medicus rationalis facile cognoſcet, denunciat. Sigillatim vero e labiorum tumore in tertiana *l*) et pulmonum inflammatione *m*) felicem exitum, in variolis ſuppurationem proximam *n*) et cum labiorum converſione atque dependentia conjuncto elephantiaſin diſcimus *o*).

At Labroſulcium ſeu Cheilocace, id eſt durus, et, ſi narium deſtillationem demas, ubi non durat, diuturnus labii ſuperioris tumor, qui utplurimum et ipſum naſum in conſenſum rapit, infantibus familiaris et curatu admodum difficilis eſt, ni forte alicujus ictus, lapſus, contuſionis aut alius cauſae externae ſequela ſit, intermiſſas vacuationes, luctum et ploratum praegreſſum, acrimoniam ſcrophuloſam, ſcorbuticam, ſyphili-

oportet, ut dictis ſua conſtet veritas. Vid. LOMM. Libr. cit. p. 21. 22. 25. GRUN. pag. 606 et ſeq

k) Intumeſcentia labiorum nequaquam a muſculorum actione dependet, ſed influxus humorum effectus eſt. Conf. DE BERG. Diſſ. cit. pag. 4. 5. VI.

l) SALMUTH. Obſ. Med. Cent. II. Obſ. 2. p. 60.

m) GRUN. pag. 587.

n) GRUN. pag. 576 et ſeq.

o) ARET. Libr. cit. p. 70. Cf. LOMM. Libr. cit. p. 53—55. GRUN. pag. 589.

liticam, lympham viſcidam et abundanten ſignificat p).

De pruritu ut ſigno vix notatu dignum quicquam reperio, praeterquam quod, ut alibi, ita etiam in labiis materiem acrem ex intimis ad cutim delatam, eamque ibidem non ſine moleſtia haerere, indicet. Verum exanthemata et effloreſcentiae, quas invitum hoc ſcalpendi deſiderium utplurimum antecedit, vel etiam comitatur, medici attentionem magis expoſcunt q); nam labra puſtulis, ulcuſculis, ſcabie et aſperitudinibus deturpata, nunc bona ſunt, nunc mala, adiaphora nunquam. Sicut enim ſummatim vitioſos humores et morbos hinc oriundos produnt; ita etiam ſigillatim de ſalutari, et aliquando de lethali criſi proxima nos admonent, aut de morbo diuturno (e. c. quando ante diem comparent), cujus eventus anceps eſt, certiores reddunt. Sic in acutis labia arida et fiſſa, in ſquamas et puſtulas defluentia aeſtum vehementem, et res aegri plane extra vadum, et vix unquam judicium bonum perhibent; at leviter exulcerata, tam in intermittentibus r), quam acutis ſeu continuis ſalutarem

p) Cf. A. K. LORRY *Abhandlungen von den Krankheiten der Haut. B. II. p. 473.* CALLISEN Inſtitutiones chirug. §. 320. SELLE Libr. cit. pag. 226.

q) Puſtulae et effloreſcentiae, quae corpus univerſum occupare ſolent, ut variolae, morbilli, et ſcabies etc. labia potiſſimum incontaminata relinquunt, et vice verſa. DE BERG. Diſſ. cit §. XLII.

r) Ita quidem HIPPOCRATES in Popul. T. I. p. 821. HALY, in FORESTI Obſ. et Curat. medicin. L. II. Obſ. 6. Schol. WERLHOF. in Obſ. de febr. Sect. V. §. 8. p. 232. MOR-

rem exitum pollicentur *s*). Idem obtinet in peripneumonia, si scabie quadam et pustulis squaleant, pruriant et una paululum tumeant. Quodsi vero febris talis nulla urgeat, aegros ejusmodi labris foedos malo corporis habitu, fluore albo, turpi seminis profluvio, nec non alio a miasmate venereo ortum ducente morbo vexari, saepe saepius judicare licet *t*); lientericis vero et hydropicis mortem appropinquare, tuto praedicimus. Leves autem, subitaneae et brevis durationis eruptiones insequuntur praegressum terrorem, metum, et similes ingratos affectus *u*), sicut et pruritus aliquando opii assumti et sudorum lar-

MORGAGNI de sedib. et caus. morb. Epist. XXIX. n. 21. ALBERTINUS et HOME, in Princ. med. n. 11. Verum ad exquisitam solam hoc criseos genus restringunt VALCARENGHI, de praecip. febrib. §. 28. et VOGEL de cognosc. et curand. morb. §. 27. Signum judicii imperfecti esse contendunt PECHLINUS in Obs. phys. med. L. II. Obs. 20. p. 253. SENAC de recond. febr. intermitt. et remitt. natura. Libr. III. c. 2. §. 9. et WILLISIUS de febr. Cap. IV. p. m. 89. in declinatione quidem bona, mala vero, si maturius compareat, significare asserit DE ROSENSTEIN, *in Hauss- und Reise-Apotheke pag. 103*; et W. T. DE KRZOWITZ, qui in sua historia febrium intermittentium, omnium horum effata non modo refert, sed etiam minus digna a dignioribus segregat, quasi ad frugem rediens HIPPOCRATI subscribit, et febrim, si post hoc exanthema nihilominus continuare pergat, aut adeo incrementum capiat, crisi a coeptis deturbatae attribuendam esse, censet. pag. 281 — 287.

s) Cf. LOMM. p. 27.

t) Cf. Exc. ZIMMERMANN. Diss. cit. p. 20. Litt. k.

u) Arguitne hoc genus pustularum particulas spissas fluidorum motu repentino a peripheria ad centrum actorum in ex-

largorum ſequela eſſe ſolet. Ceterum morbi genus tanto pejus vimque ejus tanto majorem pronunciabis, quanto vehementius et diutius urſerit pruritus, celerius ac propius ad livorem et nigritiem acceſſerint efflorescentiae.

Quamquam ſatius ſit, in ſphaera manere, quam extra rhombum vagari, me tamen hac vice a judicibus quibusvis libentius abſolutum iri confido, ſi labiorum limites eousque dilatavero, ut iis vel ipſas aphthas comprehendam, quam ſi eas ſilentio praeterirem, hocque eo certius, quo minus prorſus inauditum eſt, praeter oris penetralia, tanquam loca conſueta, et ipſa labia ab his ulcuſculis correpta fuiſſe *x*). Accedit, puſtulas has eſſe exanthema attentione digniſſimum, quippe quod non ſolum recens natos, verum etiam adultos haud infrequenter tenet, et varii eventus indicio eſt. Aphthae, ſint infantum, ſint adultorum et ſenum morbus, lividae et nigrae, ut ſemper agmine denſiſſimo comparent, et ſolutae ſaepius renaſcuntur; ita etiam nunquam non peſſimae ſunt deprehenſae *y*). Namque os internum, fauces, oeſophagum, ventriculum, inteſtina *z*), tho-

extremis vaſorum relictas, et nunc, quod per flumen a centro ad peripheriam revertens ſe in humorum circuitum reduci non patiantur, in locis minus reſiſtentibus ſub puſtularum forma exterminandas? Ait de BERGEN: Diſſ. cit. p. 19. §. XLII. negat Ill. SWIETEN, et adeo quidem, ut, inflammationem inchoantem terrore incuſſo tolli, aſſerat. Aph. 390. Cf. et TISSOT *von den Nervenkrankheiten. B. II. pag. 8.*

x) VAN SWIET. Libr. cit. Aph. 983.

y) Idem Aph. 992. 984. KLEIN. Interpr. Clin. p. 15 et ſeq.

z) Quod VINCENTIUS KETELAER in Zelandia, hoc Magn.

Prae-

thoracis et abdominis viſcera, pudenda, et alia loca ab iis occupata (poſſunt autem quaecunque loca, emiſſariis et cryptis, liquidum aliquod eructantibus, praedita, aphthis occupari) *a*) gangraena corripi, argumento ſunt, qua de cauſa et malignae nuncupantur *b*), Minus periculi minantur benignae, id eſt albidae, pellucidae et ſparſae, quin imo et decretoriae nonnunquam fuiſſe dicuntur *c*). Singuli, quos pejus hujus morboſae materiae ſeparationis genus angit et torquet, ſunt ex infantibus, praecipue verminantes, lac vel corruptum ſugentes, vel optimum quidem ſuctum male digerentes, ſeu, ut AETIUS ait, non probe coquentes *d*), quibus ob carnis mollitiem admodum periculoſum *e*); ex adultis, feminae gravidae, in quibus, ob chyli praeparationem et reſorptionem impeditam, abortum praenunciat *f*), et quodvis hominum genus loca humi-

Praeſes hic Vitebergae etiam una vice pluribus obſervavit, tantam nempe aphtharum copiam ore et ano ejici, ut in ſummam admirationem raperetur. Vid. et KET. Tract. de Aphth. p. 15.

a) HIPP. de morbis T. II. Libr. II. pag. 74. Item de Natur. muliebr. T. II. pag. 401. ARET. de cauſ. et ſign. morbor. p. 7. VAN SWIET. Aphor. 978. 980. 981.

b) DURET. Libr. cit. p. 464. KLEIN. loc. cit.

c) DURET. Libr. cit. p. 464. GRUN. libr. cit. p. 590.

d) De morbis cognoſcend. et curand. pag. 34.

e) AUR. COR. CELSUS Libr. VI. Cap. II. p. 372 et ſeq. item KLEIN l. c.

f) Mulieri in utero gerenti, ſi alvus multoties profluat, abortus periculum eſt. HIPP. Sect. V. Aph. 34. Ora aphthoſa utero gerentibus non ſunt bona. Coac. Praenot. T. I. pag. 574. DURET. libr. cit. pag. 442. 352. 464.

mida et depressa accolentium g), quorum eos, qui phthisici simul sunt, saeculo huic nuncium remittere praeprimis cogit h). Aphthoides autem chronica, seu impetigo primarum viarum chronica a WILHELMO HILLARY primo descripta et nomine donata i), praeter sedem cum aphthis veris nihil commune habet, et humorum lentorem, materiae perspirabilis secretionem et excretionem imminutam, virium debilitatem, solidorum laxitatem, lympham viscidam, et hinc oriundam acrimoniam variam, morbum admodum diuturnum et summe refractarium significat. Hic loci quidem de variis fissuris, calore, frigore, ma-

g) Hinc Ill. SWIETEN in patria quotidie, in Austria per quinquennium nullas deprehendit aphthas. Libr. cit. Aph. 982.

h) Phthisicos excruciant aphthae multoties augurio fatali, sunt verba laudati KLEINII libr. cit. Estne integumenti subtilitas causa variarum pustularum in labiis, palato, lingua et aliis locis epidermide modo tectis prorumpentium, reliquis corporis regionibus intemeratis? quod si ita, cur variolae, morbilli et reliqua exanthemata, quibus totam corporis superficiem occupare moris est, non modo non primitus in istis locis erumpunt, sed prorsus non comparent? Ego potius cum spe inani longaevitatis phthisicorum, et praematurae mortis metu hypochondriacorum inter naturae arcana retulerim. Conf. DE BERG Diss. cit. pag. 20. BAGLIV. Prax. med. Libr. I. Cap. II. §. X. DE HAEN libr. cit. pag. 29. TISSOT *von den Nervenkrankheiten T. III. pag. 22.* METZG. *Phys. pag. 15 Aufl. II.* LORRY *Abhandl. von den Krankh. der Haut pag. 158 — 160.* et DE KRZOWITZ, qui labia exhalationi minus apta aliis corporis partibus statuit, libr. cit. pag. 285.

i) Vid. Ejus *Beobachtungen über die Veränderungen der Luft, und die damit verbundenen epidemischen Krankheiten pag. 328 — 353.*

madore, ſiccitate et ſimilibus agere deberem, quae cuncta a plurimis, nec praepoſtere, ad habitum corporis externum referuntur. Verum de fiſſuris non eſſet, quod monerem, niſi praeter HIPPOCRATEM cum Exp. PEZOLDO labia fiſſa et arida in acutis aegri ſtatum difficilem arguere *k*), et cum ZIMMERMANNO labii leporini, et variarum plagarum olim acceptarum ſignum dicere, incumberet *l*); reliqua vero quod attinet, illa ſunt potius notae, quae integrum corpus, aut ſaltem notabile aliquod membrum occupant, et in his potius, quam in tam exigua parte, qualis labia ſunt, ſpectanda veniunt. Quamobrem me jam ad dentes, gingivas et palatum convertam, poſtquam tamen prius illius HIPPOCRATICI mentionem injecero: *In qua corporis parte ineſt ſudor, calor, frigus, ibi morbus m*).

§. 3.

De Dentibus, Gingivis, et Palato.

Quibusnam proprietatibus debita dentium qualitas abſolvatur, jam ſupra diximus; quid ſingulae eorundem notae ſibi peculiare velint, paulo accuratius nunc indagemus. Dentes habere crebros, robuſtos et denſos, docet, validam fuiſſe in prima generatione facultatem conformatricem et vegetum calorem nativum *n*), bonam continuo fieri maſticationem, ac proinde etiam con-

k) Libr. de Prognoſi in febr. acut. p. 33.

l) Diſſ. Ejus de ore ut ſig. §. X.

m) Sect. IV. Aph. 38 et 39.

n) Simile docet dentitio praematura. PLENK. libr. cit. pag. 19.

coctionem et ultimo tandem exoptatam nutritionem, unde prospera futura quaeque expectare licet: contra dentes rari, tenues et pauci maxillas *o*) et reliqua, ut ARISTOTELI quidem visum fuit, capitis ossa significant aequo solidiora, parum perspirabilia, et ideo cerebrum debile, flaccidum, et humidum, atque hinc in putredinem pronum, unde infausta quaeque *p*). Difficilior enim transpiratio robustiorem quidem reddit naturam, sed ad morbos procliviorem *q*). E quibus facile intellectu est, cur Ill. GRUNERUS et alii Semiotices pomoeriorum prorogatores asserant, dentes fortes, densos et numerosos, bonam valetudinem et longaevitatem, raros vero et delicatulos valetudinem adversam et vitae brevitatem nobis praedicere *r*). Dentes albi, puri, firmi et integri rectam humorum indolem, nulliusque morbi praesentiam indicant; uti exadverso sordidi, infirmi, seu vacillantes, squalidi, vario modo mutilati et exesi lympham et salivam vitiatam, cum gingivis tumidis, laxis et rubidis sanguinem depravatum et morbum certe nonnullum, e. g. stomacacen, salivationem etc. urgere ostendunt. Dentes tartaro, caseo, glutine, vel alia spurcitie infecti sanguinis motum justo validiorem partes aquosas in auras abigentem, vascula minima serosa obserantem, loquelam atque deglutitionem

o) Idem libr. cit. p. 22. n. 3.

p) ARISTOTEL. Sect. 34. Problem. 1. 2. Sect. 44. Item histor. animal. Cap. 3. et plura a FIENO pag. 167 citata.

q) KLEIN libr. cit. pag. 1.

r) GRUN. libr. cit. pag. 590. Etiam BAC. DE VERULAMIO dentium robur inter elephantis et renovationem rostri inter aquilae longaevitatis signa refert. Histor. vit. et mort. pag. 390. 392. 446. 459.

onem difficilem *s*), morbum gravem et res aegri periculoſas, urgente ſimul febre acuta *t*). At, ubi nec febris, nec oris elutio in culpa ſunt, capitis dolorem a prandio, ſtomachum *u*) infirmum, concoctionem tardam, animam foetentem, moeſtitiam *x*), malum hyſtericum, hypochondriacum et alia id genus mala indicare dicuntur *y*). Dentes aridi febrim vehementiſſimam et mortem *z*); ſtupidi, praeter peculiarem nervorum affectionem, praegreſſos vomitus acidos, ut in hypochondriaſi atrabilaria fieri ſolet, aut alia acida, e. c. fructus acerbos, ſaccharum etc. dentibus applicata *a*). Haec de dentibus.

Gingivae autem tumidae, luxuriantes, et ad dentium coronas uſque aſcendentes ſalivationis accedentis; lividae, ſubnigrae, cruentae, laxae, aut a dentibus avulſae, mali habitus, fluoris albi, magni gradus mali hypochondriaci, lienis affecti, haemorrhoidum et praeprimis ſcorbuti; foedae, exulceratae hydropis et luis venereae, cruentae cum alvo lubrica vel liquida, propter ſanguinis et ipſorum vaſorum reſolutionem *b*), exi-

 tii

s) van Swiet. in Aph. 609. Pezold libr. cit. pag. 32.

t) Hipp. Sect. IV. Aphor. 53. Lomm. libr. cit. pag. 22.

u) Id eſt ventriculi orificium ſiniſtrum, unde perpetuae exhalationes, quae dentibus apponuntur.

x) Klein pag. 301. Grun. pag. 590.

y) Zimmerm. Diſſ. cit. pag. 28.

z) Grun. loc. cit. Poſt Hipp. in Coac. T. I. pag. 543.

a) Zimmerm. loc. cit. Haemodia diuturna Rhachiticorum eſt; momentanea ſono ſtridulo perculſorum. Plenk. libr. cit. pag. 55. et ſeq.

b) Vaſa reſoluta idem eſt ac oſtia hiantia, et ſuccos indiſcri-

tii inevitabilis indicium ſunt *c*): at infantibus gingivae prurientes dentitionem quidem proximam, quae, ſi una craſſiores et firmiores, vel etiam laxiores *d*) fuerint, quam par eſt, eandem perquam difficilem, diris cum convulſionibus ſtipatam, et, utut proximam, non raro tamen, morte ipſa adhuc tardiorem denotant *e*). Ut vero gingivae generatim ſpectatae qualicunque demum modo a naturali habitu recendentes cum dentibus ſqualidis ſalivam, lympham, et ſanguinem ipſum, ceu omnium aliorum ſuccorum fontem, depravatum prodere ſolent: ita quoque excreſcentiis onuſtae et doloribus obnoxiae ob cancrum fungoſum, qui iis experientia teſte frequenter ſubeſt, ſeſe obſervatoribus terribiles reddiderunt *f*).

Quoniam quaecunque palâti exulcerationes, ſi ſcorbutum demas, et oſſium ipſorum eroſiones et

criminatim, ut in hoc caſu in inteſtina, ſic alias in quaecunque cava profundentia.

c) LOMM. libr. cit. pag. 50 — 52. ZIMMERM. Diſſ. cit. pag. 592.

d) Plus moleſtiae et laboris creant gingivae laxae craſſis et firmis, cum eo minus rumpantur, quo magis laxitas diſtenſioni favet. PLENK. libr. cit. pag. 18.

e) Tertiam fere partem infantum dentitione rapi, ait idem Auctor p. 15. Rationem, cur dentitio primaria infantibus tam periculoſa, in irritabilitate poſitam eſſe cenſet PEZOLD, quae tanto major ſit, quanto quis junior eſt; Libr. cit. pag. 5. nullatenus tamen PLENKIUS minorem difficultatem dentitionis ſecundariae in irritabilitate imminuta ſolum, ſed potiſſimum in gingivis jam perforatis ceu via jamjam patula collocat. pag. 13.

f) Cf. denuo loca jam citata, et TISSOT *von den Nervenkrankheiten. B. II. pag. 527.*

et consumptiones vix ac ne vix quidem aliud, quam malum syphilliticum, suam tyrannidem aut actu exercere, aut, si rudera modo exstant, olim exercuisse, indicant, haec quam brevissimis annotasse, sat esto.

§. 4.

De Lingua.

Si quid medico, artem facienti, curae esse debet, sane nihil magis est, quam inspectio linguae g). Sicut enim omnium fere incisorum testimonio et inspectione majoribus venis gaudet, substantia spongiam fere refert, et vel ideo aliis duris et densis corporis particulis aptior est ad humores serosos, et alios quosvis intra se admittendos, ab illisque colores instar lanae suscipiendos; ita etiam non solum de humorum, sed de solidorum adeo, in quae humores abeunt, indole et qualitate nos praeprimis instruere valet. Quod recentiores impulisse arbitror, ut limites angustos, quibus FIENUS h), ALPINUS i) et alii, *γλωσσομαντείαν* in morbis duntaxat acutis partem praesagii habere existimantes, linguae inspectionem et curam circumscripserant,

 non

g) VAN SWIET. libr. cit. ad Aph. 85 et 739. TISSOT Avis au peuple pag. 58. ed. 3. à Lausanne 1766. PETZOLD libr. cit. pag. 33. D. GEWINNER Diss. de lingua squalida pag. 2. Erlang. 779. et Mag. Praeses, se malle omni fere alio signorum adminiculo carere, quam linguam non inspicere, toties asseveravit, quoties hac de re sermo incidit, nec certiorem indaginem de sanguinis statu aliunde hauriri posse, quam ex lingua, cum KLEINIO libr. cit. pag. 1. existimat.

h) De sign. med. pag. 168 item 89.

i) De Praesag. vit. et mort. pag. 316 et seq.

non ferrent, sed ad longos quoque morbos dilatarent *k*), utpote qui in omni morborum genere ad solidarum corporis partium conditionem, succorum pravorum indolem et copiam, morbi vehementiam, primarum viarum, cum maxime ventriculi, et pulmonum mala intelligenda et dijudicanda eidem magnam inesse vim, longo rerum usu didicerant *l*). Quo majoris autem est momenti γλωσσομαντεία, eo diligentius etiam curandum est, ne quid in re tam gravi perperam fiat. Quare ante omnia eo nitendum est medico, linguam examinanti, ut morbi tempus, tempus, quo mutationes fiant, rationemque, qua mutationes aliae alias excipiant, sedulo attendat *m*), et ut hoc examen loco solis candelaeve radiis illustrato, non vero obscuro, aut crepusculo vel diluculo instituat, neque linguam arte vel casu inquinatam et coloratam, aut diligentia repurgatam, sed qualem morbus fert, inspiciat *n*), ne forte id, quod a paulo ante praegresso potu, cibo, medicamine assumto, ablutione et loci obscuritate proficiscitur, a morbo proficisci autumet, et, quod destillationibus e capite tribuendum est, exhalationibus pulmonum, ventriculi, et aliorum vaporibus tribuat *o*). Haec praemittenda

k) GRUN. libr. cit. pag. 592. et GEWINN. Diss. cit. pag. 9.

l) ARET. libr. cit. pag. 100. C. Conditionem viscerum chylopoieticorum et pulmonum inspectio linguae pulcherrime demonstrat. VAN SWIET. libr. cit. Aph. 85 et 739.

m) Conf. DE HAEN libr. cit. pag. 9. PEZOLD libr. cit. p. 9. GEWINN. Diss. pag. 2.

n) GRUN. Libr. cit. pag. 604 et seq.

o) FIEN. ALPIN. et GEWINN. in locis supra cit. LOMM. Libr. cit.

da judicavi. In ipſis autem notis hujus membri evolvendis de *colore* auſpicari, proſequi de *mole*, et cum reliquis *habitus ſignis* finire, mihi animus eſt.

Lingua ſubrubra in morbis bonum exhibet ſignum *p*). Nam color hic humorem morbificum nec admodum copioſum, nec nimium accenſum, putridum, aliave ratione vehementius corruptum, neque vaſorum minimorum oſcula quaedam obſerata, ſed linguam potius, quae colorem naturalem jam utcunque prae ſe fert, etiam mollitie, humiditate atque aliis qualitatibus mox talem, qualem ſuperius, ubi de ore ſano in genere, deſideravi, futuram eſſe teſtatur *q*), unde, una cum hac totum quoque corpus priſtinae ſanitati quantocyus reſtitutum iri, non immerito auguramur.

Non ſic, ſed longe aliter ſe res habet, ſi lingua nimium rubeat. Ut enim ſubrubra nos de periculo ſecuros eſſe jubet; ita praerubra fere ſemper omnia terrore complet. Nam majorem ſanguinis aditum, reſtagnationem, inflammationem, aeſtum in interioribus grandem, quin et ipſorum globulorum cruoris, motu inteſtino perquam concitato, diſſolutionem indigitat. Et

 hinc

cit. pag. 82 — 85 et 113. Linguae ſordes, ſecundum placita veterum, halitibus fuliginoſis; ſecundum recentiorum, latici deturpato, aut egeſtate penurioſo debentur. VAN Swiet. loc. cit. PEZOLD libr. cit. pag. 33. Si quis anatomicam linguae deſcriptionem, et, quem phyſiologi eidem tribuunt, uſum requirat, adeat diſſertationem citatam GEWINNI. pag. 3 — 6.

p) ALP. libr. cit. pag. 317. FIEN. pag. 168.

q) GRUN. libr. cit. pag. 595.

hinc abunde illucescit, cur in angina *r*), pulmonum inflammatione *s*), erysipelate *t*), laterum dolore, febre putrida, peste et alia quavis acuta occurrat, cumque aliis exitium portendentibus unita pessimi ominis esse dicatur. Quale vero cumque judicium de lingua praerubra tuleris; tale prorsus etiam de flava aut viridi feres, gravius tamen et intensius. Hic enim prae reliquis bilis adversae valetudinis incusanda est, quae primas vias obsidet, humores corrumpit, putrefacit, sui nominis febrim excitat, sitim creat, et morbi judicationem difficilem reddit. Quae cuncta eo graviora pronuncianda sunt, quo magis color croceus linguam inquinaverit *u*).

Prodit lingua crocea bilis abundantiam; prodit alba salivae visciditatem, pituitae primarum viarum multitudinem *x*), lymphae pravam constitutionem, humorum crassitiem et spissitudinem, rheumaticam et alias diversi generis acrimonias, quae, si una sordida seu coenosa fuerit, solida relaxata, ventriculum inertem et sordes copiosissimas denunciat *y*). Est igitur febri intermitten-

r) Talis fuit lingua illius anginosae, quae apud Aristonem agebat, et quinta die obiit, ut videre est in Hipp. libr. III. Popul. T. I. pag. 718. Aegr. Sept. simile offert lingua filii Balis, de quo itidem Hipp. in libr. VII. Popul. T. I. p. 838.

s) Lomm. libr. cit. pag. 107. et seq.

t) Metzg. p. II. §. 47. pag. 49. §. 214 — 218. Selle Medicina clin. pag. 83.

u) van Swiet. libr. cit. Aph. 89.

x) Gewinn. Diss. pag. 5 et seq.

y) Grun. libr. cit. pag. 601.

tenti et continuae *z*), morbis diu confiſtentibus *a*) pulmonum inflammationi, febri putridae, in aphthas deſinenti, nervoſae, rheumatiſmis, et quibusvis pectoris affectionibus a lympha oriundis pariter, ac illis morborum generibus, quae irritationi et glutini debentur, familiaris *b*). Qui vero fiat, ut lingua alba et ſqualida his morbis propria ſit, ex diſſertatione GEWINNI de lingua ſqualida jam ſaepius citata luculenter diſcimus *c*). Quodſi vero et linguae dorſum cruſta quadam alba et craſſa obductum deprehenderis, vaſcula membranae externae impervia, exſiccata et rigida; ſalivam vero aut penitus deficere, aut certe ſpiſſitudine peccare, colliges. De reliquo lingua albida initium, pallida augmentum, flava vel nigra ſtatum morborum acutorum, ab Ill. GRUNERO *d*), CASULANUM citante, indicare dicuntur.

Omnium funeſtiſſima eſt lingua nigra et livida *e*); quia pars iſta tunc demum hocce colore tin-

z) FIEN. libr. cit. pag. 168. GEWINN. Diſſ. cit. pag. 9.

a) Morbi a bile et ſanguine, brevis; a pituita vero et materia melancholica, longae ſunt durationis. Hinc etiam GALENO, de febribus libr. I. cap. 4. quotidianae pertinaciores tertianis videntur. Qui rem pluribus exemplis illuſtratam cupit, adeat FIENUM libr. cit. pag. 69 — 70. 127.

b) HIPP. de locis in homine T. I. pag. 378. DURET. libr. cit. pag. 273. 47. GRUN. pag. 595.

c) Pag. 5 — 15.

d) Libr. cit. pag. 595.

e) Lingua, quae liveſcit et rumpitur, lethalis eſt. HIPP. in coac. praenot. T. I. pag. 542. Item de affectionibus T. II. pag. 167.

tingitur, quando vasculorum obseratio pertinacissima, succorum putrefactio summa, motus humorum intestinus concitatissimus, exspiratio, si tamen qua locum reperit, acerrima, calor extraneus in immensum auctus, innatus vero fere exstinctus, sanguis maximopere adustus, et denique fluidorum aeque ac solidorum corruptio tanta, ut, naturae vim morbum superaturam esse, vix ac ne vix quidem sperandum sit *f*). Propria est febribus igneis seu ardentibus, pestilentibus, inflammatoriis, gangraenae et sphacelo *g*). Nonnunquam tamen lingua nigra etiam, judicationem instare, admonet, quod ex signis reliquis declarandum *h*). At, si plumbea in hydrope appareat, fatum inevitabile instat.

Praeterquam quod colore, etiam mole, multumne periculi habeat morbus, an parum, frequenter declarare solet lingua. Aliquando tantopere augetur, ut ore vix contineri possit; aliquando vero summopere minuitur *i*). Unde, licet rarissime, subinde tamen, salutaria, minus raro perniciosa, saepissime vero perniciosissima vaticinari adigimur. Linguam tantopere tumere, salutare esse dicimus, quando eam ejusmodi signis stipatam esse contingit, quae suppurationem

f) Lomm. libr. cit. pag. 4. 7. 10. 173 et 179. de Haen pag. 163. Pezold libr. cit. pag. 33.

g) Grun. libr. cit. pag. 597 et seq.

h) Signa, natura sua prava, ratione temporis morbi, quo fiunt, possunt esse bona, Fien. libr. cit. pag. 107. et, quae post notas coctionis salutem promittunt, substante cruditate perniciem minantur. Klein, pag. 1.

i) Prosp. Alp. pag. 319.

nem decretoriam pollicentur *k*). Perniciosum est, si in aphthis, in variolis et insultibus hystericis, vel post ventriculi et pulmonum morbos graviores exantlatos, et post resolutionem linguae, talis appareat. Sique carnium luxuriae et excrescentiis, vel etiam nimiae accumulationi pituitae adscribi debeat. Denique minus periculi habet, si jam inde a nativitate mole major, quam par est, visa fuit *l*), vel a medicamine porrecto talis exspectata, ut in salivatione arte excitata fieri assolet. Neque in angina in molem ingentem excrescens est periculosissima; quamquam enim non paucos, ut verbis ALPINI utar *m*), suffocatos dimiserit; plures tamen recte curati pristinae sanitati restituti fuerunt *n*). Periculosissimum vero est, linguam, quae a volumine consueto usque adeo recedit, esse magnam et una nigram, siccam et balbutientem, in pulmonum inflammatione exporrectam, in motu perpetuo manducantium more praeter voluntatem constitutam, nimium contractam et imminutam, sive e paulo ante maximopere tumente et turgente praeter spem et subito talis facta sit, sive ab initio talis, aut sensim paulatimque ad molem adeo exiguam redacta fuerit. Namque lingua magna, sicca et balbutiens delirium *o*), exporre-

k) Signa haec disces ex Ill. GRUNERO pag. 487.

l) Quae sunt ex natura, pro malis non sunt habenda, FIEN. pag. 100. Noverat Ill. SWIET. puellam, cui lingua tantopere aucta fuerat, ut extra os infra mentum penderet, integerrimis tamen deglutitione, loquela et gustu, libr. cit. Aph. 55.

m) Pag. 319.

n) VAN SWIET. Comm. in Aph. 788. 807.

o) BAGLIV. de Fibra Motric. pag. 256.

recta et per os hinc inde citra rationem cursitans, aestum vehementissimum, contracta et ultra modum imminuta aeque calorem intensissimum e. c. in erysipelate pulmonum *p*) humores parcissimos, et febrim quam maxime furientem *q*), magna vero et nigra, mortem significat *r*), ni fortassis alia signa complura notae melioris adversentur. Complura, inquam: nam illius KLEINIANI probe meminisse oportet: *unum e multis signis pravum multis bonis in necando plus virium habet, quam plura simul bona in liberando s*). Nec absonum erit, et illud morale huc ducere: *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu.*

Ad reliqua habitus signa cum plerisque refero: *linguam mollem, duram et densam, siccam, adustam, coenosam, viscidam, glutinosam, inaequalem, asperam, bisulcam, fissam, ulceratam, bullantem et pustulatam.*

Lingua mollis nunc boni, et nunc mali ominis exhibet signum, pro ratione temporis, quo apparet, et prouti reliqua symptomata, quae una coincidunt, boni aut mali quidquam portendunt. Linguam mollescere et humidam fieri, atque a sordibus et crustis, quibus infecta fuerat, liberari, cruditate et coctione, magno aestu et siti, vehementi totius oris et faucium ariditate, accessione antevertente, longiori et importuniori *t*) antegres-

p) LOMM. pag. 110.

q) ARET. libr. cit. pag. 5. LOMM. libr. cit. pag. 107. GRUN. libr. cit. pag. 598 et seq.

r) HIPP. Popular. libr. V. T. I. pag. 785.

s) KLEIN. libr. cit. pag. 1.

t) LOMM. pag. 27 et seq.

greſſis, non ſiniſtre inter bona indicia referunt auctores. Etenim hinc diſcere licet, acria obtundi et miteſcere, omne genus materiae peccantis, et cruda quaeque diſceſſum parare, neque quidquam, quod ſlamina nervoſa amplius pungeret et titillaret, aequabilem humorum motum ultra turbaret, aut, quo inutiles moleculae minus expellantur, impediret, febris fomitem jam exſtinctum denuo reſuſcitaret, aut languore, laſſitudine, ſpaſmo, et aliis gravaminibus aegrum exerceret, ſubeſſe; ſed potius, emortuis vaſorum extremis a partibus vivis, humorum appulſu ſeparatis, quaecunque corporis emiſſaria rite patere, tranſpirationem ex voto ſuccedere, corpus non aeſtuare, ſed convenienti ſolum caloris gradu gaudere *u)*. Neque in acutis tantum, ſed etiam in hydrope fauſtus huic ſigno plerumque reſpondet eventus *x)*. Aſt, ubi derepente praeter ſpem et rationem lingua humida et mollis inciderit, tempore cruditatis et coctionis nondum elapſo, nauſea, alvo fuſa, et ſudore frigido comitibus, nulla ſalus expectanda eſt, ſed, aegrum brevi ad plures abiturum, praedicendum *y)*.

Quod vero linguam duram et denſam, horridam, aſperam, ſcabram, fiſſam, ſciſſam, ulcera-

u) VAN SWIET. libr. cit. Aph. 739. SCHAARSCHM. libr. cit. pag. 484. PEZOLD libr. cit. pag. 33.

x) HIPP. Praed. libr. II. T. I. p. 496. KLEIN pag. 137.

y) Si lingua, quae modo tumuit, derepente concidit, plenariam toni fibrarum extinctionem, et putridam et gangraeneſcentem diatheſin, ſecundum Exper. PEZOLDI effatum, oſtendit pag. 34. ſecundum HIPP. vomitus niger indicatur, qui itidem mortis nuncius. Praenot. Coac. pag. 542 et ſeq. T. I. LOMM. libr. cit. pag. 136.

ratam et exustam attinet, ut vel digitum explorantis sensu ingrato afficit; ita mentem ejus pavore summo afficiat, est necesse. Siquidem fere nunquam spem injicit, fore, ut aeger convalescat; sed potius, omni tempore morbo quodam atrocissimo, symptomatum dirissimorum comitatu stipato eundem vexari, et ultima fata instare, declarat. Sunt autem morbi et symptomata, quae suam praesentiam hacce lingua manifestant, inflammationes variae, praeprimis cerebri, pulmonum, ventriculi, reliquorum viscerum, pestis, febris ardens, aphthosa, tabes, delirium, phrenitis, oris, faucium, stomachi, ventriculi, et quidquid nomine primarum viarum venit, siccitas, spasmi, rigores, convulsiones, gangraena, et in anginosis suffocationis minae haud contemnendae *z)*.

Lingua mucosa et sordida, seu, ut aliis eam vocare placet, coenosa et pellicula quadam tecta frequenter quidem in ipsis recta valetudine utentibus occurrere solet; nihilominus tamen in morbis acutis omni metu non vacat: nam ea cuncta praesagit, quae lingua alba et squalida. Meliora promittit lingua bisulca seu dimidiata, utpote quae, febrium vires frangi, aestum mitigari, et inflammationem brevi discussum iri, docet *a)*.

Non

z) Duret. libr. cit. pag. 28. 47. 137. 182. 273. 274. 369. 512. Aret. libr. cit. pag. 11. 16. 53. 55. 61. Fien. libr. cit. pag. 168 et seq. Prosp. Alp. libr. cit. pag. 316 — 323. Lomm. libr. cit. pag. 6. 7. 10. 62. 107. 110. van Swiet. libr. cit. ad Aph. 609. 702. 739. 772. Klein libr. cit. pag. 87. 90. 175. 229. omnia vero in unum contracta apud Ill. Grun. libr. jam saepius citato reperies pag. 599 — 601.

a) Hipp. de dieb. jud. T. I. pag. 432. 433.

Non raro etiam contingit, linguam bullare, et variis pustulis obsessam esse, ita ut eam ferro candente adustam fuisse arbitrareris. Unde semper gravia et periculi plena discere licet; quid enim, quaeso, aliud ex ejusmodi lingua colligeres, quam salivam principem suam dotem, blanditiem nempe, qua, quibus destinata est muniis obeundis apta reddatur, amisisse; canaliculos et meatus, qui humores, linguam irrigantes, advehant, vel spasmis constrictos, vel materia quadam peregrina refertos; vel alia quacunque demum ratione immeabiles redditos; halitus, vapores et exspirationes, quae e pulmonibus, ventriculo, et reliquo ventre infimo assurgunt, sicut et ea, quae e cranio defluunt; irritare, corrodere, et stiptica quasi vi agere, atque hinc indicationem aut perquam difficilem, aut lethalem fore?

Expositis itaque signis (quantum nempe penes me fuit), quae ex oris habitu desumi possunt; ad ea pertractanda me accingam, quae ex oris actionibus desumuntur.

Caput II.

De signis ex oris actionibus desumendis.

Actionum *b*), quas os edere solet, alias esse natura sua ita comparatas, ut ad sui productionem plu-

b) Neminem puto fore, qui alias actiones hic in censum vocari existimet, quam animales. Signa ab his desumta tan-

plurimae, ſi non omnes, oris partes concurrere debeant, alias vero ita, ut ab una alterave, reliquis quieſcentibus, perficiantur, jam dudum obſervatum eſt *c*). Hinc palam fit, ex ipſa oris actionum natura duplicem prodire claſſem; alteram, quae actiones toti ori communes, et alteram, quae certae modo alicui ejus parti proprias complectitur. Quare me optime diviſurum arbitror, ſi eum ordinem, quem mihi natura ipſa offert, amplexus fuero. Ac proinde mihi *primum de actionibus iis* agere licebit, *quas os univerſum*, neglecto partium ſingularum reſpectu, promere ſolet; *ſecundo* vero *de iis*, *quas ratione partium ſingularum* habita edit. Ita enim, ſigna, quorum miniſterio ſolo fieri poteſt, ut medicus poſtulationem divini HIPPOCRATIS multo maxime arduam (*Praeterita dicito*, *Praeſentia cognoſcito*, *Futura praedicito*) utcunque adimpleat, citra ullum negotium colligi poſſe, exiſtimo. Quamdiu os, qualicunque demum reſpectu habito, nutui recte ſentientis animae paret; tamdiu ex ejus actionibus nihil, niſi optima quaeque, judicare licet; quam primum vero jugum obedientiae, ſi ita loqui fas eſt, excuſſerit, ſanitatis laeſae ſuſpicio gravis movetur, ſeu inobedientia haec in exaltatione, ſeu in imminutione, ſeu etiam in ordinis perturbatione, vel, ut alii loquuntur, in exceſſu, defectu, vel utriusque commixtione locata fuerit. His praenotatis, jam ad rem ipſam.

§. 5.

tanti aſſerit eſſe uſus Excell. PEZOLD (quod encephali conditionem manifeſtam reddant), ut ceteris omnibus anteponenda eſſe videantur, p. 54.

c) ZIMMERMANN, Diſſ. pag. 12.

§. 5.

De actionibus Oris in genere spectati.

Actiones, quae ab ore, hoc modo spectato, perficiuntur, quaeque Semiologi attentionem promerentur, secundum meum quidem judicium, consistunt in oris *hiatu*, *occlusione*, *distorsione* et varia *convulsione*; quae cuncta aeger aut non animadvertit, aut, etiamsi animadvertat, eadem tamen pro suo arbitrio cohibere, intendere, vel relaxare non valet.

Inde a divini HIPPOCRATIS *d*) temporibus aegros hiante ore dormire, pro malo signo habitum est. Nec immerito. Etsi enim pro malo indicio haberi non debet, aliquem ore hiante ex consuetudine dormire *e*); neque tunc notabile periculum subesse censeri, quum quis, ob pituitae abundantiam, qua nares obstruuntur, ore hiet: in morbis tamen acutis *f*), hunc hiatum vi suae malignitatis producentibus, praesertim si supinus situs, pedum contorsio et inflexio una inci-

 de-

d) In Praenot. pag. 450. T. I.

e) Et hi adeo, qui ex more solum ore aperto somnum capiunt, passim suas luunt poenas; haud infrequenter enim accidit, ut insecta varia illabantur, et varii vermes irrepant. Aëris vero ingressu pulvisculos una illuc deportari, siccitatem induci, dentes ratione multiplici demoliri, et alias insignes noxas ori inferri, non est, quod multis evincere studeam. Cf. HIPP. de Veteri Med. no. XXXIX. T. I. pag. 37. DE BERG. pag. 13. §. XXX. et BAC. DE VERULAM. qui libr. cit. pag. 373 — 375. aëris vim praedatoriam esse dicit.

f) PEZOLD. §. 45. Item GRUN. pag. 588.

derint, experientia teste semper lethale fuit *g*). Sive enim nervos, sive musculos huic actioni destinatos in examen voces, continuo deprehendes, et hos et illos quam maxime laborare. Musculos quidem irritabilitatis, cui fere omnem sui vigorem debent, dispendium et prostrationem summam pati; nervos vero succi sibi competentis prorsus nihil continere, aut quantitate admodum exigua instructos esse, aut ratione nobis incognita a transfusione sui fluidi in fibras musculares impediri. Quotus vero quisque est, qui nesciat, huic nervorum, ligamentorum, musculorum, inprimis temporalium, masseterum et pterygoideorum resolutioni debilitatem summam, mentis alienationem, mortem denique ipsam succedere, saepe saepius observasse priscos, observare recentiores *h*)?

Interim nequaquam tibi persuasum habeas velim, ex opposita actionum oris laesione melioris notae vaticinium formari posse; namque hoc adeo non obtinet, ut potius itidem praedictio funesta inde prodeat. Quemadmodum enim hiatus oris ligamentorum, musculorum, nervorumque paralyticam affectionem, et mala quaeque inde secutura indicat; ita os praeter voluntatem arctius occlusum eorundem musculorum vim irritabilem plus aequo exaltatam, influxum nervorum liquidi et impetu et copia nimium, violentiam, et, qui haec pro more subsequuntur, spasmos et convulsiones, ut epilepsiam et alia similia denunci-

g) Semper lethale est, (aegrum) hiantem dormire. Hipp. libr. cit. Lomm. pag. 10 et 12.

h) Tissot. libr. cit. T. III. pag 24 et 25.

ciat, quae, licet, infantibus ante variolarum eruptionem accedentes, tanti momenti non ſint, quoniam poſt hanc ſua ſponte iterum deſinunt, et, ut SYDENHAMIUS expertus eſt, variolas boni moris protrudunt *i*); adultis tamen et extra variolarum tempus etiam infantibus mali gravioris metum ſemper incutiunt. Solet etiam quandoque os varie diſtorqueri, ex quo pariter eluceſcit, ſpaſmos et convulſiones, nervorum diſtenſiones et reſolutiones urgere. In ſpecie autem os foede diſtortum ſpaſmi cynici et riſus ſardonici ſequela, apoplexiae vero, aliis ſignis conſpirantibus, prodromus eſſe dicitur. Hoc ultimum, cum oris ſpuma copulatum, de animae diuortio cum corpore: convulſio autem canina et ſardiaſis de hepate, diaphragmate *k*) et utero inflammato, vel alio modo graviter affecto nos admonent. Vulneribus ſupervenientes itidem aegrum e vivis tollunt. Ultimo tandem et os varia ratione convelli obſervatur. Ex hoc ultimo actionum laeſarum phaenomeno, quas os ut unum ſeu ut integrum promit, non minus, quam e praecedentibus tribus nervos ſe peſſime habere, acri quadam materia irritari, tantaque cum moleſtia affici *l*), ut ſpiritus eorum in motus quam maxime irregulares cieantur, diſcimus. Quodſi vero os tali modo convulſum pro ratione eorum morborum, quibus hic ſtatus prae ceteris familiaris eſt, ſpectemus, morbi caduci, eclamſiae, melancholiae et furo-

 ris

i) SYDENH. libr. cit. pag. 161 et ſeq.

k) Cf. DE HAEN libr. cit. pag. 17. 109 et 110.

l) Quemadmodum optimum eſt, corpora facile moveri, ita, non rite moveri, malum. PROSP. ALP. pag. 19.

ris insultum praesignificare consuevit. Oris contorsiones, distractiones, rictus et gyrationes, quas passim in conversationibus ad aviculae alicujus cantilenulam, aut fabellae enarratiunculam fieri animadvertimus, teste FRANKIO saeculum effeminatum sapiunt *m*).

§. 6.

De Partium Oris singularium actionibus.

Cognitis iis, quae medicus ope oris stricte sumti cognoscere potest, transgredior ad partes singulas lustrandas. Primitus labia sui attentionem postulant. Labia subridentia. Monere velle, hic de risu naturali, cujus anima sibi conscia est, sermonem non esse, sed de eo, qui aegritudinibus ut symptoma accedit, et ad cujus productionem nec intellectus, nec voluntas cooperatur, supervacaneum foret, grataeque brevitati injuriosum. Labiorum forma talis, qualis est subridentium, in iis, quos morbus comitialis, malum hypochondriacum, aut passiones hystericae exercent, nervorum quidem distensionem manifestat, non tamen usque adeo periculosam, uti alias *n*). At

m) *Man hätte es aber doch nicht denken sollen*, inquit, *daſs die Enkel der eisenmäſsigen Germaner und rauchleibigten Gallier, bis auf diesen Grad der Verzärtlung herabzusinken, im Stande seyn würden, daſs die Gegenstände, welche unsere Empfindungskräfte auf eine ruhige Weise rege machen sollen, nichts als sinnlose Verzerrungen, Wahnwitz und überspanntes Gefühl hervorbringen. l. c. pag. 619 — 624.*

n) Convulsiones hystericis faciles. HIPP. in Praedict. T. I. pag. 481. Mulieres magis, quam viri, nervorum disten-

si-

At longe majus periculum ſubeſſe creditur, ſi ii, quos febris acuta tenet, labiorum diſtractione ita agitentur, ut quis eoſdem ridere autumet *o*). Siquidem inter morum doctores jam in proverbium abiit, e riſu multo cognoſci ſtultum, ubi tamen ſola diſproportio inter rationem, quae riſum movet, et riſum ipſum peccat; quidni artis medendi magiſtris fidem habebimus, qui ſimilibus in aegro apparentibus eum protinus recto rationis uſu deſtitutum inque furias actum iri aſſeverant?

Labiorum tremor maxime vero inferioris *p*), ſi HIPPOCRATEM audias *q*), delirium vehemens, ſi GALENUM *r*), ſordes primarum viarum, ſi LOMMIUM *s*), vomitum decretorium praeſagit *t*). Labia contracta alvum a bile fuſam; diſtorta et pendula, ſi febres intermittentes excipias, in quibus hocce ſignum adeo funeſtum non eſt, ultimum vitae ſtadium, retracta denique et inverſa,

 ore

ſione tentantur: verum etiam frequentius liberantur. ARET. libr. cit. pag. 3. Cf. VAN SWIET. libr. cit. in Aph. 712. 713. TISSOT. libr. cit. T. III. pag. 3. 38 — 40. GRUN. libr. cit. pag. 586.

o) PEZOLD. pag. 52.

p) An labii hujus tremor vomitu inſtante communioni paris vagi cum nervis maxillae inferioris tribuendus? Annuit rationis dictamen; renuit anatomicorum induſtria. Cf. TISSOT. *von den Nerven* T. I. p. 55 — 62. 72 — 75. T. II. pag. 527. 602. 603. 608.

q) De victu acutor. T. II. pag. 285 et ſeq.

r) In libr. III. de criſib. cap. ultim.

s) Libr. cit. pag. 35 et 136. Conf. et DE BERG. Diſſ. cit. §. X. PEZOLD. libr. cit. pag. 17 — 18. 31.

t) VAN SWIET. ſub finem Aph. 1080. TISSOT. T. II. pag. 545 et ſeq.

ore omni ſuo ambitu intumeſcente, aegros elephantiaſi conſumi *u*) docent.

E dentium notis, conſideratu digniſſimis, ſunt eorundem ſtridor atque convulſio. Dentibus ſtridere iisque more manducantium ſtrepitum excitare, atque adeo fremere, valetudinis longe diverſiſſimae indicium eſt. A leviſſimis auſpicabor. Dentium ſtridor conſuetudinis gratia, praeterquam quod inurbanitatem redoleat, et dentes ante diem atterat, ominoſus non eſt. Jam vero mali quidquam innuit, qui lactentibus contingit; nam, bilem coacuiſſe, atque nervos inde male ſollicitari, arguit: majorem priori attentionem requirit, a quo pueros exerceri animadvertimus; quoniam et ejuſmodi bilioſae acrimoniae et vermium inteſtina corrodentium teſtis non infidus eſt *x*). At ubi aut aetate provectis acciderit, aut in triſmum commutatus, id eſt, cum maxillae inferioris diſtenſione et muſculorum temporalium et maſſeterum violenta conſtrictione alterna copulatus fuerit, omnia luctu terroreque complet *y*). Ut enim bilem corruptam, vermium reptatus et morſus, nervorum ſollicitationes, convulſiones, iram, vulnera, fracturas, luxationes et ſimilia dentium fremitus et maxillae diſtenſio; ita etiam has conquaſſationes involuntarias ex his cauſis oriundas, affectibus phreniticis eva-

u) ZIMMERM. Diſſ. cit. pag. 20. LOMM. libr. cit. pag. 53 et 54. GRUN. libr. cit. pag. 589.

x) LOMM. libr. cit. pag. 158 — 161.

y) Haec enim ſymptomata, naturam et praeſertim animalem morbo inferiorem eſſe, denotant; auctore ALP. libr. cit. pag. 20.

évanescentibus, tantum rarissime mors non sequitur *z*).

Si dignitatis rationem habuissem, utique ante omnia de lingua, ceteris exhibendorum signorum adminiculo celebriori, mihi agendum fuisset; malui tamen de iis prius agere, quae prius in oculos incurrunt. Fit autem tale adminiculum lingua tunc, quando ex morbo contremiscit, convellitur, resolvitur, gustus et motus abolitionem aut depravationem patitur, quibus hujusce organi actionum laesiones absolvi, plerisque videntur. Quoniam vero haec symptomata duplicem sui agnoscunt originem, siccitatem nimirum et plenitudinem; etiam, duo praesagiorum genera inde formari debere, in aprico est. Hoc, quod a siccitate promanat, longe formidolosissimum; illud vero, quod abundantiae adscribitur, adeo reformidandum non esse, artis magistri perhibent *a*). Penitius jam in rem inquiramus. Linguam contremiscere, ex mente auctoris prorrheticorum, insipientis est, et virium vitae prostrationem haud contemnendam denotat. Et licet communiter phreniticis solummodo exitium propinquum portendere soleat *b*); nihilominus tamen, etiam quibusvis aliis male valentibus diem supremum illuxisse, toties annunciat, quoties

 cum

z) Convulsio mortis praecursor. BAC. DE VERULAM. libr. cit. pag. 456.

a) Tremulae seu trementes (linguae) quoque in acutis morbis apparent, quae, si intensissimam siccitatem sequutae sint, prorsus exitiales erunt. PROSP. ALP. pag. 322.

b) Phrenitica in vehementer trementia finiuntur. HIPP. in Praedict. libr. I. T. I. pag. 472.

cum alvi fluxu ſymptomatico accidit *c*). Qui tamen linguae tremor, ſi cum narium rubore unitus fuerit, inter ea criſeos ſigna ſibi locum vindicat, quibus apparentibus aut per ſanguifluxum e naribus, aut per ejectionem peccantis materiae vomitu aegrotantes ſalutem brevi conſecuturos eſſe, praeſtolamur.

Fit quoque, ut linguae tremulae convulſio aſſocietur. Quod ubi contigerit, pejoris notae ſignis adnumerari debet: nam motus inſtrumentorum ariditudinem duritiemque perquam magnam, accurſum ſanguinis ad caput rapidiſſimum, virium vitae jacturam perinſignem, cerebrum compreſſum, diſtentum, aut alia ratione graviter affectum ſuaque vi ſpoliatum, deliria, convulſiones, phrenitidem, nervorum reſolutionem quam proximam, diaphragmatis affectus, pleurae inflammationem, pulmonum corruptiones, morbos alios praeter modum torrefacientes, et plerumque immedicabiles, ac proinde praeter mortem nihil augurari concedit. Similis plane ſignificatus eſt vox clangoſa, interciſa, inaequalis, acuta, ſtridula, interrupta ſeu effracta, confracta et prolabunda, querula, lugubris ſeu luctuoſa, tremula, obſcura, balba, tarda, imminuta, et quae ſunt hujus generis, ſit febre diuturna vel acuta laborantium, ſit delirorum, phreniticorum, ſit denique aliorum graviter decumbentium, ſemper enim voces vitiatae potentiam praelanguidam et vocalium inſtrumentorum ariditatem ſummam ſequuntur. Et, ſi LOMMIO ſua conſtet fi-

c) Cum voce (idem quod lingua) tremula praeter rationem alvi ſolutio lethalis. Idem in Coac. Praeſ. T. I. pag. 542.

fides, morbum attonitum comitialem, lethargum exſpectari jubent *d*).

Linguae reſolutio, paralyſis ſeu aphonia. Haec linguam movendi impotentia tenore quidem ſimili vaticinandi materiem ſubminiſtrat, ſed graviori tamen et magis metuendo. Si enim ab effectus gravitate et intenſitate ad cauſae vehementiam valeat illatio; plus ſane metus incutiat, oportet, vocis interruptio plenaria, quam balbuties aut qualecunque aliud vitium ejus. Diſcimus vero, ſi rem cum GALENO *e*) in genere ſpectemus, ex aphonia, paulo ante enumerata mala non tantum inſtare, ſed jam praeſentia eſſe, remque jam ad extrema rediiſſe, organa, loquelae dicata *f*), et nervorum principium, medullam oblongatam et ſpinalem colli, vitae moventis ſedem non cum tempore fortaſſis male affectum iri, ſed jam reapſe male affici et peſſime haberi. Unde luce meridiana clarius evadit, cur linguae reſolutio, paucis modo exceptis, ut in verminantibus, hyſtericis, hypochondriacis, largiter ſudantibus, vel mingentibus; ſemper talium morborum comes, prodromus aut ſequela ſit, quibuscum et naturae vires, et artis molimina fruſtra luctantur *g*). Sic aphonia, quae convulſiones vel capitis dolores ſequitur, quae poſt lapſum gravem cum eruptione ſanguinis e naribus

d) Pag. 60.

e) In I. Prorrhetic. text. 23 et 24.

f) Partes praecipue, quarum laeſione ſermo intercipitur, manentibus tamen aliis functionibus integris, ſunt larynx et ejus muſculi, thorax, pulmones, nervi recurrentes etc.

g) PEZOLD. libr. cit. pag. 53. FIEN. HIPPOCRATEM citans libr. cit. pag. 228.

bus, ore, auribus et cum vomitu accedit *h*), quae ringentibus contingit, in febre ſine judicatione, vel cum febre poſt judicationem evenit, quae brevi, cum ſudore capitis in febre vehementi, cum ſudoribus frigidis, interna uſtione, comate, catalepſia et aliis pernicioſis ſignis ſtipata eſt, ſemper lethalis cenſetur. Equidem non ignoro, aliquando fieri ſolere, ut mortem poſt ſe non trahat linguae reſolutio, eſt tamen illa in plerisque caſibus morbus ſat gravis, pertinax, diuturnus et vel in ipſa aetate juvenili vix, in provecta vero ne vix quidem ſanabilis. Summa omnium, quae ſperare licet, eſt recuperatio facultatis manducandi et deglutiendi, non tamen loquendi *i*).

Guſtus depravatus humores depravatos et ſordes ſignificat, quorum halitus et vapores, propter ſummam in intima penetrandi vim, nedum linguam proprium guſtus organon, ſed et fauces oeſophagum *k*), quinimmo nervos et ipſum adeo cerebrum *l*), ſua indole ita imbuunt, ut non ſolum ſaporis cujuſdam alieni moleſtia aegrum continuo excruciet, verum etiam non niſi hunc praeexiſtentem ſaporem perpetuo ſentiat, quidquid ſa-

h) Lomm. libr. cit. pag. 95. et ſeq.

i) Haec cuncta fuſius tractata, exemplis illuſtrata, auctoritate Hippocratis (in cujus effatis teſte de Haen ſeries 23 ſaeculorum nihil reprobare potuit) Galeni et aliorum corroborata, et rationum pondere adeo evicta apud Fienum, libr. cit. pag. 229. Alpin. libr. cit. p. 220 — 224. et apud Swiet. libr. cit. Aph. 1063. reperiuntur.

k) Cf. Hall. prim. Lin. Phyſ. Cap. XIII. de guſt. pag. 248 — 255.

l) Alp. libr. cit. pag. 114.

ſapidi forinſecus eidem adferatur *m*). Si igitur aeger de ſapore ingrato et peregrino conqueſtus fuerit, lingua ſimul glutine obducta, aeſtus magnitudinem, ſi febris urgeat, ſalivae et reliquorum humorum vitia *n*), digeſtionem laeſam, primarum viarum ſordes, et, quae hinc naſcuntur, varias acrimonias colliges *o*); ſi de ſapore amaro *p*), pinguedinem corruptam et rancidam, bilem in ventriculum redundantem, inteſtina coinquinata, morbum regium, febrim bilioſam et ſimilia ſubeſſe putabis; ſi de ſapore dulci, de ſanguinis eruptione e pulmonibus; ſi de acido, de acoris copia; ſi de urinoſo, de putredine incipiente; ſi de ſalſo, de morborum longorum diuturnitate et acutorum brevitate; ſi de ſapore quodam acri, non tolerando, de vomicis pulmonum opertis *q*), et ſi denique de ſapore foetido, de humoribus depravatis canalis alimentarii, de viſcerum internorum corruptione, de gangraena monearis. At eſt, ubi aeger nihil horum incuſet, ſed potius ſibi omnia inania, vappida, fatua et quaſi lignoſa videri, ſeque omni guſtu deſtitui contendat, quod ubi fieri deprehendimus, linguae ſenſum aboleviſſe conſtat. Quoniam vero guſtum, ope et miniſterio papillarum nervoſarum linguae, cumprimis apicem ejus *r*) obſidenti-

m) Fien. pag. 203.

n) Pezold. libr. cit. pag. 69. §. 113.

o) Grun. libr. cit. pag. 253.

p) Lomm. libr. cit. pag. 134. 167.

q) Idem pag. 112.

r) Papillae ſenſus acerrimi ſunt conicae, quae in linguae apice et marginibus plurimae reperiuntur. Vid. Ill. Hall. locum ſupra citatum.

tium, fieri cognitum eſt, ex hujus ſenſus abolitione, ratiocinio caſtiſſimo, deducitur, has indignius tractari, et ratione adeo iniqua affici, ut ſuum officium praeſtare non valeant. Si vero hanc impotentiam res ſapore praeditas apprehendendi eatenus perpendamus, quatenus ejus auxilio ea, quae in morbis, quorum ſymptoma eſt, per ſe adhuc obſcura ſunt, ſaepe agnoſcimus, ob ſequentia ſui attentionem de naturae miniſtris promeretur. *Primo* quidem calorem, quem animalis oeconomiae ſalus mitem ac blandum requirit, in immenſum auctum atque exaltatum, humida exhaurientem et diſſipantem, nervorum extrema arefacientem et obtundentem non ſolum per linguam, ſed per totum corpus diffuſum; *ſecundo* arteriarum exhalatorios, qui liquidum, ſolvendis ſalibus perquam neceſſarium, de ſanguine ſeparent, et linguae ſuperficiei affundant, inque perpetuo madore conſervent, aeque ac venularum inſpiratorios, qui ſoluta abſorbeant, et abſorpta ad ipſos nervulorum uſque apices *s*) deportent, ſalibusque afficiant, villos obſeratos; *tertio*, praeter linguae et totius oris poros, rorem quendam exhalantes, impervios, etiam ductuum majorum conſtrictionem ſalivae, cujus beneficio itidem mollities conciliari ſolet, defectum inducentem, et *quarto* denique muſcoſum illud et ſemipellucidum papillarum involucrum hominibus proprium *t*), cujus deligatulae ſtructurae ſenſus acumen *u*), quo lingua alia ſenſuum organa prae-cel-

s) DE HALL. libr. cit. pag. 253. VAN SWIET. libr. cit. Aph. 988.

t) HALL. libr. cit. pag. 251 — 252.

u) Idem pag. 254.

cellit, maxima ex parte ita in acceptis referendum esse putaverim, sicut ejus praesentia nervuli teneri ab immediato contactu custodiuntur x), in mucum crassissimum, omnia conglutinantem, in modum corii obducentem, et sine qua gustus produci nequit, papillarum nervearum arrectionem prohibentem, transformatum ostendit. Sigillatim vero hoc phaenomenon in febribus acutis, quibus admodum familiare est, fere semper una cum febre evanescit, et eatenus, quatenus efficit, ne ventriculus ingestorum pondere gravetur, inter salutaria naturae molimina conjiciendum est; alias vero a signis reliquis, quae ejus societatem ingrediuntur, fausti infaustive eventus significatio depromenda est. Ceterum, quotiescunque aut in morborum principio, aut coctionis signis antegressis, vel judicationis proximae apparentibus, linguam contremiscere, convelli, resolvi aut gustu destitui animadverteris, toties a turgescentia ac humorum abundantia et cruditate ortum trahere, atque adeo juxta ea, quae sub initium monenda duxi, tantum periculi non habere, scito.

Equidem lubens fateor, mihi nunc de signis ab oris excretionibus desumendis agendum esse; si nullum sit promissum, quod non cadat in debitum: cum tamen nec temporis ratio, nec pagellarum angustia, minus adhuc negligens aut temeraria oscitatio, sed omnino graves rationes me

x) Gewinn, Diss. cit. pag. 5.

me prohibeant; ſpecimini meo colophonem imponere non dubito. Si vero quis eſt, qui caput tertium ſeric deſideret, illi in fidem dictorum meorum FIENUM *y*), ALPINUM *z*) GRUNERUM *a*), et WEBELUM *b*), e quibus alioquin plurima in hoc caput transtuliſſem, commendo. De reliquo omne pretium, ſi quod huic diſſertatiunculae inſit, diſcipulorum ſuorum ſtudioſiſſimis hujus ALMAE ACADEMIAE PROFESSORIBUS tribuendum eſſe, mente gratiſſima profeſſus, et illos, quibus fortaſſis minus feliciter in ea verſatus videbor, ut pro aequitate academica hoc ſcriptum metiantur, deprecatus, Deum immortalem coeli terrarumque rectorem exoro, ut opuſculum iſtud, quod Ipſo auſpice compoſui, et in ipſius gloriam, et in generis humani ſalutem cedere jubeat.

y) Libr. cit. pag. 387 — 393.

z) Libr. cit. pag. 509 — 534.

a) Libr. cit. pag. 342 — 356. 503 — 505.

b) Diſſ. cit. de Sputis.

IX.

Dr. RUDOLPH. AUGUSTIN. VOGEL

resp.

BERNARD. DIETER. FRANCISC. STEINECKE.

Dissert. sist.

Hydropis ascitis semiologiam.

Goettingae, 1764.

§. 1.

Semper lymphae certa determinataque quantitas in unoquoque corporis nostri cavo reperitur. Reperitur in abdominis cavo in forma halituosa excreta: parietes enim, abdominis cavum formantes, madidi sunt, viscus imi ventris quodcunque madidum est, vitrum politum, idque unicuique parti admotum, fluido aquoso suffunditur, nec minus idem illud ex animali recenter mactato in auras attollitur. Idem statuendum de thorace, idem de capite, idem de cavis reliquis est. Praeterea dici vix potest, viscus quoddam lymphaticis vasis destitui, quamvis detecta in omnibus non sint: quanto enim saepe detegantur labore, viscera, quae iis abundant, docent

 uber-

uberrime. Quemadmodum vero memoratis modo cavis partibusque lymphae certam determinatamque copiam ſemper contineri jure meritoque ſtatuitur, ita hanc tunicae adipoſae inhaereſcere nullum dubium eſt; neque unquam ſegregari poteſt pinguedo, niſi admixta lympha debitum ipſi fluorem conciliaverit.

§. 2.

Itaque ſecundum naturam in corpore noſtro cum intra vaſa, tum extra ea, lymphae certa determinataque quantitas reperitur, quae, praeter naturam multiplicata, hydropem ſane conſtituit. Eſt igitur *hydrops*, quantitas lymphae praeter naturam aucta; haec intra tunicam adipoſam contenta, *anaſarcam*; contra vero extra iſtam reperiunda, *aſciten* conſtituit. *Anaſarca* igitur, quam etiam *hypoſarcam*, item et *kataſarcam* vocant artis periti, nec non *leucophlegmatiam*, cum ad ſummum evecta gradum eſt, tunicae adipoſae hydrops eſt: contra vero aſcites hydrops cujuscunque partis eſt, a tunica adipoſa diverſae.

§. 7.

Quod hydropem aſciten concernit, abdomine is, thorace, capite, partibusque adnexis, incluſus tenetur, unde hydrops abdominis, thoracis, capitis, partiumque adnexarum. Quod ad abdominis ſpectat hydropem, is

a) extra peritonaeum, ideoque inter peritonaeum atque abdominis muſculos incluſus tenetur. *Peritonaei* vocant *hydropem*, qui potiori jure *externus* adpellandus eſſet.

b) in-

b) intra peritonaeum, isque in oppositione prioris *internus* nominandus. Hujus vero species sunt:

α) Hydrops cavo abdominis inclusus, hoc est, vel peritonaeum inter et omentum, vel omentum inter et viscera, seorsim aut conjunctim; isque *hydrops abdominis* stricte sic dictus est.

β) Hydrops omento inhaerens, qui etiam *hydropis omenti* nomine insignitur.

γ) Hydrops inter membranam viscus investientem et subjectam partem locatus: *Hydropis vesicularis* nomen gerit, ipsaeque vesiculae lympha repletae *hydatides* audiunt, eaeque nunc visceribus membranosisque partibus adhaerescunt, nunc libere fluctuant.

δ) Hydrops ipsa viscera obsidens.

§. 4.

Ad pectoris hydropem quod pertinet; is

a) extra pleuram continetur, hocque definito

α) pleuram inter atque musculos infracostales, *hydropem pleurae* sive *pectoris saccatum* adpellant.

β) inter laminas mediastini, à pleura formati, *hydropem mediastini* dicunt.

b) intra pleuram, eoque constituto

α) in cavo thoracis, utpote cui *hydropis pectoris stricte dicti* nomen est.

 β) in

β) in superficie viscerum thorace contentorum; qui ex hydropis vesicularis numero est.

γ) in cavo pericardii, quem hydropis pericardii adpellatione comprehendunt:

δ) intra pulmones ipsos.

§. 5.

Quod capitis spectat hydropem, utpote *hydrocephali* nomen sortitum; hic

a) extra cranium pedem figit, *externus* dictus; isque

α) spatium inter cranium pericraniumque situm occupat:

β) inter pericranium et cutem reconditur, ideoque tunicam adiposam tenens non quidem ad asciten, sed ad anasarcam jure refertur.

b) intra cranium subsistit, huncque *internum* adpellant, isque interjectus tenetur

α) cranio et durae matri:

β) durae matri et piae:

γ) piae matri et cerebro:

δ) cerebro.

§. 6.

Quod reliquas partes easque adnexas concernit; habetur

a) Hydrops oculi, *Hydrophthalmia* dictus:

b) Hydrops gutturis.

c) Hydrops umbilici, *Hydromphalus* audiens:

d) Hy-

d) Hydrops testiculi, *Herniam aquosam* vocant et *Hydrocelen*, eaque

α) *externa*, quippe tunicae vaginali testiculoque interjecta.

β) *interna*, inter corpus testiculi tunicamque albugineam sita.

e) Hydrops medullae spinalis, quem in spina bifida est videre.

f) Tumores aquosi in cute erumpentes.

§. 7.

His praemissis, jam de singulo genere hydropis speciatim edisseram: et primum quidem de abdominis hydrope, eoque externo, quem *peritonaei hydropem* adpellant. Is vero non uno eodemque modo sui adventum designat. Ita enim

a) imi ventris dolores praecedunt

α) nunc hypogastrium obsidentes, nunc hypochondria, nunc ilia, nunc vero inguina:

β) modo graviores, modo leviores:

γ) modo increscentes, modo consistentes, modo remittentes:

δ) modo intermittentes, modo continui.

b) nullus ventris dolor praecedit, contra vero ille durus atque distentus exsistit.

c) neque dolor neque ventris durities atque distensio, sed ponderis in imo ventre sensatio absque ventris tumore sensibili, eaque nunc cum sola pedum gravitate, aut cum pedum et crurum femorumve tumore conjuncta.

 d) nul-

d) nullum horum, contra vero in parte aliqua imi ventris tumor paullatim exſurgit

α) jam unus, jam plures.

β) nunc durus, ad tactum dolens, neque ullum fluctuationis veſtigium ſiſtens; nunc vero mollis, ad tactum non dolens, atque fluctuans. Praecedit

e) alvus diu multumque obſtipata:

f) menſium ſuppreſſio:

g) refrigeratio ex gelido potu vel frigido aëre, cum multum corpus ſudavit atque incaluit.

§. 8.

Tum vero, cum tumor unus alterve praeceſſerit, ſenſim pedetentimque increſcens ille per omnem ventrem tarde diffunditur; cum vero talis non praeceſſerit, in ima ventris parte tumor conſpicitur, lento admodum gradu aſcendens, ſeſeque per omne abdomen diffundens, inque tantam ſaepe molem increſcens, ut umbilicus, inſigniter prominens, volvatur ad inguina; reliquusque aqualiculus ad genua usque dependet. Raro certe, neque multum, attactus venter fluctuat. Vix porro iſtiusdem mutatur figura, cum in alterum latus ſe aeger vertit. Ex perfoſſo abdomine ne guttula quidem fluidi interdum effluit, interdum vero ejicitur, modo omnis omnino foetoris expers, modo plus minus olens, nunc tenuius, nunc craſſius, nunc clarum, aut turbidum, vel ſanguineum, vel ſeroſum, modo fuſci coloris, modo pallidi. Neque in uno aegrotante unus idemque ſemper humor eſt; ſed prima pun-

punctione emissus interdum aqueus est, secunda feculentus, tertia purulentus; interdum vero prima fuscus, omnis foetoris expers, et viscidus: altera tenuior ac albicantior, ultimis demum prorsus lacteus, spissus atque foetidus.

§. 9.

Quod junctas mutationes concernit, nisi copulatum cum eodem vitium aliud est, puta inflammatio, febris, abscessus, steatoma, viscus corruptum, ceteraque ejusmodi, bene adpetit aeger cibos; siti non excruciatur; nihil incommodi sumto victu sentit; dejectio alvina recte se habet, nisi quod interdum segnior sit; menses fere naturales; somnum bene capessit; bene respirat, nisi multum distentus venter sit, nullo dolore adfligitur; vires consistunt; faciei color naturalis et floridus est, corpusque, nisi diu duravit malum, nihil aut parum extenuatur; et, ut brevibus omnia complectar, si a tumore multum adulto, utpote ingressum, insessum, atque decubitum impediente, recesseris, parum omnino aegrotans gravatur. Quodsi vero junctus adfectus alius sit, variis miseriis atque aerumnis aegrotantes adflicti tenentur. Ita enim imi ventris doloribus intensis saepe excruciantur, multum cum hydrope ingravescentibus: sic ciborum fastidio atque vomitionibus per intervalla infestantur: sic pectus dolet, et difficilis, anxia suffocansque respiratio est: sic maxime adstricta torminibus alvus; dejectus somnus; prostratae vires etc.

§. 10.

Tandem aegrotans extenuatur, virium jacturam patitur, genubus insistere, vel manibus pedibusque repere cogitur, non enim stare prae abdominis pondere potest, non lecto decumbere, nec demum sedere. Atroci ventris dolore corripitur, febre, nausea, pervigilioque demum consumtus mortem cum vita mutat. Abdomine secto

a) quandoque sanguis nigerrimus magna quantitate erumpit, tumque junctus hydrops internus est; quandoque fluidum serosum prosilit, idque fusci coloris, aut punicei, aut subflavi est, modo tenue, modo crassum, nunc foetens, nunc vero minus.

b) effusa aqua, musculi abdominales aut consumti, aut vix conspicui, aut in corpus vesiculorum conversi, aut natura multo crassiores inveniuntur.

c) aquae conceptaculo omni detecto, neque intestina in conspectum veniunt, neque viscus ullum, sed peritonaeum, justo densius ac depressum.

d) membrana hac incisa, viscera demum conspiciuntur, integra nonnunquam, nonnunquam corrupta, interdum abscessus, steatoma, vel scirrhus in conspectum venit; quandoque etiam aqua circumfusa viscera reperiuntur.

§. 11.

Haec de diagnosi hydropis externi dicta sunto. Quod ad progosin, et

a) re-

a) respectu durationis; diu is et multum trahit, quid? quod ad quadraginta annos interdum, et quod excedit, excurrit.

b) respectu curationis; inanis in eodem omnis medicina est; interdum vero natura auxilium adfert, cum abdominis inflammatio, suppuratioque oritur, quo fit, ut aqua sensim ejiciatur, valetudoque bona redeat. Interdum abdomen rumpitur, collecta aqua sensim effunditur, et, ruptura consolidata, instauratur sanitas. Observatum etiam est, a valido in ventrem lapsu multum urinae cum sanitatis instauratione redditum esse.

c) respectu vitae et mortis; aegrotans quidem satis integra valetudine per longum tempus frui consuevit, atque, si molestiam excipias, ex ventris mole oriundam et pondere, nihil fere molesti ex isto hydrope percipit; tamen certa mors ipsum excipit, nisi forte fortuna curetur.

§. 12.

Transeo ad hydropem internum, nominatimque cavi abdominis, quem *Ascitem* vulgo appellant. Praecedit hunc quandoque

a) tumor pedum, isque malleolorum et talorum regionem primum obsidens, mollis, aequalis, pallidus, nocturno tempore inque situ horizontali evanescens, diurno autem et perpendiculari situ rediens, sensim increscens, digiti impressi vestigium servans, ac si oleo inunctus, demum splendens, nec minus con-

ſtanter in quocunque ſitu permanens, ſenſim pedetentimque ad crura, femora atque pudenda aſcendens, cum abdominis tenſione, reſpirationis difficultate, ac excretionis urinae diminutione.

b) a ſcroto incipit, ita ut hydrocele praecedat, alias in hydrope conſummato accedens.

c) a tympanite.

d) ab hydrope pectoris.

e) a dolore tenſivo, nunc in dextro hypochondrio percipiendo, nunc in ſiniſtro, cui inſignis quandoque pruritus accedit, in pedibus inprimis et plantis vexans, eosque acri ac rodente humore quandoque irrorans.

f) a maximo cruciatu, percipiendo in femore, eoque tanto, ut alta voce clamare correpti cogantur. Ulcera inde et abſceſſus naſcuntur, difficulter ob adfluens ſerum acre rodensque ſanandi.

g) a tumore oegematoſo totius corporis, ſenſim fere iterum cum ventris intumeſcentia diſparente.

h) praecedunt porro ex cauſis nonnaturalibus vini aduſti copioſa potio, frigida potio poſt aeſtum, cereviſiae copioſa potio, nimius uſus alimentorum, quae potentia calida dicuntur: ex cauſis naturalibus habitus corporis tumidus: ex praeternaturalibus menſium vel haemorrhoidum ſuppreſſio, icterus, viſcerum ſcirrhus, ſanguis crebro vomitu vel diarrhoea ejectus, febres, cum intermittentes, tum continuae.

§. 13.

§. 13.

Tum vero in tumorem attollitur abdomen, qui circa inguina incipit, et temporis diuturnitate ad ſcrobiculum cordis usque protenditur. Nunc vero conſiſtit tumor, aut altius ſerpit, et thoracem, faciem, et manus obſidet. Quemadmodum vero ſuperiora in tumorem quandoque attolluntur, ita inferiora interdum, crus puta et femur, multum intumeſcunt, niſi ab hydropis jam intumuerint principio. Nec minus genitalia utriusque ſexus interdum tumore deturpantur. In maribus ſcrotum multum quandoque tumet, quid? quod ad capitis magnitudinem accreſcit. Penis item inflatur, quo facto praeputium retrahitur, balanusque denudatur. Jam vero is a retracto praeputio in totum retorquetur. Re ſic ſe habente, cum ſumma difficultate urinam aegrotantes emittunt. Nonnunquam exomphalus et hydrocele accedit. In foeminis multum quandoque et labia tument et nymphae, eaeque nonnunquam in ſtupendum ſane tumorem, lympha multa refertum, degenerant; uterus praeterea quandoque foeminis prolabitur. Neque praeterire licet, quod in imo ventre fluctuantem aquam aegrotantes percipiant, cum corpus in alterutrum latus movent, quodque fluctuans aqua alterius manu diſtincte percipiatur, cum ex obverſo latere leniter venter ea percutitur. Ceterum tenendum, quod venter mollis ac laxus quandoque ſit, atque digito preſſus foſſulam quandam reddat, nonnunquam autem durus et renitens exiſtat, neque impreſſi digiti veſtigium admittat.

§. 14.

§. 14.

Inter haec exarescunt superiora, eoque magis, quo magis intumuerunt inferiora et venter, nisi aut junctus anasarca sit, aut pectoris hydrops praecesserit. Pulsus parvus, intermittens, atque aut mollis et tardus, aut subdurus et celer est. Calent aegroti quandoque, quandoque frigent, quandoque neque calor molestus, neque frigus est. Ructibus flatibusque vexantur. Alvus plerumque adstricta, rarius laxa est. Saepe feces albidae sunt. Urinae quantitas, initio potulentorum assumtorum quantitati fere respondet, ac parum a naturali qualitate aberrat, posteris vero temporibus pauca ejicitur, cruda, aquea, crassa cum sedimento lateritio, rubra cum sedimento rubro, nec minus crocea quandoque. Pauci bene adpetunt cibos atque comedunt, multis contra ab initio per omnem hydropis decursum dejectus appetitus est, quin a cibis abhorrent. Multum fere et semper sitiunt. Lassi sunt, et gravitatem omnium artuum, maxime vero inferiorum percipiunt. Multum praeterea vigilant, praecipue si molesta febris, aut in aetatis flore constitutus aeger; senes contra saepius somno oppressi tenentur. Faciei color in multis foedatus, ex virore albicans, vel ad citrinum plumbeumque declinans: in paucis vividus persistit, in paucissimis ad morbi terminum usque talis permanet.

§. 15.

In cadaverum sectione haec fere in conspectum prodeunt:

I. col-

I. collecta in cavo abdominis aqua reperitur, sapida aut insipida, foetens et interdum cadaverosum odorem spirans, vel inodora, spissior aut tenuior, quae igni admota vel in gelatinam concrescit, vel non concrescit. Varius porro ejus color est, nonnunquam crystallinus ac pellucidus instar aquae, nonnunquam citrinus, flavus, luteus, viridescens, loturae carnis similis, cruentus, aut plane niger.

II. Viscera modo hydatidibus obsessa sunt, modo vero minus, nominatim vero

1) hepar nunc omni ex parte integrum est, nunc vitiatum, tumidum, scirrhosum, fungosum, exulceratum, abscessibus obsessum, aridum, pallidum, fere exsangue, atrum, infinitis coloribus variegatum, corruptum, quin quandoque, auctore PLATERO observationum Mantissa obs. XXII, variis in locis alte fissum.

2) lien nunc omnis labis expers, nunc vero tumens, durus, exesus, suppuratus, fissus, corruptus.

3) renes jam naturaliter constituti, jam parvi, pallidi, pinguedine nulla obducti, erosi, ex ulcere perforati, scirrhosi.

4) mesenterium integrum, vel scirrhosum, aridum, exesum. Neque ullum quandoque in cadavere animadversum vitium est, praeter mesenterium vitiose constitutum.

5) Uterus sanus, vel morbosus, nominatimque scirrhosus aut exulceratus.

6) Ova-

6) Ovarium cum secundum naturam constitutum, tum praeter naturam.
7) Omentum modo integrum, modo corruptum atque consumtum.
8) vasa lymphatica tantum rupta observata fuisse, salvis plerisque visceribus, DIEMERBROECK L. I. C. XII. refert.

§. 16.

Haec de diagnosi Ascitis abdominalis dixisse sufficiant. Quod vero prognosin istius, et vitae quidem ac mortis respectu, concernit, scire licet, morte semper terminari, nisi tolli is possit. Non autem unus idemque modus est, quo in mortem terminari consuevit. Alii enim ultima patiuntur ob corpus consumtum atque confectum, viresque inde dejectas: alii suffocati moriuntur: alii ex febris accessu exspirant: alii ob diarrhoeam, ad hydropem consummatum accedentem, animam efflant: alii ob copiosissimam urinae excretionem, fractis jam viribus advenientem, vitam finiunt: alii propter epilepsiae accessum exanimantur: fuit tamen hydropicus, BALLONIO L. I. *Epidem.* narrante, qui ab epilepsia hydropi nostro juncta, et hydrope ipso, fuit liberatus, cum testes et femur abscessu obsiderentur: alios apoplexia jugulat: alii, ob largam narium haemorrhagiam confecto hydropi accedentem, mortem cum vita mutant: alii ob sphacelum pedis e vita discedunt.

§. 17.

Quod prognosin curationis respectu attinet; quandoque nullam medelam ille admittit, cum sci-

ſcilicet a ſcirtho ortum duxit, vel hydatidibus, aut vaſorum lymphaticorum rupturae debetur; quandoque vero medelam admittit, et tardam quidem atque difficilem, cum diu duravit; ſatis vero citam atque facilem, cum non diu duravit, maxime ſi juvenis aeger eſt. Sunt vero ſalutis notae, cum urina ſenſim largius ſtillat, cum alvus laxa eſt, cum ſitis et venter decreſcit, cum adpetitus et ſomnus redit, cum vires increſcunt, cum ſuperiorum partium tumor detumeſcit, cum femorum tumor ad genua usque ſubſidet, cum faciei color evadit vegetior. Convaleſcendi vero ſpes laetior adfulget, oedemate ad taleolos usque ſubſidente. Saepe hydropem noſtrum natura ſolvit vomitu, diarrhoea pituitoſa mictione larga, larga aquae ex umbilico rupto profuſione, excretione aquae ex veſicula in umbilico nata, excretione aquae ex rupto pedis tumore, vel vulnere, caſu in ſcroto vel crure accepto, mariſcorum apertione, narium demum haemorrhagia largiori ſaepiusque iterata: quae ſolutio omnium rariſſima a SCHULZIO animadverſa fuit *).

§. 18.

Jam, quomodo memorati hydropes a tympania diſcrepent, inveſtigare annitar. In tympania pondere non gravatur aegrotans: non tument extrema: aeque tumens renitensque abdomen eſt, ſive in lecto aegrotans decumbat, ſive ſedeat, pedibusve inſiſtat: fluctuationem neque aeger percipit, neque ab adſidente percipitur: percuſſum abdomen tympani adinſtar ſonat, cum extra inteſtina collectus aër tenetur; nam in ea tym-

*) M. N. C. Dec. 2. ann. 3. obſ. 170.

tympaniae ſpecie, qua intra inteſtina praeter naturam collectus aër tympaniam facit, percuſſum abdomen neque ſonat, neque ſonare poteſt. Exadverſo in aſcite inſigne quandoque pondus aeger perſentit: tument pedes et manus quandoque: erecto ima ventris pars in majorem tumorem attollitur, prono autem et in latus converſo, tumorem in latus attolli videmus: prono minus renitens abdomen ſeu mollius eſt, erecto autem magis renitens abdomen ſeu durius eſt: fluctuantem aquam una cum aegrotante percipimus: percuſſum abdomen tympani adinſtar ſonat nequaquam.

§. 19.

Sequitur, ut doceam, quibus notis cavi abdominis hydrops ab hydrope peritonaei diſcernatur. Hydrops peritonaei ab uno ſaepe alterove tumore initium capit, cavo abdominis vero contentus nequaquam. Dein is initio non aequaliter in tumorem abdomen attollit, in hoc vero ab initio confeſtim aequaliter abdomen intumeſcit. Porro is lente admodum increſcit, hic vero cito oritur et adaugetur. Tum ille omnem omnino ex medicamento medelam, quamquam recens ſit, ſemper ſpernit, hic vero non item. Praeterea in hydrope peritonaei, non niſi poſt longum tempus, aeger extenuatur, morbus diu ac multum trahit, niſi junctus adfectus alius ſit; de nulla fere re aegrotans conqueritur, moleſtiam ex ventris mole et pondere ſi excipias; punctum abdomen aut nihil aquae reddit, aut paucam atque viſcoſam, et quae ſunt reliqua: in cavi abdominis autem hydrope cito corpus extenuatur, caro hic diu trahit, nunquam ſine magnis moleſtiis

ſtiis eſt, punctum abdomen multum aquae fundit, et quae ſunt reliqua. Ex his igitur, ſeorſim aut conjunctim ſumtis, facile intelligi poſſe arbitror, utrum iſto hydrope, an vero hoc, aegrotans laboret.

§. 20.

Ad *Uteri hydropem* progredior. Is vel per ſe conſiſtit, vel cum graviditate copulatur. Si prius eſt; comitantes eundem mutationes, quae mutationibus in gravidis initio plane reſpondent, niſi quod non ventris modo dolores, eique inſignes, ſaepeque iterantes, ac dextrum latus maxime occupantes, urgent, verum et inſignis quaedam ac inſolita laſſitudo perſentitur; cui accedit, quod foedus isque conſtans faciei color eſt. Quodſi vero cum graviditate copulatur; initio eadem plane phaenomena ſunt. Sunt enim ſigna graviditatis. Maximi ac frequentes ventris urgent dolores. Praeter modum atque conſuetudinem debilitata foemina eſt enervataque. Foedus isque conſtans faciei color plerumque detegitur. Ex quo evenit, ut et Medici, et artis obſtetriciae periti, in ſecernendo noſtro a graviditate hydrope, ſaepiſſime et fallant, et fallere debeant.

§ 21.

Elapſo primordio, hydrops noſter ſimplex, hoc eſt cum graviditate non maritatus, dignoſci facile poteſt. Etenim non craſſeſcit uteri cervix, neque curtatur atque mollitur. Nullus debito tempore foetus motus percipitur. Prementi manui durum corpus non objicitur. Flacceſcunt mammae. Nullum lacteſcens fluidum papillae

eructant. Graviditatis, nisi solvatur, terminum superat. Subinde aqua, tanquam in utre fluctuat. Quodsi vero hydrops copulatus cum graviditate sit; sub memoratis ante mutationibus uteri cervix crassescit, curtatur atque mollitur. Foetus motus tempore statuto sentitur, eoque percepto, frigus molestum ac dolorosum una percipitur. Prementi manui, nisi nimium aqua increverit, durum corpus objicitur. Non flaccescunt mammae. Humorem lacteum papillae effundunt. Inter haec venter in tumorem attollitur, eumque tantum, ut, foeminam duos saltim foetus, aut tres, esse enixuram, inscius quisque arbitraretur. Tandem crura pedesque hydropicorum more intumescunt, quin etiam ventris interdum, crurum porro, et renum laterisque dextri dolor ita intenditur, ut noctes diesque ejulare et lamentari, atque lecto adfixa haerere foemina cogatur, donec demum sub validissimis ad partum doloribus maximo ac uno impetu ex deterso uteri ore hydropica aqua profundatur.

§. 22.

Quod exitum hydropis nostri concernit; scire licet, hunc demum morte finiri, cum collecta utero aqua nequaquam effunditur, nam mirum in modum increscit, atque tantopere, ut libras centum et octoginta interdum pendat, sicut VESALIUS *anat.* Lib. V. cap. 9. p. 627. 628. de foemina, uteri hydrope exstincta, refert. Cum vero aqua effunditur, mortiferus ille non est. Ceterum tenendum,

a) aquae ex utero ejectionem nequaquam evenire, nisi partus dolores praecesserint.

b) Aquam ex utero nonnunquam periodice et ante menſes profundi, quale exemplum habet FERNELIUS *Pathol.* L. VI. cap. 15.

c) Hydropem noſtrum interdum hydatidibus conſtitui, cujus inſigne exemplum MAURICEAU *dans ſes obſervations ſur la groſſeſſe et l'accouchement des femmes*, *obſ.* 377. habet; memorat enim foeminam, ut credebatur, ſeptem menſibus gravidam, hydatidum innumerabilem copiam ſub doloribus, partus doloribus ſimillimis, ejeciſſe.

§. 23.

Quod *Ovarii* et *Tubarum* concernit *hydropem*; completam componere diagnoſin, licitum non eſt, cum litteris mandatae de iis obſervationes ex maxime incompletarum numero ſunt. Interim ex collectis obſervationibus conſtat:

a) de doloribus ventris, hypochondrii dextri maxime, aegrotam conqueri, antequam quidquam de abdominis tumore perſentit.

b) Dextrum latus aut ſolum, aut praecipue ſaltim, ſub exquiſito ſaepe dolore in tumorem attolli.

c) Perceptionem, a foetus motu oriundae perſimilem, ab aegrota nonnunquam haberi.

Sectione facta,

a) Succum materia purulenta repletum, eumque aut ovario, aut tubae adhaereſcentem, inveniri.

 b) Aut

b) Aut tubam aqua ad multas libras adſcendente diſtentam eſſe, aut partem ovarii, eamque craſſa membrana cinctam, aqua multa occupari.

§. 24.

Abſolutis iis, qui ventre continentur, hydropibus, ad *pectoris hydropem* veniam. Quod igitur hunc concernit, ſcire licet,

a) dolorem aliquem in pectore verſari et in praecordiis, interdum etiam in ſcapulis, eumque modo reverti per intervalla, modo continuo vexare cum remiſſione aliqua.

b) Perire vividum floridumque faciei colorem, corporisque habitum de naturali declinare et ad eum, quem cachecticum vocant, accedere.

c) Aegrotantem, cum valide corpus exercet, maxime vero, cum acclivia loca velociter petit, vel ira exarſit,

α) difficulter reſpirare:

β) de anguſtia pectoris conqueri:

γ) cordis palpitationem inſignem percipere:

δ) circa praecordia quaedam ſentire, non quidem doloroſa, nec anxia, at verò moleſta, eaque verbis vix ac ne vix quidem exprimenda.

d) Aegrotantem in ſomno reſpiratione praefocante interdum corripi, quae hunc ſupinum eſſe non ſinit, ſed e cubili conſurgere et rectis cervicibus ſpiritum ducere cogit.

e) Sub

e) Sub concuſſione pectoris, manu utrinque applicata, ſtrepitum aquae intus ſubinde exaudiri.

§. 25.

Jam ordinis exigeret ratio, ut in delineandis reliquis occuparer mutationibus; delineavit vero eas *Illuſtr. Praeſes* abunde ac pro more ſuo, h. e. ſatis erudite, in diſſertatione *de Hydrope pectoris*, quae Goettingae 1763. prodiit; qua de re ad *pericardii hydropem* progredior. Si quis vero hydrops cognitu difficilis; ſane is eſt, qui hydropis pericardii nomine inſignitur. Sequentes vero mutationes obſervanti mihi innotuerunt. Cum lecto decumbens aegrotans ſubito corpus erigeret; confeſtim cor palpitabat: quo facto quandoque cordis mutua actio ceſſabat, ita, ut pulſus in una, alterna, tertiave pulſatione intermitteret. Atque tum ſpiritus ſimul paulo difficilius ducebatur, et in pectore anguſtiae ſenſatio cum alia quapiam, verbo haud experimenda, erat. Accedebat ad haec, quod cordis dilatatio ſubinde cum vehementia aliqua contingeret. Sectione aegrotantis phthiſi defuncti pericardium multa aqua diſtentum, corque hydatidibus obſeſſum vidi et flaccidum.

§. 26.

Aethiopem lavarem, noctuasque Athenas portarem, ſi de *Hydrocephalo* aliquid adderem, cum nuper ex hoc loco perfectam hujus omnibusque numeris abſolutam ſemioticam Vir clar. GAUDELIUS in diſſertatione *de hydrocephalo* dederit. Ne igitur actum agere videar, reliquum plagularum ſpatium *hydropi partium adnexarum* dicabo. Ejusmodi vero eſt

 a) *Me-*

a) Medullae spinalis hydrops; qui in recens natis interdum spinam, nunc in vertebris colli, nunc in vertebris dorsi, nunc vero in vertebris lumborum, aut solis, aut in osse sacro simul, obsidet tumore molli atque fluctuante. Brevi tum de vita infantis actum est, praeprimis, si scalpello incidatur tumor. Dissecto autem tumore, prodit aqua plerumque limpidissima instar crystalli, desunt vertebrarum apophyses et divisa juxta longitudinem subjecta vertebra est.

b) Hydrocele; tumor mollis et undulans, nunc unum testiculum obsidet, nunc utrumque, contracto humore in cellulas tunicae vaginalis, quae testem comprehendit. Nihil periculi quidem is hydrops alit; raro tamen medicamentis cedit, et, nisi instrumentum collectae aquae effluxum paret, ad vitae usque finem consistit.

c) Hydromphalus; tumor mollis et fluctuans umbilicum obsidens. Plerumque est cum hydrope abdominis et omphalocele; non vero facile per se oritur: qua propter etiam, his malis finitis, ipse quoque evanescit.

d) Hernia gutturis aquosa; tumor mollis et fluctuans guttur occupat. Nihil periculi alit, et simplici tumoris incisione curatur.

e) Hydrophthalmia; in qua oculus multa aqua distentus eminensque adeo, ut palpebris operiri non possit, in conspectum venit. Interdum rumpitur cornea, et humor effluit, quem quidem effluxum presso pede insequitur

tur coecitas. Raro vel nunquam curatur, ſique humor perforato oculo emittitur, brevi is rurſus colligitur et tumor revertitur.

X.

Dr. OTTON. HENRIC. KNORRE

Diſſ.

De prognoſi in hydrope.

Gottingae, 1781.

Praefatio.

Singulorum morborum hiſtorias, quae prognoſin ſpectant, curioſius excultas deſiderari in arte noſtra, doluit jam ſuo tempore ſtrenuus *Hippocratis* ſectator *Baglivius*. Sed et noſtris temporibus plures de his in votis tantum habentur, et habebuntur usque eo certiſſime, donec *ill. Grunerus* diu jam optatam exſpectatamque ſemiotices ſpecialem partem publici juris fecerit. Alia hodie excogitantur multa ſubtilia, ventilantur inventa hodie nova, maximi momenti viſa, poſt annum tenuia, vilia ſalutanda, et maxime neceſſaria pars medicinae inexculta poſteris relinquitur. Sunt quidem, qui opponunt, arduam rem eſſe, et ſine propria experientia et aſſidua obſervatione nil praeſtari poſſe; verum non

ita

ita haec concedo. Nil in hac parte medicinae nosmet ipſi invenimus novi; ex monumentis veterum, eorumque, qui ante nos intento animo obſervarunt, eruenda prius et diſcenda et colligenda ſunt omnia. Quibus vero denique, ſi fieri poteſt, ut experientia propria ſuum addat, perfectior quidem conſcribitur hiſtoria, novi tamen vix quicquam certiſſime adjicietur. His perſuaſus et convictus, ſum ipſe auſus tentare, quid in hac re valeant humeri, quid ferre recuſent. Elegi itaque pertractandam prognoſis hiſtoriam in hydrope, et praecipue quidem in Aſcite et Anaſarca; caeteras ſpecies non attigi ex propoſito, niſi paſſim phaenomenon ivit obviam, quod et in his et in illis quandoque apparere ſolet. Quae *Lommius*, quae *Kleinius* protulerunt, exhibui; veteres principesque obſervatorum conſului, et, prout propoſito meo convenire viſum eſt, excerpſi, excerptaque adjeci. Ampla et verboſa citata neglexi brevitatis cauſa. Omnem rem, ut melius recognoſci poſſit, in duas diduxi partes; priorem, quae prognoſin generalem ſeu praecurſoriam, alteram, quae ſpecialem contineat. De caeteris, ubi ſinguli paragraphi paſſim nimis contracti videantur, aut plura deſiderentur, indulgentes ignoſcant lectores.

Sectio

Sectio I.

Quae in genere praedictioni in hydrope inservire possunt.

§. 1.

Introductio.

Ut in genere jam de secundo adversove exitu in hydrope praedicere quid possit medicus, statim ac ad aegrotum est accersus, ante omnia scire eum convenit, quinam fuerit hydropis ortus, subitus an lentus; quaenam subsit causa, hujusque quaenam conditio vel ratio; quaenam sit species hydropis; recens, an jam diurnus morbus; solitarius, an in societate alius procedat; comes sit species alia generis ejusdem, an morbus generis alius diversi; hydrops nunc illi supervenerit, an ille hydropi. Neque plane negligenda sunt, quae corpus, sexum, aetatem, coelum, annique tempus spectant, ex quibus jam veteres augurari quid ausi sunt. Et haec fere sunt, quae hac in sectione continentur.

§. 2.

Causa.

Subito ortum hydropem jam Hippocrates periculosiorem illo, qui sensim sensimque oritur, aestimavit. Putes, in hoc vasa rel rupta, ut Hippocrati visum, vel ex gravissima debilitate dilatata, ut quidam novissime volunt, veluti siderata subesse, licet; res manet eadem, nec, qui assentiant, tibi deerunt. Verum non omnimode effatum illud nos terreat: errores externi, re-

frigeratio exaestuationem protinus excipiens, retrogressi sudores sueti, vel totius vel partis cujusdam corporis, subiti saepissime sunt causae hydropis, non adeo quidem periculosi. Contra etiam lente, sensim sensimque saepe saepius procedit ille ex causa menstruorum, haemorrhoidum, scirrhorum, et id genus alia, nec tamen eodem ipso lentore, ut et alii ex fonte eodem oriundi morbi, sententia Hippocratis, periculo summo et gravitate vacant; hydropes saccati, et quem peritonei dicunt, sensim incipiunt, lente augentur; sed periculo omnino sunt dispares. Malum autem semper augurium, ex observatione auctorum, est in hydrope a viscerum scirrhis, corruptione; a ruptis vasculis, polypis, vitiis pulmonum, ut peripneumonia, ulcere etc.; ictero, tumore venas in abdomine comprimente non removendo, hydatidibus, malo corporis habitu, maxime si alius morbus hunc induxerit, a podagra, dysenteria, colica pertinaci; et hi sunt, de quibus illud *Hippocratis* valet: periculosior est, qui per se aggreditur, quam qui febrim insequitur. Minus periculosiorem esse hydropem ex duritie lienis, quam hepatis, putavere olim *Cael. Aurelianus et Rivierius*, tumores hydropicos ex uteri vitio facilius abigi, quam illos ex hepatis vitiis, *Hoffmanni.* Minus infert periculum, qui ex novissimis tantum, aut levibus et non adeo pertinacibus obstructionibus, glandularum mesenterii infarctibus oritur: plurimum, qui ab illis jam induratis, aut scirrho confirmato. Malus, et forsan insanabilis est, ex cutis eruptionibus diuturnis, quae saepius omnem artem eludunt, et ex interna viscerum labe proficiscuntur; exemplum

plum propoſuit *Hipp.* de morb. vulg. lib. V. Facilior eſt curatu, qui ab exanthematibus non debite expulſis. Nec omnino reſpuit medelam, debitam ſcilicet et tempeſtivam, qui a vermibus; a graviditate, qui abit ſaepe edito partu; et profluvio ſanguinis; niſi febris ſuccedat, nec ſcirrhi ſunt cauſa illius. Difficilius tamen curari putat *Foreſtus* illum, qui ab nimium fluentibus haemorrhoidibus aut menſtruis incidit, quam qui ab iisdem retentis; huncque iterum aegrius, ac illum, a levi obſtructione, aut victus ratione, ut ex cibi aut potus multitudine. Non admodum formidabilis eſt, qui nullo antecedente morbo coepit, deinde qui longo, niſi vires perquam ſint demiſſae, ſi reſpiratio libera, nullusque aegrum dolor urget; et ſaepiſſime ſanatur, qui a febribus, nulla praegreſſa haemorrhagia, incidit. Indole et gravitate morbi praegreſſi etiam aeſtimanda videtur facilis, difficilisve ſanatio hydropis: ſic febres malae indolis autumnales apud *Hipp.* de morb. vulg. L. II. lethiferam omnino habuere ſequelam, hydropem; inde, qui gravioribus morbis praegreſſis incidit, periculoſior dicitur aliis; indeque elucet illud triſte Hippocratis effatum de hydrope ex acutis, de quo et omnes conſentiunt. Peſſimum et fere inſanabilem hydropem obſervavit ill. *Baldinger*, poſt febrem caſtrenſem, diarrhoeas putridas et dyſenterias. vid. ej. Krankheiten einer Armee edit. 1774. pag. 295. Nec minus vacat periculo, qui ex quartanis, ſi viſcera nimis obſtructa, indurata, ſcirrhoſa ſuum conferunt: ſin minus, et quartana recens fuerit, ſanatur et hydrops: recte inde colligit *Foreſtus*, quartanarum vel tertianarum hydropem conſectarium

rium facilem esse curatu. Malum denique fere ubique erit augurium, si hydrops ex alio partiali v. c. omenti, hepatis, ovarii etc. generatur, non incongrue itaque praedicere est ausus *Hippocrates*, quibus hepar aqua repletum ad omentum eruperit, his aqua ventrem impleri et mortem esse certam.

§. 3.

Species, diuturnitas.

Cum ita quidem ex causa gravitas morbi optime conjiciatur, quasdam quoque secundi vel mali exitus notas habere possumus specie et duratione morbi desumtas; quae si majoris quidem momenti non judicentur, tamen placet eas proponere. Quanto itaque nobiliorem partem occupat hydrops, tanto periculosiorem, tanto aegrius sanabilem esse, ne quisquam quidem infiſciabitur. Omnes partiales, quos aqua inter cutem constituit, sanabiliores anasarca universali esse, leucophlegmatiam mitiorem, difficiliorem anasarcam, maximi momenti vesicalem, ascitem certe periculosissimum, contendit *Aretaeus*; et alio loco anasarcam, vesicalem, tympanitide ipsa difficiliorem curatu pronunciat. Quod ita quidem praecipio, ut tamen fatear, una ad causas esse respiciendum; indeque enim explicandum est illud *Caelii Aureliani*: leucophlegmatiam difficiliorem esse curatu, quam ascitem; illudque *Boneti*: anasarcam utplurimum difficiliorem esse ascite, praesertim si et tunica cellulosa in interioribus pariter aqua turget; quod si non eveniat, facilius curam admittere videtur, quam reliquae hydropis species; de quo videas *Swietenium*.

tenium. Anaſarcam periodicam mitiorem ſtataria eſſe, habet *Kleinius.* Cui et reſpondet *Hippocratis* effatum: tutius, inquit, laborant hi, quibus magni modo fiunt tumores, modo rurſus occultantur, dein rurſus aſſurgunt, prae deploratis; ſed tamen fere fiducia ſecundae valitudinis opprimuntur. Quondam et acriter et ſtrenue diſputatum eſt, quinam hydrops periculoſior ſit, utrum a cauſa frigida an calida, ut ex *Foreſto* diſcendum eſt; quod ſi notionibus, quas Phyſiologia hodierna purior et maxime ſanior exhibet, exſolvatur, lis in utramque partem non ſine gloria componi videtur; indeque verum erit, quo magis depauperatur calor, eo minorem eſſe ſpem, aeque ac calidum difficiliorem curatu eſſe quam frigidum. Prae caeteris hydropem, cui indoles inflammatoria juncta, eſſe timendum, cum facillime et ſaepe ſaepius exitioſis inflammationibus anſam praebeat, experientia tot tantorumque auctorum comprobari poſſe videtur. Hydrops peritonei plus doloris habet, non vero ita malus corporis habitus eſt ac in aſcite, *Hoffmann.* Aqua inter muſculos abdominis eſt morbus cognitu difficilis, ſed curatu facilior, *Baglivius.* Quod attinet ad prognoſin ex hydropis duratione, inter initia quidem non ſemper ſanatio difficillima judicatur: verum ſi in tempus trahit, non ſine magna moleſtia diſcutitur; neque id quidem de qualicunque valet, ſed de illo tantum, qui poſt alium morbum non graviſſima debilitate, aut levi tantum obſtructione natus eſt. Recte itaque *Aretaeus* omnes inveteratos hydropes, qui habitum corrumpunt, periculoſos, plerumque inſanabiles judicavit; diſtincte et *Foreſtus* dixit, diur-

urnos diuturnitate mali jecinore aut liene corrupto ac vitiato, minime curari. Diuturnitati aequiparanda videtur mali fugati recrudescentia; quae si incidit, causam subesse pertinacissimam, contendere licet; malumque semper augurium exhibet, idque pessimum, quo citius morbus revertit; inde jam *Hippocrates* colligit, spem auferri, ubi aqua inter cutem, quae curationi cessit, recurrat. Eadem etiam prognosis manet, ubi aquam sponte, vel arte evacuatam, protinus aqua succedit; eoque pejor, quo citius et ocyus iterum accumulatur. Quamlibet itaque in hoc morbo repetitam abdominis punctionem spei aliquid semper detrahere, eoque plus, quo saepius necessaria iterata est, non incongrue contendi, credo; observationibus constare videtur, tanto ocyus et citius post quamque evacuationem abdomen iterum impleri, quanto pluries jam paracentesis est instituta; ex omnibus, observationes novissimas Cl. *Schmuckeri* videas. (Chirurg. Wahrnehmungen T. II. p. 187 et 202.) Morbus noster sibi ipsi, et naturae, sine omni medela, relictus, celerius quidem ad mortem plerumque tendit, sed tamen exitus tempus minus certe definiri potest; quamquam quidem *Hippocrates* contendit, in incipiente adhuc hydrope, neque a causa insuperabili, judicari triginta diebus, lethalis sit, nec ne. *Bonetus* circiter menses sex statuit; ex quo auctore etiam discimus, hydropem confirmatum haberi, qui duos menses duraverit; si vero jam per duos annos traxerit, saccatum hydropem subesse, *Duverney* suspicatur.

§. 4.

§. 4.

Comitatus hydropis s. complicatio.

Neque eadem semper est prognosis, ubi vel hydrops aliam sui generis speciem habet comitem, vel alii supervenit morbo, vel ubi cursu hydropis alius incidit novus morbus. Periculum increscit, prout variae hydropis species semel et simul hominem affligunt. Mitis quidem, inquit *Aretaeus*, est morbus, si minor species minori pariter conjungatur; pejor, si ex minoribus alia alii ex majoribus admisceatur; quodsi duorum majorum mixtio exacta fuerit, gravius inde malum exoritur. Difficillimus autem tympanitidis cum anasarca copulatus. Ubi hydropi asciti juncta procedit illa species, quam anasarcam nominant, saepius subito et derepente moritur aeger; quod effatum *Hippocratico* illi respondere videtur, in lib. de morb. mulier.: quodsi mulieri venter et crura simul aqua implentur, nulla de ejus vita spes superest. Si hydrops ex pulmonis ulcere natus est, vel si in thorace etiam aqua est collecta, aegrotum dixit idem desperatum. Eodemque Auctore discimus, hydropem, qui alii morbo supervenit, fere semper lethalem esse; praecipue ubi febri inveteratae, maxime ubi acutae. Qui quartanae se jungit hydrops, visceribus adhuc integris, sanabilis est. Quibus lienosis dysenteria correptis, aut pulmonum ulcere phthisi laborantibus hydrops supervenit, illi pereunt. Hydrops si ab insania excipitur, bonum *Hipp.* In hydrope, qui scorbuto supervenit, malum semper est augurium. Neque quisquam fere, praesagiente *Duverney*, sanatur, cui hydrops ictero

su-

ſupervenit, maxime ubi ille poſt ortum hydropis non evaneſcit, ſed una viget. Cum in hydrope vis vitalis fere labet, magnaque jam ex parte eſt ſuppreſſa, cum aquae facillime corrumpuntur, acrimoniam nanciſcuntur, fieri certe nequit, quin et alii atque alii morbi exinde oriantur, illique ſe jungant. Inter hos eminent: epilepſia, peripneumonia, febris hectica, gangraena, phthiſis, maraſmus, ſaepe apoplexia et catarrhi ſuffocativi. Quandoque et epilepſia aſciti ſupervenit, et grave periculum plerumque minatur, interdum eadem in apoplexiam lethalem convertitur. Interdum et alia incidunt, omphalocele v. c., ſcrophulae mammarum, colli, cancer ipſe, et id genus alia. Quo plures, quo graviores morbi ſuperveniunt, eo minor ſpes ſalutis. Periculoſum ergo, ſi epilepſia ab hydrope excipitur, ſi accedit peripneumonia, et eo magis ſi ex illa exulcerati fiunt pulmones. In hydrope a ſcirrhis orto funeſtum certe praeſagium erit, ubi glandulae colli, aliarumque partium ſimul intumeſcunt, indurantur; maxime, ſi ſcirrhoſi tumores ſaniem fundere incipiunt. Hydropem cum febre, in qua eſt urina pauca et conturbata, perniciem denotare autumat *Hippocrates*; a quo effato non multum differt *Tralliani* illud, in hydrope una cum febre dubiam fieri curationem. Febris acceſſiones, quae cum horrore in hydrope incidunt, plerumque natales ducunt ab interna quadem ſuppuratione, aut acrium aquarum reſorptione; et inducunt ſaepe convulſiones, eodemque tempore enormes profuſiones, ſic ut fere omnes aegroti ſuccumbant. *Duverney*. Saepe hydropici apoplexia et catarrho ſuffocativo pereunt;

eunt; ascitici tamen fere suffocatione magis, reliqui etiam resolutione mortem appetunt. *Wedelius.*

§. 5.

Corpus, sexus, aetas, coelum, anni tempus.

Praedictioni in hydrope neque parum inservire corpus, sexus, aetas, coelum et anni tempus credita sunt; de quibus praecipue dictu digna colligam. Quaedam quidem, praesertim quae ad corpora pertinent, magis praesagiendum ipsum hydropem spectant, quam prognosin in illo, sed tamen hic omittere nolui, cum in praedicendo aeque consulenda possint videri. Corpus gracile, longasque staturas facilius anasarca corripi, quam quadratum, statuit *Fried. Hoffmannus:* idem de pueris *Aëtius.* Nec plane negligenda videtur dispositio gentilitia, laxitas, debilitas corporis a parentibus connata. *Swieten.* Inde *Hipp.* compertum habet, eum, qui hydropem connatum habet, ab illo non facile vindicari posse. Praedict. Lib. II. Sect. II. Foeminas in genere magis, quam mares, favere hydropi, censet *Hippocrates*, et post hunc ex caeteris *Sydenham;* potissimum ubi parere desierunt, aut in sterilitate vivunt, cujus rationem suppeditat *Monro*, cum scilicet illarum corpora naturalium excretionum suppressioni magis faveant, cumque habitus illarum laxior debiliorque sit, quam virorum. Ad haec respexisse videtur *Coel. Aurelianus*, contendens, foeminas difficilius curari, quam mares. Contra contendit *Cl. Schmucker*, observationibus constare, hydropem, et quidem ascitem, caeteris paribus collatisque, foeminis non aeque letha-

 lem

lem esse, quam maribus, cum illas saepius viderit abdominis punctionem decimam quintam, imo vigesimam facile sustinuisse, hos vero raro octavam supervixisse. *Carmichael Smyth* confirmat, foeminas, hoc malo decumbentes, et citius, et facilius sanari, quam mares, praecipue eam, uti illi placuit, ob causam, quia rarius quam mares incidunt in hydropem a jecinore vel pulmonibus corruptis (*vid. Millm* de hydrope p. 149.); id quod maxime respondet *Hoffmanni* sententiae, cui hydropici tumores in foeminis saepius ex uteri quam hepatis et viscerum illi nexorum vitio oriri videntur. Quamquam quidem sententiae illae maxime diversae videantur, tamen non contrariae sunt, si lectori placeat, alii aliam conferre. Seniores magis hydropi esse obnoxios, quam juniores, confirmat *Monro;* hisque, caeteris paribus, majorem spem sanationis superesse, quam illis, colligit *Krause* in praef. in lib. *Monr.* ex *Foresto*, cui experentia monstravit, pueros aliquos evadere ex hydrope, seniorem vero nullum. Faciliores curatu esse pueros vel pubescentes, difficiles vero aetates medias vel senes, etiam jam contendit *Coel. Aurel.*, sed et concedit facile, in hac re cujusque naturam esse attendendam; siquidem et fere in quovis morbo interest, non quae aetas sit, sed quae vires sint. Aër humidus, frigidus et nebulosus maxime favent hydropi, inde Belgiae incolae magis illi sunt obnoxii, quam alii, qui sicciori aëre fruuntur. *Monro.* Hydropem hyeme magis increscere quam aestate, tempestate pluvia magis, quam serena, monuit *Sydenham*. Et habitacula faciliorem difficilioremve ad sanationem suum conferre videntur. Hydropes universal-

ver-

versales ex plenaria solidorum laxitate et humorum visciditate inter milites castrenses frequentiores observantur quam saccati sic dicti. *Baldinger* l. c. Quod ad anni tempora pertinet, sequentibus praesagit *Coel. Aurelianus*: difficiles sunt curatu aestatis tempore laborantes, siquidem multa siti afficiuntur; alii vero ex contrario inquiunt, faciles illos esse curatu, siquidem exitum liquorum fieri provocat fervor aestatis, et corporis praeterea facit siccitatem. Difficiles vero hyemis tempore, ob corporum densitatem vel frigus; item verno tempore, siquidem humidiora atque liquorum redundantia fiunt corpora. Autumni vero prima, similia aestati, ultima hyemi, dixerunt. Frequentius solent aegri defungi morte, tempore verno, aut autumnali adulto, cum folia induunt arbores, et cum exuunt. *Bonetus*. Et *Kleinius Rolfinckii* observationem, omnes vere hydropicos circa plenilunium pejus se habere solere, eoque tempore fere semper, teste experientia, mori, repetiit.

Sectio II.

Quae praedictioni speciali in hydrope inserviunt.

§. 1.

Speciali praedictioni inserviunt morbi symptomata propria et epigenomena. Percensenda itaque hac sectione occurrunt, quae circa actiones vitales, animales, motum tonicum excedentem, deficientem, quandoque mixtum, circa

sen-

ſenſus internos, actiones naturales primarum et ſecundarum viarum, habitum corporis externum, partes corporis in ſpecie, profuſionem aquarum, harumque conditionem, et circa profluvia ſanguinis varia contingunt. Et baec, pro viribus et rerum lectione aſſidua collectarum copia, proſequar.

§. 2.

Pulſus. Reſpiratio.

Sunt omnino, qui ſingulis hydropis ſpeciebus ſuum propriumque pulſum tribuunt. Sic *Galenus* vult eſſe pulſum in aſcite parvum, crebriorem, ſubdurum, mollemque. In hydrope pectoris alii dicunt, pulſus eſſe molles, frequentes ac parvos, ſi fluidum mere aquoſum et lene adhuc eſt; parvos, frequentiores adhuc, vibratosque ac tenſos, ſi humor ille ſalinus eſt et vellicans; exiles et deficientes, ſi tanta copia in pericardio continetur, quanta fere maxima poteſt. In hydrope pectoris alii contendunt pulſum eſſe debilem, obſcurum, tardum, inaequalem et intermittentem etc. Quae vero non perpetua omnino eſſe, fugit neminem. Cum enim, ſi unquam ſignum quoddam in morbis, praeſertim diurnis, minus conſtans eſt, et quam facillime ab alio accedente, brevique tranſeunte mutatur, certe omnium maxime ſit pulſus; fruſtra conamur, perpetuam illius ſpeciem morbo cuidam, praecipue hydropi, tribuere. Alius itaque atque alius in illo, pro corporis rerumque conditione, pulſus eſſe poteſt, utique obſervatur; ſed tamen ubique ex genere, debilitatem, vires ſenſim ſenſimque deliteſcentes, interdum pertina-

nacem, aſſiduam irritationem indicante. Obſervati ſunt ſimplices: mollis, debilis, parvus, obſcurus, celer, frequens, tardus, languidus, inaequalis, intermittens, vermicularis, myurus, undoſus, tremulus ſ. vibratus ſ. convulſivus, caprizans; compoſiti: celer et frequens, celer et debilis, parvus et debilis, celer et parvus, celer et intermittens, languidus et obſcurus, inaequalis et intermittens; decompoſiti: frequens, debilis et parvus; frequens, debilis et celer; undoſus, intermittens et inaequalis; e. r. Ex quibus vaſorum laxitatem, corporis debilitatem, languorem cordis, vires vitae labeſcentes, mortemque appropinquantem indicant; mollis, debilis, languidus, obſcurus, vermicularis, inaequalis, intermittens, celer et intermittens, languidus et obſcurus; debilitatem, vires deliteſcentes, vacillantes, praeſentem irritationem aſſiduam, obſtructionem vel quodvis impedimentum in vaſis majoribus minoribusve, vitaeque periculum ſummum ocyus ſeriusve incidens: parvus, celer, frequens, undoſus, inaequalis, tremulus ſ. vibratus, ſ. convulſivus, caprizans, celer et frequens, celer et parvus, inaequalis et intermittens, debilis frequens et celer, frequens debilis et parvus. Ex ſingulis praedictionem tentare, neceſſe quidem foret, ſed anguſti libelli fines vetant; in memoriam itaque lector indulgentiſſimus revocet rogo, quae dicta inveniuntur in Semiotices incomparabili libro ill. *Gruneri.* Omne itaque, brevibus ut omnia cum cl. *Krauſe* complectar, praeſagium eo fere redit, ſpem adhuc manere, ubi pulſus aequalis, placide quodamque vigore ſeſe attollens procedit et ubi ſimul urina aquoſa et magna

 co-

copia fluit. Contra, ubi parvus celerque eſt, una cum pauca, craſſa, lixivioſa urina, malum portendit; porro, quo magis a ſtatu illo laudabili deflectit, quo propius accedit ſummam debilitatem indicanti, quo magis vigor illius delitescit, quo magis magisque languidiſſimus evadit, eo triſtioris ominis eſt. Sic *Ruyſch* habet, in hydrope pectoris pulſum ſic delituiſſe, ut biduo ante mortem plane nullus ſit perſentitus. Si largas evacuationes aquarum pulſus inſequitur debilis, frequens et celer, aut languidus et parvus, perniciem certam, alias ſaltim reſpirationem maxime difficilem indicabit; aeque periculoſus poſt illas, et quidem in maxima virium proſtratione, eſt pulſus convulſivus aut vibratus; portendit enim futuras internorum viſcerum convulſiones; indeque oriundam ſyncopen et mortem ipſam. Bene libereque ſpirare in hydrope, boni ſemper habetur ab *Hippocrate;* ſed raro quidem illud aegroto contigit felici. Languent plerumque, et male funguntur officio reſpirationis organa, ſpiritusque fit parvus et denſus, auctore Galeno, parvus et frequens, difficilis; quo magis, eo pejus. Non quidem ſolum in pectore ſentiunt hydropici impedimenta reſpirationis, ſed fere maximam partem circa hypochondria, quaſi cingulo ibi conſtringerentur. *Ettmüller.* Dyſpnoea urget praecipue, cum aeger decumbit, ut ea de cauſa erectus manere et ſedere cogatur; creſcente malo, penitus a decubitu fere omni abſtinere cogitur, et dies noctesque non ſolum erectus ſed et capite in anteriora pectoris inclinato, ut liberius reſpirare queat. Cum vires inde proſternuntur, prognoſis inde liquet. Verum non ubique

nos

nos omnino terreat difficultas; quae ſi enim urget hydropicum juniorem, aetateque vigentem adhuc, aut vere incidit, forſan indicat V. S. inſtituendam, maxime convenientem, auctore *Hippocrate* et confirmante *Alex. Tralliano* et noviſſime *Monro.* Neque nimis anxie illa timenda videtur, ubi a ſola preſſione aquarum in abdomine naſcitur, nec morbus jam altius proceſſit; quibus enim eductis, facile levatur ſpiratio. Neque pertimeſcenda dyſpnoea, quae aſciticos poſt paſtum quemlibet aut potum jam invadit. Maxime ſuſpecta tamen eſt difficilis reſpiratio, ubi diurno hydropi debilitas, aliaque pejoris notae ſigna, juncta ſunt; mali certe ominis eſt, ubi paracenteſi abdominis inſtituta illa non allevatur; certiſſime enim indicat, ſuadente *Duverney*, aquam in pectoris cavum effuſam. Ex difficili anhelanteque ſpiritu, praeſertim ubi una non exigua aquae pituitoſae copia extuſſitur, autumat *Monro*, pulmones aqua obrui. Cui et reſpondet illud *Tralliani*, cum aeger anguſtiam ſubito, citra moleſtiam febris ſitimque, multam percipit, ſtridorem autem quendam cum tuſſi experitur, interdum etiam humorem educit, liquet, craſſum viſcoſum in pulmone humorem contineri. Saepiſſime dyſpnoea illa pejus graviusque urget anaſarca laborantes, quam aſciticos, idemque et certius quidem periculum indicat, praecipue, ubi pulſus una debilis eſt, monente *Monro.* Quam enim facillime interiorum partium celluloſam telam eodem morbo infeſtari, perquam bene docuit *Swieten*, indeque colligit, pro malo, certe ſuſpecto ſigno ubique haberi dyſpnoeam in hydrope, quia vel ſummam abdominis ple-

 ni-

nitudinem ſequatur, vel juſtum metum faciat, thoracem et pulmones ſimili morbo affici. Interdum dyſpnoea illa, a muſculorum reſpirationi inſervientium diſtentione ab humore hydropico intus contento, oritur, ut obſervarunt *Menjotius* apud *Bonetum* et *Morton*. Erectae cervicis ſpirationes ſicco hydropi familiares eſſe, notat Cous noſter; nocturnam dyſpnoeam ſine tuſſi, circa mediam inprimis noctem graviter affligentem, utplurimum praecurſorem eſſe hydropis jugulantis. *Rega*; ſignumque pathognomonicum pectoris hydropis eſſe, ſtatuit *Carolus Piſo*. Quae ſi itaque hydropicis ſuperveniant, prognoſis inde facile eruenda videtur. Attamen annotat *Menjotius* l. c. in hydrope ſemper ſpiritum aegrius duci noctu, quam interdiu; ea praeſertim, ut illi videtur, cauſa, cum aqua ab nocte ob qualitatum affinitatem magis exagitetur. Sed mali ſemper ominis eſt, ſubito e ſomno expergiſci et paveſcere ſumma cum reſpirandi difficultate; *Krauſe* in praef. in *Monr*. lib. de hydrope. *Foreſto* ſi minime deneganda fides auctoritasque videatur, omnis anhelandi difficultas in hydrope perniciem minatur, ubi cita pariter alvus ſupervenit, qua nec venter obiter reſideat, hisque ubi ſe jungunt, oris, gingivarum totiusque corporis ulcera, propinquam certe mortem decernit. Anhelitum cum animae foetore leucophlegmatiae familiarem eſſe, diſcimus ex *Coel. Aureliano*, et, in hydrope ſemper periculum indicare, ex *Hippocrate*. Deinde etiam peſſimi ominis eſt in hydrope reſpiratio, quae valde dolet, quae ſi enim cum inquietate et inſomnia incidat, minatur pericardii hydropem. *Monro*. Plerumque poſtremo reſpiratio ſuffocativa et ſtertoroſa ſcenam claudit.

§. 3.

§. 3.

Tussis. Singultus, Convulsiones, Tendinum assultus. Horror. Rigor. Pavor.

Ex *Hippocratis* sententia convenit semper, tussim in hydrope non adesse, vel indicit saltim, morbum non adeo esse desperatum. Quae si autem incidit, malae prognosi inservit. Variis locis et hoc enunciavit repetitum. Tussis hydropicis superveniens, inquit in Aphorismis, malum est. *Galenus* hoc ita interpretatus est, ut mala inprimis sit, quae, hydrope augmenta capiente, ut causa producatur; minus vero, ubi ex alia occasione v. c. catarrho etc. fiat; id quod et ex alio *Hippocratis* effato in lib. II. Epid. confirmari posse videtur, quo ipse ait, malam esse tussim in hydrope cum crurum tumoribus; utpote qui altius malum jam procedere indicant. Alio loco hydropicum jam desperatum enunciat, ubi tussis eum detineat; quod intelligendum videtur, inquit *Swieten*, de perpetua et sicca tussicula, cum in priori loco forte tantum de leviori et incipiente tussi dixerit. In genere tamen semper mali quid alet, pergit *Swieten*, cum designet, pulmonem impediri ob copiam aquae accumulatae, vel irritari perpetuo a parciori etiam aquae copia, sed acrioris jam redditae. *Oribasius* tussim in hydrope mortis signum pronunciavit; sed neque hoc sine omni distinctione assumendum est; ubi quidem fit ab adaucto morbo, ut *Forestus* bene monet, et ratione aquae, quae asperas pulmonum arterias occupat, malis atque damnis aegrum pessumdat, metuque sinistri exterret judicii; si vero aliunde v. c. ex vaporibus exhalantibus nascitur,

 mi-

minime ſpem ſalutis adimit. Neque ab initio hydropis apparens feralis eſt, nec, quae progreſſu morbi ob diaphragmatis motum impeditum oritur, eſt funeſta; ſed illa demum, quae fit pulmone ab aqua in thorace laceſſito, et feralis et funeſta eſt, ſpemque adimit ſalutis *Bonet* . . . Sunt, qui contendunt, tuſſim in hydrope produci ab aqua transverſum ſeptum verſus ſuperiora premente; alii contra, qui dubitant. Sic vidit cl. *Krauſe* aegrotum, quem tuſſis tantum evacuatis aquis urgebat, accumulatis iterum ceſſabat. Simile quid vidiſſe *Galenus* videtur, dicens in comment. in lib. I. Hipp. de morb. vulg. ubi humores nimii expurgantur, ſolent ſequi tuſſes. Sic et *Foreſtus* obſervavit, aegrotam quamdam omnino pejus ſe habere coepiſſe, ventre magis magisque intumeſcente, et aqua ad diaphragma aſcendente, pulmonemque comprimente, reſpirationis quidem difficultatem, minime vero tuſſim incidiſſe. Ex ſententia *Alex. Tralliani* tuſſis potiſſimum cum ejectione quadam excitatur iis, qui a pulmonum vitio aqua inter cutem laborant; qui vero ab hepate, tuſſiunt quidem magna ex parte, ſed nil notatu digni exſpuunt, et irritantur ſolummodo. Idem affirmat ex parte cl. *Krauſe.* Quibus hydrops, inquit, ab jecinore incipit, tuſſiunt vel ſaepius tantum tuſſiendi conatus edunt, ſed ne quicquam exſpuunt. Modicam et ſiccam, vel etiam cum ſalivalibus ſputis, tuſſim obſervari in hydrope pericardii, annotat *Monro* ex *Franciſ. Albertino*, in hydrope pectoris ſiccam tuſſim *de Haen.*

Interdum in hydrope etiam incidit ſingultus; mali quid, an ſecus indicet, illius ex comitatu ju-

judicandum est. Perpetuum saltim non videtur, mali ominis illum esse. In homine quodam, ab urinae et alvi suppressione hydrope detento, et in muliere quadam assiduum observavit *Lister*; haec accedente febre intermittente perniciosa correpta succubuit, ille feliciter sanatus est. Mali tamen semper quid suspicari licet, ubi post largas evacuationes aquarum per alvum aut incisionem institutas, aut corpore jam morbi diuturnitate valde debilitato, incidit.

De connubio epilepsiae et hydropis jam supra quaedam proposui. Pertinent et huc quicunque motus convulsivi, qui in genere mali quid alunt. Hydropicis, inquit *Hippocrates*, succedentes morbi comitialis offensiones, perniciem afferunt, pravis invicem succedentibus signis; quae vero nisi accedant, non aeque pertimescendae videntur; narrant enim *Stoerkius*, *Ettmüller* et alii, convulsiones non solum non nocuisse, sed potius quoque salutares fuisse. Quodsi autem aegrotum valde infirmatum, vel post paracentesin, aliasque evacuationes largas, occupant, minime melioris notae esse videntur. Ubi morbus nondum inveteratus feliciter abigitur in sexu sequiori, eductisque aquis menstrua rite intrant, reconvalescentes saepe motu spastico convelluntur. Sed haec non adeo terrent, roburque ubi redit, decedunt. Saepius haec accidunt hystericis. Ubi ad summum morbus deductus est, incidunt interdum tendinum saltus, praecipue vero in tertio gradu Hydrocephali observantur, ut contendunt *Whyt* et *Monro*. Ex sociis semper noscuntur.

Som-

Somno et quiete inquietatus ubi expergiſcitur ſubito hydropicus, mali ſemper ominis eſt; indicat enim vel ſummam aquarum acrimoniam nervos irritantem, vel ſupervenientis aut jam praeſentis pectoris hydropis exhibet ſuſpicionem.

Frequentes ubi contingunt horrores in hydrope, inſequente febre, ſuſpicionem ſuppurationis cujusdam internae exhibent; degenerant ſaepius in rigorem, et internas convulſiones, efficiuntque una ſimul largas ſolutiones. *Duverney.* Eoque tendere videtur *Hippocratis* illud de epilepticis offenſionibus, quae perniciem afferant alvosque humectent. Horrores febriles cum ardore interno in aſciticis ſupervenientes, funeſtum plerumque exitum praedicunt. *Ettmüller.* Continens et aſſidue vexans rigor, imbecillo jam corpore, in genere lethalis eſt, ſecundum *Hippoc.* ſic etiam in hydrope.

Huc et nominanda eſt febris, quae hydropi ſupervenit, ſed quid illa ad prognoſin conferat, jam ſuperiori parte ſcripti hujus adduxi. Pauca adjicere placet. Ab initio plerumque non ſtatim adeſt febris, ſed cum procedente morbo aquae acriores fiunt, et putreſcere incipiunt, tum incidit plerumque, ſic ut fere plurimi ex hydropicis febriant, autumante *Aetio.* Inordinata plerumque et hectica eſt. Ab adaucto ipſo morbo nata, mala ſemper, ab alia occaſione cauſaque externa, non aeque pertimeſcenda videtur. Interdum febris intermittens eſt; ex obſervatione *Liſteri* aegrota illius decima quarta quondam intermittente febre laboraverat, inſequitur hydrops, febris ceſſat, procedente morbo recrudeſcit, altero-

roque jam paroxysmo moritur aegrota ſummo pedum frigore inhorreſcens.

§. 4.

Debilitas. Torpor. Vocis defectio. Animi deliquium. Tremor. Palpitatio cordis.

Omnibus quidem hydropicis familiaris eſt debilitas; ſed quo altius tamen illa procedit, eo citius dirimuntur miſeri. Protinus itaque pertimeſcendus eſt hydrops, ubi vires valde ſunt proſtratae, ubi non ſufficiunt, quae ad corporis membra movenda requirantur. Bonum contra, ut ait *Hippocrates*, ubi exercitationem adhuc minus aeque ſuſtinent hydropici citra laſſitudinem. Bonum quidem, ſed non certiſſimam ubique ſpem recuperandae ſanitatis exhibet, ſtatim poſt evacuationem aquarum per paracenteſin, ſuſtinere poſſe exercitationem et fatigationem, male autem ſemper, ubi vires non redeunt. Creſcente malo inde fit gravitas corporis, cui ſi accedit unguinum et digitorum livor, mors ante oſtia. *Hipp.* Ad omnem corporis motum pigri ſunt aegroti, pedes obrigeſcunt nec moveri queunt, altius procedente Aſcite, totiusque corporis membra in Anaſarca. Qui torpor, dummodo a ſolis aqua infarctis partibus oritur, non adeo pertimeſcendus; peſſimus vero, ubi ſuſpicio adeſt, in cerebri ventriculis incipientem aquarum accumulationem in cauſa eſſe; aut ubi univerſum corpus tenet, et vigiliae continuae, ſtupor, vocisque defectio accedunt, membrumve aliquod plane reſolvitur et evadit paralyticum; vim nervorum ex brevi plane deliteſcere, inde autumare licet. Paralyſis illa brachii alterius incipiens cum aliis in-

indiciis, metum aquae aut puris collecti in pectore exhibet. *Klein.* Vocis defectio jam per se hydropicis longum et periculosum morbum, non raro mortem ipsam portendit, ut videre est ex hydropicorum historia *Hippocratis*, de morb. vulg. Lib. VII. Interdum perfecta sensuum externorum vacuitas incidit, summae morbi gravitatis index. Animi deliquium excipit non raro subitas et largas aquarum evacuationes, vel arte institutas, vel sponte accidentes, et pessimi semper omnino judicatur, praesertim ubi in syncopen transit et plenaria exsolutio insequitur, mors certe est pedissequa. Interdum perquam familiares sunt asciticis tremores superiorum partium, quae emacrescunt, ob summam nervorum debilitatem, assiduamque irritationem acris fluidi resorpti. Ex quibus, quod si frequentes sunt, quodsi altius jam procedit malum, aliaque pejoris notae signa adfuerunt, instans apoplexia aut saltim certissimus mali malus exitus non incongrue colligi videtur. Cordis frequenter incidens palpitatio efficit suspicionem impedimenti cujusdam insuperabilis, cordi, vel majorum vasorum systemati insidentis, v. c. grumi sanguinis, aneurismatis, varicis, polypi, cordis erosi, quae vel sub morbi progressu nata sint, vel causam ipsam hydropi praebuerint, pessimo semper augurio inserviunt. Familiaris esse solet pericardii aut pectoris hydrope laboranti.

§. 5.

Somnus. Vigiliae. Vertigo. Mens alienata. Mores aegri. Dolores. Pruritus.

Raro hydropicis, cum morbus jam altius processit, quieto et perplacido somno frui licet; bre-

breviſſimus eſt, et turbulentus, nec aegri eo levantur. Acrimonia nervos perpetuo vellicans, incitatior et irregularis ſanguinis per ſuperiores partes aegre procedens circulatio, morbique nequitia recte inde colliguntur, praeſertim ubi moleſtior reſpiratio, pavoresque ſomnum comitantur. Spes autem non aufugit, ubi ſomnus laudabilis; immo hydropem ſolummodo per ſomnum periodicum curatum eſſe, narratur in Eph. N. C. Cent. 1. obſ. 76. Modo etiam aſſiduae vigiliae miſerum urgent, eademque graviora indicant, interitumque minantur viribus aegri in dies diesque conſumendis. Interdum contra veternoſo ſomno premuntur aſcitici, veluti hydrocephalo correpti; idque malum ſemper portendere, omnes conſentiunt, et, miſer lethargo ne ſuccumbat, timent. Vertigo ſaepe revertens, inſequente animi deliquio, inprimis poſt largas evacuationes, mali augur eſt. Poſt acceſſionem quandam febris, horrorem excipientem, ubi fatuitas, ſenſuum externorum cum abolitione et aphonia, remanet, malum augurari plerumque licet; indicare enim videtur, nervorum virtutem perinfirmam eſſe, et citiſſime deliteſcere poſſe; nec raro tunc hydropi alia interna mala, ut pulmonum exulceratio, juncta ſunt. Febris vigore non raro delirant, ſed mite; ſiquidem plane nullus animi vigor confirmato malo adeſſe videtur; id, quod quondam *Aretaeus* et *Liſter* obſervarunt et miratiunt, hydropicos plerumque patientes eſſe, morbumque praeter rationem tolerare, placidosque ſemper bona ſperare. Sed minime laudabilem prognoſin inde colligit *Aretaeus.* Animi, inquit, abjectiones cum ſilentio, et ab hominibus ſoli-

ſolitudines fere eos conficiunt. Nec *Celſus*, nec *Coel. Aurelianus* mores hydropicorum praetervidiſſe videntur; apud illum occurrit v. c. hydrops ob intemperantiam inſanabilis. Ubi hydropici ſtatim poſt paracenteſin, quamquam haec eos levaverit, moroſi inquietique evadunt citra evidentem rationem, plerumque moriuntur, autumante *Duverney*. Animi inquies ſolet et laborantes hydrocephalo infeſtare, annotante *Whyt* et *Monro*; angunt aegroti, inquiunt, ſpirant, conclamant interdum, quid velint neſcientes. Stupor indicat ſemper, cerebrum non leviter affici; praecipue, ubi caetera langueſcentis nervorum virtutis ſigna adſunt, triſtem exitum. Contra vero nec minus ſaepe premuntur miſeri dolore, vel aſſiduo, vel per vices redeunte, alia aliaque parte. Placet ergo, per ſingula quaedam ire. Capitis dolor aſſiduus ſaepe urget, ſaepe febris vices ſupplet, it reditque; metus inde oboritur, ne graviora mala aliquando immineant, praeſertim ubi denique torpori, ſurditati, et ſopori jungitur, aut ab his excipitur. Incipiente malo ubi ex primis viis, aliisque externis cauſis dimanat, minime pertimeſcendus. Obtuſus dolor ſub ſterno poſt corporis exercitationem oriundus in hydrope pericardii obſervatur. *Monro*. De dolore ſub reſpiratione jam ſupra dixi. Ingens dorſi dolor, diuque ſubſiſtens, interdum in pectoris hydropem degenerat. vid. *Grueri Semiot*. p. 292. Infeſtant interdum dolores praecordia, inteſtina, ventrem, ut jam adnotavit *Trallianus*. Eminent ex his ardor, dolor ventriculi et oeſophagi, quem *Hippocrates* et *Plater* in hydropicis proxime ante obitum obſervarunt. Utriusque cauſa corrup-

tiſſi-

tiſſima putrilago videtur; ventriculi doloris etiam cauſa annotatur, cordis ingens magnitudo praeternaturalis. vid. Eph. N. C. D. I. Ann. IV. V. obſ. 31. In ventrem ubi incidunt dolores, attendi oportet, utrum fixi alicui loco inſiſtant, aut modo eant, redeantque modo, an vagi ubique oberrent. Ex quo non raro detegimus ſedem mali alius, vel hydropis ipſius fontem. Sic dolores nephritici poſt parciorem urinae fluxum in hydrope orti *Platero* detulerunt ulcera renum; ſic ſaepe ſcirrhoſas obſtructiones viſcerum reperire licet; quae quidem non ſemper dolere ſolent, ſed interdum modo evacuatis aquis, modo ubi tanguntur. In externis abdominis integumentis fixus loco quodam circumſcripto dolor ſaepe incipientis ibi abſceſſus infert ſuſpicionem. In uteri hydrope pars illa ſub umbilico ad contactum dolet. *Hipp.* de morb. mul. Peritonei hydropem plus doloris, ac alias ſpecies, inferre, monet *Kleinius* ex *Hoffmanno.* Qui ab extenſione abdominis in dextro ſiniſtrove hypochondrio oboritur dolor, aſciticis fere omnibus familiaris eſt, non adeo pertimeſcendus. Viribus jam exhauſtis, maloque jam plane confirmato accidentes dolores, vagique per abdomen oberrantes ſaepius lancinuantes, ſubitoque iterum evaneſcentes, paulo poſt recrudeſcentes, illis rectius forte adnumerantur, de quibus *Hippocrates* quondam: ex laterum inanitate, inquit, ad tenue inteſtinum migrantes dolores in diuturnis morbis perniciem denunciant; indeque etiam *Kleinius* praedicere videtur, vehementes dolores, incidentes cum teſtium et pudendorum ſurſum contractione, mortis periculum denunciare. Inteſtina eorumque ner-

vi ab assidua inundatione aquarum nimis agiles fiunt, irritabilitasque nimis augetur ante, quam plane abolitur; eductis itaque aquis fieri nequit, quin convellantur, doloris sensum, interdum inflammationes et internas convulsiones creent. Saepe ex eo post paracentesin vehemens excitatur colicus dolor; cujus exempla exhibuit *Schmucker* vid. ejusd. Chirurgische Wahrnehmungen T. II. pag. 204. Interdum incipiente hydrope, dum vires adhuc vigent, pedum aliusve membri dolore cruciantur aegroti, quod non adeo mali ominis videtur, nisi diu persistat, aut crescente morbo increscat; id quod in altero pede plurimum fieri solet. Pruritum his adjungo, quo ascitici non raro cruciantur, quemque non inter mala signa numerari solere contendit *Lister.*

§. 6.

Sitis. Appetitus. Deglutitio. Ructus et Flatus. Nausea et Vomitus. Alvi dejectio.

In hydrope maxime urgens symptoma sitis esse solet; minus tamen in Anasarca, quam Ascite, ut proponunt *Aetius* et *Wedelius.* Incipiente morbo non adeo quidem ingens est, sed adulto crescit, modumque excedit. Causam agnoscit, pituitam oris et faucium propria sua natura lentam, humores, qui vascula perire nequeunt, et acrimoniam, quae in hydrope inveterato deprehenditur putrida, teste *Swietenio.* Merito itaque pro malo signo habetur. Bonum contra autumare, morbumque non adeo dirum esse, scire licet, duce *Hippocrate*, ubi nec ulla nec ingens saltim sitis aegrum vexat. Prostant quidem ob-

ser-

ſervata, ubi, altius procedente aſcite, vix ulla adfuit ſitis, et tamen aegroti mortem effugere nequiverunt: quod legitur apud *Liſterum*. Sed minime haec deflectunt *Hippocratis* effatum, praeſertim ubi, ut ille, quod ſemper expedit, alia etiam perpendimus concomitantia. Praeſente itaque ſitis cauſa, plane non ſitire, niſi multo pejus, certe tamen aeque malum eſt, ac ingente ſiti urgeri. Quid enim praeſagiendum, ubi vel fatua et perpetue fere alienata mens illam non ſentit, vel nervorum virtus adeo infirma, deleta eſt, ut ne leviſſimam quaſi quidem vitalium actionum ſuſtinere, nec ad illam excitari queat? Spes affulget, ubi detumente abdomine, viribusque pro rerum conditione integris, ſitis ſenſim ſenſimque minuitur, introque naturales limites recedit, nec lingua, cum alias, tum neque a ſomno, quod admodum fieri ſolet, inareſcit. *Hippocrates*. Ciborum appetitio plerumque in hydrope deficit, aut ſenſim ſenſimque procedente malo perditur, imo aegroti faſtidiunt ſaepe: quae peſſimis omnino adnumerantur. Nervos enim ventriculi male affectos docet, indicesque male ominoſi ſunt perturbationis non exiguae primarum viarum, rerumque, quibus perneceſſarius nutritionis blandus ſuccus digerendus eſt, plane labefactarum. Bonum contra ab *Hippocrate* ſalutatur, cibos ſuaviter aſſumere, ſuapte natura facile concoquere, nec, ubi quis abunde forſan comederit, graviter affligi. Attamen de eo minime ubique tuti ſimus, ſemperque confidentes; interdum laudabili cum appetitione, nec mala digeſtione moritur aeger. Ex multis ad *Liſteri* obſervata provoco. Neque raro acrimo-

 nia

nia ventriculum infestans appetitum mentitur. Adaucto hydrope difficilis vel plane impedita deglutitio accedens, vel ex summa nervorum musculorumque debilitate, paralysi, vel oesophagi inflammatione, ab acri putrilagine orta, natales ducens, summi vitae periculi index salutari meretur. Minus terret ea, quae incipiente malo, dum vires adhuc vigent, ab ariditate faucium producitur. Malae digestionis nota, assiduus scilicet ructus, non ventriculi solum atoniam perhibet, sed, ubi una borborygmi aegrotum vexant, flatusque sursum et deorsum erumpunt, etiam debilitata intestina, viscida et putrida in primis viis volvi indicant, incipientisque tympanitidis non raro ferunt suspicionem. *Coel. Aurel.*

Humores acres nervos ventriculi vellicantes indicat nausea, vomendique cupiditas. Assidue interdum haec aegrotum urget graviter. *Lister* narrat, aegrotum quemdam vix decumbere potuisse propter, se nescire fatetur, quem stomachi motum, ut aeger ajebat convulsivum, tantum non exanimantem, vomitumque et tussim graviter excitantem. Mala etiam, quae ob hepar corruptum continuat. Vomitus modo malus, modo laudabilis censetur. Hydropis per illum, eumque copiosum, soluti non desunt exempla; quorum plura *Fel. Plater.*, *Forestus* et *Monro* exhibent. Contigit hoc interdum incipiente, non plane confirmato aut saltim non inveterato malo, ubi vires visceraque adhuc sunt integra, et aegrotus evidenter ex vomitu largiori allevatur. Malus contra, quo nil effatu dignum ejicitur, quique aegrotum potius delassat; non incongrue

in-

inde ſuſpicamur ſcirrhos, vitiaque alia graviora vel ventriculi ipſius vel aliorum viſcerum. Pertimeſcendus, qui paracenteſin peractam inſequitur, funeſtum enim praebet ſymptoma. Peſſimus et ille, qui inveterato jam morbo, viribusque valde proſtratis, malisque aliis ſub ſignis incidit; metaſtaſin ſeroſae colluviei ad ventriculum inde arguimus, aegrotum miſere mulctantem. *Klein.* Hydropicorum alvus ab initio plerumque dura eſt et tarda, ſic, ut etiam ſaepe ſuetam medicamentorum doſin derideat. Non raro tamen mollior et fuſior eſt, quae melior cenſetur. Laudat *Hippocrates*, ventrem medicamentis celeriter moveri, et alias mollia et figurata excernere. Si a cathartico dato, inquit Williſius, cum ἐυφορίᾳ copioſa aquarum educitur illuvies, laudabilem morbi exſpectato eventum. Multum boni exſpectavit *Hippocrates* ab alvi fluxu in hydrope: ab hydrope detento, inquit, ſi aqua ſecundum venas in alvum fluxerit, ſolutio fit; et alio loco: ſi a Leucophlegmatia detento, vehemens diarrhoea ſupervenit, morbum ſolvit. Quae vero non perpetua eſſe, monet *Foreſtus*, cum permultis, ſponte vel arte commoto ventre, et aquoſis multis inde purgatis, non ſemper ſuperſit ſalus. Siquidem neque commentator ipſe *Hippocratis*, *Galenus* in Prog. ſine omni reſtrictione effatum illius credidiſſe videtur; quibus, inquit enim, ex inani parte principia aquae inter cutem fiunt, iis pedes intumeſcunt, et alvi fluxus diutius fit, neque exſolvens dolorem, neque molliens ventrem. Sententiae ſuae corroborandae ſtudet *Foreſtus* ſua ipſius et *Holleri* experientia, qui permultos vidit, ex alvi proflu-

vio quidem melius se habuisse, sed, manente causa, morbum revertentem interitum attulisse. Neque vero malo praesagio ex alvi dejectione favent *Aetius*, *Aretaeus*, *Plater*, et *Monro*. Circa vigorem aliquando in morbo diuturniore venter exturbatus omnem materiem morbum facientem deterit. *Aetius*. Hydrops aliquando, inquit *Aretaeus*, feliciter in lienteriam mutatur; et alio loco: Nonnunquam ex laxo intestino, aqua multa dysenteriae modo profluit, idque plurimos ab hydropico morbo liberavit; denique: quandoque per ventrem cum impetu materia deturbatur, post multorum crassorum, et aquosorum depulsionem, hydropicus morbus ipse tolli consuevit, quodsi nempe (quod recte monet) natura pristinas vires recipit; post subitas enim et copiosas exinanitiones, prostratis viribus aegri interdum interierunt. Per aquosam et largam diarrhoeam sponte hydropem saepius solutum, dubium vero eventum ab nigris dejectionibus, vel aliis alvi profluviis, observavit *Platerus*; aliis morbus feliciter, aliis morte, finiebatur, idque interdum ex nigra dejectione subito. Eadem pessima nota signantur egestiones cadaverosae. Quibus omnibus perpensis, boni semper quid praesagire possumus, ubi diarrhoea in hydrope ex causa adhuc superabili orto incidit, ubi vires vitae roburque adhuc vigent, ubi a naturae viribus sponte, nec symptomatice, nec impetuose, instituitur, ubi et alia illam comitantur vel insequuntur bona signa, aegrotusque statim tam allevatur, quam maxime ex rerum conditione fieri potest. Contra autem, dictitante *Hippocrate*, ad extrema ventum est in hydropicis, ubi sub infirmis viribus, ac ingenti

dys-

dyſpnoea, jungitur diarrhoea; et alio loco: ſi diarrhoea, quae acceſſit, aegrum non levat, et dyſpnoea manet, illaque in dyſenteriam mutatur, intra triduum moritur miſer. Peſſimum etiam eſt, ut contendit *Duverney*, ubi peracta paracenteſi larga alvi dejectio aegrum detinere pergit, nec aegrum allevat, qui certe dein moritur exſiccus, valdeque tumente abdomine. Fuere quidem, qui ſiccitatem potius quam laevitatem alvi in aſcite laudarunt ubique, imo diarrhoeam in qualicunque hydrope plane lethalem enunciarunt; ex quibus *Rhazes* et *Avicenna* nominantur a *Foreſto*. Sed virium et valetudinis ratione aeſtimandum videtur triſte hoc effatum. Nec praeterire huc placet obſervatum *Tralliani*, qui contendit, alvi retentionem in hydrope indicare viſceris alicujus inflammationem, exceptis veſica, et meſenterio, quorum enim propria eſſe indicia, ventrem magis profluviis nec non corruptionibus continuis et inteſtinorum eroſionibus infeſtari. Et *Galenus* ipſe adnotat, ventrem iis, quibus aqua inter cutem ab jecinore inceperit, nil niſi dura ac pro neceſſitate reddere. Crebram deſidendi cupiditatem ſ. teneſmum in hydropicis perniciem ac mortem certam praeſignificare, ex quibusdam allatis quisque ipſe pervidebit.

§. 7.

Salivae fluor. Sputa. Sudor. Urina.

Hydropicorum ſaliva plerumque eſt pauca, ſpiſſa, glutinoſa, et alienati ſaporis et odoris, faucesque ſunt ſiccae et exſiccae, et quo gravius hoc incommodum affligit, eo acerbiorem indicit

 vel

vel praesentem affectum, vel imminentem aegri conditionem, idque aliquanto magis, ubi orgasticae sanguinis commotiones concurrunt et intensior siticulositas una corripit. *Alberti*. Salivae fluxu spontaneo itaque sanatus hydrops raro occurrit, etiamsi quaedam observata pro re loquantur. Nec plane incongrue contendere videtur *Listerus*, tum contingere salivationem, ubi vel ante vel sub hydrope mercurii doses exhibitae sint aegroto. Quae si autem morbo jam adaucto sponte etiam incidit, mali potius quid inde praesagire possumus; cum forsan humores valde tenues, acres, debilitas et resolutio musculorum oris, in causa sunt; aut si aeger jam lethargo premitur. Non adeo quidem terret, quae initio morbi a vermibus forte excitatur, neque si aegrota est hysterica. Quandoque etiam nauseae jungitur. Sputa non omnes hydropici rejiciunt, sed sicca plerumque tussi urgentur. Ubi autem quid extussiunt, sputa omnino examinanda sunt, cum facile ex illis cognoscitur pulmonum conditio, quorum vitia saepe saepius hydropi juncta observantur. Sic v. c. purulenta, vel viscida aquosa, mali odoris, suspicionem exulcerati pulmonis, empyematis vel pulmonum hydropis, inferunt. Ubi pericardii hydrops aegrum tenet, observarunt auctores sputa salivalia perpauca, cum tussi rejecta. Vid. *Monro*. Varia vero pro rerum conditione in hydrope esse possunt sputa, quorum omnium et singulorum rationes huc percensere superfluum foret, cum incomparabilis semiotices liber ill. *Gruneri* illas satius et uberius suppeditat. Hydropicorum cutis fere semper sicca, et partes aqua tumidae marmoris instar interdum

fri-

frigescunt; nullus itaque sudor; aegre saltim elicitur, praecipue, si *Smetio* apud *Bonetum* credendum, ubi jecur aut lien obstructione magna, vel scirrho obduruit: attamen multa apud observatores occurrunt exempla, vehementer aegrotos sudasse, nec, caeteris paribus, sine levamine. Ex novissimis ad illud attendere placet, quod *Moublet* in Journ. de med. 1760 proposuit, ubi sudor tanta copia exiit, ut lintea per diem aliquoties mutare cogeretur aegrota ascitica, et perfecte dein convaluit. Minime itaque contemnendi sunt isti sudores, ubi vires aegroti adhuc vigent; cum omnino fausta morbi solutio ab iis speranda est; imo, ut *Aretaeo* jam visum, cum minori noxa, ac per alvum et urinam; ea quidem ratione, cum haud ita multum in summa cuti humectari solent, ut ex larga et subita aquarum evacuatione periculum timendum sit. Optimam potius itaque fere semper curationis spem concipere possumus, si hydropici, vigentibus adhuc viribus, vel sponte vel non difficulter arte sudare incipiunt; hoc enim, monente *Swietenio*, indicit, extravasatum resorberi, resorptum cum sanguine moveri, per vasa et per cutis spiracula difflari. Sudores sponte contingentes modo omne corpus tenent, modo singulas partes, et utrumque fere eodem felici effectu; sic gravissimus hydrops spontaneo, largissimo pedum sudore sanatus legitur in Cl. *Kemme* disp. de Hydrope, recus. in Vol. II. non satis laudandae ill. *Baldingeri* sylloges. Malus contra sudor est, qui aegrum non levat, ubi adaucto hydrope viribus vitae delitescentibus incidit; praesertim ubi multus, sed interruptus et inordinatus, frigidusve aut olidus,

 quip-

quippe qui nil levat, quin potius enervat et interdum hecticodes ſchemate colludit et concurrit. *Alberti.* Sudor acidus, lac coagulans, qui quondam obſervatus eſt in hydrope, acrimoniam certiſſimam aquarum teſtatur. Act. Haffn. apud *Bonetum.* Neque bonum eſt, ubi inaequalis, aut quoad quantitatem confuſus erumpit, quamdiu alvus obſtructa eſt, qualis enim ſudor non modo indolem hydropis non concernit, ſed et alia ſuſpecta ſymptomata inducit. *Idem.* Denique pertimeſcendi ſunt ſudores, qui diu noctuque ſuccedunt et nihil remittunt aut intermittunt, cum una aquae per ulcera aliave via prorumpunt, viresque aegroti magis magisque deliteſcunt.

Parca quantitate profluit in hydrope urina, aliquando imo fere nulla, omniaque humida in abdomen confluunt, ſic ut ſubinde nequicquam ad urinae vias tranſeat. Sic vidit *Liſterus* aegrotum, cui veſica, quamquam omnem adhibuerit opem, ne quicquam reddebat, et experientiſſimi chirurgi illam plane vacuam reperiebant. Bonum ergo ſemper, ubi ratione potus laudabili quantitate profluit urina, ſpes enim ſalutis adhuc affulget; ſin minus, contra. Bonum porro, dictitante *Hippocrate*, ubi in urina profluente, pro inſtituta victus ratione et potus mutatione, mutatio apparet. Eorum, qui icteri vel vitiati hepatis ſigna habent et citius et liberius profluunt urinae, quam illorum, quibus hepar ſanum et vitii expers eſt, ſi obſervationi *Bacheri* apud *Millm* de hydr. fides habenda. Per largam diureſin ſpontaneam hydropem ſaepe ſaepius feliciter ſolutum eſſe, legitur. Laudabilis itaque in hydrope quaecunque larga, ſi tumor

mor una detumeſcere incipit, quod nempe, ut in quacunque evacuatione in hydrope eveniente, ſic etiam in urinae profuſione, unicum ſignum eſt non contemnendae aquarum reſorptionis; quod ſi autem non eveniat, vires aegroti potius evacuantur, ſanguis reſolvitur, morbusque inde fit pejor. Male, ubi ex uſu diureticorum urina non elici poteſt laudabili quantitate, quamquam alvo quidem aquarum paucae ſubductae ſint. Magna copia profluens urina aquoſa, bona. *Krauſe.* Si multa et craſſa fertur, in qua multum limoſi ſubſidet et cum impetu erumpit, humorem illum intercutaneum effluere poſſe, ſperandum eſt. *Aretaeus*; aliquam etiam ſpem exhibet non admodum rubens. *Plater.* Urina copioſa, poſt paracenteſin prorumpens, ſedimento quodam albido et feculento repleta, quale in ipſa per paracenteſin evacuata aqua reperitur, indicare videtur, reſorptionem etiam nunc bene fieri, ſpemque ſanationis affulgere. *Duverney.* Alias ſedimentum lateritium hecticae et hydropicis familiare eſt; nec minus ſandarachoides, fides penes *Galenum* ſit, ſignum hydropis ex hepate ulcerato orti. Mala ſunt: craſſa, lixivioſa, pauca. *Krauſe*; craſſa, quae diu in hydrope excernitur. *Gruner*; rubicunda. *Eph. N. C.*; rubra poſt purgans propinatum; id, quod non omnimode nos terret, indicat potius ſummam circumſpectionem eſſe adhibendam; rubra et lateritia, ante et poſt paracenteſin, pauca profluens. *Duverney*; tenuis ſedimento carens, et pauca; auget enim fovetque aquam intercutem. *Aretaeus.* Neque ſubpallida, et ex mixtione ſubturbida, quamquam larga fluxit et ad aſſumtae potionis proportionem,

nem, ab interitu tutari et conſervare potuit aegrotam. *Liſter.* Subrutila, tenuis in hydrope ſonticum habetur et periculoſum. *Theophil.* de urinis. Craſſa et ſubrubra hydropicis hecticam adjunctam oſtendit. *Gruner.* Bicolor urina, ſic ut rufa ſit inferius, et livens ſuperius, aut rubra ſuperius, inferiusque nigra, lethalis nuncupatur a *Gordonio* apud *Foreſtum.* Denique mortem propinquam decernit, urina profluens ſimilis ſanguini coagulato. *Foreſtus.* Sed etiamſi aegroto felici contingat, non alienati coloris, conſiſtentiae, quantitatis, aliaeve conditionis urina, tamen quandoque ſpe decipimur falſa; ubi ſcilicet cauſa hydropis non removenda, aut nervorum ſyſtema tanta eſt labe inflicta, ut vitae vires nulla ſint arte reſuſcitandae.

§. 8.

Color. Frigus. Calor. Siccitas. Mador cutis. Ulcera. Abſceſſus. Macies. Tumor.

Pallidus et albidus color familiaris eſt leucophlegmatia, plerumque Anaſarca, quandoque et Aſcite laborantibus, utpote qui non raro ſubflavo tinguntur, praeſertim ubi ex hepate, ut nonnulli volunt, aut ex ictero hydrops natales duxit. Interdum et maculis purpureis lividisve, non optimi ominis, foedantur. Frigidi fere omnes hydropici ſunt ad tactum, adeo, ut igni admoti, vix cutim ſentiant exuri. Contigit tamen non raro, ut *Foreſtus* propoſuit, in Aſcite, praecipue ex ictero, diffuſis per omne corpus billioſis humoribus, calorem ſubinde tantum excitari, ut quacunque parte, ſcalpta cuti, leviterque vulnerata, mox calidus, niger et quaſi aduſtus effluat

ſan-

ſanguis. Bonum contra eſt, ut aït *Hippocrates*, ubi hydropicorum corpus aequaliter et naturaliter calet. Cutis plerumque eſt dura, ſicca, etiam citra madorem; ſed melius eſt, ubi univerſa quodammodo madet: favet enim morbi ſolutioni per diaphoreſin. Corrupta ex acrium aquarum ſtagnatione celluloſa tela, ulcera alia aliaque membra depaſcuntur, quae, conſentiente *Hippocrate*, aegre ſemper ſanantur, aegrotumque ſubinde excruciando conficiunt; oriuntur enim utplurimum funeſta, ubi hydrops ad ſummum pervenit. Attamen non ſemper propinquam mortem denunciant, autumante *Mangold.*, viro poſt fata ſemper celebertimo: in ſenibus, inquit, obſervavi, non ſemper gangraenam et mortem prae foribus eſſe ſignificant, ſed quandoque aquarum in corpore copiam exhauriunt, ita ut ichor eorum inſtar aquae, quae per fiſtulam tranſit, pleno quaſi rivo exeat, et reſpiratio evadat facilior, reliquaque ſymptomata leventur. In junioribus vero adhuc plura ſic ſanatorum exempla exſtant, ſed putredo hic omni modo cohibenda eſt. vid. ej. Diſſ. de Ulc. gener. et ſpec. §. 9. edit. ill. *Baldingeri.* Nec minus occurrit apud *Liſterum* obſervatio, ubi etiam putridis jam ulceribus convaluit aeger, et ſic rel. Non raro ante mortem livida pallidave et ſicca fiunt. In quibusdam hydropicis oriuntur et veſiculae vel puſtulae, quibus erumpens humor fertur; ac dein vulnera ſanatu difficilia fiunt, aegreque cicatrice obducuntur. *Coel. Aurel.* Idem obſervavit *F. Plater*; ſed, aliquos illis ſanatos eſſe, licet in aliis indicia fuiſſent mortis imminentis, teſtatur: id quod reſpondet et *Liſteri* obſervationi, qui a veſiculis

per

per ſe ortis et diſruptis tenuem humorem aſſidue ferri, aegrumque convaluiſſe vidit. Scabie ipſa quandoque Anaſarca abigitur, ex obſervatione *Foreſti*. Nec eryſipelas et inflammatio, quamquam in dies aucta, ſemper et ubique lethalis obſervantur, etſi quidem numquam periculo vacent. In aſcite ſeu hypoſarca carbunculi quaſi peſtiferi aut anthraces ſupervenientes, mortem propinquam praenunciant. *Foreſtus*. Aliae aliaeque corporis partes quandoque in hydrope etiam abſceſſibus intumeſcunt, et deturpantur, qui modo mali augurii cenſentur, modo absque noxa ſanantur, modo etiam ſalutaria deprehenduntur.

Ubi ſuperiores partes in Aſcite valde macreſcunt, conſentiente *Swietenio*, ab *Aetio* mali ominis habetur, ejusque pejoris, quo magis contabeſcunt, cum eadem ratione plerumque abdomen intumeſcit. Quandoque et extrema emaciantur, vel colliquefiunt, quod dictitante *Hippocrate* malum habetur, praeſtatque potius, illa eſſe tumefacta, etſi optimum ſit, horum nihil adeſſe. Ubi, morbo adaucto, aqua ſponte erumpente, omnes partes, abdomine excepto, contabeſcunt, mors ante oſtia eſſe videtur, et marasmo vita exſiccatur. Tumor in Aſcite praecipue occupat abdomen, omne fere corpus autem in Anaſarca; quandoque etiam aliam aliamque partem; ac, ubi digito id premimus, cavitas oboritur, detractoque digito lente in priſtinum ſtatum revertit. Ubi tumor intenſus et pellucidus nimis, humores jam adeo reſoluti videntur, ut ſumma in adhibendis medicaminibus circumſpectione opus ſit. Sed et Aſciticis pro rerum morbive conditione

haec

haec vel illa membra intumeſcunt, non optimi ominis, de quibus autem aliis, quae in hoc paragrapho in genere dicta ſunt, in ſequente diſſeram, ubi per ſingulas corporis partes ire placet. Quo magis tumor ille hydropicos urget, decubitumque quietum impedit et extra lectum ſellae affixum aegrum tenet, ſic ut nulla requie, nullo placido frui poſſit ſomno, eo gravius laborare aegrum, eoque difficilius ſanari, licet ſuſpicari. Numquid experientia ubique confirmari poteſt obſervatio *Tralliani*, qui, hydropem a pulmonum vitio certe ortum eſſe, ſibi perſuaſit, ubi totum corpus et pedes omnium maxime intumeſcant, praecipue urgente ſimul tuſſi?

§. 9.

Facies. Oculi. Os. Lingua. Collum. Pectus. Extrema. Loci utriusque ſexus. Abdomen. Umbilicus.

Faciei tumor in anaſarca, cui familiaris eſt, non adeo pertimeſcendus videtur, quamquam interdum et palpebrae ipſae adeo inflantur, ut nullo modo diduci poſſint. Aſciticorum facies, vel florida, vel pallida vel interdum icterica, modo ante omnia intumeſcit, ut ex *Hippocrate* diſcimus, modo adaucto tandem morbo; malique ominis, ubi detumeſcens livida ſpecie nos terret. Tumor ille plerumque matutino tempore ingens apparet, diu evaneſcit noctuque dein turſus aſſurgit. Facies florida derepente in luridam et plumbeam mutata iis, qui pectoris aut abdominis hydrope laborant, propinquam mortem denunciat; itemque ex pallida, et ſubflava, et ſimul extenuata

cum

cum oculis concavis, labiis pallidis etc. mortem aliquot ante menſes praeſagire licet. *Hoffm.* Oculi album pallido ſaepius, interdum icterico colore, quamquam inſons plerumque hepar poſt mortem reperitur, deturpatur. Ante oculos interdum volitant phantaſmata, viſus hebetatur, non raro abolitur, ſummae utique debilitatis indicia. Genae quandoque rubent phthiſicorum more, labiaque liveſcunt, nec omnino deeſt ſuſpicio puris in pulmonibus aut pectoris cavo collecti. Quo minus itaque totius faciei color ſpeciesque deturpatur, ſed naturalis ſubeſt, eo major ſpes manet, morbum corporis habitum non adeo mutaſſe, ne ulla ſuperſit ſanatio. In hydrope os exulcerari, vitae diſcrimen denunciat. Madidam linguam *Hippocrates* in hydropis ſanabilis ſignis collocandam cenſuit. Os aphthis, lingua et dentes craſſa viſcoſa ſorditie obſeſſa, cum foetore, putredinis et proximae mortis praenuntii exiſtimantur. Si lingua plumbea in hydrope apparet, ſcire licet, mortem in propinquo eſſe. *Hipp.* in Coac. Colli ſuperior pars quandoque in Anaſarca noctu aquis inflatur, et buccula ſeu pars illa celluloſa ſub mento, alias in obeſis et bene paſtis pinguedine, nunc aquis plena, ſacculi inſtar dependet, et matutino tempore reſpiratio ab abundante viſcido in faucibus ſonora magis inde aggravatur. Hydropici cujusdam collum ſub qualibet contractione cordis adeo intumuiſſe, ut venae jugulares viſae ſint pulſantes, legitur apud *Monro* pag. 22. Ab oſſificatione cordis ventriculi valvularum morbus natales duxerat. Pectus percuſſum vel nusquam vel altero latere tantum reſonat; aquam inde in pectore haerere ſuſpicamur; eoque latere, quod

quod non resonat, hydropis sedem esse censemus. Et si eo loco, ubi cor situm est, sonitus, veluti suffocatus, obtusior est, et talis, qualis ex frustulo carnis percussae est, observatur, hydrops pericardii subest. *Auenbrugger.* Scapulae alias quidem non intumescere solent, attamen multa aqua inflari illas vidit *Lister.*

Brachia et manus emaciata viribusque destituta quandoque paralysi solvuntur, ut supra jam monui, quandoque etiam, ubi ad extrema ventum est, intumescunt, et, si credamus *Foresto*, pessimum inde formandum est augurium; sed interdum tamen tumente, detumente, rursusque inflata altera vel utraque manu per aliquot temporis spatium vitam adhuc protrahunt miseri. Signis etiam, quae pectoris hydropis suspicionem inducunt, haec annumerantur, praesertim si dolor, torpor, frigus sine evidente causa manus occupat, aliaque illius indicii signa simul adsunt. Quandoque ex omnibus partibus corporis manus primo intumescere, dein ventrem, post haec tandem ceteras partes, observatum a *Listero* legitur. Si unguium digitorumque livor cum gravitate corporis accedit, mors ante ostia; minus vero pernicialis est horum pedumque nigror, si abscessus habeas indicia, quo denigratae partes decidunt *Hipp.* Ungues in hydrope pectoris adunci fiunt. *Idem.* Pedes in incipiente hydrope primo affliguntur, ubi hydrops a simplici tenuitate originem trahit, in abdomine autem tumor, ubi a scirrhis viscerum oritur; tumque tarde Asciti succedere pedum tumorem, praesertim ubi aqua collecta haeserit extra abdominis cavum v. c. in hydrope peritonaei, suspicatur *Swietenius.* Ubi

 sero

ſero demum pedes et femora intumeſcunt, arguit *Duverney* ſaccatum hydropem. Ab initio plerumque evaneſcit tumor ille pedum decubitu horizontali, ſed, ubi altius altiusque aſſurgit, nec amplius noctu deliteſcit, evidenter augeri morbum, exiſtimamus. Hydropicorum crura, quae ante fuerant inſtar marmoris frigida, jam vero recaleſcunt, ſtagnantem et putreſcere incipientem lympham, atque fatum portendunt. *Swieten.* Femoris et ſcroti tumor ſequi ſolet, conſentiente *Swietenio*, hydropem jam inveteratum; ſed et interdum protinus in Anaſarca incipiente incidit, praeſertim ubi aeger vitam agit ſedentariam, ubi aſſidue divaricatis cruribus ſcamno inſidet, ut v. c. illi laniſicorum ſolent, qui lanam carminant. Scrotum interdum ad ingens volumen inflatur; ſaepe teſticuli ſolummodo, praeputium totusque coles intumeſcunt et miro intorquentur modo, adeo, ut urinae excretio ſaepe difficillima fiat, imo plane ſupprimatur. *Aretaeus. Foreſtus. Liſter. Swieten.* Aliquando veretrum virile inflatur, intorquetur, ſcrotum apprehenditur, ſurſumque trahitur in hydrope ſicut in Leucophlegmatia. *Coel. Aurel.* itemque in pectoris hydrope. *Hoffm.* et quodſi vehementes dolores ſimul incidant, mortis periculum denunciatur. *Klein.* Eadem ratione etiam intumeſcunt muliebria, uterusque ſaepe prolabitur. Non adeo quidem ſemper in anaſarca tumet abdomen, magis vero in aſcite; ſic, ut ad ingens volumen diſtendatur. Per tactum alia aliaque praeſagia reperimus. Ubi molle adhuc eſt, bonum, dictitante *Hippocrate.* Ubi inaequaliter durus eſt, ſcirrhos ſuſpicamur; ubi cubantis aut erecti ſuperior pars abdominis

per-

percuſſa tympani vel obſcurum ſonum edit, lateribusque inferioris partis fluctuatio perſentitur, mali ominis complicationem reperimus. Fluctuatio quidem nos docet, aquas in abdomine collectas eſſe, ſed quandoque anceps reperitur. Flatibus enim et viſcida ſorditie infarcta inteſtina, ſaepe tactui et impulſui mentiuntur fluctuationem; quod ſemper demum lethale obſervavit *Duverney*. Interdum ex altero latere multo magis diſtenditur abdomen, mutatoque decubitu eadem forma ſpeciesque manet, ex quo hydropem ſaccatum ſimul adeſſe ſupicamur. Malum eſt, ubi omnis venter rigidus eſt et perquam durus, et ubi lividus et flaccidus fit: ex illo arguimus non raro internas inflammationes, ex hoc putredinem; et vix ad proximos dies protrahunt vitam aegroti. *Baldinger* malique augurii, ubi ſtatim poſt paracenteſin iterum intumeſcit; quoque citius, eo minor ſpes ſalutis ſupererit. vid. ſupra Sect. I. nec minus, ſi ex uſu evacuantium magis inflatur. Quandoque adaucto morbo per ſummum ventrem diſcurrentes venae magnae et varicoſae fiunt. Aſſidua extenſione abdominis muſculi adeo laxantur, ut leviſſima accedente cauſa exomphalus oriatur; imo quandoque ſponte jam naſcitur, quodque facilius accidere volunt, ubi pinguedo omnis colliquata conſumitur. Peſſimi quidem hoc ominis videtur, cum *Hippocrates* jam contendit, omni pinguedine conſumta, hydropem protinus eſſe inſanabilem, idque ipſum cognoſci, ubi febres advenerint et erectus ſtare nequeat aeger, et umbilicus inflatus foras promineat, tunc, inquit, pinguedinem non amplius adeſſe, aegrotumque ſanari non poſſe, dicito.

 Quod

Quod vero non ubique ſignum conclamati vere hydropis, ſed anceps tantum habendum eſſe, diſcimus ex *Swietenio*; ſimulque obſervata docent, non tantum protuberante umbilico, ſed etiam a valida preſſione rupto, aegros ſuperſtites aliquos manſiſſe, et hydromphalo arte diſſecto plures curatos eſſe legitur, dummodo caute aquae evacuantur.

§. 10.

Spontanea vel arte elicita aquarum profuſio.

Ubi ſeri extravaſatio, inquit *parens Medicinae*, in hydropicis non praeſto eſt; ibi etiam ſpes ſalutis nondum evanuit, et contra periculum imminet, ſi tumores hydropicorum rumpunt, et horrores febriles incidunt; praeſagiunt enim gangraenam. Inde etiam ſpontanea aquarum profuſio ab aliis in malis ſignis habetur. Sed non ubique nigra illa nota ſignanda videtur, cum, quam ſaepiſſime bonam inde contigiſſe valetudinem, obſervarunt artis periti. Tunc autem rem conclamatum iri compertum habemus, ubi vis vitae deliteſcit, et aquae acrimonia ſua rodunt, inflammant, ulceraque ſanioſa efficiunt, nec aegrum profluentes levant, aut ubi nulla alia ſigna recuperandam ſalutem promittunt. Alia aliaque via ſpontanea illa fit profuſio; modo ex dilatatis poris prorumpit vel roris vel rivuli inſtar; modo ex vaſculis proſilit, epidermidemque attolit, et inde natis veſiculis ruptis promanat. Utraque hac laudabili via aegros ſaneſcere viderunt obſertores, dummodo nulla alia mala ſubfuerint ſigna. Sed ex noviſſimis teſtatur *Monro*, ſe veſiculas illas nusquam vidiſſe, niſi in ſenibus, aut quibus nul-

nulla recuperandae ſanitatis ſpes ſupererat, quorumque femora jam gangraena corripi incipiebant, aut in illis demum, quibus acres plantae impoſitae erant. Modo etiam vaſcula et cutis exeſa fonticulum conſtituunt, quo aquae feliciter profunduntur. Modo denique ſeſe evacuant vulnere ab accedente orto, cujus multa exempla proſtant; ſed ex noviſſimis illud tantum mihi placet adjicere, quod in Verhandlingen van het Bataaſſch Genoetſchap etc. a cl. *Baggers* obſervatum narratur: hydropicum ſcilicet militem, cujus rem fere omnes conclamatam dixiſſent, perfecte demum ſanatum eſſe permultis mali odoris fluidis evacuatis per linguae vulnus, quod aeger convulſus ſibi ipſi dentibus inflixerat. Quibus tamen viis eas tantum aquas, quae in celluloſa tela vel externa vel interiorum partium, minime quae in abdominis cavo ipſo continentur, evacuari poſſe, cenſet *Monro*; indeque autumat, nunquam eas Aſciti convenire, niſi juncta ſit Anaſarca. Sed et, Aſciten per poros abdominis profluente aqua ſanatum eſſe, legitur in *Eph.* N. C. D. II. An. II. Arte etiam eliciuntur aquae, paracenteſi ſcilicet, ſcarificatione, uſtione quondam, et veſicantibus. Quod ſi ſubito et derepente fit, periculum imminet, autumante jam *Hippocrate*: qui hydropici, inquit, uruntur aut ſecantur, omnino moriuntur aqua acervatim effluente. Peſſimum eſt, ubi ulcere, ſcarificatione, aut veſicante aut ſponte orto ſubito atque improviſo largo flumine evacuantur aquae, quae arte placide ſtillarunt, ſic ut derepente externorum tumor plane deliteſcat, aegroti autem perquam debiles ſunt aut hectica febre aut diarrhoeis te-

tenentur, gangraena et mors certiſſime appropinquare ſolent. Gangraena citius ſaepiusque veſicantia quam ſcarificationem ſequitur, obſervante *Monro.*

§. 11.

Emiſſarum aquarum conditio.

Ex aquarum eductarum colore, qualitate, odore, utique praeſagia ſunt deſumenda; ſiquidem *Hippocrates* ipſe jam ad ea attendit, ſpemque adhuc ſupereſſe praeſagivit, ubi aquae nondum computruerunt, aliove vitioſo modo corruptae ſunt, nec peritonaeum eroſum. Profluunt quandoque tenues, aquoſae, pellucidae, craſſae, virides, citrinae, rufae, lactis coloris, quandoque lac ipſum aquis admixtum eſt, ſanguinolentae, purulentae, ſanioſae, mucoſae, gelatinoſae, oleoſae, limoſae, mali odoris plus minusve, ſubſalſae. Breviter itaque colligam, quae ex his praeſagienda putantur. Ubi ſanguine tinctae profluunt, nec pungendo forte laeſio inflicta eſt, contendimus, vaſa interna rupta, vel macerata vel nimis dilatata eſſe; indeque etiam explicamus, cur ſub evacuatione per paracenteſin interdum aquae primo profluant limpidae, dein autem ſanguine tinctae. *Swieten.* Lactea ſemper vel receptaculum ipſum vel majus quoddam vaſorum lacteorum ruptum eſſe declarat. *Monro.* Ubi liquidum profluit, in quo ſeri et lymphae dotes reperiuntur, boni habetur ominis; cum hoc deſignat effuſos humores ſanos aut nondum per moram aut incipientem putredinem degeneres, ideoque ſpem ſupereſſe, viſcera abdominalia nondum damni multum recepiſſe. *Swieten.* Ubi aquae

aquae eductae citrini ſunt coloris, ſubmucilaginoſae, ſubſalſae et odorem ſpirant urinoſum, felix imprimis eventus poteſt ſperari. Quo magis vero ab his, aut a ſtatu naturali recedunt, eo minor ſpes. Si adeo limpidae, ut puram referant fluviatilem, et vel nullum vel perpaucum tantum ſedimenti relinquant evaporando, plerumque fere moriuntur aegroti intumeſcente cito ventre, tumoreque externo indureſcente et rigeſcente. Suſpectus ſemper habetur malus aquarum odor, nosque certiores facit, de ſolidis corruptis, unde febris, nauſea, in pejusque converſa morbi conditio timenda. Sanguinolenta aqua aeque pertimeſcenda eſt, ubi ſanguis in abdomine illi jam pridem fuit admixtus, quod ex atro rubente nigrove ipſo ſuſpicari poſſumus. Perrubra vel citrina indicat pravam bilis conditionem ejusque praeparationis et digeſtionis difficultatem. Ubi aquis omenti filamenta vel laciniae innatant, manifeſta ſunt ejus ſolutio, corruptio vel ſuppuratio, aegerque moritur. Ex aquis mucoſis, inprimis in ſequiori ſexu, ſuſpicamur ſaccatum hydropem, raro ſanabilem; eademque ratione eae damnandae ſunt, cum quibus membranulae exeunt. Aeque ſaccati hydropis teſtes reperiuntur: craſſae, nigrae, oleoſae, limoſae, fatui odoris aquae, parce profluentes, aliae atque aliae ſub quavis inſtituta punctione, tumor abdominis poſt paracenteſin idem ſubſiſtens. Bullae aëreae aquae iter claudentes, tympanitidem produnt comitem. Si aquae digitos immiſſos acris lixivii inſtar detergunt, cutim corrugant redduntque ſenſibiliorem, ſignum eſt, jam majorem adeſſe acrimoniam, adeoque merito eſt

 me-

metuendum, ne viſcera contabeſcere jam inceperint. *Duverney*.

§. 12.

Sanguinis profluvia.

Sanguinis profuſiones denique plerumque triſtis et taedioſi morbi ſcenam claudunt. Interdum tamen et hae ipſae ſalutares ſunt obſervatae; quamquam certiſſime ſolummodo morbo incipiente, viribus vigentibus, hydrope forſan a plethora, aut in junioribus. *Monro* quaedam adduxit exempla et *Liſter* ſymptomaticam narium haemorrhagiam quotidie urgentem hydropicum puerum quatuor annorum, eductis ſenſim ſenſimque aquis per ſedes et vomitum, plane ceſſaviſſe, obſervavit. Haemorrhoides fluentes ſaepe in anaſarca profuiſſe, conſtat ex *Foreſto*. Menſtrua ubi naturali ritu in hydrope ſuccedunt, non inter mala ſigna numerari videntur; contra autem, ſi intercipiuntur. Plura de his notanda ex *Hippocrate* tranſcribam. „Quodſi, inquit (de morb. mulier.), mulier hydrope ex ſplene laborat, copioſi menſes derepente, quandoque etiam pauci deſcendunt, et nonnunquam velut aqua ex carnibus fiunt, velut ſi quis cruentas abluerit carnes, interdum etiam paulo vehementiores, ac neque concreſcunt. Eam crebra reſpiratio (aſthma dicta) prius, quam menſes prodeunt, invadit, et ſplenis dolor, idque magis ſi quid dulce ederit, venterque in tumorem attollitur et magnus redditur. Ac ubi plus ſolito comederit, venter affligitur et ſubinde lumbi dolent, ipſamque intra paucos dies febris occupat. Cumque repurgata fuerit, optime, pro ſuperiorum ratione, ha-

habere ſeſe videtur, poſtea dein in eundem relabitur ſtatum. Quodſi (ut convenit) diligens cura adhibeatur, convaleſcet. Alioqui et fluor muliebris apparet, et continuo per totum corpus velut ſanies quaedam ſenſim profluit; tumque diligentiore cura opus eſt. Si fluor non ſuccedit, venter major redditur et uteri hydrops inſtat." Morb. mulier. pag. 177. 178. *Foeſ.* Si aqua inter cutem in uteris oritur, menſes pauciores, aut paulo copioſiores eunt. ibid. p. 176. — Menſtrua ab uteri hydrope non ſemper opprimuntur. *Monro. Haller.* diſſ. pract. 14. p. 454. Mictus cruentus ubi incidit, et ubi ſub infirmis viribus veluti concretus ſanguis ab alvo dejicitur, rem conclamatum iri, poſſumus ſuſpicari. *Lomm.* Sputa ſanguine tincta mala ſunt omnino; indicant enim, aquarum acrimoniam vaſa arrodere, ſanguinemque ſenſim ſenſimque ſolvi, de quo dein nos adhuc certiores facit narium haemorrhagia, ſub ingente dyſpnoea evidenterque deliteſcentibus viribus incidens, et confirmat, inferiorum vaſorum vim vitae deletam, ſanguinemque in ſuperioribus congeri, et miſerum brevi moriturum. Huic forſan applicari poſſe videtur prognoſis illa *Hippocratis*: in morbis longis, inquit, parvae apparentes ſanguinis fluxiones, pernicioſae ſunt. Nec minus forte huc ſpectat illud *Ejusdem*, malum ubique eſſe, nares ſanguinem fundere, ubi alvi interceptae, ſed parva, nigra, caprinis ſtercoribus ſimilia ex neceſſitate dejicientes, aegrum tenent. *Swieten.*

Haec fere fuere, quae libelli et temporis anguſti fines conceſſerunt proponenda. Deſunt certe multa, hoc minime ignoro, indulgentes

 ita-

itaque lectores, ne exigue et exilitet libellum revocent ad calculum, rogo et obtestor.

XI.

Dr. CHRIST. GOTTHELF. FRIED. WEBEL.

Diss.

De sputis.

Lipsiae, 1783.

Quum ea sit artis medicae indoles atque natura, ut emolumenta ac incrementa capiat vera illa et magna tantummodo ex iis, quae ventilatione diuturna exagitata multoque imprimis usu confirmata fuerunt; ex libellorum medici argumenti scriptoribus, arti salutari profuturi et hinc prae reliquis suspiciendi esse videntur modo ii, qui meditationes proferunt ejusmodi, quas investigatio sagax et crebrior, tentaminaque curiose instituta et frequentius repetita suggesserunt, probarunt, stabiliveruntque. Certe ea artis nostrae pars, quae in sanitate hominum firmanda et restituenda proxime occupatur, parum, puto, lucratur ex opinionum commentis, parumque illustratur hypothesium fallacibus meteoris: multum

tum vero e contrario proficit ex promulgatis observationibus et experimentis, tutis nempe illis ac fidis. Qua de sententia utut egregie persuasus, longe tamen alienus sum ab ea vanitate, ut putem, me, qui juvenis adhuc tum sum, et per aliquot modo annos ad aegrotorum lectulos accessi, posse jam proferre quicquam, quod vel tantillum faciat ad artem nostram illustrandam, quodque non omnino cognitum sit ac occupatum usurpatumque viris exercitatis et peritis. Proinde etiam non audebam hoc ipso tempore, quod specimen aliquod medicum praeceptoribus meis exhibendum postulat, promulgare vel circa unum alterumve morbum, unumve aut alterum remedium captas a me qualescunque observationes. Malebam potius retractare caput aliquod pathologiae, non eo consilio, ut novis vetusta interpolarem, et, ut solet fieri, perverterem, sed ut ingenium quodammodo exercerem in re gravi, magistrisque meis doctissimis et meritissimis ostenderem, quantulum forte valeam et quomodo secutus sim in disciplinis medicis cognoscendis saluberrima ipsorum praecepta. Equidem hic quoque sentio virium mearum tenuitatem, ideoque timidus admodum prodeo. Sed spero tamen, fore, ut et mihi concedant illam indulgentiam viri docti et graves, qua excitarunt usque perhumaniter alios tirones ad graviora conamina.

Optavi vero aliquam Semiologiae partem, quoniam haec doctrina, quantum ego quidem video, unicum et optimum est tutae ac felicis curationis fundamentum, utpote cujus ope ducitur medicus et ad diversarum caussarum scrutini-

um

um et ad ipſius morbi, tum praeſentis, tum futuri, notitiam veram, adeo, ut ab ineunte medico nil ſtudioſius ſit, aſſidua ſignorum cognitione, ſectandum. Quumque inter alia *ſputum* in plurimis morbis praebeat ſigna ſcitu et attentione digniſſima, et ex vario ſputo unice nonnullarum valetudinum vera indoles intelligatur, progreſſioque et fata praeſagiantur egregie: haud contemnendum eſſe putavi libelli academici argumentum, cujus tractationem ab ipſa varii ſputi fontium et diſcriminum inveſtigatione ordiar.

§. I.

Sputi definitio et fontes.

Sputum, quatenus a ſemiologo ceu variae valetudinis ſignum conſideratur, non ſincerus eſt et ſimplex humor, unius ejusdemque originis atque naturae, ſed potius indolis et miſtionis varietate diverſiſſimus. Quidquid nimirum ore, aut per ſcreatum tuſſimque, aut ſine iisdem ejicitur, id omne recte ſputum dicitur, modo illud excipias, quod motu periſtaltico inverſo eliminatur. Quamvis enim ſuo modo etiam ea, quae vomitu et veluti ructu quodam e ventriculo ad fauces repelluntur et ore tandem redduntur, ſputorum indicem augere poſſent, ea tamen, quum rectius conſtituere videantur proprium ſemiologiae caput, ab hujus libelli limitibus, ceu aliena, abeſſe ſatius duco. Componitur vero ſputum, ſi de materia ipſius quaeras, ex ſaliva, muco et liquido quovis, quod vaſa tenerae cuticulae oris, faucium, viarumque aerearum roris in modum exhalant, aut paulo copioſius aliquando profundunt, quodque in

recte

recte conſtitutis eſt materia perſpirabilis, in varie aegrotantibus vero ipſe aliquando ſanguis, pus aliique humores peccantes. Itaque multiplices compoſiti hujus liquoris fontes reperiuntur. Et primo quidem ſaliva, pellucidus ille et aquoſo ſaponaceus oris humor, qui ad ignem ſine coagulo fere totus aufugit, exiguamque modo terrae et ſalis moleculam continet, copioſiſſime *) ſecernitur in parotide, glandula conglomerata, auriculae anterius poſteriusque adſidenti, in ampliſſimo ſpatio ſub meatu auditorio inter proceſſum maſtoideum angulumque maxillae inferioris, ſuperius arteriis temporalibus, anterius muſculis maſſeteribus incumbente, inferius vero digaſtricum muſculum attingente, poſterius denique a ſternocleidomaſtoideo leviter tecta, cujus glandulae ductus excretorius, a *Stenone* cognominatus, in bucca progreditur, et perforato muſculo buccinatore ad tertium circiter maxillae ſuperioris dentem molarem in os aperitur; porro in glandulis maxillaribus, parotide duplo minoribus, inferius ad imae maxillae angulum inter mylohyoideum et colli latiſſimum, in vicinia pterygoideorum internorum et digaſtrici maxillae muſculi poſitis, laticemque ſuum per ductus Whartonianos anterius ad linguae frenulum emittentibus; denique in glandulis ſublingualibus ſeu Ri-

vi-

*) Nuckius aliique intra nycthemeron ſalivae uncias circiter afferunt duodecim ſecerni. Et quamvis lubenter dederim, ex profluviis, a laeſo et lacerato ductu Stenoniano venientibus, ſecretionis hujus ubertatem haud dijudicari poſſe; continua tamen praeparatio hujus liquoris in tot tantaeque molis glandulis non poteſt eſſe alia, quam largiſſima.

vinianis, ſupra mylohyoideum muſculum et ſub hyogloſſo et lingua ipſa ad mentum et linguae apicem usque excurrentibus plurimisque exiguis poris ad linguae oram patentibus *).

Multo adhuc magis varia eſt origo muci, ſputa ingredientis, utpote quem ſuggerunt glandulae quam plurimae ſimplices, folliculoſae, non modo buccas, gingivas, palatum ejusque velum, uvulam, fauces, linguam, laryngem atque aſperam arteriam obtinentes, ſed etiam illae, quae ad naſi cavitatem et Euſtachii tubam pertinent, utpote quum patulus tubae identidem ſuccuſſae finis et naſi choanae defluere ad fauces facile, in reſupinato imprimis corporis ſitu, liquorem in ipſarum glandulis confectum patiantur. Mucus vero in his glandulis paratus muco aliarum corporis partium ſimillimus eſt conſiſtentia plus minus tenaci, ſaporis odorisque defectu, pelluciditate denique et ſolubilitate in aqua, qua quidem ultimo laudata dote aptiſſimus eſt, qui cum ſaliva commiſceatur, cui tamen jungitur magis aequabiliter beneficio materiae perſpirabilis, ſive tenuiſſimi iſtius, nec ſalium tamen expertis roris, quem ut corporis ſuperficies univerſa externa internaque ubique, ita quoque partes oris, faucium,

*) De ſalivae mixtione et partibus conſtitutivis conſulatur I. G. Leonhardi, praeceptor meus nunquam ſatis laudandus, in additamentis ad Macqueri Dictionarium Chemicum, quibus locupletavit et ornavit librum egregium ita, ut vernacula ejus editio longiſſime ſuperet communi omnium judicio francogallicam (v. Vol. V. p. 125. ſq.). — Nec poenitebit legiſſe hac de re G. Baglivi diſſert. *circa ſalivam* etc. in Opp. et medico pract. (Lugdun. 1710. 4to) atque caput penult. Tractatus *de fibra motrice.*

um, aerearumque viarum omnes affatim exſudant *). Hosque humores in ſputo ſani hominis unitos ex officinis ſuis prolicit non preſſus modo et ſuccuſſio varia vaſorum glandularumque mechanica, ſed phyſica quoque irritatio nervorum per particulas ſtimulantes proxime admotas. Quae vero praeter naturam admiſcentur ſputo aegrotorum, de his paulo inferius exponam. Jam properandum eſt ad earum rerum enarrationem, quae in valetudine adverſa poſſunt provocare ſputa, tum in diverſis morbis diverſa, tum in eodem quoque morbo varia ratione deinceps mutata. Harum enim cauſſarum cognitione tuta demum judicia noſtra de ſputis in variis morbis bene maleve ominatis unice efficiuntur.

§. 2.

Cauſſae ſputorum praeternaturales.

Ejiciuntur interdum ab aegrotis ſputa, tum copioſiora, tum alia prorſus, quam quae ſano homini familiaria ſunt, quaeque nequeunt haberi pro ſymptomatis aut criſibus morborum acutorum, utpote quae pendent a cauſſis plane alienis, neque levant morbum primarium neque reddunt eundem deteriorem. Haec tamen ipſa ſputa non minus, quam et vere ſymptomatica et critica, attendi merentur, quum a diverſa corporis mutatione externa, vel labe etiam interna qua-

*) Ipſius adeo lacrymalis liquoris deſtillationem atque humidum in auris cavitatibus collectum acceſſorium ſputi augmentum eſſe, nonnulli auctores reputant. vid. JOH. BOHNII *Circul. anatom. phyſical.* *Progymn.* IX. BLANCARDI *Inſtitut. med.* c. 7.

quadam, principem tamen morbum haud constituente, proficiscantur, atque adeo hujus ipsius quoque signa sistant. Quare non alienum esse videtur, hoc loco breviter atque in universum recensere caussas illas, quae possunt praeter naturam augere mutareque sputa nostra; hocque faciam eo lubentius, quo magis taedium allatura foret in singulorum sputorum tractatione earundem caussarum identidem facta repetitio. Sunt autem accessoriorum talium sputorum caussae mechanicae aliae, aliae physicae. Ad mechanicas pertinent compressio glandularum salivalium mucipararumve nata a tumoribus, qui fauces, palatum utrumque, linguam *), buccas aut maxillas obsident; porro vel defectus totius palati vel partis ejusdem, colluviei mucosae descensum ex cavitate narium suo pavimento destituta admittens, dein glandularum variarum attritus et laesio per asperiora corpora producta. Alienari sic insuper et cruentum reddi potest sputum collari thoracibusque arctioribus, sanguinis intra colli, tracheae et pulmonum vasa motum adeo perturbantibus, ut cruore nimium distenta oris nariumque vasa vel relaxata vel disrupta sanguinem destillent, item thoracis compressione, allisu, ictu et percussione. Quales calamitates quum et qui adhuc tum sanus erat, et qui jam morbo aliquo laborabat, pati potuerit, eo diligentius id anquirere medicum oportet, quo facilius alias in

*) Variae reperiuntur in lingua excrescentiae, tumores durissimi, adeoque lapillos continentes. Exempla hujus vitii narrantur ab Ant. de Haen. *in Praelection. in Boerhaavii Institut. Patholog. ed. Wasserberg.* 1780. T. III. p. 500.

in veri morbi et principis diagnosi falli poterit. Caussae physicae sputorum praeternaturalium, tum internae tum externae, longe numerosiores sunt. Et ad internas quidem referuntur glandularum, quas dixi, vasorumque majorum atque minorum teneritudo, laxitas, obstructio, erosio aut ruptura, quarum quaedam muci et lymphae copiosiorem, aliae sanguinis adeo ipsius insolitum ad salivam accessum afferunt. Idem efficere possunt partium istarum inflammationes aut spasmi, siquidem humores congesti vel per vasorum parietes transsudent, vel per eorum orificia exhalantia exstillent. Augent porro sputorum frequentiam, humorum, alibi parari et excerni prohibitorum, decubitus ad laxiores et hinc facile cedentes sputi officinas; quale quid in ptyalismo variolis affectorum itemque in mercuriali contingit. Ipsorum quoque fluidorum morbosa conditio variorum sputorum scaturigo est. Sic in diversis morbis humorum tenuitas atque resolutio crebriori sese manifestat salivalis lymphae tenuioris eliminatione. *) Acrimonia catarrhosa sanguini inhaerens prae reliquis faucium viarumque aërearum vasa et glandulas sollicitat screandique necessitatem reddit frequentiorem.

Alio

*) vid. Haen in Praelect. Patholog. supra laudatis T. V. pag. 193. „In praxi, inquit, videmus saepe fieri salivationes nonnunquam horrendas a dissolutione humorum. Vidi hoc in vidua septuagenaria, quae, ac si mercurio uteretur, salivabat. Incrassantibus et obtundentibus, interpolando purgantia, vincebam quidem ptyalismum et conabar emendare tenuitatem humorum, sed incassum —„

Alio modo idem praeſtat tum acrimonia acida, tum materies purulenta per metaſtaſin ad illa loca delata. Et ex his diverſis acrimoniis ſputorum quoque ſapor varius naſcitur. Externae ſputorum cauſae phyſicae primo quaerendae ſunt in variis aëris inſpirati affectionibus. Sic calidum attenuatumque aërem conſtat pulmonum officia, ſanguinisque per hoc viſcus motum ita perturbare poſſe, ut ſputa inde varia, ſaepeque cruenta naſcantur. Idem ſuo modo praeſtat particulis variis alienis, acidis, putridis acribusque inquinatus aër, multiplicis variorum opificum ſputi, a medicis merito attendendi, auctor. Efficacius aliquando agunt venena, vel inſpirata vel deglutita, itemque medicamenta varia ingeſta, quorum vi prolecta ſputa ab iis, quae natura ipſa propellit, maximopere decet medicum diſtinguere.

§. 3.

Sputorum differentiae.

Venio jam ad ſuccinctam enarrationem diſcriminum, quae in ſputis occurrunt, cauſarumque, a quibus iſta varietas inducitur, et ſignorum, quae medici inde petunt. Ac primum quidem ratione coloris occurrunt alba, quae multo conſtant ſpiſſoque muco, cui interdum, quamvis utplurimum cum coloris mutatione, aliqua puris particula immixta eſt. Alba et craſſa iſta ſputa debentur glandulis vaſisque admodum relaxatis atque debilitatis. ALPINUS *) ea dicit in morbis pituitoſis utilia, in bilioſis vero tum in-

*) *de praeſagienda vita et morte aegrotantium* lib. VII. c. 16.

inutilia esse, tum mali indicii, maxime in pleuritide biliosa, quod nihil de materia pleuritidem faciente educi praemonstrent. Huc pertinent etiam sputa chylosa et lactea: et lactei quidem in femina post ablactationem observati exemplum ex DOLAEO et NUCKIO laudat SCHURIGIUS *). Grisea ac cineritia sunt, ubi muco intermixta est materies purulenta, adeo ut marmoreum quasi colorem referat. Sunt tamen etiam talia, quae nascuntur ex particulis in aëre obvolitantibus et ad bronchia delatis, fuliginosis maxime et pulverulentis, qualia rejiciuntur horis potissimum matutinis. Ejusdem originis aliquando sunt nigra, quorum nigrities nequaquam timenda, probe vero discernenda est ab ea, quae in biliosa humorum depravatione occurrit et mali est indicii. **) Frequentiora sunt sputa flava et rubicunda; quorum haec vel sincera /sunt aut liquida, aut congrumata, vel mucosa sanguineis striis picta cruorisve pigmento ex toto perfusa, itemque cum cruore purulenta et saniosa. Illa vero, flava nimirum croceaque et fulva, vel a bile sunt in sanguine oberrante vel sub finem affectionum catarrhalium, quorum natura in erysipelacea quasi inflammatione viarum aërearum consistit, a pure nascuntur superficie tenus exsudante saepeque a muco eorum locorum copiosius jam secreto. Viridia phthisicorum quorundam sunt, huncque colorem brevi post rejectionem tempore pallida et grisea recipiunt. Rariora

 sunt

*) Vid. *Sialologia historico - medica auctore* MARTINO SCHURIGIO. Dresdae, 1723. 4to. Cap. I. pag. 35.

**) *Χεῖρόν τι τὸ ἔτως ἄκρητον ὥϛε μέλαν φαίνεσθαι.* *Hipp. Praenot.*

ſunt aeruginoſa et nigra illa, jam ſuperius commemorata, quae utplurimum ex hepatis vitiis derivantur et ab auctoribus habentur mali indicii *).

Sapor ſputorum poteſt eſſe acidus **) amarus, aeruginoſus, dulcis, putridus, alcalinus, ſalſus pro diverſa indole acrimoniae, quae in canali cibario obtinet, ſaepeque inde ad ipſos defertur pulmones. *Amarum* atque *aeruginoſum* redditur ſputum ex corrupta bile, aliquando tamen etiam ex potu cibove, in cupreis vaſis impuris parato ſervatoque. *Alcalinum* gignit acrimonia ammoniacalis aut alcalina; *putridum* vero vapor putridus vel ex cibarii tubi contentis putridis vel ex ulcere pulmonum. *Dulce* proficiſci videtur ex particulis chyloſis citius ad pulmones delatis, non vero, ut alii volunt, ex ſale ſaccharino in ſanguine evoluto. ***) *Salſus* ſapor nativus fere eſt ſalivae ſanae, neque percipitur tamen, niſi per morbum vel cuticula linguae tenerior, vel ſalis in ſanguine copia major fiát. Ratione temperaturae notandum eſt ſputum ad ſenſum aegri *calidum*, ſignificans aeſtum humorum inſignem, rapidiſſimumque motum; et *frigidum*, indicans ſummam debilitatem et fatum inſtans. †) Tandem

*) *Hippocr. Aphoriſm.* l. VII, 69. αἱ ἀποχρέμψιες αἱ ἐν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι μὴ διαλείπȣσιν αἱ πελιδναὶ, καὶ αἱματώδεες, καὶ χολώδεες καὶ δυσώδεες πᾶσαι κακαί. conf. etiam quos laudat PROSP. ALPIN. l. l. lib. VII. c. 18.

**) De acidis ſputis nataque inde corruptione dentium notabile exemplum refertur a SCHURIGIO *Sialolog.* p. 79.

***) Notabiliora ſputorum dulcium exempla recenſentur a SCHURIGIO l. l. c. I. p. 32.

†) Conf. hunc in locum CL. CHR. G. GRUNERI *Semioti-*

dem huc pertinent ſputa ea, quae ex diuturnis jejuniis acria fiunt. Scilicet, qui vel ob ſuperſtitionem vel alias ob cauſas diu a cibis abſtinent, his tandem anima olet et ſaliva exit foetida gingivasque adeo erodens. Ejusmodi quid accidit Tſchirnhauſenio, cui, quum per triduum, ut *Hallerus* perhibet, cibos haud aſſumſiſſet, dentes vacillarunt osque inter maſtucandum doluit magnopere. Ex odore ſputa parum differre videris. Satis frequens et teterrimus eſt putridus, qui occurrit in ſputo cruento, ſiquidem ſanguis ex vaſis elapſus in pulmonibus reſtitit juſto diutius, ſaepius vero in phthiſi ulceroſa, ubi aliquando, quamvis non ſemper, nares offendit plurimum. Convenit cum eo odor ſputi, quod rejicitur e faucibus lue venerea exulceratis aut ab uſu mercurii affectis. Qui tabe laborant ea, qua univerſa humorum maſſa corrupta, reſoluta vel per inediam acris reddita fuit, horum ſputa itidem ſolent graveolentia eſſe. Quum vero ſputum ex ulceribus pulmonalibus rejectum ſaepiſſime non foeteat, in prunis tamen aſſatum odorem ſpirat carnis putridae aſſatae. In variolis putridis SARCONE ſputum foetidum ſanguinolentum et materiae variolas replenti ſimillimum obſervavit. *) Praeterea animadvertimus interdum in ſputo alcalini ſaporis ſimilem etiam odorem.

 Mul-

tice Phyſiol. et pathol. general. complexa. Halae, 1775. 8. p. 345. Collegit vir doctiſſimus in hoc libro aſſidue et digeſſit, quaecunque ad illuſtrandam hanc doctrinam faciunt.

*) vid. MICHAEL SARCONE *von den Kinderpocken etc. aus dem Italieniſchen überſetzt von D. L. F. B. Lentin*, Gotting. 1782. 8.

Multo magis variat ſputorum conſiſtentia atque figura. Tenuia maximam partem componuntur ex ſaliva et ſero perſpirabili; craſſa contra glutinoſa et ſpumoſa ex muco diu retento, cujus pars tenuior aut reſorpta, aut difflata fuit. His accedit mox pus, in phthiſicis aliquando granulorum deterrimo odore inſignium ſpeciem referens; mox ſanguis congrumatus, rarius materia quaedam calculoſa, *) cujus fontes ſecundum auctorum variorum obſervationes glandulae ſunt ſalivales, in iis maxime hominibus, quorum humores terreſtribus particulis abundant. **) Haec vero omnia ſputis conciliare poſſe figuram ſpeciemque variam, ita ut mox aequalia et plana, mox globoſa, mox aliter formata compareant, nemo non videt. Spumoſa vero fiunt ex diuturna pulmonum concuſſione, aërem multum viſcidis particulis intricante. Ipſum pondus ſputorum attenditur maxime in iis, quos phthiſi laborare ſuſpicamur. Quae enim aquae injecta fundum petunt, purulenta ſunt et mala praeſagiunt. ***) Caeterum ex iis, quae hactenus

dicta

*) Sic vidit TH. KERKRINGIUS ſputum a milite, qui arthritide dudum laboraverat, rejectum in maſſam tartaream concreſcens. Conf. *Ejusd. Spicileg. anatom.* Obſ. 25.

**) Lectu digniſſima ſunt, quae circa calculos ſublinguales collegit SCHURIGIUS Sialol. C. I. pag. 35. ſeq. Caeterum calculorum horum natura nondum perveſtigata, ſimilis tamen forte eſt naturae calculorum urinariorum, in quibus SCHEELIUS, praeter phlogiſton et calcis exiguam particulam, acidum quoddam ſingulare detexit, vid. tractationem de lapidibus animalibus, qua clariſſ. LEONHARDI auxit MACQUERI *Dictionarium chem.* T. V. pag. 229.

***) *ἐς τὸν πυθμένα βαδίζειν τὸ πῦον, ὀλέθριον συντόμως. Hippocr. Coac. Praenot.*

dicta ſunt, ſponte patet, mixtionem ſputorum eſſe poſſe admodum diverſam, quandoquidem ex varia ſalivae, ſeri, muci, chyli, puris, ſanguinis, bilioſarum denique, calculoſarum aliarumque particularum quantitate innumerae ſputorum formae effici queant. Quantum vero ad morbos rite dignoſcendos exitusque eorum praeſagiendos accurata hujus mixtionis diſquiſitio faciat, luculenter patebit ex iis, quae de ſputis in variis morborum generibus inferius commemorabuntur. Neque minoris momenti eſt, noſſe, quantum aegroti ſputent. Sputum enim parcum, v. c. in catarrhalibus morbis, uti ſaepe oſtendit humorum tenacitatem vaſorumque et glandularum infarctum, ita aliquando de febris quoque nimio impetu commonefacit. *) Idem fere judicandum eſt de ſcreatus defectu in gravioribus pectoris inflammationibus, maxime ſi, quae adfuerant, ſputa ſubito ſupprimuntur. Saepiſſime enim ejusmodi morbi prompta et facili ſputorum craſſorum et aequalium, quinimo ſanguine tinctorum, rejectione tolluntur. Terret quoque in phthiſicis imminuta ſputi quandoque quantitas, **) inque morbis acutis, ubi ſputa vere critica evenire ſolent, veluti in variolis, nil poterat eorum ſuppreſſione accidere pernicioſius. In his igitur ſimilibusque affectibus, e. g. in cephalalgia diuturna, dentitione, angina, aphthis, parotidibus-

*) De ſignis ex quantitate et indole ſputorum repetendis bene diſſerit MACBRIDE *Introduct. method. in Theor. et prax. med.* interprete CLOSSIO Francof. 1774. Semiol. p. 276.

**) *Hippocr. Praedictor.* Lib. I. c. 12. pag. 479. ed. Linden. et Aphoriſm. lib. VII. ſ. 16.

busque ſputa larga cum aegri levamine egeſta, boni ominis ſunt; mali contra in iis hominibus, qui chronicis malis debilitantur, quales ſunt hypochondriaci, hyſtericae, aſthmaticique ſputatores. Periclitantur quoque ob magnam laudabilium ſuccorum jacturam vaſorumque debilitatem ii, qui a phthiſi propius abſunt, multumque reddunt ſputi ſeroſo mucoſi aut albidi aut chyloſi. Sed ne in limine tractationis juſto diutius morari videar, nolo jam omnes hic recenſere morbos, in quibus ſputorum quantitas praeſagii vim habet, expoſiturus potius de ſignis inde petendis deinceps in enarratione ſingulorum morborum, in quibus ſputa maxime attendenda ſunt. Unum hoc adjiciendum videtur examini differentiae ſputorum, probe inter ſe diſtinguenda eſſe ſputa *critica*, i. e. ea, quae viribus naturae validis corporisque ſaluti proſpicientibus moventur, ſalvisque iisdem cum morbi levamine continuant, et ſputa *ſymptomatica*, h. e. quae a glandularum vaſorumque nimia laxitate, eroſione, ruptura, aliave affectione morboſa, aut ab humorum corruptione proficiſcuntur, neque ad morbum ex voto tollendum quidquam conferunt. Huc denique accedunt ſputa ea, quae ab uſu medicamentorum, medico ſive invito ſive volente, provocantur, et varia ratione ad morbum mutandum facere poſſunt. Sed jam de ſingulis ſputorum generibus dicam, quae in varia valetudine occurrunt.

§. 4.

§. 4.

Sputa nauſeantium.

Ac primum quidem nauſeantium ſputa, ceu utrique valetudini communia, expendam, ex quibus, ſicuti ex aliis quoque oris fauciumque mutationibus, propter inſignem, qui his partibus cum ventriculo intercedit, conſenſum, nonnulla, quae ventriculo accidunt, cognoſcere et praeſagire poſſumus. Proficiſcuntur fere iſta ſputa ex glandulis faucium orisque, vaſisque exhalantibus per conſenſum irritatis, compreſſis, ſtrictisque, ſicubi vel ventriculi motus periſtalticus invertitur, vel parietes ipſius ab acrimonia, aut iſtic nata, aut aliunde per metaſtaſin illuc translata, irritantur, vel cibo nimio, incongruo, aut cum faſtidio ſumto diſtenduntur: vel, dum vermium reptatu et morſu inteſtina, concuſſione, vulnere, extravaſatove ſero, caput et cerebrum, conceptione recens facta, uteri parietes, irritantur et nervos ventriculi in ſenſus communionem rapiunt. Quid? quod etiam ſingularis illa nervorum perturbatio, quam affert vectio in rheda operta et commoratio in locis editioribus ac praeruptis, maxime vero omnium navigatio ſputationem gignere ſolet. Sub his nimirum inſolentioribus nervorum commotionibus, prout in me ipſo, curru vectus, non ſine moleſtia experiri ſoleo, ſaliva tenuis et copioſa affluit, propinqui vomitus ſignum, quem ego quidem avertere poſſum deſcenſu ex curru motuque corporis in aëre liberiori. Etſi vero ex ejusmodi ſalivatione, praeter vomitum forte, quem etiam in acutis morbis aliquando praedicit, nil certi praeſagiri poteſt,

eſt, in univerſum tamen quaedam inde divinari licet. Sic nauſeam illam inanemque vomiturionem tribuere tutius poſſimus vermibus, quam largior ſalivae aquoſae confluxus concomitatur, ex ea vero, quae plane ſicca eſt, aut ſpaſticam ſtricturam, aut lentorem et ſpiſſitudinem ſuccorum dignoſcimus. Odor ſaporque varius ſputorum in nauſeantibus certiores nos reddere poteſt de cruditatibus variis acribus ventriculum obſidentibus; et conſiſtentia ipſorum varia ſaburrae plus minus viſcidae index evadit.

§. 5.

Sputa dentitione affectorum.

Qui dentium doloribus affliguntur adulti, ſaepiſſime copioſam ſalivam rejiciunt, maxime ſi gingivas occupat tumor inflammatorius, tenuem ab initio, et, niſi e carie putridi quicquam, aut e primarum viarum impuritatibus acribus alius forte ſapor ſemet immiſcuerit, inſipidam; ſalſum deinceps ſputum, purulentum et craſſum, quum natus inter gingivas abſceſſus ruptus fuit. Nec vero in tanta gingivarum fontiumque ſputi vicinia mirum eſt, irritatis iſtarum nervis, ſalivam largiorem profundi. Itaque, quum in variis morbis infantum, tum ob mirum malorum confluxum, tenerae aetati frequentiorem, tum ob linguae mentisque uſum nondum confirmatum difficulter cognoſcendis, ea omnia, quae hujus alteriusve morbi ſigna certa conſtituant, ſtudioſiſſime ſint et quidem eo magis conquirenda, quo certius conſtat, non a parentibus modo, ſed ab ipſis adeo medicis ſaepe graviterque circa veram dia-

diagnosin errari, quoque frequentius est, quam plurimos infantum morbos, etiam, uti saepius vidi, illos, qui a primarum viarum impuritatibus unice exoriuntur, et vel dentibus viginti jam tum praesentibus, tamen adhuc cum verae medelae pertinaci neglectu repeti a dentium difficili proruptione: peropportunum est et maxime necessarium, nosse, quod vel nutricibus notum est, ptyalismum ad signa dentitionis pertinere, siquidem emolliendis gingivis leniendisque ipsarum doloribus, provida natura affundat salivam tenuem et limpidam, quae, quando deglutitur, frequentes parit saepius dejectiones alvinas, accuratius perpendendas, neque purgantibus nimis audacter debellandas. Quid? quod etiam salivationi superveniens vomitus dentitionis suspicionem confirmet *). Nec forte notasse modo sufficit hunc ptyalismum, sed necesse quoque esse videtur, ut medicus omnem ejusdem decursum attendat, quum ex subitanea ipsius suppressione haud dubie enasci possint mala graviora, quibus averruncandis medicum invigilare decet.

§. 6.

Sputa aphthosorum.

Alium morbum infantibus maxime molestum faciunt aphthae, seu pustulae illae albae, flavae, lividae, quinimo quandoque nigrescentes, quae ex acri humorum corruptione natae in omnibus oris partibus, faucibus, trachea, oesophago, omni-

*) vid. ROSEN v. ROSENSTEIN *Anweisung zur Kenntniss und Cur der Kinderkrankheiten.* Gotting. 1781. Cap. 8.

omnique inteſtinorum canali *) erumpunt. Quamquam vero haec ulcera in tenellis modo infantibus ſingularem morbum ſiſtere videntur, occurrunt tamen etiam in adultis, veluti multorum morborum ſymptoma; rarius vero decretoria ſunt **). Multum ſaepe laceſſunt medicorum curam, eorundemque omnem efflagitant ſolertiam. Sunt vero in omni aphtharum ſpecie ſputa plerumque copioſiora, eaque fere duplicia. Scilicet quum primum efflorefcunt, ſputum ſpiſſum ac tenax rejicitur, quo admonetur medicus de acri viſcidoque muco, cujus et correctione et abſterſione opus eſt, niſi ejus copia impediri deglutitionem ipſorumque ulcerum curam retardari velis. Aliud ſputum prodit aphthis decidentibus, quandoquidem ſaepius ex vaſis laxis, dilatatis, vel etiam eroſis, ingens manat copia humoris tenuis, adeo interdum magna, ut aegroti vel viribus exhauſti et diſſolutione humorum pereant, vel dejectiones alvinas frequentiſſimas ex-

per-

*) Ex communi ſententia plurium auctorum, quam tamen refellere annifus eſt ex ipſis cadaverum ſectionibus SIDREN Prof. Vpſal. vid. nov. act. ſociet. Vpſal. vol. III. diſſ. 3. 1780. 4.

**) Vid. ANT. HAEN *Praelect. in* BOERHAAVII *Inſtitut. Pathol.* T. IV. p. 204. „Sunt, inquit, aphthae ſymptomaticae paſſim, quandoque criticae. Criticae ſunt raro, ut petechiae et miliaria utplurimum ſunt ſymptomaticae. Docet id mutata ars medica in Hollandia. Hinc audivi BOERHAAVIUM ultimis vitae ſuae annis exſultantem, quod, Hippocratica methodo acutos curandi nunc multum propagata, regio Batava aphtharum infamia pro magna parte careret etc.„ — Conferri praeterea poteſt LIEUTAUD *Inbegriff d. medizin. Praxis. Leipz.* 1771. T. I.

perti diu affliḉentur, haud exigua laudabilis humorum partis jactura facta *). Magnam quoque cum aphthis similitudinem habent ulcera illa, quae ex sialogogorum medicamentorum usu circa orificia ductuum salivalium nascuntur et ptyalismi uberrimi fontes evadunt.

§. 7.

Sputa catarrho et angina laborantium.

In affectibus catarrhosis, sive ex perspiratione suppressa nascantur, sive, ut nunc malunt quidam, singulari debeantur aëris vitio, partes illae omnes proxime afficiuntur, quae sputorum materiam suggerunt, adeoque, num screatu tussive rejiciatur quidquam, et cujus illud sit indolis, semper examinandum est. Occurrit vero in pulmonum catarrho ceu primario tussis, ratione sputorum, fere triplex. Alia enim promovet sputum spissum, magis minusve copiosum, alia humorem tenuem et acrem, alia plane nihil **). Sputa spissa, mucosa, aequalia ac prompte succedentia boni indicii sunt, quum doceant, vasa et glandulas faucium, laryngis ac pulmonum recte perfungi suo officio, expellendo vi valida humores, quibus primum turgebant, irritatione accitos, ita ut, praeter perspirationis justum regimen

*) Aphtharum diuturnum malum sub nomine *aphthoidis chronicae* egregie descripsit GUIL. HILLARY. vid. Ejus *Beobachtungen über die Luft und die epidem. Krankheiten auf Barbados.* Leipz. 1776. p. 328. etc.

**) Conf. inter alios JO. HUXHAMUM in *Opp. physico — med.* ed. Lips. G. C. REICHELII *T. I.* p. 198. aliisque locis.

men humorumque diluitionem, nihil temere moliendum ſit. Solent enim iſta ſputa in corpore caeteroquin ſano elapſis aliquot diebus utplurimum minui, flavumque, ut narium mucus recte coctus, adipiſci colorem. Quod ſi vero diutius continuant, optimos corpori ſuccos detrahunt, vaſorumque pulmonalium tantam relaxationem ſignificant, ut in phthiſeos periculum aegroti adducantur. Tenuis vero humor tuſſi eliminatus, uti vel a prava humorum mixtione, vel a vaſorum morboſa debilitate proficiſcitur, ita ſeroſam ad teneros pulmones colluviem prodit, quae ſaepe eo periculoſior eſt, quo major optimae lymphae copia hac ratione perit. Pejoris ominis ſunt, quae ex iisdem fere cauſſis profunduntur, ſputa lactea et chyloſa, quae cum lactis optimo cremore ſummam aliquando habent ſimilitudinem. Sputi denique in tuſſi ſicca defectus magnam humorum adeſſe docet tenacitatem, vaſorumque et glandularum aut ſtricturam aut infarctum, adeoque graviorem membranarum, laudatas partes inveſtientium, inflammationem, quam certe in omni catarrho modicam adeſſe veriſimillimum eſt *).

Eadem ſputorum dignitas eſt in angina, quippe quae a catarrho non tam cauſſis ſuis, quam potius ſedibus, differt. Occurrunt in ea ſputa copioſiora, ex glandulis atque vaſis oris, faucium, nariumque irritatis ſecreta, quae, ſi tenacia et viſcida ſunt, craſſos intra ſolida nimium cedentia ſuccos peccare, oſtendunt, aliamque, ceu pituitoſae vel aquoſae anginae ſigna, expoſcunt me-

*) Vid. TISSOTS *ſämmtliche zur Arzneyk. gehörige Schriften.* Leipz. 1779. T. I. c. 7.

medendi rationem, quam quae insolita quantitate et cum frequentissimo fereque perpetuo screatu rejiciuntur *), utpote quae graviorem significant partium deglutitioni inservientium inflammationem, quantocyus coercendam, qualem, utut oculis assequi non possemus tumorem, pertinacia illa et deglutitionis difficultate provocata sputa profundius latentem certissime produnt. Quod si sputa ista vel sine levamine continuant, vel, manente tumore doloreque, supprimuntur, inflammatoria angina in abscessum abit, cujus rupturam annunciant sputa olentia, purulenta, flava, viridiave, aut sanguine remixta. Similia fere apparent, si glandularum superficies exulceratur atque materiam exsudat purulentam **). Sputa contra vel subarida et rotunda, vel sanguinea et aphtharum pelliculis remixta, vel etiam ita suppressa, ut neque in faucibus tumor dolorificus adsit, neque ad alia loca dolor et inflammatio deferatur, inter male ominata et gangraenosae corruptionis signa referuntur. Terret quoque in anginosis jam non amplius sputantibus, ante os progressa spuma. Ubi vero cum faucium ardore sicco et vocis raucedine exscreatio nulla fit, non inepte suspicamur laryngis maxime atque aspe-

*) Vid. DAV. MACBRIDE *Introduct. in Theor. et Pr. med.* T. II. p. 156.

**) Talia vidit HUXHAMUS in febre anginosa epidemica: „Quidam, inquit, circa quartum aut quintum diem magnam foetentis, purulenti muci, nonnunquam sanguine tincti copiam exscreabant et nonnunquam materia prorsus livida atque detestandi erat odoris„ vid. lib. laud. T. III. p. 103. Est sane totus hic locus lectu dignissimus, quum agat accurate de sputis in angina maligna, deque periculis ex sputorum suppressione ac deglutitione ortis

aſperae arteriae inflammationem. Sponte igitur ex his, quae breviter expoſui, patet, quantum ſputorum varia conditio rite perpenſa, accedente juſta aliorum ſignorum aeſtimatione, in angina recte dijudicanda medicos poſſit juvare.

§. 8.

Sputa pleuriticorum et peripneumonicorum.

Neque in pulmonum, membranarumque thoracem inveſtientium et diſſepientium inflammatione vel ſolitaria, i. e. in pleuritide et peripneumonia, vel utraque copulata, quam pleuroperipneumoniam dicunt, minoris momenti eſt ſputorum apta conſideratio. Pleuritidis enim ineuntis diagnoſin confirmat, praeter lateris dolorem pungentem, pulſumque cum celeritate durum atque reſpirationem anxiam, tuſſis ſine omni ſputo aegrotum excrucians, ulterius vero progreſſae exitum ſputa praeſagiunt, bonum quidem, quae ab initio tenuia ſunt, mox vero craſſiora et utplurimum remixta ſanguine. *) Neque enim haec ſanguinis rejectio, quae eſſentiale hujus morbi ſymptoma eſt, perterrere debet medicum, modo cum reſpirationis levamine ſuccedat, **) neque nimiam ſanguinis copiam auferat, juſtoque tempore, reliquis nimirum ſymptomatibus ceſſantibus, intra diem ſeptimum duodecimumque ceſ-

*) vid. TH. SYDENHAMI *Proceſſus integr. in morb. curand.* pag. 497. *et ejusdem Obſervat. med. circ. morb. acutor. hiſt. et cur.* pag. 163. ed. Genev. 1736. 4. T. I.

**) „Ubi exſpuitur facile, brevi ſedatur, praecipue ſi ſputa miſta ſunt rufo quodam ſanguine — Spumantia ſane et aquoſa minime laudo.“ HUXHAMUS l. l. Tom. I. pag. 82.

cessset. Sputum vero cruentum subito cessans plerumque ostendit, pleuritidis transitum in peripneumoniam, h. e. progressum inflammationis ad ima pulmonum penetralia, vix non semper funestum. Levatur contra morbus, si materies hactenus cruenta tempestive adipiscitur colorem fuscum sive ex flavo rubrum, dein album flavumve, sique levis insuper, aequalis, et bene mixta est. Tenacia sputa et difficilioris exscreationis morbum valde periculosum produnt; spumantia vero et aquosa pessima sunt; *) neque foetida, nigra, viridia, sincera, colorisve variegati, meliora. **) Pleuritides denique omnium difficillimae sunt sine omni sputo, et quae hinc siccae dicuntur.

Peripneumonia autem, quae caeteroquin summa perspirationis anxietate, dolore sub sterno et intra scapulas premente et pectus constringente, pulsuque minus quam in pleuriticis duro discernitur, sub ipso accessu utplurimum se manifestat sputo multo, quod sequenti fere die distinguitur striis sanguineis, quae si plane deficiunt, praesagienda est diuturnior mali mora. Si vero rubor sensim decrescit sputaque pedetentim albescunt, intelligimus, morbum esse *simplicem inflammatorium*. *Putridam* peripneumoniae indolem produnt sputa multo sanguine eoque resoluto scatentia; *biliosam* ex flavo viridescentia ***), sangui-

*) Huxhamus l. l.

**) conf. Nic. Piso *de cognoscend. et curand. morb.* Lips. 1766. 8. T. I. pag. 620.

***) Subitam viridis sputi suppressionem lethalem observavit Jo. Aug. Phil. Gesner, *Samml. von Beobacht. aus der Arzneygel.* Nördling. 1773. 8. B. IV. pag. 125.

guineis ſtriis diſtincta, atque fuſca, coloris quaſi hepatici, qui tamen forſan ſimul tribuendus eſt medicamentis in iſto morbo ſolennibus. Solent vero omnia hujus generis ſputa vel converti in cocta, alba, aequalia, mucoſa et vere naturalia, quae laetum morbi exitum pronunciare neminem fugit, *) vel in purulenta ac ſanioſa, quorum periculum aeque notum eſt. **) Quid vero ſit purulentum et quibus ſignis dignoſcatur, accuratius hic exponere non concedit argumenti ubertas; quaedam tamen de hac re monebo inferius, loco ut videtur opportuniore, quum ſputi inflammatorii tranſitus in purulentum mutet quoque morbum acutum in chronicum. Sputa denique peripneumonicorum cruda, tenuia, ſpumoſa, ſanguinea, meraca, viridia, cinerea, nigra et foetida omnem plane curationis ſpem eripiunt.

§. 9.

Sputa haemoptoicorum.

Sputum ſanguineum, quod ex pulmone non inflammato, cum febre aliquando ſymptomatica, erumpit, haemoptyſin appellamus. Ejus cauſas et ſpecies multiplices non eſt hujus loci exponere. Narranda potius ex inſtituti ratione tantum ea ſunt, quae ad diagnoſin et prognoſin hujus morbi pertinent; in qua utraque, niſi ſputa ore egeſta

*) vid. Huxhamus l. c. T. II. pag. 190.

**) „Ominis multo pejoris hac tenui eſt livida iſta, glutinoſa et ſaniei ſimilis, frequenter vini rubri fecibus aequalis, interdum nigrior et interdum valde foetens exſcreatio; haec enim vel a pulmonum ſtatu gangraenoſo, vel ſanguinis craſis per majorem acrimoniam deſtructione pendet etc." vid. locum Huxhami modo laudatum.

ſta accuratius perluſtrata fuerint, ita falli quis poterat, ut nimium aliquando terreretur. Dignoſcitur vero haemoptoicorum ſanguis aegrius ex quantitate, certius ex colore florido et aequali, conſiſtentia ſpumida, et rejectione, quae fit per intervalla, tuſſi parca, vel adeo nulla pulmonum commotione, pro varia loci, unde exturbatur, profunditate, ore impleto, praegreſſo ſapore ſubdulci ſenſuque aliquo caloris. Contra qui e ventriculo projicitur ſanguis, non niſi vomitu eliminatur, et fere ſpiſſus et grumoſus eſt; qui e faucium partibus exit, exigua copia prodit, ſine ſpuma, colorisque eſt obſcurioris; qui ex ore et gingivis extrahitur, ſimplici egeritur exſpuitione dilutus; qui per choanas ex naſo defluit, praegreſſo capitis dolore et ſenſu gravi, cum titillatione in palato, frequenti ſcreatu et tuſſiendi cupiditate egeritur, mox congrumeſcens ſine omni ſpuma. Caeterum haemoptoicorum ſputa cruenta non omni tempore ejusdem ſunt ominis. Periculoſa ſunt, quorum intra breve temporis ſpatium copioſior proventus eſt, maxime ſi diu continuant, utpote quum non ex vaſorum oſtiis dilatatis ſanguinem dimitti, neque per parietes relaxatos tranſudare, ſed ex ruptis potius eroſione vaſis promanare ſignificent. Aeque periculoſum eſt, ſi ſanguinis rejectio ſubito ſupprimitur, ſive id ex virium promoventium defectu, ſive ex febris violentiori accidat impetu. Meliora praeſagienda erunt, quando ſenſim ſanguis ſiſtitur, proditque deinceps ſpiſſior, parciorque ſine foetore, *) etiamſi purulenti quicquam admixtum fuerit. Ubi vero ſanguinem mox ſequitur ſpu-

*) vid. PR. ALPIN. lib. VII. c. 18.

tum ex flavo viride, vomicam antea latuiſſe intra pulmonem, merito ſuſpiceris. Reiterata ſanguinis floridi eruptio, ut facile dijudicatu eſt, quam maxime terrere debet. Quando denique copioſum ſanguinem ſequitur cum multa tuſſi exſcreatio purulenti, lividi vel nigricantis ſputi, merito timemus, ex laeſionibus pulmonum majoribus nata eſſe difficillima ulcera, in peſſimam phthiſin mox abitura. *)

§. 10.

Sputa Phthiſicorum.

Phthiſeos vero, cujus, ceu morbi notiſſimi, naturam atque diſcrimina recenſere animus jam non eſt, variae formae imprimis diſtinguuntur ſputorum diverſitate. In morbo ineunte et leniori *lymphatica* et *ſalivalia* utplurimum prodeunt, ſignificantia vel vaſorum laxitatem vel impeditum quodammodo humorum refluxum et, quatenus corpori univerſo et ſanguini laudabiles et maxime nobiles particulas ſubtrahunt, valde metuenda. **) Aeque timenda ſunt ob ſimiles rationes ſputa *gelatinoſa*, quae, quoniam gelatinae tremulae in modum non diffluunt, ſed fruſtulorum forma vaſis, quibus inſpuuntur, inhaerent, indeque integra

*) Scite expoſuit inter veteres medicos de ſanguinis ſputo ejusque diſcriminibus A. C. Celsus *de medicina* L. 4. c. 4.

**) Schurigius tamen (l. l. c. III. p. 75.) excitat ex Act. Nat. Cur. Dec. II. An. I. Obſ. 122. exemplum largi ptyaliſmi critici in phthiſi ineunte, quem Joh. P. Wurffbain evenire vidit in foemina gravi moerore confecta.

gra excuti poſſunt, a quibusdam etiam elaſtica dicuntur. *Mucoſa*, quae in phthiſi mucoſa, ea ſcilicet, quae a catarrho oritur, occurrunt, mucumque ſiſtunt glutinoſum, ſpumeſcentem, copioſum, album, ab initio certe non coloratum et inodorum, in progreſſu vero morbi foetidum, flaveſcentem, virideſcentemve, et ſimul aut ſalſum, aut interdum dulcem, nimiam ad glandulas bronchiales lympham mucumque deferri oſtendunt, proque majori vel minori copia et ſucceſſiva mutatione plus minus periculoſa ſunt. Ex *globuloſis*, quae ſine multa pectoris commotione per levem tuſſiculam propelluntur, ſolidique corporis ſimilitudinem mentientia ſub velamine muci non nimis ſpiſſi, piſi fere lentisve formam, coloremque pallidum, cinereum, itemque nigreſcentem, prae ſe ferunt, ea, quae odore carent, meliora, quae foetent odoremque compreſſa teterrimum ſpirant, pejora habentur.*) Exprimuntur vero haud dubie ex glandulis arteriae aſperae pulmonumque muciparis, quumque in phthiſi ſcrophuloſa occurrant, ultro intelliguntur, ceu graviorum obſtructionum, humorumque et pertinacius ſtagnantium et corruptionem putridam ſubeuntium manifeſta ſigna, nequaquam boni praeſagii eſſe, ſed utplurimum vomicas malae indolis unam pluresve mox naſcituras portendere, vel jam tum latentes prodere. Frequentiſſima in phthiſicis ſunt ſputa *purulenta*, quae a mucoſis diſtinguuntur eo, quod in aqua deſcendant, a charta bibula non abſorbeantur, colorem referant variegatum, griſeum, lividum, viridem, odorem exhalent gravem, putridum, et in pru-

 nis

*) Conf. Pr. Alpin. l. l. VII. cap. 16.

nis usta carnis assatae putrefactae teterrimum; *) omnium denique tutissime eo, quod ab acido vitrioli tenui solvantur, abeantque cum eo in mixturam aequabiliter turbidam, quum contra mucus ille menstruo haud mutatus innatet. **) At enim vero, quum purulenta haec sputa vix unquam sint simplicia, quin imo vix non semper saliva, muco, sanguineve remixta, in eorum perscrutatione eo accuratius versandum est. Norunt vero omnes, ejusmodi sputa ex pulmonibus manare exulceratis et erosis, eoque pejus ominata esse, quo plura prodeant et quo copiosior ipsis admixtus sit sanguis. Caeterum sunt inter illa, quae, utut albida et inodora projiciebantur, projecta tamen per moram contrahant virorem atque foetorem. Denique commemoranda etiam ea phthisis est, quae, praeter parcum phlegma album spumansque, omni sputo caret, quamque a singulari glandularum pulmonis duritie et obstructione, totiusque corporis siccitate proficisci novimus.

§. II.

Sputa asthmaticorum.

Neque in asthmate neglecta fuisse a medicis ea, quae tussi et screatu rejiciuntur, docet vel ipsa

*) Τῶν Φθισικῶν, οἷσιν ἐπὶ τῦ πυρὸς τὸ πτύαλον κνίσσει βαρὺ, — ἀπόλλυνται. *Hippocr.* Praenot. Coac. L. II. c. 17. ed. *Ludov. Dureti Lugd. Batav.* 1737.

**) Dignissimus est, qui hac de re consulatur, libellus CAROLI DARWINI, juvenis acutissimi, qui inscribitur *Experiments establishing acriterion between mucaginous and purulent matter. 1780. 8.* Reperies illum vernaculae linguae redditum in libro utilissimo, *kleine medicinisch - chirurgische Abhandlungen. Th. I. Leipz. 1781. 8.*

ipſa hujus morbi diviſio in *humidum*, atque *ſiccum*. Scilicet ex natura varia ſputorum varia etiam de indole cauſſis et decurſu morbi conjicere, quamvis non ſemper pari cum fiducia, poſſumus. Quemadmodum enim ſputa limpida et tenuia copioſe profluentia produnt ingentem vaſorum exhalantium laxitatem, atque, ſi ex ipſis glandulis ſalivalibus eliminantur, congeſtionem ſanguinis ad caput praeternaturalem; ita ſpumida illa, alba ac tenacia multa cum moleſtia tuſſique anxia propulſa docent, tum vaſa eſſe obſtructa, aut praeter naturam compreſſa, aut adſtricta et ſpaſmis affecta, tum humoribus deeſſe mobiles blandasque partes, ſive in aliquo cavo illae ſeſe collegerint, ſive quocunque modo diſſipatae fuerint. Graviora adhuc eſſe iſta circulationis impedimenta, docent ſputa tenui ſanguine tincta, quae cum graviſſima pectoris commotione in paroxyſmis aſthmatis difficillimis interdum rejiciuntur. Succedit aliquando materia mucoſa et purulenta, quae, ſi exigua, inodora neque omnino maligna eſt, a vaſis nimium debilitatis jamque aliqua inflammatione affectis in cava aërea deponitur: ſin vero copia et malignitate peccat, non inepte vomicarum et ulcerum praeſentiam metuimus. Sicuti vero in univerſum ex copia ſputorum atque ex facilitate exſcreationis multa de morbi per artem aut naturam effectis mutationibus intelligere poſſumus; ita etiam facile videmus, ex ſubitanea ſputorum ſuppreſſione nihil fere boni praeſagiendum eſſe. Si per omnem morbum exſcreatio deficit atque adeo aſthmate *ſicco* laborat aeger, eo perſuademur de humorum tenacitate, vaſorumque obſtructione aut ſtrictura; ſaepius vero

 hoc

hoc in caſu adeſſe videntur, mechanica aliqua irritatio, humores extravaſati, hydropem efficientes, aut concretiones, vel in vaſis pulmonum aëreis vel in ipſa eorum ſubſtantia; quae tamen omnia ita definiri nequeunt, quin adhuc dubitationi locus relinquatur. Caeterum frequens eſt aſtmathis, uti etiam phthiſeos, ſymptoma hoc, quod profluat ſaepe invitis ac fere neſciis aegrotis magna copia verae ſalivae admodum tenuis, maxime ſi ſomno paululum ſeſe dederint, aut etiam loquentibus; cujus phaenomeni cauſſam aliam, praeter nimiam vaſorum debilitatem, ac ſanguinis verſus caput congeſtionem, regreſſumque per venas jugulares pulmonum aegritudine praepeditum, me neſcire ingenue fateor; certe in iis aegrotis, ubi ipſe hoc obſervavi, aliam reperire non potui; neutiquam enim in his tribuendum erat medicamentorum mercurialium uſui, quamvis intereſſet magna huic fluxui cum ptyaliſmo mercuriali ſimilitudo.

§. 12.

Sputa varioloſorum.

Quemadmodum miasma varioloſum in corpus aliquod delatum, ibique evolutum, in primo hujus morbi ſtadio a naturae viribus, ſi quidem ſufficiant, ſemper propellitur ad ſuperficiem corporis externam; ita in altero tertiove ſtadio defertur ſaepe ad loca interna, impetui facile cedentia: Et melioris quidem notae decubitus fiunt ad oris fauciumque cava*) aut ad canalem inte-

*) Digna videtur, quae huc adjiciatur, Huxhami obſervatio, quae docet, tempeſtate admodum frigida et ſicca, pro-

testinalem. Hinc frequens illa in variolis salivatio, quam conferre posse multum ad salutem perniciemve aegroti probe norunt medici ad unum omnes. Occurrit notabile hoc symptoma frequentius in adultioribus, quam in tenellis, propterea, nisi fallor, quoniam in illis validior est intestinorum vis et resistentia ac in infantibus, qui ob majorem laxitatem frequentiores alvi dejectiones utplurimum experiuntur; et ex adultis quidem fere ii tantum spuunt, quorum cutis obtegitur copiosis admodum pustulis, ita ut per exhalantia ejus orificia materies perspirabilis expelli nequeat *). Neque tamen putandum est, hoc ptyalismo suppleri solum vices excretionis cutaneae; mihi quidem potius videtur corpus liberari hac via ab ingenti parte miasmatis admodum commoti, quod singulari ac propria ratione in illas glandulas deponitur, forsan eadem, qua illuc ruit acrimonia syphilitica. Prodit namque saliva, non simplex modo ac materiae perspirabilis similis, sed foetida, acris, rodens, fauces maxime afficiens, deglutita ciens aliquando tormina et dejectiones, suppressa vero hominem necans. Accedit, et hoc, quod illa eliminatio, corporibus etiam caeteroquin valde diversis adeo communis sit, neque facile succedat per renes aliave colatoria. Patet inde, opinor, salivationem accipiendam esse pro vera commotione criti-

prouti quoque valde calida et arida, homines minus exspuere: Frigida vero ac humida, corpus relaxante, sputa nimia profluere, maxime in hominibus morbis catharrhalibus obnoxiis. vid. ejus Opp. T. II. p. 136.

*) Conferri meretur h. in loc. MACBRIDE *l. l. T. I. p. 120.*

tica *), quum bene ſuccedens verum afferat levamen, quamvis etiam eſſe poſſit et aliquando ſit ſymptomatica. Jam paucis agamus de variis hujus ptyaliſmi differentiis ratione temporis, copiae ac conſiſtentiae obſervandis, quae omnia docebunt, ſputa in variolis mereri ſummam probi medici attentionem **). Inſtare vero ſalivationem intelligimus in iis, quibus copioſae variolae efflorefcunt,***) ex inſigni faciei, colli itemque brachiorum

*) Vid. HAEN. *Praelect. Pathol.* l. l. — „Talis criſis non in omni epidemicorum ſpecie, erat in ſpeciebus variis tempore *Sydenhami.* Ter autem ipſe epidemicotatis variolis interfui, in quibus paſſim omnes a confluentibus curabantur, ſine criſi per ſalivationem percepta. Notabile exemplum criſeos ſalivalis in variolis confluentibus habet SYDENHAMUS in *Obſ. med. circa morb. acut. Sect. V. c. 4.*

**) Omnium ſtudioſiſſime ptyaliſmum variolarum obſervaſſe, eique plurimum tribuiſſe mihi quidem videtur magnus SYDENHAMUS. Plena enim ſunt ſcripta hujus viri obſervationibus circa hanc rem diligentiſſimis, traduntur que ſimul ab eo cautiones et praecepta ſaluberrima. Caeterum conf. et MICHAEL SARCONE *von den Kinderpocken*, interpr. Exp. LENTINO *Götting.* 1782. atque ROSENSTEINII liber ſupra laudat.

***) Frequentiſſime accedit hoc ſymptoma ad variolas confluentes, id quod, praeter alios, teſtatur etiam SYDENHAMUS, afferens, ſe unicum tantum vidiſſe variolis confluentibus laborantem, nulla ſuperveniente ſalivatione. vid. *Obſerv. med. circ. morb. acut. S. III. c. 2.* Vidit tamen ille aliquando, quamvis rarius, aegrotos etiam pauciſſimis puſtulis notatos exerceri ptyaliſmo. vid. Ejus *Hiſt. variol. anom.* an. 1670. Atque idem obſervavit HUXHAMUS in epidemia Plymouthi inde ab an. 1724 usque 1735. regnante in aegrotis fere omnibus. Videtur vero SYDENHAMI temporibus frequentior in hoc morbo

rum tumore, ex faucium rubore multis pustulis distincto, ex foetore animae, deglutitionis difficultate vocisque raucedine. Quae quidem omnia accidere fere solent sub tertii stadii initium. Mali igitur praesagii erit salivatio sub ipsa jam eruptione accedens, aut hac etiam maturior *); docet enim praematuram perspirationis cutaneae suppressionem, ingentem exanthematum copiam futuram, miasmatis ipsius malignitatem, sanguinis totius acrimoniam fauciumque eam debilitatem, quae vix ferre possit diuturniorem materiae decubitum sine suffocationis periculo, tunc maxime, quando aegrotus diuturnioris salivationis molestia somno plane viribusque exhauritur. Faustus igitur morbi decursus sperandus erit, quando ineunte suppuratione, quippe quae perspirationem cutaneam cohibet, saliva tenuis ac blanda fluit facile, nec multa cum molestia, minus faustus contra, si tenax, acris ac foetida cum deglutitionis molestia ac suffocationis metu excernitur, potusque exigua etiam copia per nares tamen redit. Gravissimum vero instat periculum, si sputorum summa tenacitate, fauciumque inflammatione gravissima ptyalismus plane supprimitur. His in casibus saepe subit frequens alvi dejectio, aliquando salutifera, interdum vero aegri

bo fuisse salivatio, quam nostra aetate, id quod forsan tribui potest regimini jam prudentiori. Hinc a recentiorum nonnullis significare creditur morbum gravem. vid. e. g. Exp. SELLE *Handb. d. med. Pr.* Berol. 1781. qui admodum dubiam hanc crisin pronunciat.

*) Frequenter hoc observavit sua aetate HUXHAMUS atque pericula inde oriunda probe notavit. vd. *de aëre et morbis epidem.* ann. 1739. in Opp. T. I. p. 224.

aegri fatum praecipitans *). Adjungunt ſe ejusmodi infortuniis alia praeterea ſymptomata adverſa, quae medicum de inſtante periculo, juſtoque ſputorum regimine monent **).

§. 13.

Sputa ſcorbuticorum.

In ſcorbuto ***), nautarum maxime marisque accolarum morbo, ex putrida humorum eaque lenta diſſolutione oriunda, ſputa itidem luſtranda ſunt. Obſidet enim dirum hoc malum, ut partes oris internas omnes, ita maxime gingivas, quippe quae rubent, tument, inter dentes aſſurgunt, ab eorum corpore magis recedunt, pruriunt, dolent, cruorisque diſſoluti olidis vaporibus animam, rivulisque ad leviſſimum contactum ſcaturientibus ſputum inquinant. Ex ſputo igitur cruentato ſub ejusmodi conditionibus medicus ſcorbutum adeſſe cognoſcit, et ex copia, colore, et indole ſanguinis rejecti plus minus tetrae corruptionis humorum modum †) aeſtimare poteſt. Imminutio contra talis ſputi ſpem ſalutis haud exiguam largitur. Occurrit praeterea in ſcorbuto ingraveſcente ptyalismus copioſus ac diutur-

*) Vid. SYDENHAMI *Obſerv. med. cir. m. acut. S. V. c. 4.*

**) Quantum tribuerit ptyalismo in hujus morbi ſolutione HUXHAMUS, patet vel ex eo, quod jubeat, eodem ceſſante promovere loco ejus aliam quandam excretionem, vid. *ej. diſſ. de variol. epidem. anomal.* Opp. T. III. p. 32.

***) Vid. HUXHAM. Opp. T. I. p. 341. — De natura et ſignis hujus morbi conſulatur liber ob praeſtantiam ſuam ſatis notus, I. LIND. *Treatiſe on the Scurvy* 1757. 8.

†) Vid. HUXHAM. Opp. T. II. de *febribus* c. V.

turnus atque adeo ſingularem epidemiae indolem conſtituit *) probe a medico notandam, quum morbi, exiguam modo copiam ſalivae ejusque tenaciſſimae oſtendentis, alia ſit ratio. Ejusmodi vero ſalivatio, quo magis tenue et olidum ſputum promit, eo magis minitatur periculum exulcerationis putridae et facile in gangraenam abiturae, uti labiis et linguae, ita quoque ipſis faucibus, quae alias plerumque a malo immunes eſſe ſolent, **) quinimo et cariei non dentium modo, ſed ipſius quoque maxillae metum inferunt. ***) Caeterum quum incautis luem veneream ſimulare viſus ſcorbutus ſaepe extorqueat mercurialia, quibus, ſi in ullis aliis, in ſcorbuticis certe, et citus et copioſus, imo vero et pernicioſiſſimus ptyaliſmus movetur, opus etiam erit, ut deinceps vocatus medicus attendat, utrum anamneſtici forte ſigni vis in eo ſputo copioſo tenui et olido inſit.

§. 14.

Sputa hypochondriacorum et hyſtericarum.

Mali hypochondriaci, in feminis hyſterici dicti, acerrimi hominum aetatis noſtrae adverſa-

*) teſtante LINDIO, qui crebras has ſalivationes, perinde ac diarrhoeas ann. 1746. ſcorbuticis accidentes, tribuit lignis recentibus ad navium exſtructionem adhibitis. vid. lib. laud. P. II. C. 2. pag. III.

**) *I never remarked, except in caſes of ſalivations, the back part of the throat, or upper part of the mouth, much affected.* LIND. l. l. pag. 117.

***) v. SWIETEN *Comment. in Boerhaavii aphor.* T. I. pag. 749. T. III. pag. 607.

ſarii, adeo familiare ſymptoma eſt ſputum continuo veluti flumine profuſum, ut hypochondriacos *ſputatores* proverbium dicat, hyſtericasque moneat SYDENHAMUS *) ad multas ſeptimanas exſpuere ſalivam tenuem, perinde ac ſi unguento mercuriali fuerint delibutae. Eſt vero humor, quem projiciunt, utplurimum limpidus et ſincerus, odoris et ſaporis expers, interdum tamen ſubſalſus, aut cibum reſipiens, rarius amarus, nonnunquam cruentus. Et tenuis quidem ſincerique humoris profluvium tum a vaſorum communi imbecillitate **) nervorumque debilitate, tum a viſcerum abdominalium vitiis, nauſeam, indigeſtionem, flatulentiam, ſpaſmum, alvi ſegnitiem, ſanguinei motus perturbationem, humorumque ad caput congeſtionem procreantibus, proficiſcitur, ſiquidem nervi, pro ea, qua pollent in iſtis hominibus, inſigniter aucta ſentiendi facultate, a ſtimulo quovis tam facile perturbentur, ut vaſa laxa mox in conſenſum rapiant eoque disponant, ut humores ſtimulo allectos ſpaſmoque congeſtos uberius profundant, quinimo abſorptos adeo retrogrado forte motu exprimant. Poterit itaque medicus ex ſputorum copia, tenuitate aut craſſitie, ſapore denique et duratione, varia intelligere de morbi ipſius vi, pertinacia, decurſu, deque ventriculi varie infirmato robore. Sapida enim ſputa ſemper graves digeſtionis laeſiones ſignificant.

§. 15.

*) *Diſſ. epiſtolar. ad Guil. Cole de variol. conſl. et affect. hyſter.*

**) cf. R. WHYTT. *Beobacht. über d. Nat. d. hypochondr. u. hyſt. Zufälle.* Leipz. 1766. pag. 191.

§. 15.

Sputa verminosorum.

Sputa, quorum profluvium a vermibus intestinalibus, multorum ac indagatu difficillimorum morborum auctoribus, concitatur, tantam sibi pepererunt aestimationem, ut ex communi omnis aevi medicorum sententia inter primaria verminosae affectionis signa recenserentur. Colligitur nimirum in ore verminosorum, jejunantium inprimis, insignis copia liquoris, qui non modo per somnum copiose effluit, sed per vigiliam quoque, matutino maxime tempore, interdum cum nauseae etiam sensu, exspuitur. Est vero is liquor utplurimum aquosus, inodorus atque insipidus, aut ad summum alimentorum sapore infectus, interdum vero subluteus, fuscus, viridescens, putrilaginem et excrementa resipiens, rarius sanguine remixtus aut ovulis vermium ita distinctus, ut sabulosus videatur, aliquando sat viscidus. Qui taeniam in corpore alunt, spissiusculum et copiosum cum nausea exigua projiciunt, qui lumbricos alunt, majori cum nausea tenuiorem; qui ascarides, parcum vel nullum. Ineunte morbo sputa tenuiora fere sunt et parum alienata, in confirmato vero copiosiora, spissiora, squalidiora, olida et male sapida, quinimo sanguinea rejiciuntur. Sanguis vero, qui istis sputis admixtus est, et a vasis vermium suctu irritatis laceratisve profunditur, potius a lumbricis, quam a taenia, prolici videtur, quum quippe lumbrici altius longe, quam taenia, hospitia sua quaerant. Tenuia et insipida sputa parum metues, utpote quum minus

perturbata adhuc digeſtio ſit, magis vero craſſa et copioſa, quibus ciborum faſtidium accedit, ſiquidem iſta vermes valde auctos et digeſtioni magis infeſtos declarent. Sputa heſternum cibum fecesve reſipientia itidem digeſtionis laeſae itemque haud raro obſtructionum a vermibus factarum documenta ſunt. Idem teſtantur putrida. Sanguinolenta denique, quae magnus ventriculi dolor praecedit, periculo quidem non vacua ſunt, ſunt tamen, quibus ſanguinem cum lumbricis rejeciſſe profuit. Caeterum ut quaevis copioſa ſputatio, ſic et illa, quam vermes efficiunt, maciem facile lentamqne inducit conſumtionem. Ut vero quoque de deuteropathica ſputatione, ſeu ea, quae morborum a vermibus concitatorum ſymptoma eſt, aliquid adjiciam, notandum eſt, illam fere ſemper conjunctam habere tuſſim, egerereque vel ſerum vel pituitam, vel ſanguinem, vel pus. Scilicet cum organa reſpirationis ſatis crebro veniant in abdominalium morborum conſortium, quumque a vermibus interdum producatur pleuritis ſpuria et peripneumonia, qui morbi in ulcera aliquando degenerant, ſputa abeſſe nequeunt ejusmodi, qualia ſupra deſcripſi, et quae id fere ſingulare habent, quod tuſſis, qua excutiuntur, fere ſemper cum nauſea complicata ſit. Adeſt tamen aliquando etiam in verminoſis tuſſis ſine ſputo, quae pulmonibus caeteroquin ſanis, vel ex plenitudine et intumeſcentia ventris imi, diaphragmatis deſcenſum praepediente, vel ex conſenſu nervorum ventriculi a vermibus laceſſiti et pulmonum oritur.

Epi-

Epilogus.

Supereſſent, de quibus exponerem, tum ſputorum genera nonnulla, e. g. rabidorum, ictericorum *) melancholicorum, variisque febribus affectorum **), tum criſes eae, quae ſalivatione factae eſſe apud auctores leguntur: dici quoque liceret de ptyaliſmo mercuriali; ſed temporis anguſtia, ſpeciminisque hujus limites deſiſtere juſſerunt. Deſtiti vero a prima hujus laboris parte eo lubentius, quum otia ejusdem mihi fecerit ſumma induſtria Cl. WEBERI ***), quumque conſultius eſſe putarem, meditationes meas de ptyaliſmo mercuriali ejusque noxis tamdiu retinere, donec uſu et obſervatione frequentiori magis expolitas promere poſſim; modo judicibus aequis hoc, quod nunc exhibebam, ſpecimen non prorſus diſplicuerit.

*) Vid. HUXHAM. Tom. III. p. 14.

**) Sic f. VEIRAC obſervavit in inſula Overſtake febrem bilioſam epidemicam ſalivatione perpetua comitatam vid. *Sammlung auserleſn. Abhandl. z. Gebr. pract. Aerzte* B. V. p. 479.

***) In Diſſ. *de ſignis ex ſputo.* Gott. 1779. omnium plauſum merita.

CON-

CONSPECTVS
CONTENTORUM
IN HOC VOLUMINE SECUNDO.

VI.